

**Madách Imre összes drámája**

DRÁMASZÖVEGEK – 1.

## A drámák szövegei:

- |                                    |        |
|------------------------------------|--------|
| 1. Commodus                        | (1839) |
| 2. Nápolyi Endre                   | (1841) |
| 3. Férfi és nő                     | (1842) |
| 4. Jó név s erény <i>(töredék)</i> | (1842) |
| 5. Csak tréfa                      | (1844) |
| 6. Mária királynő                  | (1855) |
| 7. II. Lajos <i>(töredék)</i>      | (1855) |

A dráma vázlatok szövegrészeit, valamint a Csák végnapjai 1843-as  
első teljes szövegváltozatát ld. a KOMMENTÁROK kötetben!  
*szerkesztő*

# Madách Imre összes drámája – 1.

DRÁMASZÖVEGEK

SZEGED

2015

A dászövegeket összeállította, gondozta és sajtó alá rendezte  
a Madách Irodalmi Társaság ötkötetes kiadása nyomán

BENE KÁLMÁN

Források:

a Madách Könyvtár 37. (2004),  
46. (2006),  
55. (2007),  
77. (2012),  
84. (2014) kötetei.

Bibliográfiájukat ld. a [www.madach.hu](http://www.madach.hu) *Kiadványaink* rovatában!

# COMMODUS

DRÁMA NÉGY FELVONÁSBAN

## [SZEREPLŐK:

COMMODUS, római császár, Marcus Aurelius fia  
LUCILLA, Commodus nővére  
CLAUDIUS POMPEIANUS, hadvezér, Lucilla férje  
FADILLA, Commodus másik nővére  
ARRIUS, szenátor, Fadilla férje  
LUCIUS, Arrius fia  
MARCIA, Claudius testvére, Lucius szerelme, később  
Commodus ágyasa  
PERTINAX, Marcus Aurelius egykori kiváló hadvezére,  
Commodus halála után az első katonacsászár  
CLEANDER, rabszolga, Pertinax fia, Commodus kegyence  
MATERNUS, rabszolga, Pertinax fia, Commodus fő ellenfele  
CONDIANUS, az előkelő Quintilianus-ház feje  
MAXIMUS, az öccse  
VIRGINIA, a húga  
JULIA, a Quintilianusok édesanyja  
PERENNIS, Commodus tanácsadója uralkodásának első  
időszakában  
MICILIUS, udvaronc  
NIGRICIUS, udvaronc  
ELSŐ,  
MÁSODIK,  
HARMADIK,  
  
NEGYEDIK UDVARONC  
ELSŐ,  
MÁSODIK GYILKOS  
ELSŐ,  
MÁSODIK,  
HARMADIK GLADIÁTOR  
ELSŐ KERESZTÉNY  
AGG KERESZTÉNY  
ELSŐ ŐR  
Keresztények, praetorianusok, udvaroncok, gladiátorok, örök,  
szénátus, római nép.]

## ELSŐ FELVONÁS

### A DÍSZMENET

#### ELSŐ JELENET

*(Capitolium előtt, jobbra Quintiliani-, balra Pertinax-feliratú ház, Condiánus, Virginia, rabszolgák bútorokat hordnak.)*

#### VIRGINIA

Az istenek hozának vissza ősi padunkhoz, te kedves bátya, tégedet. Ládd, nélküled oly komolyak valánk, mert fészkeből a nagy sas elrepült.

#### CONDIANUS

S most újra ölelve, édesem, kikért e szív dobog, el is feledtem utam veszélyeit.

3 VIRGINIA

Ládd, anyám úgy esdte az eget, hogy adja az hamar néki vissza elorzott mindenét, s az ég meghallgatá e könyörgést, s a bú sóhaját jöttöd előlé.

#### CONDIANUS

Óh, édesem, mi hosszú, hosszú holdakig nem ízlelém e körnek édenét, de bocsássák meg házam Láresi, én a hazának hoztam áldzatot.

5 VIRGINIA

Igazad van, bátya, jól beszélsz, a hon feléri házad istenit, és ne hallgasd a gyöngye hölgy szavát, ha búsg, hogy szíve rajta megtörik, ne hagyj utadba gátot vetni könnyemmel, utadba, mely az ég felé vezet.

#### CONDIANUS

Szólj hát, Virginiám, mi öröm hajnallott élted szép egén, mi búfelleg tódult irigylve rá, mióta én a szelíd görög honban, imádvá a múzsák templomit, kincseket szereztem hazám oltárira. Minden, mi téged érdekel, mi bánt, szívemnek is örömet s

keservt hoz az.

VIRGINIA

Te jó testvér vagy, halld hát titkomat; de vissza ne élj ám vele, mint szokás. Három napja, hogy anyámmal Róma fényes utcáin jártam fel s alá, midőn hon jövet azon setétesb utca szegletén egy deli ifjú tekénte reánk, és mi reá. Ő mozdulatlan állt, mint kőszobor, s reánk mereszté szüntelen szemét. Midőn a másik utcavégzetén hátra tekinttem egész véletlenül, még ott kövülve állni láttam őt. Másnap ismét így történe, és nem tudom hogyan jött, én kétszer mentem arra aznap, és másodszor az ifjú megszólít.

8 CONDIANUS

Tovább, kérlek, Virginiám.

VIRGINIA

Ő megszólította hát, s oly édes volt e szó, mintha szívéből nőtt volna fel az érzet virága. Ő egy gall vitéz, neve Hilár, mi édes név ez, bátya, ugyebár? De te oly komoly vagy, nem is figyelsz reám, mi is lenne egy oly nagy kebelnek ily hölgyi gyöngeség?

10 CONDIANUS

Hallgatok, sőt, igenis, csak tovább.

VIRGINIA

Elbeszélte sorsa átkait, és Láresinkre kért, vegyük fel őt, néhány napokra hajlékunk alá. Az embernek szíve nem kő, tudod, s egy elhagyott embertárs megindítja azt. Mi felvevénk, Hilár körünkbe van, ő oly szelíd, oly jó, s mi szeretjük őt; de úgy szeretjük csak, mint elhagyottat. Te mindig komolyb leszesz?

CONDIANUS

Virginiám, akkor, tudod, tündöklük az ég, és hízelegve csalja a virágot, ha éji árva dért s fagyot hozand. Te gyöngé virág vagy, és ha lesújt a dér, ki nem virulsz a tavasz virágival. Csak egy a nyár, vesz az, s a tél örök.

13 VIRGINIA

Bátyám, minő viseleted! Te engemet ijesztasz, bátyám, mi ros-



szat tettem, szólj csak, óh?

CONDIANUS

Semmit, éppen semmit, ládd, az emberi szívben oly nehéz gyanúk zajlanak, de álmok csak e gyanúk, az álom dőre, az álom elrepül.

15 VIRGINIA

Mi gyanú bánt értem? Mondd meg, óh, nekem, mondd szíved rejtékét; ládd, nem kerülheti ki a hajós azon szírtet, melyt nem ismér. Szólj, édesem, s lemosolygom arcod fellejét.

CONDIANUS

Isméred Commodust?

VIRGINIA

Hogy ösmerném őt? Még gyermek valék, midőn Rómát elhagyá.

18 CONDIANUS

*(Magában.)*

Három napja éppen, hogy városunkban lappang, várva seregét a díszmenetre, s azok ma érkezének el, – de nem, ez nem lehet. *(Virginiához.)* Te oly kegyes vagy, e világ tengerén egy gyöngesajka vad habok között, üdvöd kebledben van, s ha elvesz az, vissza nem térend. Vigyázz magadra, szép Virginiám! A gyöngesplántát, mely a gondos kertész kezei alatt nőle fel, a déli szél le-sorvasztja hamar. Mostan tehát áldjanak meg istenim, tüstént hozzád megyek, s te napként győzendsz szívem borújain. Ha erre megy a díszmenet, kijössz tán?

VIRGINIA

Ha vidámabban láttam kedves arcodat. *(El.)*

20 CONDIANUS

Sötét gyanúk váltják fel egymást keblem éjjelén, s mindenütt Commodus, s Hilár a kép, melytől iszonyodva rejtem el magam. S ha csakugyan úgy lenne, úgy Virginiám, Róma elveszénk; óh, ha tudnád, mily iszonyú mélynek szélein vagyunk, borzadva lépnel vissza, s szíved megtörne kínodon.

MAXIMUS

*(Kilépve.)*

Bátyám, miért búsongsz, miért vagy oly komoly, nem száll a mosoly kedves ajkaidra. Óh! Valld meg nekem, valld meg szerető testvérednek, kinek nincs öröme, ha véled nem oszthatja azt, kinek a nap sötét borúba fúlt, ha nem látja szemedbe visszasugárzni.

CONDIANUS

Óh, öcsém, kettős tőr dühöng szívemnek húrjain, de búm okát ne kérdd, azt meg nem mondhatom.

23 MAXIMUS

Ne szegd ily kegyetlenül meg a bizalom rózsapántjait, melyek gyöngö korunktól kapcsolnak össze már. Ládd, egyesülve gondolánk ki gyermekjátékainkat, együtt ízlelénk azoknak örömeit. S midőn te oly beteg valál, hogy lemondva máris élted, egész házunk gyászba borult, elrepült a gyermeki Maximusnak is mosolya ajkiról, s helyette a keserv kristálygyöngye ült. – Ágyad lábainál mélezott szerető testvéred, s visszajövő élteddel kedve is visszajött. Hányszor látta akkor a hajnal térdein a szilaj gyermeket, imádvá az Orcus istenét, hogy meghagyva házunk reményét, vegyenek inkább magokhoz engemet, és ládd, pedig akkor még igen-igen szerettem éltemet, mert mindenem csak egyedül e dőre pálya volt.

CONDIANUS

Öcsém, te mindig oly igen jó valál.

25 MAXIMUS

Lásd, bátyám, nem könnyebb-e a terhet vinni kettőnek, mintha csak egy hordja annak egész súlyát? Nem esik-e jól, ha bánatunk tölt mérőjét kiöntjük egy rokon kebelbe? Hozd vissza atyánk drága emlékét szívedbe, ki halálos ágyán megáldva, és karjaimba vezetve, szóló: szeressétek egymást, Maximus, kövesd bátyádat, mert útja csak az erénynek útja lesz. És ekkor én keblemhez szorítottalak, könnyeket hullajtva atyánk rideg kezére, esküve, hogy holtig hű leszek.

## CONDIANUS

Ne vágyd tudni titkomat, öcsém! Te még az élet rózsakorában élsz, néked még sok napjaid vannak elélni, kék s öröm között, ha egy szívben már dühöng a méreg, nem jobb-e? Ha véle örökre sírba száll, mintha megmérgezz más szívet is? E bú kimeríthetetlen, mint az élet a mindenségben.

## MAXIMUS

Látom, te nem szeretsz engemet, érzem azt, és vétkem nem tudom. Óh, be fáj pedig a szívnek, ha eltaszítva, bűnét nem ismeri. De ha eltaszítasz bár, hű ebed gyanánt, ki alkalmatlan hízeltésével, ha széttiporsz a földnek férgeként, lábad porába fordulok még feléd. Óh! Én nyomorú, én! Ugyis sokkal tartozom neked, minden, mi vagyok, azzá te tevél, és megfizetni érte nem tudok; minden, mim van, mivel bír e szív, szeretetemet az; és ez is – megvetett.

## 28 CONDIANUS

Felkészülék ellened dacom minden fegyverével, s a mord ellen legyőzve áll gyöngéd fegyvered előtt. Ím, halld, és szánj, ha szánni tudsz.

*(Lucius és több ifjak a fürdőből kilépnek danolva.)*

## LUCIUS

Tovább, barátim, később követlek.

*(Mind el, Maternus előlép, komolyan.)*

## 30 MATERNUS

*(Magában.)*

Az ős hazának oszlopi ezek, így elfajula Róma vére hát? De, szolga, te érzni, szólni mersz, fojtsd érzeted törött szívedbe bé.

## LUCIUS

Már rád ragad bátyád kedvetlensége, Maximus? Te víg fiú, nem áll neked a szív keserve jól. *(Commodus hallgatózza kilép.)* És te, Condiانus, mi túlvilági terveket koholsz, melyek porként összedűlnek itt.

CONDIANUS

Lucius, ma különös jókedvbe vagy.

33 MATERNUS

Midőn kesergni legtöbb ok lenne tán.

LUCIUS

Ah! S te itt, Maternus? Örüljetek együtt mindnyájan tehát, mert ma Rómát az istenek újra egy császárral fogják megáldani. Éljen Commodus! S ki nem mondja utánam, nem honfi, nem Róma vére az. Örüljünk tehát, hisz az öröm a társas életé, s mennél több kebel osztja fel azt, annál nagyobbra nől.

35 COMMODUS

*(Előlépve.)*

Polgár, hogy érted ezt? Rómát császárral áldják meg isteni?

MAXIMUS

*(Commodushoz.)*

S te itt, Hilár? Mi észre sem vevénk.

LUCIUS

Hogy értem azt? Csak úgy, hogy mentül több császára lesz Rómának, annál inkább zsarnokára un, s talán még egykor földetlülve barnuló ege, kitör felette a szabadság fény sugarival.

38 CONDIANUS

*(Súgva.)*

Az istenekre, nem tovább!

COMMODUS

Valóban szép mese, csak véretek ne fesse hajnalát.

40 LUCIUS

Herculesre, különös vagy, bárki légy. Mint látom, megfelel a szolgáltozotnek beszéded is, te tetszesz nékem durcás arcodért, mely olyast mutat, mint házi őrebem – bár azt térted odadni nem szeretném. Ha, ha!

COMMODUS

Az őreb, hogyha nincsen láncokon, onnan urát is megtámadja

még.  
(*El.*)

MATERNUS

(*Dühvel.*)

Te szolga! Gaz! Te átkozott pribék! Mi áruló fajzatja vagy te eb, mert Róma ily fiút nem szülhete! (*Eszmélve.*) Hah, de én is rab vagyok csak itt, s a szolga gyáva, a szolga hontalan.

43 LUCIUS

Maternus, és te ily tűzbe vagy? Felengedél a hon oltárinál, valóban, szívből láng ütőde fel!

MATERNUS

Habár nem adták az istenek nekem, hogy hazámban hont találjak én, ha nincs szívemnek semmije bilincsein kívül, csak mord ború agyamnak éjjelén, a szolga keblében egy szent tűz ég, eremben Róma régi vére forr. Tüzel a szirt, ha vassal összevág a csendes tenger ölében a halál.

45 LUCIUS

(*Súgva.*)

Maternus, én elismertelek, kezet nekem, és szívet én adok. Bár aranyszövetek környeztek gyermek engemet, s te rab anyától rab születetél, a szerencse játsza csak velünk, két rokon szűt öntve két alakba.

MATERNUS

Te jó vagy, egy a sok kaján között. (*El.*)

LUCIUS

Félre, barátim, most a gondokat, űzze őket el a kocka, bor, most ez divat.

48 CONDIANUS

Tedd, Lucius, szívedre jobbodat. Lethe vizére te téteted magad; ezen könnyelmű, pajzán máz alatt egy nemesb szű ver a hon felé. Óh, valld meg, Lucius, hogy szívemhez szoríthassalak; valld meg, hogy kettőt szeressek benned: barátomat és szent hazám fiát.

LUCIUS

Nem ismertelek így el tégedet, s midőn az utcán elfordulva  
tőlem, nem nézhetéd könnyelmű tetteim, akkor ége szívem  
még nagyobbban, és barátomnak téged vágytalak; igen,  
Condianus, imám a hon, imádom azt még Marciám előtt. De a  
világ oly furcsa, óh, barátom, s indulatim legszentebbikét  
eltitkolám előtte, mert nevetné, mert ismerve elrontná terve-  
met. S utálok minden társimat, azok a kék s gyönyörnek rabjai.  
Kit szeretve, valóban tisztelek kívüled, az Maternus csak maga,  
e rab, e pór szabad nemes, bilincsiben magas, és honfi, míg  
csúf szolgálta lett a polgár, fény között. *(A nép gyülekszik.)*

50 MAXIMUS

A díszmenet közelg. Anyám s Virginiánk kíváncsik látni azt; ér-  
tek megyek.

*(A díszmenet jön. Virginia, Condianus és Lucius egy szegletbe vonulnak,  
Commodus a tribunálra lép, a praetorianusok körülveszik, a szenátus  
eleibe áll.)*

MAXIMUS

Mi ez, Hilár és Commodus egy?

CONDIANUS

Beteljesült, mitől remegtem én.

53 PERTINAX

*(A szenátus nevében.)*

Köszöntlek ím a szenátus és Róma nevében, Commodus! Még  
gyászban áll a Septicolis, atyja halála miatt. De te letörteni jöttél  
szemiből keserve könnyeit. Te jövől nekünk vigasztalóként,  
meggyógyítani a hon sebeit. Büszkén fiára szegezte Róma sze-  
meit, midőn Herculesként vívtál az ősi Dunánál, esdve azon  
időt, mely borostyániddal körünkbe vezet, itt adni a hazának –

MATERNUS

A vég haláldőfést!

*(Morgás, bámulat.)*

- 55 LUCIUS  
A vakmerő!  
A NÉP  
Halál, halál reá! Rossz előjel.  
COMMODUS  
Miféle szolga ez, ki így zavarja a szent ünnepélyt? De, vakmerő,  
lakolj!
- 58 SOKAN  
Maternus, az üvölt, a gyáva szolga csak.  
COMMODUS  
Mit érdemel, reátok bízom őt, szenátorok, ki nem is ismerve  
még kormányomat, ím így gyalázza máris fejedelmét.
- 60 SZENÁTUS  
Halál, halál!  
COMMODUS  
Mit hozhatsz védségedre, szólj te is, s így megcáfolom, hogy  
szavad hazug.  
MATERNUS  
Hogyan? Kihallgatni köteles vagy.
- 63 COMMODUS  
S még ez is? De hát védségedet –  
MATERNUS  
Nincs, s ha volna is, elhallgatnék vele, hiszen erős vagy, vedd el  
éltemet, ha halálom hasznodra lehet. Mindenki annyit tesz,  
amennyit tenni bír, nem mennyi joga van. Kívánod éltemet?  
Vedd el, hatalmas úr! Úgyis, ha kívánod, bármi színbe öltöztet-  
sed vétkeidet, a véghatár csak a halál lehet, és ha nem veszítsz  
is, csak azért nem teszed azt, hogy bizalmat nyerve többet öl-  
hess le később, ha késed alá áll a szegényke juh. Elvégezém.
- 65 COMMODUS  
Halj meg tehát! De ki szolgája vagy?

## PERTINAX

Enyém, – és könyörgni érte nem tudok.

## COMMODUS

Ki sincs tehát, ki érte esdene?

## 68 MATERNUS

Ki esdne e nyomor rab életiért? Veszélybe hozni önnön életét, csak addig ér, amíg használhat ő; aztán nem ember, s a szolga veszhetik. S még ekkor is mondnak jót vele tenni; mert a halál leoldja súlyos bilincseit; s a szolga haldokolva, ha porba görbedett, még hálaszókat nyög ki tettekért.

## VIRGINIA

*(Commodus lábainál.)*

Én esdek érte, mindenre, mi szent, és esdek érte, porba hullva így: Quintiliana porba térdepel, egy éltet esd, mi nem tiéd, Uram, mire nincs joguk a föld hatalminak; mivel az ég ajándoka csak az, ti venni tudtok, adni percet sem már. Ha elrepült a múlt borúba az, halálra látok fényes templomot, de behorpad a halál hazája, és a templom porba hullva már. Óh, a világ nem élet-e egészen, nem élet-e parancsok isteninknek. Ne szegd meg azt, és áldom létedet, add nekem azt, mit venni bűn neked. Bocsáss meg, óh, ezen szolgának és legyél kegyes első napodban már, melyben parancsolsz a drága szent hazán, nem ölni, de csak boldogítani őt. Nem esdek én Commodustól, mit is? Commodus nagy, én csekély vagyok, de esdem őt a szende jó Hilárt, kivel Laresinknek libatiót hozánk. Mi ő neked? Te oly hatalmas úr vagy, ő láncival csörgve rab marad. Őrseregiden keresztül is megtalál a törzslók kezében; de legszentebb védfalad a nép szerelme lesz. Bocsáss meg néki, óh, felséges úr!

## 70 COMMODUS

Kinek szószólói a Gráciák maguk, annak fejére ki mondna még halált? Most fel tehát, mert esdve lesznek vágyoktól égve jó testvéreim.

*(Szénátorok. Commodus köszönti híveit.)*



## PRAETORIÁNUSOK

Éljen Commodus, a császár.

*(Mind el, kivéve Maternust, Condiannust, Virginiát és Juliát.)*

### MATERNUS

Közel álltam sírom éjjeléhez, a határhoz lesújtani láncimat, s egy égi mentő szóla most le hozzám, s parancsolá, hordjam bilincseim. A szolga nem tudja, vajon köszönje, vagy átkozza istenit, kik őtet itt csak túrni alkoták, de mit is köszönjem én meg, nemes hölgy, tettetted. Kéige már a szolga érzete, gyalázva lefosztja, haj, a tettnek ékeit, ha dicsérni szolga kezdi azt. Kívánom, élted rózsahajnalát ne zavarja sohase fergeteg, de te igenis jó vagy e világra, te mord körén boldog sose lehetsz, s ha jön a vész gyöngye sajkádra majd, a szolga lép elédbe láncival, védőd lesz, mert bilincsbe is feldobog hálaérzete, s ha sok, ki most lebeg rózsabokor körül, továbbrepül a téli fagy előtt, csak én leendek, ki erősen áll megkeményült szíve érzetivel. *(Letérdel.)* Ím térdelek, mit eddig nem tevék, sem ember, sem asszonyok előtt, ím könny fakad szemem borúin, és mind ezek nem hálaérzetek, de a keserv ömlengései, hogy pór, én neked hálálni nem tudok. Óh, égi lény! E korban, Rómában te egyedül érzesz a hon leányi közt, kik érzéketlenül elhagyják anyjukat. Te vagy egyetlen, ki megvetve minden dőre, kába esküvést, megnyugszol egedbe, mely szívedben van. *(Elrohan.)*

### 73 VIRGINIA

Szegény Maternus, valóban szánom őt.

### CONDIANUS

És én a rabban a honfit tisztellem.

## MÁSODIK JELENET

*(Diszterem, Commodus, Lucilla, Fadilla, Arrius, Claudius, kíséret.)*

### 75 COMMODUS

Lucilla, te távollétünk óta hymennek rózsaoaltárin áldozál, kívánom, e rózsák tövistelenül viruljanak késő sírodig, mit kétleni

nem hágy választásod, mely Róma szenátusa szép füzéréből a legszebb virágot tudta kikeresni.

CLAUDIUS

Ámbár megtisztelésed egy érdemetlenre esett, de e bizalmat megérdemelni, légyen éltem főcélja csak.

COMMODUS

Hogyan? S szavad tetteddel úgy meg nem egyezik, midőn testvéredet, a szépségéről híres Marciát be sem mutatod? S tenéked is, Fadilla, távollétem óta fiad jó nagyra nőlhett, és őt csak éppen öcsédnek látni nem szabad?

78 FADILLA

Bocsáss meg, bátyám, nem akartam a császárt kormányja első napján mással elfoglalni, mint a hon java.

CLAUDIUS

Én is ezt felelem csak, uram, de távozom, elődbe hozni őket.  
(*El.*)

80 COMMODUS

(*Nevetve.*)

A hon java, mi dőre szózat ez, a hon java nem önjavunkért kedves-e nekünk?

CLAUDIUS

Mi ez?

ARRIUS

Ha nem lenne meggyőződve arról Arrius, hogy beszéded tréfa csak, uram, sógorod lenne az, ki ellent mondana. Veszélyes és oly komoly tréfa ez, uram, melyhez korán szokik a fül.

83 CLAUDIUS

S a dőre szóból komoly való lehet. (*Arrius és Claudius el.*)

COMMODUS

Ez meglepett, e szó nehéz vala, de való, való, én nagyban vétkezek.

- 85 LUCILLA  
(*Nevetve.*)  
Így csalt tehát meg fáma engemet, ki tégedet bajnoknak hirdete.  
Egy asszonyos szenátor ütlete felére szíved szent sugalltival.
- COMMODUS  
Hah, a vakmerő lakoljon, igen, Lucilla, ő lakolni fog.
- FADILLA  
Bátyám, atyád halálos ágyán Arriust adá második atyádnak, s  
midőn megáldva könnybe lábadott, s szerelme megfagyott  
hideg ajkain a halálban, te ígéréd, hogy Arriust hallgatni fogod,  
ő mosolyga, és ez végmosolya volt. Mint ember ígérted, mint  
fiú, s a fejedelem szót fog tartani.
- 88 COMMODUS  
Valót beszélsz, Fadilla, hű testvér vagy, egy rossz lépéstől von-  
va vissza most.
- LUCILLA  
Természetes, Fadilla oly jól érti, a rény ügyében védni férjeét.
- 90 COMMODUS  
Igaz, s azért ő bíró nem lehet.  
(*Claudius, Arrius, Marcia és Lucius bejönnek.*)
- ARRIUS  
Itt áll fiam, fölséges úr, kinek szívében a hon szerelme ég.
- LUCILLA  
(*Félre.*)  
Hah, átkozott eset. (*Commodushoz.*) S mivel te a hazának egy re-  
ménye vagy, úgy Rómával érted érzek én.
- 93 COMMODUS  
Dicsőn beszélsz, s ha nem csalódom, mi már találkozánk, de  
hagyjuk ezt most. Te agg Arrius, te még ősz fejedre pártütést  
hozzs.
- ARRIUS  
Fölséges úr, én nem értelek.

95      COMMODUS

Emlékezz vissza mai tetteidre, időt hagyok, de hát az ily fiúnak atyja mi is lenne más, ha elveit tőled tanulta meg.

ARRIUS

Uram! Tetteim sorában vétket nem lelek. Vagy tán az pártütő előtted, ki a jog igaz útjára visz, úgy kívánom, mint ki az legyen, és országod fölvirágozik. Nem kértem én a császártól, jól tettem-e. Hallgat szívem, és így nem vétkezik. De te, ki híved ellen szólni mersz –

COMMODUS

Bocsáss meg, Arrius, igen hibáztam; hibám megismerem, s javulok is. De ládd, legyen türelmed énvelem, még nem szokott a bajnok trónba ülni. Ez hát fiad (*Félre.*) – kívánnám, lenne más. (*Fenn.*) Claudius Pompeius, te is elhoztad szép testvéredet, és a hír hazug volt, midőn azt kiáltá, mert nem beszélte, hogy égi isten ő. De, szép Marciám, remélhetjük-e, hogy többször eljössz udvarunk egére, e nap deríteni fényes hajnalát, melyben elborul minden más csillagzat.

98      MARCIA

Igen kegyes vagy, felséges úr! A gyöngye repkényen örülni a sor, ha egy nemes cser védelmezője lőn.

COMMODUS

Oly kegyes, mint szép, a nap sugáriként, ily tömlöcben rabbá lenni kéj. Addig is hát, míg újulni látjuk új színekbe fénylő ékiet, csak a remény rövidíti hosszú perceim, mert ládd, oly nehéz az egyszer ízelet Elyseumot felejtetni már, ha tőlünk elvesztett. Pompeius, te gazdagabb vagy nálam, mert ily kincessel nem bír földi más.

100      CLAUDIUS

S már üdvöm egészségéhez csak egy hibázik, hogy a gyöngye galambot erős sasnak védelmébe adjam, s míg az a Lareseknek hoz libatit, amaz egekben vívjon a tüzekkel, melyek hazája fényegén borongnak.

COMMODUS

Szép álom ez, csak a sas, kire bízod a galambot, el ne tépje azt.

CLAUDIUS

Marciámat Lucius bírandja, ők a rokon szívű szülők közös reményeik, s ily véd alatt galambom nem remeghet.

103 COMMODUS

Úgy? (*Félre.*) Az egekre! Nem bírandja őt. [*Fenn.*] Magunk kívánunk lenni. Testvéreim, ti ketten itt maradtok.

(*Mind el, kivéve Commodust, Lucillát, Fadillát.*)

Ittlétem első napján egy különös kalandom vala. Egy nemes ház létezik Rómában, a Quintilianusoké. Ismeritek talán? E háznak tagja Virginia, csinos leányka, oly szende, oly bájos ő. Egy érzet gerjede fel bennem iránta, minőt képzelni nem tudtam, hogy ember ily érzetre képes lenne. Hogy képes lenne az égbe ragadva e pór megvetni mindent, felejtni mindent, mi nem az ég maga. S e leányról örökre lemondjon a császár, mert purpurt visel, legyen megfosztva az égnek üdvétől? És úgy van, úgy van, én őt nem bírhatom.

LUCILLA

Fölséges öcsém, te így beszélsz? Nem bírhat-e egy oroszlán egy gyöngö zergét? Hol lenne lány, ki ellent állana?

105 COMMODUS

Igen, igen, de mord testvérei azon rideg, bezárt keblű hősök, borzadok, ha rájuk gondolok, nekik istenek a rény. A rény, mondom, ők dacolnak földi urokkal, és nevetve, szilárdul megvetik bilincseit. Én ismerem őket, és ilyes embereket nem szenvedhetek, nem küzdöm vélek, nem, én félem őket. És ily embert többet ismerek, ilyenek mindkét sógorim. Én utálom őket, mert minden szeszélyim ellenségei. Pirulok, rejtőzni kívánnék tekintetek előtt, mert egy szó súgja szívemben, hogy több a rény, mint pusztá eszme, s ha több, úgy ők nagy emberek, s korcs császárok.

LUCILLA

A császár, kinek kezébe az istenek adák villámjokat, fél egy

nyomor ebet, ha rá ugatni mer? Minden embernek van valami-  
je, miben tartja díszét, mindenét. A nyomorú szolgának, kinek  
semmije e föld körén, a rény eszméje az, s a túlvilágban egy  
boldogabb való. De te hatalmas vagy s mi kéne több?

#### COMMODUS

Ha ez való lenne, óh, Lucilla! De érzem, nincs ez így, s e hang  
igen gyakorta kísért engemet. Felijedek tőle a sivatagnak vadja-  
ként futva, futva magamtól. De neked igazad lehet, csak korány  
gyermekségem maradéka ez, melyet vén tanítóim fejembe ver-  
tenek.

#### 108 LUCILLA

Természetesen, mint kinek annyi joga van, mennyit tenni bír,  
se több, se kevesb. Vizsgáld az egész természetet, és minden  
abban e törvényt súgja csak. A kis féreg nem annyira tart-e  
jogot, mennyire erejével tartni bír, a férget a kis madár eszi  
meg, s a kis madár mindent magáénak tekint, minél erősebb.  
De jó a sas, előtte rab a kis madárka is. Te vagy a sas, fölötted  
senki sincs, róvni tetteted, tehetsz, mit tenni bírsz.

#### FADILLA

Igen, te hatalmas vagy, öcsém, a honra nyomort és égi sugara-  
kat hozhatsz, de jól fogd fel, óh, mi szent e név, a hon. Az  
istenek a kezedbe adtak egy hazát, hogy szolgája légy, a közjó  
rabja csak, néped kivett társaid közül, nem a nép van te érted,  
de te vagy népedért, és számot kérnek a túlvilági bírák minden  
életért. S te nem tudsz adni majd egy éltet is. Szívedre száll az  
átok, melyet népedre hintél. Menekvést fogsz keresni, ösvényt  
agyad rémétől, de összeváltak az óceán sötét habjai fölötted és  
te elveszél.

#### 110 LUCILLA

Jó testvérem, túlköri bírálatodat szép lenne a népnek hallani, de  
mink, kik tudjuk, hogy életünkkel lételünk veszett.

#### COMMODUS

Lucilla, s valóban, ezt lehet gyanítani. Lucilla, mondd, hogy  
csalni vágysz, én megbocsátok. De ha ez való, csak képzelhető,

úgy, ah, mi lenne földi lételünk, mi hátrálna tenni úgy azt, mi a nemtevést okozná társainknál? Miért ne lenne akkor a bűn egy és erény? De már lehetlen többet hallanom, nekem nyugodni kell, kialudni agyam rémeit, hogy gondolat nélkül ébredjek fel, mert gondolat nélkül lenni oly dicső dolog. (EL)

FADILLA

Testvérem, ezt rólad fel nem tevé. Már annyira ment, hogy visszalépni nem lehet. Óh, Róma, én öcsémmel gyászolandlak, ki a hon szent reménye volt.

113 LUCILLA (*nevetve*)

Csak rajta, oly dicsőn ment, mintha Zenoból szavaltad volna el, csak kár, hogy már a boldog kor veszett, hol effélével mindki jóllakott.

FÁDILLA

Történe hát, mitől remegtem én. Hasztalan üvölnék e teremben vad manesek gyanánt rossz magzatiknál, hol az erénnyel örökre múlt a megelégedés, hol a jog istene szent helyére ült a kajánság büszke rémalakja. Jó, én megyek, ne hallja szóm, a rénynek szent szavát, a jog oltára, hol csak vér folyand. Elvonulva is sirathatom a hont és öcsémet, mely véle sírba szállt, mert a hon, élte annak ki vezérli őt, s eleste néki hoz halált. Az ég veled, testvérem, én kívánom, hogy szód alapja szíved úgy legyen, amint enyémmek csak szerelme volt, s hogy súgja szíved legbensőbb szavával, hogy bátyáddal mindig jól tevé. (EL)

115 LUCILLA

(*Gúnyyal.*)

Csak azt kívántam, hogy lerázzalak, most már nem félttem terem sikerét; még férjem egy azok közül, kik gátakat halmoznak utamon. De vannak módok elvakítani őt, és Arrius nyitott sírjába fut. De Commodus jó.

(*Sír.*)

COMMODUS

(*Belép.*)

Mi ez? Ki merte bántni Luciát? Hah, átkozott! Lakoljon az

nekem.

LUCILLA

Óh, ne mondd ki oly korán ítéleted, meg találnád bánni azt.

118 COMMODUS

Jupiterre, nem, soha! De szólj.

LUCILLA

Ígérd előbb meg, hogy megbocsájtasz neki.

120 COMMODUS

Mert kéred, ám legyen.

LUCILLA

Fadillával rólad beszélgeténk, tűzbe jövék szíved védelmében; ő azt állítja, hogy durva, eivadt, én hogy miként a sassal égbe tör, úgy galambként szelíd e föld körén. Ő azt vitatta, hogy mi kár, hogy nő nem részesülhet a trónnak szent hatalmú bíborán. De nem, tovább nem mondom el testvérem gyalázatát.

COMMODUS

Az istenekre, Lucilla, ha még szeretsz!

123 LUCILLA

Mi fönt beszéltünk tehát, ő megszidott. Ő érdemetlenül gyalázva végre még többet is, még dühben őrült innen elfutott.

COMMODUS

Hah, Fadilla, ez volt tehát sima beszéded! Ne lépj soha trónom elébe, hogy meg ne törjem bocsánatom szent ígéretét. Lucillám, te egyetlen vagy, ki híven szeretsz.

125 LUCILLA

Óh, bátyám, ez elismerés mi szép jutalma szenvedésimnek.

*(El. Perennis már ezalatt bejött.)*

COMMODUS

Ah, Perennis, éppen jól jövel. Mít vélsz, Virginiával mitévők legyünk? Tudod, kiről már szóltam én neked.



PERENNIS

Fölséges úr! Érzem e megtisztelés becsét, mely bizalmadban részesít. De azt javallnám, kezdőnk gyöngé szerekkel, kérni, vakítani kell előbb, fenyíteni, s később, mit az erősb tehet.

128    COMMODUS

S a nép, ha zúgni fog, hogy császára haramiává lőn, mely elorza legszebb kincseit –

PERENNIS

A népnek foglalatosságot adunk; azon nép, melynek magával dolga van, nem gondol arra, hogy szabad lehet. Csinos igát jobban húz a kevély, terjesszük hát azért a fényűzést közöttük el, s a fényűzés a viszály almája lesz; kimeríti erejüket, s az erkölcstelen fényűző népből puha szolga lesz; építsünk fénytermeket nekik, és ne féljünk, hogy ellenünk kitör, csak olykor kapjon az őreb egy hízelgést s csontot annyit, hogy élhessék csak, s leghűbb éji őr marad.

130    COMMODUS

Igaz, tégy, mit jónak ítélsz, reményem benned él. *(El.)*

PERENNIS

S a többről gondoskodom. Vakítani kell előbb, és érzeményinket másokéhoz alkalmazni, míg egyet érezni vélnek űk velünk, s önakaratjukat vélük látni mienkben; és ekkor arra vezetni, mit mi akarunk, űket könnyű már. Szükségesnek kell magát tenni az embernek másoknál, s akkor kéretheti magát arra, mit maga is kíván. *(Nevetve.)* Egy fejedelem, ki népeknek parancsol, alacsony szolgája, rabja lesz.

HARMADIK JELENET

*(Átrium Pertinaxnál, a Laresek oltárukon áldozati tűz ég.)*

PERTINAX

Honom, ím újra oltárodra áldozom, s reményem fent lobog oltárod lángjaként. Óh, ne csaljátok meg, istenek, e szent remény sugallatát, ne játsszátok ki egy egész hon dicső álmait! Egy em-

beren áll, egy porszemen a lét; egy ember hajtja a sors kerekét honok felett, s ez ember oly halandó, oly gyöngé, mint rab társai. Ő rabja szíve viharzatinak, és egy-egy szeszélye ezer veszélyt okoz. Egy nemzet sorsa oly sajkában hever, melyet ezernyi szél moraja visz, egy szirtről hajtva másikára, míg végtére mind összetördösik. Oh, küldjétek le hát szívére, istenek, bárkik legyetek, kik fölvirulni engedétek a hazát, szent malasztotokat, vezérlje rény éltének útjait, s az út dicső lesz, melyen haladand. A nap sugára kint hoz énnékem, az éj viharja kínzza e kebel, és annyi éve táplálom már e kígyót! De ezentől hordni nem tudom. *(Kiszól.)* Maternus, Cleander, jöjjetek! *(Mindkettő be.)* Ugyebár, véletek sose bántam úgy, mint többi szolgálommal, de mennyire lehetett, magamhoz emeltelek fel. De hogysis ne tettem volna ezt saját gyermekimmel? A vad nem taszítja el magzatát, nem löki el az undok igába; és én egy ember tettem volna ezt?

133 CLEANDER  
Hogyan?

MATERNUS  
Mi ez?

135 PERTINAX

Lássátok, e vész letörte szívnek is valának érzeti, nem volt az mindég oly sötét, üres; de ége és reméle vágyva üdveget találni itt, e bús világ között. Csak ezernyi vészvihar tehetette azzá, mi most, kitépve minden szentet, minden tüzet. Ecet tehát e szív, de ez érzet nem e világ nyomorszületje volt. Bilincszőrej között láttam én elvirulni a rény, a kellem legszebb bimbáját, nem csodálva, nem imádva, mert becsén korbács és békó volt lefestve csak. E rableány volt üdvöm képzete, mindenem e rableányban leltem, mit hasztalan keres sok hatalmas úr, a dőre fény között. És éltem jelen Elyseumomat, mert nem gondolék a bús jövőre még. Két gyermek volt szerelmünk záloga, s a rableány nyomorának mélyéből felnyújtá őket nekem, felnyújtá és elköltöztött, hol lehullva földi bilincsei, kacaghatá e föld ítéletét. De én itt maradtam, és emléke két fiamban élt. Imádtam őket,

mert őt láttam benne visszasugárzni, óh, de a világ nem így ítelt tetteim felett, nem így a nő, melynek hűséget esküvék, nem így ítelt tetteim felett, mert a világ oly kemény, oly szigorú, nem ismeri az a szentebb érzeményt. S mivel nem ismeri, nem is becsüli azt. És két gyermekem, szeretve bár önéltem gyanánt, rab maradt, s ti vagytok ők, én átkozott atyátok; ím térdein bocsánatért könyörg. Ah, de látom azt, nem lehet ott bocsánat, hol így lesüllyedt már a mord szülő. Ti dőre szégyen áldozati vagytok, és ezt soha másolni nem lehet.

#### MATERNUS

Atyám, (*megölelve*) óh, nézd, mi hát az ember? Tehetlen egy gyöngö húsdarab, de benne él a szent istenség dús szikrája már, él mindkiben, királyban – s rabban is. Az ember önmagának istene, ő alkot egy világot szívéből, ő Tartarust és Elyseumot, s azzá, mi lesz, maga tevé magát. Te éltet adtál, viselve gyermekedre oly édes gondot, mint ezernyi szem, te szívet adtál, elmét és érzelmet, mit esdne még fiad? Óh, Pertinax, most rajtam áll, szerezni fényemet, s az önszerezte fény oly dicső; míg ősatyánktól szállva csak reánk dőre füstté lesz, mely megé a csúfság rejtezik; csak az dicsekszik születésivel, ki dicsérteset magában nem talál. Én rab születtem, és addig az leszek, míg nem beszéli Róma fényemet. Rabnak neveznek a fényfedett urak, és szellemem kacagva nézi fénybilincseket. Atyám! Fiad úgy boldoggá teszed, ha szűd keserve rajta megtörik. (*El.*)

#### PERTINAX

Te jó fiú vagy, az ég megáldjon érte.

138

#### CLEANDER

Én elfogadom, atyám, szíved szép ajándokát, és elfogadva azt, szent célja lesz életemnek hálaérzetem. E szó, “atyám”, erősítse szívem érzetét, dacolni vésznek éltem útjain.

#### PERTINAX

Óh! Mily soká lemondtam az örömről, két ily nemes szűt fiamnak mondani. Nyugodtan nézhetek az egekre, mivel megbocsájtatt rabgyermekim nekem, s meg nem vetették a kaján

atyát! Kevés napom van már hátra átélni, hagyjátok azt nyugodtan élnem át; egy félrelépés életem után annak hajnalában egy hosszú éltet tesz nyomorulttá. De én örülök, hogy bűnhődék, mert még nagyobb keserv vétkesnek érezni magát, nem szenvedve vétkeért.

*(El.)*

140 CLEANDER

Úgy mi gyermekid vagyunk, s míg te tisztelve, fény között töltöd hasztalan, hosszú napjaidat, mi gyermekid megvetve rabként élünk a sötétben, az esztelen világ csacsogása végett? Igazad van, Pertinax, ha úgy kell, atyám! Néked nincs sok életperced már. Utat csinálj te is, nem látod-e, e világon minden helyet csinál? Te hasztalan foglalod el tiédet kóro gyanánt, melyre már vár oly sok új csíra. S ha kitérsz, még e helyet is osztva bírjam? Hej, Maternus, ez így nem lehet.

MATERNUS

*(Belépve.)*

Miért vagy oly komoly, Cleander? Azt hittem, e nap neked örömsugárt hozott.

CLEANDER

Ah, bátyám, mikor minden örömet oly drágán kell megfizetni, s a vásárolt öröm elveszti édenét, semmi sincs tökéletes e világon.

143 MATERNUS

Szólj, öcsém, mi rontja kedvedet?

CLEANDER

Ne kérdd, minek búsítnám szívedet.

145 MATERNUS

Öcsém, ha szánsz, szeretsz, az istenekre, szólj! Miért búsongsz?

CLEANDER

Ha szeretlek? Óh, igen! És éppen ez búsít, Maternus. Atyánk oly kegyetlen, ő holta után engemet szabadnak akar hagyni, gazdagon megajándékoz, és tégedet, de nem, nem mondhatom –

MATERNUS

És azt hiszed, hogy a legrosszabb meglepjen engemet? Szólj, kérlek, eléggé megkeményedett szívem, bármit hallani a bilincsnek súlya alatt.

148 CLEANDER

Szólok tehát, bár szívem megtörik. Ő tégedet a rabság nehéz éjjelében hágy, mivel megvetéd kegyajánlatát. De ez így nem lehet, én is felosztom véled nehéz sorsodat, de testvéremet így látni nem bírom. Én sajnállak tégedet, s sajnálatom egy nehéz fellegként elborítja élted fény egét, s abból a gondolat villámként sújt alá, s a bérc alatta megtörik, ha hajolni igenis erős.

MATERNUS

S csak ez oka keservednek, öcsém, hogy a rab Maternus nem nyer kincset, fényt, címeket? Ah, úgy hasztalan e bú, kiégett keblemmel, megtanulta viselni a sorsnak vaskeztét, por már nekem a fényvilág, és szívemben csak egy a kép, mely él s örökre benne élni fog, ezt nem ragadja el atyám: kincsem, mindenem ez, s fénytermem a nagy természet maga. Isten veled, élj, örülj e földi javaknak, boldog vagy, ha azok neked örömet sugárzanak, én láncimban oly boldog nem vagyok.

*(El.)*

150 CLEANDER

Ez nem sikerült. Nem képzelém, hogy ily esztelen is lehet még halandó; de nem kerülitek ki Cleander tőreit; ti félelmesek vagytok nekem, én is néktek az leszek. Nem mocskolom be kezem véretekkel, legyetek sírásók önmagatoknak. Atyám, már te nem élvezed jószágait, kéjeiket, hagyd azokat fiadnak. Maternus, nékem vetélytárs ne légy, s szíved nemes tüze eloltsa éltedet.

*(A kárpit lefordul.)*

## MÁSODIK FELVONÁS

### A KÉNYÚR ÉS UDVARA

#### ELSŐ JELENET

*(Csarnok. Commodus, Lucilla, Perennis, Claudius, Arrius s többen asztalok körül. Háttul táncosok, hangászok és a többi mutatják magukat.)*

#### COMMODUS

Már bármit beszéltek, ő enyém leend. Ti haszontalan erkölcs harangjai vagytok, kik összehívjátok az embereket segélyre és magatok kongva, nem segíttek. Lucillám, ugyebár joggal enyém lehet?

#### LUCILLA

Miért ne, jó öcsém? Uroknak választottak, érezzék hát, hogy urok vagyon. Örülhet egy Quintiliana, ha Commodus tetszéssel rámosolyg.

#### 153 COMMODUS

Igen, igen, vedd hát parancsomat s menj, Pertinax, kerítsd meg őt nekem, munkád jutalma, tudod, hogy nagy leend.

#### PERTINAX

Tudom, hogy a nagy Commodus legcsekélyebb munkája is magas, de legdicsőbb jutalmam az elismerés.

#### 155 ARRIUS

*(Felugorva.)*

Ennyire mentetek már, átkozottak, kiknek nincs istenek a vétkektelt szű átkozott mélyében? Mely isten súgná szörnyű vétkeket? Azt hiszitek, hogy nincsen szívetekben a rénynek szent szava? Csalódtok, behúnyátok szemeteket a fény előtt, mely onnan sugárzik, hogy ne lássatok szörnyű rémeket kebleteknek barna éjjelén. Ti öltétek el vétkekkel a rénynek bimbáját, melyet az istenek mindenki szívébe tévének. *(A tánc megszűnik, zavar.)* Ti semmire való ebek, kik nem mondhatjátok el az abécét, mivel

második betűnek hízelgésből egyet sem akartok tenni. Ti nyomorultak, kik közt az ember, ha élni kárhozott, elfelejtné, hogy ember létezik. Ti rontottátok el azon nemes csírákkal telt kebelt, mely a haza dicső reménye volt, és tán e tettetekre is tudtok egy erény nevet. A császár nevében szívjátok ki a honnak vérét, és e vér a nép szemében Commodusra száll, de néktek is jó majd végnapotok, s a rém, mely mögéje rejtezett, ha az lehull, átokkal lép elő. Itt van végnapom, tudom, mivel az igazságot hallani szokatlan fülek megmérgeződnék szavam által, de örülök, hogy kimondtam, mi szűmön feküdt. Kívánom, urak, végnapotokban ily bátran nézzetek a halál elébe, mint én tettem azt. Commodus, méz szavaik oly jók legyenek, mint fényesek. Mert enyéme megvetettenek. *(Kijel.)*

CLAUDIUS

Én csak hallgatva némán sírhatok!

ARRIUS

Ne hidd, hogy vétkeket kevesb, kik érztek, és tenni nem akartok; átkozott azon fiú, ki éhezni látva a szülőt, imádkozik, és tenni nem siet. Ugyebár, ha zúg a tenger, fergeteg fenýíti a tarormokat, de zúg a nép, s remegjen zsarnoka. Meglátjuk, a zordon tél előtt el nem repül-e majd a sok madár.

*(El.)*

158 COMMODUS

*(Eszméelve.)*

Mi ez, őrült? Vagy lázadó? Utána hát, fogjátok meg hamar!

*(Néhányan utána mennek Perennisszel.)*

LUCILLA

Ím itt vagyok, mondtam, ugyebár, hogy önvéred az, mely ledöntni vágy? *(Gúnyal.)* De a szelíd Fadilla arról mit se tud, ha férje ellened pártot üt.

160 COMMODUS

Ne említsd őt, ne hozz haragba, testvérem ő, s megfojtsam ezt is, mint egy szörnyeteg? Nem, ne szólj tovább.

LUCILLA

(*A táncosok felé.*)

Tovább, tovább, mi az, hogy már pihentek? Vígán, urak, Virginia javára, bort nekünk! (*Claudius felkel.*)

COMMODUS

Claudius, hová sietsz, hogyan mered elhagyni ünnepünket?

163 CLAUDIUS

Bocsáss meg, óh, uram, rosszul vagyok.

COMMODUS

Itt kell maradnod, mert parancsolom. Van mit viszonznod? – Úgy, tovább tehát. Bort, bort nekem, előlni benne rémes képzetim; mi boldog akkor az ember, ha hátra nem tekint. De hát hol régi kedvetek, urak? Vígán, barátim, élni, míg lehet!

165 LUCILLA

A szép Virginia és Marcia javára.

COMMODUS

(*Féltősen.*)

Igen, igen hát, Marcia javára, most jön eszembe, Claudius, hogy nekem tetszik ő, és kívánom, mindig körülömben legyen, csak ő hibázik barátném szép füzérében. Érted? Semmi viszonzás, mától honja e terem leend.

CLAUDIUS

Óh, fölséges úr! Ő testvérem, nem, ez így nem lehet.

168 COMMODUS

Kell lenni, mondom. Nincs-e erőm, nincs-e hatalmam így?

LUCILLA

Nincs-e jogod? Mi szép egy fejedelemtől, ha szolgálai közül mindkit így észrevesz.

170 CLAUDIUS

Commodus, hamar eltompult a hízélgéstől kebled, hallj meg mégis engem, és ha ember ezred szikrája ég még a hamu között, tudom, hogy jól ítél. Te nem vagy gonosz, de gyöngé



műszer cudar kezek között, eltévedél csak oly vadon közé,  
honnán kijönni tán lehetlen is. De hadd meg Marciámat, ölj  
meg engem, és áldni fog e vészletörte szű.

COMMODUS

Lucilla már kimondta, és mondása szent. Szolgák, menjetek!  
(*Szolgák el.*)

CLAUDIUS

Végre kérek és parancsolok. Commodus, Claudius testvére az,  
szűnj meg, vagy átkom az egekbe hat! (*Lucillához.*) S te asszony,  
te megvetésre érdemetlen már, férjed vagyok, a férj fog szólni  
majd, és nem jöve szó számból még soha, mely azonnal tetté  
nem leve.

173 COMMODUS

(*Felugrik.*)

Ne ingerelj tovább, istenemre, akarom s mit akarok, annak  
lenni kell; az Elyseum édesebb, tudod, ha tiltva vészeken érünk  
belé. (*Kinn zaj, Perennis jó.*) Mit vonítanak kívül ott felém az éhe-  
ző ebek?

CLAUDIUS

Néped az, mely áldja tetteid és az egekbe szent imát üvölt. Fe-  
jedre száll ez, asszony, néked is, és iszonyú lesz akkor átkotok;  
te a gyöngédebb nemnek tagja vagy, az erénynek békés nemtő-  
je, és egy szörny elkerülne a sivatagon, ha lehellted mérgét  
érzené. A nép kívánja szent jogát, uram, és a nép imája az  
egyekbe hat.

(*El.*)

175 COMMODUS

Jogait kívánja, és vannak hát a népnek is jogai? Az adózáson kí-  
vül?

PERENNIS

Ők úgy hiszik, de ez nem áll, uram.

COMMODUS

Ah, és ha mégis, – Perennis, mit tegyünk?

*(Lucilla ki.)*

178 PERENNIS

Már adtam parancsokat, ledobni néhány liktorok fejét, kik végezék kegyes parancsidat; kiereszti bosszúját a nép a gyáva eszközön.

COMMODUS

S ez egy néhány fő elég-e oly sok életért? Perennis, segíts, te tetted mindezt. Segíts, mert megfojtlak. *(Kívül a zaj megszűnik.)*

180 PERENNIS

Ím megszűnt a zaj, fölséges úr! Mi már megmenekedénk.

COMMODUS

Vezess tehát el, én nyugodni megyek. Hah, átkozott nép, lakolj e tettedért, véred fesse nyomorult tunikátokat purpurra, hogy fényben haljatok meg. *(Kint újra zaj.)* Hah, újra üvöltenek? Perennis, kérük életemet és életem kívül nincs semmim is.

PERENNIS

Ne félj, uram, a nép hasonló egy forgósélhez, szenvedélye magasra kapja fel, hamar enyészik, és porokba hull.

183 COMMODUS

Vezess tehát el, ordítsatok csak, ordítsatok, császártok nem hall, mert üvöltéstek már elaltatá.

LUCILLA

*(Belép.)*

Közel vagyunk a célhoz, még egy lépés csak, s napom előtt, Commodus, leszáll tiéd. Ezernyi szív várja tőlem parancsait, s az alkalom is legjobb; ha hontérsz éjjel, a ferdők csarnokán várjon üdvözetem! És végre is ki gyanakodna rám? A gyilkos előre mérget kap kezemből, s a sír nem nyitja még föl ajtaját. Ha jól sikerül, én vagyok a hős. Igen, igen, mind oly dicsőn megyen.

*(Clandius be.)*

## CLAUDIUS

Levethetéd-e minden nemesb tulajdonid, melyek a nőt nővé teszik? Jupiter látja szívemet, én tettem, mit tehettem, most rajtak a sor, és mentül inkább megfeszül a húr, annál sebesbben lő ki majd nyíl, és megismered akkor magad, ha néma sírokon rém manesek kiszívják véredet.

*(El. Lucilla nevetve utána. Marciát szolgálók bebozázák, Lucius áttör rajtuk, őket hátra vonulnak.)*

## LUCIUS

Félre, pórok, a fejedelem teremében kívánok, könyörgő, menni én; ki tiltja meg ezt nekem? Én tisztelem a jó fejedelmet, magára vessen tőlem így, ha fél. Hah, és ő nincsen itt, kikerüli újra tőrömet. Commodus, jőj elő, Commodus, számadást kér egy alattvalód, te neki számadással tartozol. Itt áll, ki rád bízta boldogságát, mindenét, hogy nyugton alhassék, míg te virrasztasz érte, most kéri tőled szíve birtokát. Nincs válasz, elrezegek tompa hangjaim, elhal a keserv hangja császári termedben. *(Az ajtókat feszegeti.)* Bezárkózál, örök állnak mindenütt körödben, elbújhatsz-e önérzeted előtt? *(Letérdel.)* Halljátok meg átkomat, istenek! Itt esdek, ím, szent széketek előtt. Commodus vádolója vagyok, a császárt vádolom; mert tudom, elöttetek csak gyáva ember ő. Megfoszta atyámtól, anyámtól, elorzta éltem végső birtokát, elfosztá szívem, mert Marciám az övé leve. Óh, szakadj le ég, zúzd össze a világot, hogy ily iszonyúk történnek dőréen, enyéssz el mindent, nyugalmat adva így, csak Marciámat vedd fel csillagid közé; mert én őtet már nem védhetem.

*(Ledől, Marcia ráborul.)*

## MARCIA

Lucius! Lucius! Óh, istenek! Lucius, óh, ébredj! Ládd, nekem, ládd, sose volt még oly szükségem rád, mint éppen ekkor, és most hagynál el, kedves, engemet?

## LUCIUS

Marciám, ah! Hogy eltűnél.

MARCIA

Ő megőrült, és én magam maradtam vigasztaló segély, remény híján, kisújtva a vadak martalékokul, nem remélve mit is a jövő borúiban. De megbosszullak, bátyám, kedvesem, s egy nő bosszújától remegjen az utóvilág. Most Lucius, az ég legyen veled, a galamb is védi gyermekét.

(El)

190 LUCIUS

Egedbe rontok, lefosztom őtet, nem véd előttem ezernyi őrsereg. – Látlak, látlak, mosolyogsz reám, én tenni kész vagyok.

(El)

MÁSODIK JELENET

(*Éj a Capitolium előtt, Maternus.*)

MATERNUS

Anyám rab vala, születésemmel öröklém mindenét, és birtoka csak a nyomor vala. A rab fiú első tette gyilkosság vala. Megvetve, kisújtva éltem az emberektől, és szívem, mely őket szeretni volt teremtvé, őket gyűlölni tanulta. Minden egyes embert megveték, mert minden egyes ember engem megvetett, egy imám a hon volt, mely ki nem ereszte karjai közül, egyformán szeretve többi gyermekivel. Az igaztalanságokat, melyeket szenvedék, nem ő sújtá fejemre, de embertársaim. Osztályrészem a nyomoron kívül egy érckebel vala, eltűnni erős fájdalommat. Megnyugodtam és boldogító honszeretetem keblembé zártam, hogy azt meg ne fertőztesse az emberek badar ítélete. Láttam e világ egész nyomorát, az éhen haló szolgát bilincsi-ben, s a vérral hízó átkos zsarnokot mámorban feküdve fényes trónusán. Láttam a hon reményeit egy tengertől hányatott gyöngye sajkán, és gyilkosok vetének kockát szent templomok felett. És nem hívék többé az isteneket, kik kormányozni mondatnak e világot, kiége minden érzetem, és én benne boldog valék. Megláttam Virginiát, s a szolgálta szívében egy tűz keletkezett, mely az istenek orzott tulajdonok. A tiszta égen

mosolya sugárza felém, mosolya e föld rózsahajnalán, a gyöngeszefír fülemben csak nevét sűgá, nevét ordítá a rémes fergeteg, s hol ő vala, ott az ég is létezett, őt álmodám, az álom elrepűlt, s keservem ő vala. Ő volt a csillag, mely vezérelte rózsás utamat, ő volt a csillag, mely ége viharos éjeken törött hajóm felett. Ő volt az isten, mely mindenűtt él, hol semmi más, mint szűmben a keserv. S ha templomok rideg márványokon könnyt hullajtva térdeltem én, s imám Virginia vala, ki oly mérhetetlen, mint a mindenség, és szolgáim én őt sose bírhatom, mert úgy adá a sors, hogy az legyek.

*(Egy kődarabra dűl, Commodus jön a ferdő folyosóin, két gyilkos reátör.)*

### ELSŐ GYILKOS

Ezt Lucilla küldi, itt üdvözte.

### 193 MÁSODIK GYILKOS

Halj meg, vérengző zsarnok, vétkeid mérője már betelt!

*(Commodus megsebesítve leesik.)*

### COMMODUS

Hah, átkozottak! Segélyt! Segélyt! Meghalok, Lucilla, ah, ő nem tehette ezt!

*(Perennis jó néhány fegyverrel, a gyilkosokkal víva; az egyik megsebesítve elillant, a másik megfogatik.)*

### 195 RABLÓ

Mi átkozott eset, óh, bocsánat!

### COMMODUS

Órangyalom vagy. De mi hozott e vidékre ily órába tégedet?

### PERENNIS

Én Virginiáért jövök, s az istenek így összehoztanak, de hogy vagy, jó uram?

### 198 COMMODUS

Érzem, sebem nem halálos, hazamenni még erőm vagyon, emelgetek fel. Úgy, már nem vérezek. Járj boldogul, s te áruló, a sasnak körme közt vagy. Előre, férfiak.

*(Néhány fegyverrel s a fogollyal el, Perennis az ajtón zörög.)*

PERENNIS

Commodus nevében, ajtót nyissatok.

(Be.)

200 MATERNUS

(Előlépve.)

Hah, mi lesz ebből? Bent zaj vagyon, asszonysikoltás, és Commodus nevében a császár őrzni jött-e gyermekét? *(A bezárt ajtót feszíti.)* Istenek, ha vagytok az egekben, segítsetek. Ah, Virginiám, segély! Segély! De szóm elhal a távol lég között. Hah, nem lehet bemennem, és ezt kell hallanom élve. Segélyt, az istenekre, itt is tehát az erősb ügye győzni, a gyenge mindenütt csak eltiport, a fondor ér célt vértak felett. Virginiám, megígérem neked, a szolga tartja töretlenül szavát, habár megszegi büntetlenül a hatalmas azt. *(Betör.)* Hah, átkozottak!

*(Kisvártatva Perennis Virginiát kicipelve el, poroszlói Condianussal és Maternussal víva ki, végre Julia.)*

JULIA

Hah, ti szolgálk! Gyermekem nekem, Virginiám, vagy átkom az egekbe hat. Nincs már reménye tehát az anyának, mert ti nyomor bérért zúztok szíveket. Nem halljátok a természet szavát; bezáródott-e már örökre annak a zsarnoki kebel? Én gyöngye hölgy vagyok, tenni nem tudok, s imám egyetlen, mivel még bírok, némán elrezeg.

*(Maternus megsebesítve leesik, a poroszlók elvonulnak, Condianustól követve.)*

MATERNUS

Hah, átkozottak! Ez jól talált.

203 JULIA

Vigyétek őt, szelíd galambomat, rejtsetek el vad tornyok alá; az anya szíve ott is megtalálja, kiordítva: zsarnok! – gyermekét. Fel hát, szavam, trónodnak fényéhez, és hangomtól trónod rengni fog.

MATERNUS

Virginiám! Teérted meghalok, érted szívem megtörik, jutalmam

úgyis itt egy jégkebel; amott megfagyva nyugalmat lelek. Az éltet a természet adá, te tanítál élni életet, ha odadom érted azt, tulajdonodat pótlom vissza csak.

*(Condiannus visszatér.)*

205 CONDIANUS

Elvitték őt a csúf zsoldosok, de ne hidd, Commodus, hogy nyugton bírod őt, édened mámorában ordítom füledbe vétke-det; oly ember vagy, mint embertársaid, a nép az, mely fejévé tőn, s a nép lesújtja hajójáról a rossz kormányozót, mert ő fo-gadta fel, vezetni tengerén.

MATERNUS

Te úr valál bölcsődbe, átkozott, büntetlenül tépdelve a nép vé-reinek ősz szakállukat s akkor láttam, mi nyomorult az ember sorsa; de mit beszélek, rab én? Mert atyám is igába görbede, s véres arcával szerzte kincseit urának, melyeket ledérül elpazarla az.

JULIA

Óh, azért bír-e hát az ember csak eget, hogy veszte keservet hozzon nékie?

208 CONDIANUS

Anyám, vár töröm, vigasztalódj, páncélja nem oly erős, hogy rajta át ne hasson. S majd akkor, ha fénye lehull, s meglátja szörnyű önmagát, borzadand, s ez lesz pokla, ha önszíve magá-tól följed, s szavát lelkének nem tompítja el már a kába zene.

JULIA

Mi haszna, ha már az őszi szél lesorvasztá a rózsa lombjait, nem ébreszti föl a zsarnok vére azt.

*(Lucius kilép.)*

210 LUCIUS

Mi lárma ez? Elorzták kedvesteket, elorzták élttek csillagát, lát-tam, igen, midőn a sas elrepült galambtokkal, és mondtam a sasnak, hogy repüljön, mert utána a nyíl repül. Elvitték? Ha, ha! Elvitték enyémet is, de szólnom nem szabad, mert császárom

tette, s néki mind szabad. Ő a törvényt kezében tartja, maga a törvény felett vagyon, s nem köti a törvény súlya így. Bámuljátok hosszú kardomat? Lássátok, nekem ily hosszú kell ám, mert magasan ül azon sas, melyet le akarok szűrni, és én pedig oly porkicsiny vagyok.

CONDIANUS

Őrült, szegény. Lucius, ismérsz-e engemet?

LUCIUS

Ismertelek, de már ez oly régen volt, még Saturnus aranykora alatt, és tudod, azóta minden elveszett; emlékszem reád, de akkor honfi voltál, most siess tehát, és öld meg a hydrát, mely nézd, nézd, mindjárt lenyel. Lenyel, mondom egy egész hazával, és temetőnk átkos gyomra lesz. Öld meg őt!

213 CONDIANUS

Így kell egymást vizszontlátnunk? Ez kegyetlen, s mert kegyetlen, éppen oly való. Ha édes lenne, átálmodnók egy rövid perc alatt.

LUCIUS

Sötét van, Condiánus, elborult a nap, s ki nem derül már rózsahajnala. Azért eltűrhető a tél, mert méhében már a tavasz ragyog, de nékem nincs reményem, ez megöl. Gondold meg, keblemből kitépte szívemet és gonosz lehelete az égig felhatott, és elborult az ég, sötét vagyon, és ez sötétben eltemetve én.

215 CONDIANUS

Nem jössz be hozzám nyugodni egy kevéssé, s közös keservünk egymást ölje el.

LUCIUS

Nem, nékem nem lehet, kell sietnem a rémet megölni. Ah, oly keserv, ha csak kacagni láttatunk, s nincsen ember, felosztni bánatunk.

CONDIANUS

Az ég legyen irgalmas hát velünk.



218 LUCIUS

Ah, de az ég oly kemény, barátom, ahhoz a pór keserve fel nem ér, elhangzik hangja a messze látkörön, s a szirt csak az, mely könyörül rajta, visszaadva bánatszózatát.

*(Együtt el.)*

MATERNUS

S én nem mozdulhatok helyemről, átkozott eset, de jó, igen jó, a reggel itt talál, s innen ordítom fel gyalázatát, itt lássa Róma, császára mily dicső, és halálom az ő halála lesz. Mi élvezet.

*(Perennis jó katonákkal.)*

220 PERENNIS

Az egyik gyilkos megsebesítve távozott el, itt kell feküdnie közel. Hej, ki fekszik itt?

MATERNUS

Én.

PERENNIS

Úgy-e, jó madár, megfogánk! Te gyáva, éji lator, te csúf lázadó.

223 MATERNUS

Semmi azok közül, mit mondasz, nem vagyok.

PERENNIS

Itt van jele, te vakmerő hazug.

225 MATERNUS

Orgyilkos, mondom, nem vagyok, a vád hazug, nem én, becsü-  
letemre.

PERENNIS

Azt megmutatja később a pallos.

MATERNUS

Meglehet. Elég erős vagy hozzá, s gazember is elég nagy. Ezt mondja szám, ha fejem lábad porába gördül, s ott sem cserél-  
nék veled, gaz kölök, minőt minden szabó szab magának.

*(Elvitetik.)*

## HARMADIK JELENET

(*Terem Pertinaxnál, Pertinax, Claudius, Arrius.*)

228 PERTINAX

Nékünk tenni kell, ez így nem maradhat.

ARRIUS

Én kimondtam, mi szívemen vala; most Rómán az istenek könyörüljenek.

230 CLAUDIUS

Igazad van, Arrius, de haj, mégsem lehet elhagyni az udvart, mert féketlenül a bűn uralkodik ott, ha tőlünk félelem nem tartja vissza már.

ARRIUS

Boldog, ki így ki tudja számítani lépteit, de az nem érzi a szent ügy egészét. Én kimondtam, mi szívemen vala, és azért egy hont veszejttem el! De kis ár ez nekem, melyet meggyőződésnek szentelék.

PERTINAX

Az istenek vezérljenek tehát, remény a csillag, mely minket vezet, és a hajnal már közel vagyon. (*Pompeius, Arrius el. Cleander jő.*) Miért vagy oly komoly, Cleander?

233 CLEANDER

Ah, atyám, egy nehéz bánat sorvasztja szívem érzetét. Maternus – de nem, ez nem lehet. Miért is búsítanálak, csak egy badar ötlet ez.

PERTINAX

Maternus, mit akartál róla szólani? Kérlek, kívánom, mondd csak el, fiam.

235 CLEANDER

Nem, nem, atyám! Ő reményed vala, úgy szeretjük őt, és oly erényesnek mutatta magát, és ő erényes is bizonynyal, egy szót se többet, szívem súgja, bár minden ellene mutat.

PERTINAX

Az istenekre, szólj hát, Cleander!

CLEANDER

Ládd, tedd, atyám, meg gyermekednek első kérését, és ne kívánj többet szólanom; ő bizonyval nem oly gonosz, minőnek mondja az egész világ.

238 PERTINAX

Én, mint atyád, kérem és kívánom, szólj mindent, én készen vagyok hallani, bár legmélyebb poklomat, de így a kétség sorvasztóbb, mint a napvilágon hullott eső.

CLEANDER

Vajmi nehéz kötelesség egy testvérnek szólni vére ellen. De kívánod, ám legyen, csak hirtelen ne ítélj.

240 PERTINAX

Szólj, szólj, hamar!

CLEANDER

Emlékszel, úgy-e, midőn Maternus azt mondá, hogy ő maga fog fejére díszet szerezni? Szép cél, de eszközét rosszul választá meg. Egy jó atyának megveti kegyét, szavának állva, de ah, szívem törik. – A szenátus és Lucilla nevében, kinek béreltje volt, orozva kívánta megölni Commodust, ezt mondja a világ s ezernyi küljel. Én nem mondom ezt.

PERTINAX

Hallgass, hallgass, ne szólj, valóban. Ő nem tevő ezt, becsülete nem engedé neki. Cleander, óh, te vélem egy kegyetlen tréfát űesz. De mondd, hogy tréfálsz és megbocsájt atyád. Az istenekre, Cleander, szólj hamar.

243 CLEANDER

Kívánom, tréfa lenne, jó atyám, hisz ő oly jó volt, oly szerény, és mérhetetlen dicsvágya másik mérlegében erényivel föl nem ért talán.

PERTINAX

Dicsvágya! Óh, valóban e Charybdis mily számtalan áldozatot nyelt le már. Cleander, s tudod valóban, hogy e hír igaz? Óh, ne szólj, a nyelv hízelgve nézné az atyát, arcod mutatja, te eleget tudsz. Átkozott hát a gonosztevő, örökre és visszavonhatlanul, kisújtva vesszen embertársitól; ne vesszen, éljen nyomorok között, hogy egy barátja volna a halál, s ez egy barátja is elhagyja őt. Oly mértékben legyen megátkozott, minő mértékben irántam rossz vala. Most, Cleander, te vagy csak egy fiam. Két fia volt a boldog atyának, mint két nemtő leküldve a mennyekből, vigasztalásul zordon utakon. Két hajtás az agg csernek odvas gyökerén, s az egy lefoszla tőlem, egyik mankóm a mélybe hulla be. Ah, ily keservet élélni! Éle hát át ez agg szív súlyos éveket, hogy görbülve alattuk megtörjön végső napja borújain.  
(*El.*)

245

CLEANDER

Bátyám, Isten veled, már jó úton vagy, és te, atyám, majd véled számolunk.

(*A kárpit lefordul.*)

## HARMADIK FELVONÁS

### NÉPÁTOK

#### ELSŐ JELENET

*(Commodus terme előtt, a keresztények csoportozatokban vonulnak el, egyes akkordokat énekelve, – a nép a kapukat ostromolja és zúg.)*

#### NÉP

Kenyeret, Commodus! Kenyeret nekünk!

#### NÉHÁNY

Itt vannak az istentelenek, a döghalál reájuk.

#### 248 KERESZTÉNYEK

Átok, átok!

#### NÉP

Ők hozták ránk a vészt, öljétek le mind. Nem halljátok, hogy átkozódnak?

#### 250 KERESZTÉNYEK

Átok, átok! *(Elvonulnak, kövekkel hajigálva.)*

#### NÉP

Kenyeret, Commodus! Vért, vért, halált!

*(A keresztények ismét jönnek.)*

#### ELSŐ KERESZTÉNY

Öljetek le és megmenekszünk igátok alól. Egy hosszú útról csak édes honunkba térünk vissza. Nem érzitek-e az átkot, mely várostokon fekszik? Az égnek átka ez. Nem látjátok-e, az emberek mint kerülik egymást, vérengző vadakként, benne a döghalál csírája van. Nem látjátok-e véretekkel éhvel elhalni, és megmentésére nem adhattok neki egy darab száraz kenyeret, míg ott fent a kék és gyönyörű bősége ural. Átok, átok!

#### 253 NÉHÁNY

Valót beszél a hitetlen.

## NÉP

Commodus, vért véért! – Commodus, kenyeret!

*(A nép dübe pontról-pontra nő.)*

## 255 ELSŐ KERESZTÉNY

Nem látjátok-e az elpusztult templomok csarnokit, melyekben a halál illatozik felétek, s ki sem megy belétek, imádni istenét, mert mindki jobb szereti életét. Mi nekünk nincsenek elpusztítva templomink, mert templomunk a természet kebele, mely sosem hal ki. Nem félünk meghalni, mert életünk a halál; nem esünk kétségbe, mert reményünk végtelen, mint a nagy istenség. – Emberek! Lehúny a nap, hogy dicsőbb fényben ragyoghasson újra; legyetek egyetértő testvérekké, és a szabadság szent napja deríti fel borús lelkeiteket. – Átok, átok!

*(A keresztények el.)*

## LUCIUS

*(Előlépve.)*

Mi ez? Aha! Meg akarnak dicső munkámban előzni, de abból nem lesz semmi, semmi, mondom. Én ölöm meg őt. Emberek, mit tett néktek, hogy meg akarjátok fojtani őt? Nem feleltek. Vagy szégyenlítek megvallani, látva engemet, kitől egy üdvöt orza el, és fejedelemtől ezt is békén viselem. *(A nép legnagyobb dübvel ordít, a zene még vidámabban hangzik a teremből.)* Mi ez? Vagy úgy? Igen, a nép keservének visszhangja ez – – –. De mit keserg a nép? Hej, apák! Azért kesergtek-e, hogy fiatok nyomorultan kileheli lelkét, hogy nők elraboltatott a fejedelemtől, és testvérték vére mindennap veresre festi az áldozó napot, mely elfordul gyalázatotoktól? Kacagjatok inkább, gyermektek nem lesz rab, magatok öljétek le őket. Nejeitekkel kedveskedtek uratoknak, ti jó jobbágyok vagytok. S ha pedig testvéretek meghal, nagyobb lesz osztályrészetek. Ha, ha, ha! Commodus vigadj, néped csinál csak éjjeli zenét.

*(A nép betör a kapun, Julia előrohan.)*

## 257 JULIA

Zsarnok! Gyermekek! Szerette gyermekem! Elérkezett a bosz-

szú napja, most üvöltöm füledbe vétkeidet, s a koldus anya előtt  
a porba hullj!

*(Lerogy.)*

LUCIUS

Hallod! Hallod, jó anya, az ég üvölti, hogy szavad igaz. Jer hát  
velem a vérlakomára!

*(Felemeli.)*

FADILLA

*(Fellépve.)*

Eltaszítád testvéredet magadtól, Commodus, élted szebb korá-  
nyán, s a testvér eltávozott, mert nem vala szükséged reá; de  
most, midőn üvölt a fergeteg fejed felett, s elhagyatva hasztalan  
fordulsz ál-barátid felé, kik gyöngye fűszálak gyanánt elenyész-  
tek az első fagyos éjen, előlép az eltaszított testvér, megmentni,  
vagy elesni veled. Most tenni kell, a szó csak dőre hang, és  
elrepül, mint álbarátjaid. – Ah ég! Fiam, fiam, és ezt is ő tevél!  
Ő – és segítsen őt – –

260 LUCIUS

Anyám valál, tudom, jó, dicső anyám! Kebled oly édes nyugvó  
helyet adott, hogy homlokom a fergetegből hányt sajkán megiz-  
zada, de már ez elmúlt. Ezen asszony gyermekét keresi, én  
anyámat, gyermeke leszek, – ő szeretni fog, mert tudja, mit tesz  
szerencsétlennek lenni. Te menj csak, intsd a cethalat, hogy  
kiszárad a tenger, én meg nem fúlok, próbáltam könnyeimmel.

FADILLA

Óh, ég, mi nehéz ítéleted! Óh, szakadj meg, szív, vedd, Isten, el  
elmém világát, – én nem tudom, mitévő legyek? *(A nép zajgása  
hallik.)* Bátyám, fiam, az ég őrizzen titeket! *(Elrohan.)*

262 LUCIUS

Menjünk mi is, mert későn jövünk a lakomához.

*(Juliát elhurcolja.)*

## MÁSODIK JELENET

*(Díszterem, lakoma, zene, olykor a zendülés és ostrom hallatik. Arrius, Commodus, Claudius, Marcia, vendégek.)*

COMMODUS

Ide, kedves Marciám! Ide, tölts bort nekem, kezeidből kétszer oly édes lesz az. *(Perennis jó.)*

MARCIA

S te ihatsz, míg kint a nép dühöng, átkokat bocsájtva feléd?

265 COMMODUS

Dühöngjék! A brit ebek kezdék a lázadást, de elhalnak hangjaik a csarnokokon, míg hozzám beérnek. *(Lucilla jó.)* Kedves, Lucilám, ugyebár szeretsz? Sajnálsz, hogy megsebesítették?

LUCILLA

S te kérdezheted ezt? Midőn tudod, hogy éltem benned él!

COMMODUS

Úgy? Hiszem, igen, hiszem, Lucilla! És hinni van okom. De mit sápuasz el így? Mi bajod?

268 LUCILLA

Búsít, hogy szeretetemen bár egy percig is kétkezel. Lenne csak alkalmam, bizonyítani azt!

COMMODUS

Lesz. Tán ma még lesz alkalmad, édesem. Nem kétkem a tündöklő sikert. De ne többet erről. – Marciám, önts többet, el kell hajtanom emlékimet. Oly komoly álmaim és ötletim vannak hosszú éveken. Perennis, mit jelent ez? Azt álmodám, hogy koronám nagyra nőtt, mint egy világ, én pedig gyöngy ember maradtam, és súlya elnyomott, segínyt kiálttam, körülnéztem s láttam, hogy a barátimnak vélt alakok csak ennen árnyaim valának, melyek napommal elenyésztek. – S oly sötéten mosolyga rám atyám vérszelleme, és én felébredék. Oly komolyan, oly reszketve. – Bort!



270 PERENNIS

Álom, dőre agyrém, boldog leszesz, uram.

COMMODUS

Azt tartod? És te, Marciám?

MARCIA

Ez álom egy nagy fejedelmet jelent, kit elkábít az őt környező fény, s kit agyonnyom koronája súlya, ha nem Hercules –

273 COMMODUS

Mától Herculesnek nevez ki mindki, ha nem pártütő!

MIND

Éljen Hercules, az Isten!

*(Fadilla berohan.)*

275 FADILLA

Hah, s ti még vigadtok? Átkozott mámor és dőre fény között, míg kint felétek üvölt a nép áldása! Lakomátok zenéjével akarjátok-e előlni azt? Fel, Commodus, ébredjen jobb részed! Hajtsd el ez álnok barátokat! Térj meg! S az árva nép újra atyának fogad. Most tenni kell, férfiak; kik osztják meg velünk a vészt? *(E szókra mind hátravonulnak, kivéve Arriust és Claudius, Marcia az asztalnál marad.)* Pfuj, háromszoros szégyen fejetekre, rút ebek, még gyomrotokban Commodus bora, még ajkatokon a néki kiáltott éljen, vállatokon a tőle nyert palást, s így elhagyjátok őt, átkozott pártütők! Így elveszénk.

COMMODUS

Fadilla, az istenekre, ne monddad ezt, haláloamat kívánja hát a nép? Szörnyű! Én meghalok, meghalok és nincsen segéd. Én rossz valék, igen rossz, nem hittem az Isten- és emberekbe. Bámom mindezt, megjavulok, megjavulok, csak most ez egyszer mentsetek meg, istenim! Lucilla! Perennis! Ti vezettetek mindezekre, segítetek! – El, el, szemem elől, mondom, nem láthatlak, csúf ördögök. *(Az udvaroncokat karddal kergeti.)* Perennis! Lucilla! Adj tanácsot! Az istenekre, el ne hagyjatok! Halljátok a népet? Jó már! Megöl, én meghalok, – segély! segély!

PERENNIS

Ha! ha! ha! Vessz, átkozott, napod hanyatlík, és enyém derül – Mind késő már ez, ti mind elvesztetek. *(Az ablakon ki.)* Hal-lunk, Róma! És az ajtó fölnyílik előtted. Vigyétek! Öljétek le az áruló császárt, mi kezetekbe adjuk őt. *(Az ajtó felé megy többekkel.)*

278 LUCILLA

Kövesd, Commodus, Perennis tanácsát első zendüléskor, és mind megmenekvénk!

COMMODUS

*(Perennist leszúrva.)*

Akaratunk eszközét küldjük a pokolba, és a nép megeleégszik, úgy-e? Ha, ha, ha! Magadra mondtad az ítéletet. Vessétek le te-mét a népnek. *(Megtörténik, a nép lecsendesül.)* Éhes farkasok, itt, lakjatok jól!

280 FADILLA

Lecsendesült a vész, az ég veled! És újra jönöm már ne kell-jen!

COMMODUS

Maradj, Fadilla! Lásd, én neked oly sokkal tartozom. És ti, ebek, gaz kölykök! Semmire való fattyak! El szemem elől, el, mondom, vagy egymás után mind megfojtalak, s kiteszlek mu-tatványul az emberiség dacára, hogy emberek valátok.

*(Mind elszíetnek.)*

LUCILLA

Most ketten leszünk, Commodus, kik a gondos anyaként sze-retve őrzeni fogunk!

283 COMMODUS

Ketten, Lucilla? Ketten! S ezért sápuult el arcod? Héj, örök, örök, be a vádlottakkal. Hah, átkozott, sima vipera, tagadd tettedet; hisz gyalázatos arcod nem pirull!

*(Maternus, őrség; Lucilla egy székre dől.)*

ELSŐ ŐR

Az egyik gyilkos szörnyű fájdalmak között kiadta lelkét, meg-

mérgezés jeleit adá, és végszava Lucillát átkozá.

285 COMMODUS

Elég! Akkor akartalak eltiporni, kígyó, midőn legjobban hízelegsz. El véle, a halálra! Néki veszni kell.

LUCILLA

Ah, istenek, ha vagytok az egekben! Könyrület, csak ezt ne, óh, csak ezt ne! Meghalni és enyészni, örökre elenyészni, iszonyú! Átok reátok, pestis szálljon kebletekbe. (*Elburcoltatik.*) Férjem a bűnös, ő beszélt rá!

COMMODUS

El, el, férjével is! A férj egyetérte nejével, el, mondom, a felségsértő díja halál! És borzadjon Róma, ha fohászira a néma sír felel.

288 CLAUDIUS

Ártatlanul! De bátran várom a halált. Hazám, én osztom sírodat; dicső e nagy temetkezés. Marciám, el, el nyakam közül. Szebb viszontlátra! Hol porba hull a zsarnok ékszere, a por s te, győzelemben dicsőülni fogsz. Marciám – az istenek veled! (*Elhívetik.*)

MARCIA

Bátyám, követlek nemsokára, szívem keservén megtörik. Commodus, a testvér is tudott ám a cselszövényről, vitess tömlöcbe, ölj meg engem is.

290 COMMODUS

Te maradsz, önts bort, szép Marciám!

MARCIA

Hah! Hát már annyi könnyrület sincs szívedbe, hogy egy kegyes halálcsapást adj törött szívemre? Halált, kárhozatot szívj magadba, és mindazon átkokat, melyeket kiszórtál gyermekid között e borból, fejelelem!

COMMODUS

Szépséged nől haragodban, még így nem láttalak!

- 293 MARCIA  
Alávaló! Hogy szépnek kelle lennem! *(El.)*
- FADILLA  
Látom, hogy itt felesleges vagyok! Nincs semmim hátra, mint könnyezni a vészek napjain.  
*(El.)*
- 295 ARRIUS  
Commodus! Engedj néhány szót szólanom, s ez végszavam lesz. Te gyöngé vagy a pillanat benyomásának ellenállni. Te nem vagy oly rossz, mint tetteid, de nem látod azon kör cudarságát, mely vezet; nem látjuk a léget, melyet beszívunk, de látja az, ki távol áll. Tudom én, hogy ők kegyetlenségidet rideg jogszeretetnek, pazarlásodat bőkezűségnek, büszkeségedet nemes önértetnek nevezik. Óh, hol is lenne bűn, melyre nem lehetne némi erénymázat kenni? Hajlékony vala szíved, és ők avval egy hon szent reményét a vétek posványába ölék, hegy ők húzhas-sák a hasznot; míg a gyalázat rajtad marad. És a haza java néhány semmire való játszó labdája lőn. Ezt kötelességem volt mondani, e szent kötelességet az istenek adák, mely rajtad, te gyáva kényúr, megtörik! De én ezért túl nem számolok.
- COMMODUS  
Hah! Ne tovább, cudar. Elmúltak az idők, hol mesterem valál! El a lázadóval! Fogjátok be száját, el, el!
- MATERNUS  
Meddig várjam még kegyes halálítéletedet?
- 298 COMMODUS  
Vigyétek őt el. A tett bizonyos, a seb elég tanú, el, el vele!
- MATERNUS  
Köszönöm, hogy tovább várni nem hagysz.  
*(El.)*
- 300 COMMODUS  
Be a többivel, Lucilla, Fadilla, Arrius, Claudius, mind elhagyta-tok, kisújtva állok, dühöngve önmagamban, ha már kiírtám ősi

fészkemet. De jól van, megmutatom, hogy önállólag is dacolok az egész világnak. Dacolnom kell, ölnöm, vérengzenem, hogy holtommal ne enyésszen el nevem is, mely egyetlen szerető kebelben nem fog visszhangra találni. Vérrel kell öntöznöm sírvirágimat, melyeket nem éleszt egyetlen könny se. Én semmivel se tartozom a világnak, minden mosolyt, minden ölelést megfizetek, s a vásárlott leány-szerelem oly hideg, oly kék nélküli. S hát én szeressem a világot, mely utál és én szeressek, ha mindki gyűlöl? Nem, nékem átkozott sorsom dühöngni – és végre – enyészni.

CLEANDER

*(Belépvé.)*

Bocsáss meg, Isten, Hercules, hogy egy pór mer színed elébe lépni, de nagy felfedezendő titkaim vannak, melyektől egy hon java függ.

COMMODUS

Beszélj!

303 CLEANDER

Pertinax, felséges úr, kinek rabszolgája vagyok, több társival élted ellen összeesküdött, nékem hallgatnom kellett volna. Ah, de fejdelmem és hazám javát, uramnál többre becsültem. Elvégezém.

COMMODUS

Szolga, ha nem beszélsz valót!

305 CLEANDER

Úgy örökre verjenek meg Róma isteni, jutalmam uramtól most úgyis a halál lesz, de ám legyen, a te javadért, nagy császár, ezt is elszenvedem.

COMMODUS

Összeesküvének ők is tehát, jó! Esküdjetek csak mind! Egész világ esküdjön, én kacaglak! *(Zaj.)* Mi ez? Consult kívántok! Ám legyen, Cleander, a pór lett consul. – Most, örök el, Pertinaxot kötözve hozzátok élémbe, esküdjön össze akkor és csörgesse

láncait, míg én trónomról lenézek és kacagom, ha ha! – Menj, Cleander, egy szót se többet, később jöjj újra.

*(Cleander el, Condianus, Virginia, őrség jó.)*

CONDIANUS

Azt merték, uram, hazudni bérszolgáid, hogy parancsodra tépetének ki a békés polgárok fészkeikből. De én azt nem hívém, s amint látom, meg is büntetéd már a vakmerő rablót, Perennist.

308 COMMODUS

Igen, igen, de hogyan mertél kardot vonni te is embereim ellen, ez büntetést érdemell – S te szép Virginia, mert így kezemre játsza sorsom, nálam maradsz. Hisz mi már ismerjük egymást, ne oly visszatartólag, kedvesem.

CONDIANUS

Nem, császár, ő nálad nem marad! Az istenekre, e szégyenfoltot magán nem szenvedí Quintiliána! Vagy ennyi történhetik már, nagy istenek! És ti nem sújtjátok e világra villámjaitokat!

310 COMMODUS

S ha mégis történnék? Ha a jog az erősbhöz hajlana?

CONDIANUS

Akkor átkom felijesztené népedet álmából, és addig ordítanék, míg dermedve lerázná vállairól trónod súlyát.

COMMODUS

S ha átkod pusztá falak közt halna el, és nem hallaná azt, csak a sziszegő kígyó és a lapos béka? Mit akkor?

313 COMDIANUS

Akkor szívedben ébredne fel egy szózat, halálos ágyadon, mely poklot gyújtana kebled éjjelén, s ha akkor magadra hagynálak, véres bosszúm be lenne telve.

COMMODUS

Fölségesen beszélsz. És te, szelíd, kis gerlicém, te sírsz? Haragszol, hogy imádlak? Haragszik-e a nap, ha ezernyi virág tőle nyer életet? – Vagy nem ismérsz?

315 VIRGINIA

Átkom reád, áruló! Óh, ismérlek! Adták volna az istenek, hogy nem ismertelek volna. – Házunkba csúsznál, s az elhagyott bajnokon könnyörültek szíveink, te édes szavakkal akarád a gyöngé hölgyeket elkábítani, kik nem ismerve a külvilág álnok fényű örvényeit, mindenik szívben önérzetüket keresék, kiknek érzetek nyitva állt, gyanútlanul mindkinek, mert a rózsabokor alatt nem tudák a kígyót tenyészni. – S mindezt lerontva Laresink oltárait, melyeket együtt libáltunk isteninknek, kivonsz boldog családi körünkből. Oh, szégyeneld magad, nagy császár! Alattvaló asszonyiddal viselsz háborút, míg hazád ellenségi békén nyugosznak!

COMMODUS

Hah, vakmerő! Vigyétek őt a legmélyebb tömlőcbe, honnan a könnyörülő zefír se viszi sóhajit a külvilág felé! El, el vele! (*Marvia belép.*) Mi ez újra? Jer, jó leányka! Jőj keblemhez, innen csak a halál ragadjon el.

MARCIA

Istenimre, Commodus! Ne merd őt bántani! Szégyeneld magad, még nem elég hullt-e áldozatul lábaidnál? Ne remegi, leányka, én védelek!

318 CONDIANUS

Óh, Virginiám! Így meghalnom kétszeres halál! Én kész vagyok arra – nékem élnem vagy halnom egy! De te! De te! Védtelen galamb a sas körmei között!

VIRGINIA

Óh, bátya, én erős vagyok! Találtam a fergetegben is egy szívet, mely osztja sorsomat. És adott a természet a gyöngé hölgynek is fegyvereket, erőt, védeni magát. Elorzhatja mindenünket a durva erőszak, és még akkor is megmarad egyetlen hű barátunk, a nyugtadó halál.

## NEGYEDIK FELVONÁS

### ISTENÍTÉLET

ELSŐ JELENET  
(*Cirkusz. Gladiátorok*).

320 ELSŐ GLADIÁTOR

Szép volt nézni, társ, midőn Claudiusra rohant az éhes oroszlán, hogy felállt hajaszála annak, ki látta, nyugodtan várta Claudius, s kitépte nyelvét a porba dobva a szörnynek, hogy felhabzott a föld.

MÁSODIK GLADIÁTOR

S a nép nem volt megelégedve, kérte halálát?

ELSŐ GLADIÁTOR

A nép néma volt, s aggódva Commodusra mereszté szemeit.

323 MÁSODIK GLADIÁTOR

És Commodus?

ELSŐ GLADIÁTOR

Halált inte – és morgott a nép; már pedig ez ritka, hogy a nép morogjon, ha mulatságára legjobb barátjának kéne veszni bár. Egy tigrist eresztének reája.

325 HARMADIK GLADIÁTOR

S a tigris nem bír az oroszlán nagy lelkével, az oldalról vérez, nem elől támad meg.

ELSŐ GLADIÁTOR

És ennek körmei között kiadta nagy lelkét a jó Claudius, még halva is fogai közt tartva erősen a szörnynek lábát, hogy az nehezen tudta lerázni magáról.

MÁSODIK GLADIÁTOR

És Commodus?

328 ELSŐ GLADIÁTOR

Kacagott. – Ma újra ő fog vívni.



### HARMADIK GLADIÁTOR

Vajon kit néz ki áldozatjául? Mert ellenének ólomfegyvert ad védeni magát. Gyakran ólomfegyvert ad a bűnös ellenének, ha hatalmas, és győzelme mégis győzelem. Így tesznek a népekkel is, ólomfegyvert adnak kezekbe.

### 330 MÁSODIK GLADIÁTOR

Jószívűségből adja, csak hogy annál bizonyosabban részesítse kegyes döfésében.

### HARMADIK GLADIÁTOR

És mikor a két Condianusnak csapott le feje –

### ELSŐ GLADIÁTOR

Az a tömlöcbe történt, nem merte világosan tétetni ezt a császár, mert félt, hogy meg találná látni, tette mily rút.

### 333 MÁSODIK GLADIÁTOR

A nép szerette őket, azt féltte ő.

### HARMADIK GLADIÁTOR

Már 734-szer vívott Commodus, mint secutor, s az elvérzett retiátor ólomfegyverével háladatból csókolta a lába porát, midőn szíve vére folyt.

### 335 ELSŐ GLADIÁTOR

Minden retiariusnak különös kegyelem, ha egy császár keze alatt esik el.

### MÁSODIK GLADIÁTOR

Dicső kegyelem egy fejdelemtől, de nem igen vágyom reája.

### HARMADIK GLADIÁTOR

S emlékeire mégis mindenütt Herculest irat, úgy neveztetni magát.

### 338 MÁSODIK GLADIÁTOR

Azt teheti, ő a császár. Ki mond ellen neki, ki nem akarja megzavartatni a fő s nyak egyezését.

ELSŐ GLADIÁTOR

Igaz, hisz ő őre az igazságnak, s így nincs alatta.

340 MÁSODIK GLADIÁTOR

Néki ólomfegyverű ellent is legyőzni rény, – mert ő a császár!!  
(*Lucius jó.*)

LUCIUS

Emberek, emberek! – Ha emberek vagytok!

ELSŐ GLADIÁTOR

Miféle jómadár ez? Ugyan furcsán néz ki.

343 LUCIUS

Commodus vívni fog, hej, igen – vagy igen – feleljetek hát, és kérlek benneteket, ha van bennetek emberi érzet – vegyetek be társnak. Én Commodussal vívni akarok – nékem véle kell vívnom, emberek! Lássátok, könyörüljete rajtam, szegényen – én nem kívánok semmi díjt, díjam a tiétek legyen. – Csak egyszer vívnom hagyjátok.

MÁSODIK GLADIÁTOR

Te nékem nem tetszel, ember. Te jobban kitalálnád őt kérdezni, mint néki felelni kedve van reá. Te nem vívhatsz vele.

345 LUCIUS

Ah, emberek, lássátok, én kerestem könyrületet a fénytermekben, hatalmas urak között. Mindenütt kitaszítának, mint az ebet. Kilöktek, én könyrületet sehol sem lelek. Most a gladiátorok közé jöttem, keresni embert, – és embert itt sem lelek.

ELSŐ GLADIÁTOR

Szegény, én szánom őt. Hagyjuk vívni, mit tehet ólomfegyverével?

LUCIUS

Én vívni fogok. Óh, üdv, óh, élelmény, óh! De hát már ily alacsony alakba költözött a rény? Igen, emlékezem, midőn még Luciusnak hívtak, és atyám a rény volt, és anyám is az vala és

mutaták magokat az embereknek, felkiáltottak azok, le a fényruhával, kolduskabátot nyakatokra, rény – és a vétek kacagott trónján, és én, én nem tudom, mit tevék. Csak azt tudom, hogy leestem az égből, és egy nehéz szirten, melyt az emberiség szívének nevezett az ördög, betörtem fejemet, – azóta szüntelen fáj, jó emberek, nekem!! *(Kiált.)*

348 ELSŐ GLADIÁTOR

Csitt, jó a nép. Helyre, helyre mind.

*(Eltávoznak, Lucius félre a sorompók mellé áll, a nép elfoglalja helyét, Pertinax jó.)*

PERTINAX

El kelle tagadnom elmém világát, el azt, mi az embert emberre teszi, – nyomor éltem feltartásáért. Eltitkolám éltem tüzeit, melyet az ég gyújtja elménkbe. Óh, Commodus, te hoztál ennyire. Egy éltet vásároltam meg avval, egy nyomor éltet, mi eltűnknek egyetlen célja csak. De ne legyen hasztalan ily áron kiváltva életem, meg kell mutatnom, hogy megérdemlé éltem, hogy élet legyen. De föl álarcommal, rejtezz el az undok arc megett emberi érzet, hogy ember ne lássa létedet. – Nem vagyok magam. Jó napot, te felfordított villa, mit jársz itt, hol nincsen sült számodra az emberek között?

350 LUCIUS

Hogy érted azt? Ha marhahúst akarnék felszúrni, nem kellene messze mennem! De hát, te jóllakott filozófus, te világ csodája, te szélzsák, ki úgy adod vissza a kint, mint füledbe fúják, mit keressz itt e sok ember között, hol oly büdösen párolg a pestis. Megsárgul a levél, mert egy ember a másikában ellenségét látja csak, és féli, keblére öntni érzeteit, mert minden kebel oly szélzsák, mint te.

PERTINAX

Ah, itt egy esztelenre lelék. Óh, ég, vedd nekem is így elmémet, hogy ne fogjam fel kínom egészét, és én boldog vagyok. De, barátom, hogy hínak tégedet? Mi bú ért, óh, szegény fiú, mely ily hatalommal nyomja le kebledet?

LUCIUS

(*Félre.*)

Szegény esztelen, menekednem kell tőle. – [*Fenn.*] Barátod vagyok, mondd? Csalóddol, én ellenséged vagyok, igen, ellenséged, te vén filozófus, te eb, te ember. Engem igen megcsaltak az emberek, s oly sima képek volt! De te vagy az, ki azt hitetted el az emberekkel, hogy a fájdalom nem fájdalom, hogy a rossz s a jó egy, ki érzéketlenné teszed véghetetlenségeiddel a véges nyomor eránt társaimat. Ösmerlek, hydra, s te tudatlan eb vagy, nem ismered kínomat, mely oly végetlen, mint a semmiség, ha, ha, ha! (*Kürt, Commodus, Marcia, Cleander megjelen a nézőhelyen, a nép zaja. Lucius Marciára mutat.*) Nézd, nézd, látod azon égi nemtőt? Ne higgy neki, démon van benne, vigyázz, ne nézz oda, öl tekintete. Én is egykor ránéztem és nézte kiégeté agyamat. Jó reggelt, szép Marciám. Te Jupiter Iphigéniája vagy?

353 MARCIA

Ah, ne törj szív meg! E próba oly nehéz. S oly lassan halad az idő, mely nemezt rejti éjjelébe.

(*Maternus és Virginia kibozatnak, egy-egy oltárhoz kötözve. Julia jön.*)

COMMODUS

Mit mondasz, Marcia?

355 MARCIA

Fölséges úr, – többé már ki nem állhatom. Ah, kérlek, szégyeneld magad egy nő előtt, s bocsáss meg Virginiának. Ládd, ne legyen ő türelmesb, mint te engedő, és ne féld, hogy az emberek gyávának fognak mondani. Óh, nem, ők feledni fogják e tettebben sötét vétkidet. Commodus! Szeretni foglak, becsülni foglak, bátyámnak, kedvesemnek gyilkosát. De szörny! Így hogy nézhetek reád, hogy ölelhetsz nővérrel mocskolt kezddel? Gyáva vérszopó.

COMMODUS

Badar beszéd. Tudod, hogy szeretlek, visszaélsz vele. A dologhoz csak.

JULIA

S te, Virginiám, oly néma vagy, nyugodt elszánás egész léteden, megszegyenítéd gyászoló anyádat, ki majd kisírja élte csillagait. Azt hittem, hogy elég erős leszek. Én gyenge hölgy, magamban oly sokat bízék! És ím, lesújtva, szótlan állok itt. Ah, leányom, te nálam boldogabb vagy.

358 LUCIUS

Nézd, nézd, te bőrszak. Ezt szép lesz nézni, mint fogja mutatni Commodus jogát, oly okokkal, minőkre senki sem felel.

PERTINAX

Szegény, jó fiam. Így kell-e látnom őt, a kajánság áldozatát! Commodus, könnyrölj, ő oly ártatlan, oly jó, mint a felkelő nap-sugár.

360 LUCIUS

Mint a felkelő napsugár? Úgy nem oly igen ártatlan, minden szépnak ablakán benéz.

MATERNUS

Hah, bátyám, te ott nézed öcséd halálküzdését, ott nézed, mint az ugráló banka csevegve díszedet, míg a nyílsebezte sas kibocsájtja lelkét az égbe, s homályos tekintete rajta megtörik! Csak vigyázz, bátyám, hogy végkínja le ne csapjon tégedet. Nem azért szidlak, hogy éltem elvevéd, hogy beárulál, fekete színekkel festve a zsarnoknak, hogy atyámnak fia helyett egy rémet festél, és atyám keservbe eltaszíta. Óh, nem ezért, ezért mind felel önérzetem, és bosszulóim álmaid. De atyám éltét kérem tőled, és szóm az egekre hat, melyen az atyavér piroslik reád.

PERTINAX

Óh, jó fiú. Van-e oly végtelen kegy az egekben, mely megbocsájtja ezt nekem? Én magamnak megbocsájtani nem tudom.

363 COMMODUS

Ne ügyelj, Cleander, a nyomorú rab ugatására. Elrepül, bár utolsó lehelte is méreg.

MARCIA

Commodus, az istenekre, mentsd meg Virginiát.

365 COMMODUS

Hallgass, te nő vagy, nem értesz ehhez. Mesterséged a csók, semmi több.

MARCIA

Hah, iszonyú! Úgy hát az ég legyen segélyetek. De büntetlenül ne folyjon ennyi vér.

LUCIUS

Látod, látod, mint beszél a nemtő. Ah, jaj, a kígyó nyelve oly sima, és oly tündöklő színbe, ha napon van.

368 MATERNUS

Commodus, még soká késsz adni a halál jelét? Hosszabbítani kívánod kínomat? Vigyázz magadra, császár, hogy kínunkkal ne toldd magadét! Törvényt alkotsz és a törvény szolgája te vagy. Óh, mi boldog lenne az elnyomott törvényid nélkül, mert egyesülve védhetné jogát; letaszíthatna, eltiporhatna téged, szörnyeteg. De parancsolja a törvény, és alá kell vetni magát. Mert a törvény te vagy.

COMMODUS

Hallgass, rabszolga, készülj inkább a halálra!

370 MATERNUS

Készülhetek-e jobban arra, mint ha még a poklot átkozom fejedre végszavakkal. Nyomhatod a népet, cudar, előlheted benne azt, mi teszi a népet azzá, ami, de nyomásod sikere ellen nyomás lesz és borzasztó leend a bosszuló felkelő sugár. Ah Virginiám, csak érted öldököl a kín, érted kívánnék élni, és üvölni vétkét akkor fülibe, midőn sötét lesz, és a fény többé el nem fődí rémalakját. Hah, Virginiám, nekünk halni kell, és vérünk összekeveredve esd bosszúért, bosszúért, bosszúért!

MARCIA

Commodus, hogy tetszik ez? Az istenekre, bocsáss meg Virginiának! Commodus, légy emberi!

LUCIUS

Szép tréfa! Ha, ha, ha! E világon mindég egynek keserve mulattatja társait.

373 PERTINAX

Hah, e szegénynek kiége minden érzete, s akkor kacaghat, midőn könnyezne a szirt.

LUCIUS

Mit beszélsz te, filozófus? Hej, látszik, hogy gyomrod tele. Hát nem tudod, hogy vígnak tartja az a világot, ki boldog, szomorúnak az, ki boldogtalan? S mivel az mondja, hogy nem víg, ez hogy nem komoly, tehát semminő, és mink semmik vagyunk, semmik, semmik. Ha, ha, semmi úr, istenek veled!

375 VIRGINIA

Álmodom, de nem. Minden való. Isten veled, te egykor szép, oly szép, dicső világ. Marcia, látom, könnyezel. Ne tedd, ismerem jó szívedet és ez nekem elég. – Commodus! Köszönöm néked, jó Hilár, hogy így megjutalmazod vendégszeretetünket, visszaadva nékem azon hazát, hol újra zavaratlanul bírandom mindenem, mit szereték. – De ah, nem, anyám még itt kesereg e világon, még néki nem telt meg keserve mérője.

JULIA

Gyermekem, ah ég, jó gyermekem, többé már ezt ki nem állhatom.

*(Pertinax karjai közé hull.)*

VIRGINIA

Anyám! Isten, – és én meghalok, ki sem leszen szeretni már, anyám! Ő árva lesz, mert én meghalok. Ah, Commodus, nézd, én könnyörgöm éltémért, mert anyám is él.

378 MARCIA

Commodus, utolszor kérlek, bocsáss meg nekik.

COMMODUS

Rajta, a vadakat reájok!!

## JULIA

*(Eszméltve)*

Mi ez? El, el tőlem, gyilkosok! Hol van leányom? Ég, add meg őt nekem! Leányomat, Jupiter, ha, ha, ha! Üvöltsetek szelek! – El, el tőlem, mert mondom, megfojtalak! Erősnek véltem szívemet dacolni egy fergetegnek, mely kimozdítja a földnek sarkait. De poklot nem reméltem én. – Hol a császár? Őtet ide nekem, hadd fojtsa meg őt a gyermekét vesztett anyja!

## COMMODUS

Vigyétek el, vigyétek őt hamar, megbódult. *(A nép zajong, Julia elhúztatik.)* Hah, énnekem szól, és szívem feldobog, de nem győz, nem győz le ez! Ha, ha! Dologhoz hamar!

## VIRGINIA

Anyám, drága jó anyám! S te, Commodus, szerelemre akarsz kényszeríteni, te gyilkosom, végzetlen a szerelem, mint az Isten és az istenszerelem; a szerelem e világnak lelkén a pánt, mely összetartja e világ hatalmait, a szerelem az, mely minden sugárban, minden életben felénk mosolyg, s mely fáklya vészben, csillag a tévedt hajónak, mely mindenható és hatalmán minden meghajol, isteni származásunk szikrája és reményünk a jövő sötétében. – Te erre akarsz-e kényszeríteni, te por, te semmi! Óh, hatalmad a gyöngye hölgyön megtörik, ő halni megy, s a bárd alatt csak tégedet nevet.

## COMMODUS

Szörnyű, utolszor mondom, gaz, ki kérni mer.

## MATERNUS

Hah, Virginia! Commodus! Istenek, nincs erőm! Nékem halni kell, kell látnom élve halni életemet. Óh, segélj ég! Kő, szirt, emberi érzet, segélyt nekem! *(Jőnek a lictorok, Lucius beugrik.)*

## LUCIUS

Már sokra megy a tréfa! El, zsoldosok, átkozott kutyák, vadak után, itt, itt egy ember élt, vágyón messze szabadság[ot]! Semmi több, élj vele. Itt egy varázsbót, mely alatt a világ nyög, mely jo-



got hoz, siess! Ha, ha! Örülsz a semminek?

*(Maternust és Virginiát leoldja, kardot adva neki, a nép zaja, felugranak a lictorok. Commodus bámul, Marcia tapsol, Maternus Virginiát felfogva elrohan víva.)*

COMMODUS

Hah, átkozott eset; ez rajtam történe. Utána, emberek! S annyi arany a díj, mennyit nyom feje, s e vakmerőt daraboljátok fel. Még se teljesült parancsom! Gazok, pártütő, ki nem vág!!!

LUCIUS

Mit bámultok rám? Éhes kutyák, ne, faljátok fel! Fattyúk, én az állatok királya vagyok. *(Marcia-ra mutat.)* S ez itt a bőregér, mely kijátsza!!!! No, s még késtek, nem halljátok-e, hogy Commodus mondta: Dörög az ég s a vak villáminak sújtani kell.

388 MARCIA

Commodus, vedd vissza parancsodat, egy őrültön csak nem veszsz bosszút! Emberek, hagyjátok őt, hisz őrült!

LUCIUS

Juhij, a démon is kezd érzni. A vízből láng buzog fel. A kő sír könnyeket, s ti emberek nem érztek, elvesz a világ, elvesz a világ. Mondtam már régen azt néktek, és nem hívétek, hogy üdvöm elveszett. *(Egy koporsót hoznak be, benne Arriust.)* Itt is hoznak néki tál étket, a halálnak fényes asztalára, férgek örüljete, ha hízott hassal megy hozzátok, ne bánjátok, ha koldult is itt. Jobb, mint a lelkiismeret mardolásától kiszáradt zsarnok, mert az itt vagy ott koldulni fog kegyelmet tőletek.

390 ELSŐ GLADIÁTOR

Fölséges úr, tömlöcébe mentünk Arriusnak, mint parancsolád, megfojtani őt, ő felemelte láncterhelt kezeit és nehéz bilincsel beverte fejét. Végszava volt: mondjátok meg Commodusnak, hogy láncival egyszersmind a módot is kezembe adá, azoktól menekedni. Utolsó lehelte pedig ez volt: Róma, véled sírba szállok! S egy mosollyal más létre költözött.  
*(Nép morog.)*

COMMODUS

Kikerülte igazságos bosszúmat, de nem egészen.

LUCIUS

*(Rádől.)*

Atyám, ah, te drága jó atyám! Igen, atyám valál. És mostan semmi, semmi, semmi e világon. Te szeretted engemet, atyám, és most oly hideg e szív, nincs abban élet, nincs fiad s Róma emléke benne. Minden, minden kiége már. S ti nézhetitek, emberek, nézhetitek, hogy atyátok, pártfogótok, ily nyomorún vészett el láncban, és láncai még hideg tetemét nyomják, nincs azokban élet, hogy felemelhesse azokat ellened, te zsarnok, te semmirevaló, és mégis bilincsbe! Óh, ég, szakadj le, föld, menny, pokol, Isten, démon, kígyó, mind, mind vesszetek, és tegyetek egy borzasztó kegyet. Te erényes hölgy, légy kerítő, légy semmirevaló, oszd csókjaidat bérért.

393 MARCIA

Ah, Isten! Mi nehéz ítéleted.

LUCIUS

Te honfi, add el hazádat. Te gyermek, öld meg atyádat, hogy örökölhess!

395 CLEANDER

Ismét! Ez iszonyat! Sehol sem menekedhetem!

LUCIUS

Mind, mind, mind, öljétek egymást, emberek! A barmok élnek csak békében, mind, mind, mind! Mert nincs semmi, semmi jutalom, istenbüntetés. – Ah, jó atyám, te meghaltál fiaddal, és nincs, ki megbosszulja őket. Kő az ember, melyről fájdalmaid visszapattan, kétszer esve magadra. *(Főlemeli atyját körülmutatva.)* Nézzétek, emberek, ezüst fűrtjei véresek. Mi szép, jó atyám volt, és ő elveszett. Ő szerete benneteket, ő értetek vészett el, és ti egy csepp vért érte nem sírtok. Utánam! Az égbe rontunk, kizsaroljuk őt, utánam!

*(Elrohan, ezalatt a nép fellázadt, nagy zavar, Commodus elfut már a beszéd alatt, mind el.)*

## MÁSODIK JELENET

*(Commodus terme előtt, a nép legnagyobb zavarban van. Pertinax elől fel s alá jár, Lucius komolyan jön s némán egy kőre ül, olykor egyes nevetéseket, vagy Marciát, vagy atyám, kedves jó atyám-at ejtve ki, Maternust a légbe emelve örömköltások közé hozzák.)*

### NÉP

Arriust nekünk! A két Quintilián életét! Zsarnok! Claudius vére rád kiált! Gyermekinket! Testvérünket! Anyánkat nekünk! Átkozott zsarnok! Lement már élted napja, veszve vagy! Most számon kérünk!

398 MATERNUS

Polgárok! Ha félbe hagyjuk munkánkat, mind elveszünk!

*(Nagyobb zaj.)*

### PERTINAX

Kinyíltak a sírok, a holtak szólanak, és akkor félj, Commodus – ha hátra nézni félsz. Fiam szól, dicső és megvetett fiam; elébe lépni atyja szégyenel. Isten veled, fiam, az ég megáldja minden léptedet.

*(El. Commodus megjelen az ablakon.)*

400 NÉP

Vessetek követ reá! Le az ebbel! Nem kell nekünk császár! Már nem szükséges a helyettes, megért a nép eléggé.

### MATERNUS

Halljuk őt is! Az ellenfelet is ki kell hallgatni a bírónak; és bíró itt a nép. Csend! Halljuk őt!

### NÉP

Védd magad, eb! Le vele, halljuk őt!

403 COMMODUS

Vétkezék, elismerem.

### NÉP

Halj tehát!

405 COMMODUS

Vétkezék, de szívem nem volt elromolva. Én akartam boldogítani Rómát, csak módját nem tudám. Kezetekbe adom azt, ki mindezekre vitt, büntessétek meg azt, és én ígérem az istenekre, hogy céloom mátul boldogságtok leend, s minden megtérőnek kegyelmem! Maternus, néked is, minden híveiddel.  
*(Cleander kitaszíttatják, a nép körülveszi és kínozza.)*

NÉP

Éljen Commodus! Éljen a császár, vesszen az áruló!

MATERNUS

El, polgárok! Ne kínozzátok őt, ne mondják, hogy vak marhaként a düh vezérle bosszúnkban. Vezérünk az ész legyen és isteni szava.

408 NÉP

Néked adjuk őt át, Maternus, ítéld el őt, bosszulj meg benne minket is, igen, igen, ítéld el őt.

MATERNUS

Ah, ő testvérem, álnok, gonosz árulója egy szent hazának, és mégis testvérem, én őt így el nem ítélném. – De mint honfi, miért ne? Miért? A testvér is siket lehet a honfi bíró előtt. Cleander, elő!

410 CLEANDER

Bátyám, tudom, bosszúd véres lesz, igaz lesz bosszúd. Én is szenvedni láttalak, és nem segítettetek. De, bátyám, gondold meg, ah, testvérem, könyörülj, kérlek, istenidre!

MATERNUS

Istenim a rény, a jog; a bíró siket, mint a bérc, nem hallja az Maternust is.

CLEANDER

Ah istenek, hol leljek hát könyrületet, ha testvérem halni hágy? Hát még a többi emberek!

413 MATERNUS

Keress szívedben könyrületet, nyomorú eszköz, ki már azonnal személy, ember lenni megszűnél. Védséged –

CLEANDER

Védségem, óh, védségem, csak a testvéri szű. Bátyám, – könyrülj, könyrülj rajtam. Ah, ezt ki nem állom, oly rémes a setét, és én meghaljak, hah! Még magammal számot sem veték. Borzadok, bátyám, könyrület, légy nemes!

415 MATERNUS

Most mondtad ki ítéleted! Könyrület a honnal – nemes, feláldozva véretem a közügyért. Néked halnod kell.

CLEANDER

Lehet tehát? Én meghalok! Reményim, éltem, minden! Átok reátok! Átok, átok! *(Sok döfések alatt leesik.)*

LUCIUS

Nézz le, jog istene, itt testvér ölte le a testvért, néked áldzatul, ha, ha!

418 MATERNUS

Nyugodj békével, testvéri kebel! Akkor szerettelek legjobban, midőn törömet rántottam élted rejtekébe. De polgárok, elesett a vak szerszám, most vérzzen a zsarnok. Én feláldozám nektek testvéretem, most ti áldozatok a honnak egy zsarnokot fel.

NÉP

Ő megjavul, ígéretét adá, felesleges lenne, ez okozza minden rosszat. Mi megelégszünk. *(Mind.)* Éljen Commodus! *(Elvonulnak.)*

420 MATERNUS

Gyáva nép, megvetlek, átkozott! Szégyen fejedre. Te igának születél, igába görbede fejed, midőn láttad először a napvilágot; én véled többé semmit sem akarok. Elhagyva állok, híveim sehol. Óh, hogy bíztam is beléjek? A zsarnok rám vigyorog, Róma elvakult a dőre csillogáson. És Virginiám, egy életem, karjaim között esd segélyért. Bátyám, nyugosztaljanak istenim,

követlek, de még addig tennem, túrnöm kell. Te már boldog vagy a semmiben, én önérzetem sugallati között. *(El.)*

PERTINAX

Itt fekszik egy holttetem, egy halotti fekély; nincs élet benne, nincs egy cseppre már, és ez fiam volt.

LUCIUS

Nem igaz, kedvesem volt, reményem romja ez.

423 PERTINAX

Fiam volt, pártos, áruló fiam, az ég büntetése hullt reája; az istenek tudják, nem átkom által. De azon szent törvény után, melynél fogva végre győz a jó.

LUCIUS

Egy ország vére hízlalá őt, most illik, ő is hizlalja a nemes vendégeket, melyek nem adóznak senkinek, és a santa igazságnak mégis sebes szolgálai.

425 PERTINAX

Nem főz ki agyad többé terveket, nem szíved ezernyi cselszövényt, te oly nyugodtan szenvedsz minden viszonyt, minden igaztalanságot. És mi volt vesztéd oka? Az, hogy a legkisebb rész is magát tartja az egésznek, a véghatárnak. Ezt tartja a zsarnok, a bölcs, a költő, a vigadó, a pap, minden, és a társt csak mellékesnek tekinti. Hagyjatok zavaratlan helyet minden embertársaitoknak, akarjatok lenni azok, amik vagytok, s az égi béke száll szívetekre. Ne kívánjatok arra jogot, mire jogotok nincs. Minden ember a magáé, s az Isten teremtményei az istenék, nem embertárs adta élteket, nem neki van reá joga, s ha ezt követitek, az emberiség emberi leend, s a jövő századok borzalmmal nézendik vérrel festett éveinket, mert koruk szép, tiszta fény lesz, melynél az emberek embereknek ismerendik mind egymást, testvéreileg. *(El. Marcia jó.)*

MARCIA

Lucius!

LUCIUS

Aha, halni hívsz, jó lélek, vagy sírodból ijesztni, kínozni jöttél-e fel csak? Ládd, engedd meg, ládd, már eleget kínlódtam.

428 MARCIA

Ah, elméje szép világa ily elsötétült! Lucius, én Marciád vagyok, nem ismeresz?

LUCIUS

Ismérlek. Egy szebb, jobb gyermekkorban ismértelek. De ez már elmúlt, most vér van csak mindenütt. Te Marciám valál, most kedvesem a halál.

430 MARCIA

Lucius, óh, ne taszíts el magadtól. Én szeretlek, szeretlek most is, Lucius! Mint ember embert szeretni tud, élte minden erejével. Én az erőszak áldozatja lettem, egy kemény sors áldozatja én, de van még egy élet, és abban zavartalanul örökre bírjuk egymást. Lucius, higgy nekem, szeress, és remélj a jövőben.

LUCIUS

Mit beszélsz nekem a jövő életéről? Dőre por, ah, reményem a síron megtörik. Nézd, nézd, Marciám, a puszta utcákat, a halál lehellét mindenütt, a fejáró koponyákat vedd fel és szagold és nézd, mint zsibog, és beszélj a reményről, mely síron túl vár reánk. Ez nem való nekem. Te megcsaltál, kegyetlenül, megcsaltál engemet.

MARCIA

Én szeretlek, mindég, örökké szerettelek, Lucius, higgy szavamnak, Luciusom, édes mindenem.

433 LUCIUS

Te tréfálsz, te meg akarsz csalni, de tudom, hogy Commodus Iphigeniája vagy. Ne hidd, hogy tán én elmémben zavarodott vagyok, mint mondják a buta emberek. Jól tudom én, jól látom én, hogy engem senki sem szeret, még maga a természet sem, mert megtagadja egy imámat, mely a halál.

## MARCIA

Ah, ég, el ne hagyj! Jó, Luciusom, itt egy bizonyosb helyen beszéljünk! Én szeretlek, én megbosszullak, megbosszul a gyenge hölgy, és jutalma szerelmed leend. Lucius, ne nézz oly komolyan reám, én régi szerető Marciád vagyok. Jössz, édesem?

## 435 LUCIUS

Ha jutalomért akarsz tenni valamit, hagyd el, nékem semmim sincs. Semmi e világon, mint keservem, mert az oly nagy, mint a mindenség. Szerelmem sincs. Kége keblem, és keblem sötéte oly üres, oly öldöklő, mint a semmiség. *(Karöltve el.)*

## HARMADIK JELENET

*(Tömlőc, Condiánus.)*

## CONDIANUS

Rideg falak körömben, néma csend! S bezárva én szívem tűz érzetivel, melyek a hon oltárin égtenek, s a szent hazával is veszének el. – A hon sírokban és átéltem én! Átéltém kisírni éltem csillagit, üvölni a hon sírja felett csűf zsarnokának átkait. De nem veszél el, óh, hazám, érzem azt, élsz szívemben; e szűben fentvirulsz s ha majd az elvakult ember-nem éjiből felébredend hajnalra egykoron, s bosszút kiált a felkelő nap is vérszínű sugárain, hazám, sírodra szentelend, ki érz, és érzni fog a korban mindki már, az ész lesz lámpa borzas éjeken, nem félelem, bilincs zöreje csak. S ha a rozsdás lakat lehull, csörög a lánc, s kirohan a rabnép tömlőciből, szablyát ragad, mutatja sebhelyét, és fölüvölt az égi bolt felé, megrázkódik az, reátok hull, s alatta porként összezúzva ti. Remegjete a néptől, mely szabad magába lőn, ha hajnallik, éjt varázsolni nincsen már erő. – Él az istenek parancsuk, azt elfojtni néktek lehet ugyan a tömlőc éjivel, de előlni nincs hatalmatok. – De hátha földi életünkben múlt már lételünk, s a sír enyészte öl, ha kiragadtunk kedveseink közül, és veszve minden remény a viszontlátára, akkor, akkor miért adám éltem, üdvöm, boldogságomat, egy dőre füstért, mely a hon? Miért áldozám magam e



dőre képzetnek, mely az erény? – Igen, de hát ez oly félelmes lenne, attól nem borzadunk, hogy semmik valánk, s attól remegünk, hogy újra semmivé leszünk? Nem érjük-e így is el a célt, mely minden földi keservtől felold? Nem érjük-e el a célt, mely mindnyájunkat egyenlővé teszen? Nem oly iszonyat nem lenni, mint vélik az emberek. S vajh, mi dőrek lennének így fényes emlékeink, ha alattok a szű enyészne! Ízelve ez életet, hogy vesztét érzi csak. Mi dőre lenne, ha honomnak adva mindent, utam virágít, életemet, ha sorsomat összekötve az ő ügyével együtt az enyészetbe hágnánk. Ha nem lenne az ember más, mint egy váz halál után, egy бүdös csont, mely vigalmink közepette ordítná; nem lesz ez mindég így! Mely kedvesünk ölelésében nyomna csókot homlokunkra. S e földi kínjaink csak vélnünk vesznének el, s az erényes ember s a borzasztó szörnyeteg egy sírba hevernének, egy plántának adva élteket, mely plánta tán később mérget öntne a rénynek ürömpoharába. – Nem, ez nem lehet, mi élni fogunk, nekünk élni kell.

*(Maximus bejő.)*

MAXIMUS

Bátyám!

438 CONDIANUS

Öcsém, mi hozott e szörnyű helyre, hol társaim csak a sziszegő kígyók? Vagy tán ezt is Commodus tevé, az átkozott eb, hogy nehezebben váljak el éltemtől! Csalódik, engem készen talál.

MAXIMUS

Nem, óh, ezt Marcia eszközlé ki nekem. Bátým, én egy kéréssel jövök, és ne tagadd meg szerető öcséd végkérését. Ígérd meg!

440 CONDIANUS

Mi még hatalmamban áll, ez egy néhány élet-perc alatt, azt szívesen néked szentelem.

MAXIMUS

Ím, én ismeretlenül jöttem beburkolva át az öröknél. Én mara-

dok, te menj, az istenekre, menj, Condianus, szabadítsd meg magadat! Én érted meghalok.

CONDIANUS

Ah, öcsém, ezt tőled várhatám! De nem, engem mondanak bűnösnek, én halok meg. Te élj! Néked még oly kevés napod derül, már én izlelém e földi örömöket, minden keservivel. Most nékem a halál csak megváltást hoz.

443 MAXIMUS

Bátyám! Gondold meg, hogyha én hon lettem volna, nem tettem volna-e azt, mit te tevé? Gondolj anyámkra, Virginiára, bátyám, az istenért, siess! Hagyj meghalnom engemet!

CONDIANUS

Ah öcsém, és felteszed-e rólam, hogy tervedet elfogadom? Nem, nem, ezt rólad, ezt szerelmedről föl nem teszem. Mi élet lenne az, melyet testvérünk vérével vásárolánk meg? Minő lenne azon nyugalom, melyet testvérünk a bárd alatt engede át nekünk? Hogy küldhetnénk imát az égbe, míg öcsénk szelleme vigyorgana reánk? Ládd, sokszor meg lehet tartni e poréltet, ha gyalázattal elhajítjuk a fegyvert.

445 MAXIMUS

Bátyám, hallgass meg engem! Repül az óra, és majd későn lesz.

CONDIANUS

Hát azt hiszed talán, hogy félem a halált? Óh, ne hidd! Nem ítelt-e már a születés halálra? S akkor még sem borzadánk; és most a küszöb előtt, mely választja e világot a túltól, hol ki sem tudja, mi rejtezik a homályban, most remegjek gyáva asszonyként? Condianus hajolni nem tanult.

MAXIMUS

Te egy kebellet bírsz, melyben a hon reménye van. És kerüld ki e szörnyű mord helyet, mely halált lehel. Élj boldogul, de kérlek, siess! Fuss, menj hamar!

448 CONDIANUS

Boldog élet! Mi ez? Mi a jó és rossz? Nincsen e közt különbség, óh, öcsém. Jó a tömlőc a becstelenséghez képest, a dísztermekhez képest rossz. Rossz a halál azoknak, kik remegnek önmaguktól, és félík a jövő borúit. Jó azoknak, kik ráunva láncok között e földi nyomorra, szellemek a magas egekbe tör. Mi nékem e tömlőc, melybe zsarnokom bezárja testemet? Lelkem szabad, s az egekbe száll. És fájnak a bilincs helyei, de kellemesek azok a bilincsek súlyokhoz képest.

MAXIMUS

Képzeld hát anyánkat, ha már magadért mit sem teszesz! Szegegy anyánkat, ki kétségbe esne, ha hallaná, hogy meghaltál, a hóhérbárd alatt. Hogy állatként igába sebhedél vad tornyok alatt. Óh, megtörne szíve kínodon.

450 CONDIANUS

Nincs-e hatalmamban kínaimnak véget vetni? De nem, én nem remegem azokat. Én bátran elveszem, jöjön bármi is. Kétszer hal a félénk, mert nem maga a halál oly borzasztó, mint az előkészület. Én csak a halálban is egy teljesülő reményt látok, s nekem kíváncsú az is. Nézd, öcsém, a féreg bekötődik, elvesz féreg lenni, és dicsőn repül romjából a lepke fel. S ti siratnátok, – gyöngeség! Én erős vagyok és maradok. Isten veled! Erősítom a drága öntudat.

MAXIMUS

Te maradsz? És én átéljelek? Nem, bátyám, én véled meghalok!  
(*Julia bejő.*)

JULIA

Óh, dicső gyermekim! Gyermekim, mondom, és ha fejeitek még véresen csókolandják egymást, ezt mondani büszke leszek.

453 CONDIANUS, MAXIMUS

Anyám, drága jó anyám!

JULIA

Bírtam két gyermeket, oly szép, oly jó, oly dicső gyermeket,

hogy irigyelve néze az ég s világ. És én újra éltem gyermekimben, és üdvöm, reményem mindenem szemekben volt. Úgy őrztem őket, mint egy reménytelt világot és karjaim között oly dicsőre nőttek. S az agg geréb nyugodtan néze sírja felé, mert helyette itt két szép virág vala.

455 CONDIANUS

Ne gondoldj erre, jó anyám. Veszett a szép kor visszavonhatlanul. Másoknak még az sem adatott.

JULIA

Midőn legszebben virultak reményem bimbai, akkor, ah, akkor tépdélé le őket szívemről a fergeteg. Nem, midőn gyermeki keblekben még aludt a gyermekindulat, midőn még reményem csak szép álom vala, s szívem mégsem törött meg, mégsem húnyt alá a viharoknak. Mert hős gyermekimre anyjok büszke lőn.

CONDIANUS

Anyám, ne szánj! Mert keserved megpuhítana.

458 JULIA

Nem, gyermekim, hisz én erős vagyok. De lássátok, élt egykor egy nagy ember, élt, szétszórandó a sötétet, mely e földön terjede szét, s az emberek szívekbe önté az égi malasztot. Tanítá az embereket, élteket úgy élni, hogy halni emlékezzenek, s úgy halni, hogy élni még reményeljenek. Tanítá dacolni erős szívvel a vésznek, és alázatosan élni a fényben. Ő tanítá arra, hogy testvérek az emberek, egy atyának, egy Istennek szerette gyermeki, melyeknek úgy kell egymást szeretni, mint ti szerettek. És mindenütt áldás követé őt a népek között, mert hite isteni vala. Még ő is a vak önkény dühe áldozatja lőn. Elhúnya ő, el isteni nyelve, de közöttünk maradtak szavának magjai, melyek az örökkévalóságba növelik dicső virágjokat. – Nem áldozandnak többé az emberek embertárst isteniknek, engesztelésül; nem hiendik, hogy barmokká alacsonyulhat az ember, néhány emberekért. S halálok oly mosolygó, nyugodt lesz, mint övé volt. Én hiszem tanításait, és szívetekbe öntöm malasztját. Ez erősít engem viharos életem tengerén. Ez tartá fel hajómat a

sülyedéstől. Gyermeğim! Az egy Isten malasztja véletek!  
(*Vizet önt fejekre és alél.*)

MAXIMUS

Anyám, dicső anyám, ah, újra egy csapás!

460 CONDIANUS

Nagy lelked is meghajla kínodon.

(*Marcia, Virginia.*)

VIRGINIA

Anyám, ah ég, – drága testvéreim!

CONDIANUS

Virginiám, hát minden összejön még ma, leverni férfias dacom!

Ezt látni, s halni menni, vajh, mi kín!

463 MAXIMUS

Anyánk csendes álomba merült. Felköltsem őt?

CONDIANUS

Nyugodjék. Ébren úgyis oly kevés kelleme van. Alva legalább felejtí kínjait.

465 MAXIMUS

És te, jó Virginiám, hogy vagy te, édesem?

VIRGINIA

Sokat, igen nagyon sokat kiálltam azóta, mióta láttalak. És tanultam utálni éltemet. Kiállhatatlan terhem lenne az, ha hordanom a jó Marcia nem segítne.

CONDIANUS

Jó leány, vedd forró hálaérzetim a tett helyett. Mást én most nem tudok.

468 MARCIA

Az tudja csak, hogy segítni mily kötelesség, ki maga elhagyatva vészbe kergetett.

VIRGINIA

De már én mind elfeledtem, mit szenvedék, mert körötökben

itt az üdv vagyon.  
(*Poroszlók jönnek.*)

470 CONDIANUS

Értem jövétek? Jó, én készen állok. Anyám, Isten veled. Nyugodj békével, soká, soká nyugodj, mivel az ébredés keserv leend. Te jó, dicső anya, én szólni nem tudok, Marcia, te jó, nemes hölgy, tenéked adom által mindenem, vedd itt Virginiát kezemből, őrzzed őt, őrzd, mint a szelíd, tapasztalatlan kis galambot. Az ég fogja fizetni tetteted. Néked kell köszönnünk e néhány percet is, mely még egyszer hozta szívünkbe éltünk mézeit. – Virginiám, most halni, menni kell. Az Isten áldja meg lépésidet. Ne sírj, dicső hazát cserélek én csak, s új honban is a régi Condianus megmarad. Lesújtom itt e földi láncokat, kacagni a földnek mord zsarnokit. Minden csepp vér az ég felé repül, pirítani hazámnak hajnalát. Vidulj, előre megy csak bátyád, drága hölgy. Utána jössz te is majd egykoron. S akkor zavaratlanul bírjuk egymást a fénysugárokon.

JULIA

(*Álmodva.*)

Jó gyermekem, hát elhágysz engemet? Kisújtva állok itt, s oly elhagyott!

MAXIMUS

Még álma is mi vagyunk neki, még alva sincs nyugalma, jó anyám!

473 CONDIANUS

Az ég tehát tivéletek! De hisz az ügyis már tenszívetekben van. S ha azon órákat, melyeket ti élém varázsoltatok, nekem az ég kipótolandja, úgy egy üdv kevés. Virginiám, anyám, Isten veled! Honom! Fel új honba most! (*Maximus Condianussal el.*)

VIRGINIA

Az istenek, – lehet tehát! (*Alél.*)

475 MARCIA

Ti hőś fiúk! Így halni üdv lehet.

## NEGYPEDIK JELENET

*(Keresztény gyülekezet a földalatti boltban. Julia örülten ott ül, szemei egészen majdnem kifutva. Egy ideig mély csend.)*

JULIA

Elvitték, elragadták a gerlicét keblemről, elorzta azt a kánya, le-téptétek a virágot bimbájában és a tar kertecske oly elhagyott, oly komoly. De jó, csak jöjenek rablói, megfojtom, megölöm őket, Istenemre! Átkozottak, jójetek! Hogyha az ég oly magosan áll, hogy oda a pór bosszúimája nem ért, itt az elkeseredett, mindenétől megfosztott anya töltse be bosszúját.

AGG

Barátim, testvérim, embertársaim, imádjátok az Istent, hogy könnyrüljön az e boldogtalanon, elvevé az Úr elméje világát, be-tölt már keserve mérője, adjon néki a kegyelmes ég már nyugal-mat.

478

JULIA

Sötét éj van szemem előtt, sötét, sötét, mint szívemben, kisír-tam szemem csillagit, már nincs könnyem, s keservem annyi még! Nem láthatom a nap jótékony fényét, melyet az Úr min-den teremtményinek adott. Nem látom e hajdan dicső világot, mely annyi bajt, keserveket adott. Óh, Isten! – de köszönöm, köszönöm, égi egy atyánk, ki el nem hagysz, hogy elvevél sze-mem világát. Nem látom legalább a rémeket, a zsarnokot, a szörnyeket, melyek kiszívták szívem véré-t.

*(Maternus berohan, Virginiát hozva.)*

MATERNUS

Emberek, emberek, ők keresnek, ők meg akarnak ölni. Ők el akarják orozni szép Virginiámat, az átkozott szótörők. Mi nékik a szótörés, nincs senki is felette róvni bűnöket? – Hallottam, hogy ti, könnyrülő jó emberek vagytok, kik segítetek az embertárst azért, mert embertárs. Őrizzétek e lánykát, adjátok őt vissza anyjának. Lássátok, mint elszáultak arca rózsái, mint a

halál lepele... Istenetekre kérlek, arra végre, mi szent előttetek, őrzzétek őt, én legnagyobb kincsemet néktek átadom, minde-nem ez, őrzzétek őt, nekem halni nem lesz veszteség. Nyugodj, szép, égi nemtő, nyugodj a sok veszély után.

480 AGG

Szólj hát bővebben! Ki vagy? Mi történt? Nem azért; mintha segedelmünk adása végett kellene tudnunk, ehhez eleget tudunk, hogy szerencsétlen ember vagy. Mivel mink oly keveset tudunk a külvilági viszonyunkról, a mi világunk csak a túlvilág. Szólj!

MATERNUS

Én egy gyáva valék, ki elég dőre képzeteket nevelt keblében a népről, én beléje bízam, becsületébe, keservébe bízam, mindenemet, mindent, egész hazánk javát. Óh, de kinek reménye a nép, mind csalódik az, reménye, egy forgószéltől felkapott gallyrakás, mely ha megszűnik a szél, suttogja csak a múlt veszélyeket. Nem maradt semmim, mint önérzetem, és a nép ítélete. A nép ítélete mondom, ah, és minő ez ítélet, honfi Isten! Vezére még boldog, ha boldogtalan, pártos lázadó. Oly örömmel nézi a nép fölrepülni babérfüzérekkel, mint vérzeni a hóhérbárd alatt, mert neki mulatságot szerez. Még nem tért vissza isteni szemeibe az élet tüze, és ő, mégis oly szép, oly dicső, oly magas, mint a kiholt természet, mely halálában is emeli, és megrázza az érzetet.

*(Poroszlók berohannak és a keresztényeket védelem nélkül megfogják.)*

Hah, s nekem egy nyomorult töröm sincs. Virginiám, hogy könyörüljek rajtad? A föld alól is kiástok, nyomorúk! Ah, ég, ah, Virginiám!

*(Elhíttetnek.)*

ÖTÖDIK VÉGJELENET

*(Fényterem, lakoma, éj. Commodus, Marcia és úgy tovább.)*

COMMODUS

Jőj, Marciám, jőj, önts be bort nekem! A nép egészségére, ha,



ha, ha! Kinek vérében szeretnék gázolni, hogy felfrecsegne veleje az égre, hogy ily nyughatatlan. De semmi, kiölöm belőlük az éltet és majd a holttetemen könnyen uralkodhatom.

483 MARCIA

Commodus, és dicsőség lesz-e ez, ha trónod egy nép sírjának ormain leend? Behorpad a sír, a halál hazája, és trónod összedől.

COMMODUS

Nőbeszéd! Ne zavarjon ez. Te halálmadár vagy, ki mindig rosszt jószol, s szép magadnak köszönd, hogy érte nem lakolsz. Mi felséges gondolat, urak, és ti nem nevettek jó hasonlításon? Én a császár vagyok. *(Mind nevetnek.)*

485 ELSŐ UDVARONC

Felséges gondolat.

MÁSODIK UDVARONC

Jelesbet gondolni sem lehet.

HARMADIK UDVARONC

Erről holnap az egész város beszéljen.

488 NEGYEDIK UDVARONC

És ki nem nevet, az vagy bolond, vagy lázadó.

ELSŐ UDVARONC

Egy darab fának kellene lenni, ki nem lenne egészen elragadtatva.

*(Nevetnek.)*

490 COMMODUS

Mégis szeretném tudni, halljátok-e, hogy ki nagyobb közöttünk, te-e, Nigricius, vagy én? Mérkőzzünk. Te légy a bíró, Micilius. *(Mérkőznek, de az udvaronc hol kinyújtózik, hol összehúzódik.)* Micilius, ki nagyobb hát?

MÁSODIK UDVARONC

Uram, felséges uram, igen nehéz elhatározni.

- COMMODUS  
Sebesen.
- 493 NIGRICIUS  
Mit gondol, fölséged, melyikünk nagyobb?
- COMMODUS  
Azt hiszem, te – nincs még – (*Nigricius egészen kinyúl.*)
- 495 MICILIUS  
Kérdést se szenved! Mennyivel! Egy jó araszt, fölséges uram.  
Nigricius nagyobb.
- COMMODUS  
Átkozott, hogy valaki császárájánál nagyobb. Jól mértél,  
Micilius? Vagy isteneimre, még ezért lakolj!
- MICILIUS  
Bocsánat, magas császár, ha újra méltóztatnál mérkőzni, mert  
akaratunk ellen, Nigricius magasb helyen állt, mint te, Augus-  
tus, – itt, ezen eltépett népjog volt lábai alatt.  
(*Egy darab íratot vesz fel.*)
- 498 COMMODUS  
Sebesen tehát, és jól vigyázzatok!  
(*Nigricius egészen összehúzódik.*)
- MICILIUS  
Kérdés nélkül, mily iszonyú különbség. Óh, vak emberi szem,  
hogy ezt régen észre nem vevéd; fölséged sokkal magasb!
- 500 HARMADIK UDVARONC  
Természetesen.
- NEGYEDIK UDVARONC  
Kétség kívül.
- MARCIA  
Óh, nyomorult gazok, alávalók, ti áruljátok őt el és a hont!

503 COMMODUS

De csakugyan legjobb vívó gladiátorjaink között Paulus? – Ezután Paulusnak hívatom. Adassék tudtára a népnek, és emlékoszlopimra írássék fel ez is, az egész szenátus 626-szor kiáltsa: Éljen Paulus, a dicső császár. Ki egy kiáltást elmulaszt, pártos, lázadó.

MIND

Éljen Paulus, a dicső császár!

505 COMMODUS

De mivel a népet is oly kegyes vagyok részesíteni császári viadalaim nézésében, egy új adó vettessék reá, mely jövedelme enyém leend, mint gladiátoré.

MARCIA

Commodus! Remélem, nem beszélsz igazán komolyan, vagy már ennyire ment, hogy a császár adót vet ki azért, hogy a fejdelemből komédiás lőn?

COMMODUS

Készíts te csak nekem egy pohár hűtő italt, ne gondolj az adóval.

508 MARCIA

*(Elöl egy asztalon készíti.)*

*(Félre.)*

Készítem, zsarnok, hogy hűtse meg végképp tüzed. Szívd be véle a halál orvosolhatatlan mételyét. Elmúljanak tőle gondolatjaid, melyeket úgy el akarsz hajtani, és a sötét rémekből oly üres legyen, mert az a semmiség sötéte lesz. – Levetközőm minden női érzetet, egy szörnyé leszek az emberek között, s a nőbosszútól irtózzon mindki, kinek még az irtózatra érte van. De meg kell lenni, tudjátok istenim, hogy meg kell lenni, én csak hatalmatok műszere vagyok itt. *[Fenn.]* Commodus, igyál!

COMMODUS

Úgy, Marciám. Ha szerelmedben is ily bőven osztanád az édeséget, mint az italban, úgy boldog lennék. De remélem, már

minden engedetlenségnek vége lesz.

*(Szolga jó.)*

510 MARCIA

Remélem én is, hogy már igen kevés kérésedet tagadandom meg, uram. *(El.)*

SZOLGA

A foglyok.

*(El. Maternus, Virginia.)*

COMMODUS

Jőjenek csak. Az anya kint maradjon, nem szeretem hallani a rényt vénasszonyoktól. A keresztények is, átadom őket, ítélje el az állatok királya. Szép Virginiám, mint érzi magát, itt nálunk!? Szokj ide édesem, itt honod leend.

513 VIRGINIA

Nékem honom a sír, én dacolok néked, zsarnok, én meg is vetem hatalmad, megszegyenítlek, hogy pirulj egy gyöngé nő előtt, kit nem tudtál legyőzni. Nincs egy szög, egy tű, egy kemény fal és lánc, mellyel véget vethetek életemnek. És én nyugodtan meghalok, mert én csak hon megyek, míg néked itt hagyom, véres kísértetemet, megkínózzon éjen, napon, lakomán, szerelemben, mindenütt.

COMMODUS

Ej, szép leányka, mi hős levél! Oly könnyen idehagynád-e életedet? Nem igen hiszem.

515 VIRGINIA

Nem hiszed, Commodus, mert te féled a halált, mert néked az csak borzalom. Én is szerettem egykor életemet, mert mindezen életben volt, de most már, midőn elutáltattad azt velem, midőn mindenem elköltözött a túlvilágra, ott lerázni földi láncait, hol te, zsarnok, őket nem zavarhatod, azóta én se tartom a halált oly szörnyűnek, sőt, esdve várom a szabadító napot.— Te nem fogod fel, úgy-e ezt, s nem is hiszed. Mert boldogtalan sosem valál, s nem ismered a leléphetés áldásait.

És mert vétkeid rémekként lesznek a határon.

COMMODUS

Dőre, badar beszéd. De majd megpuhítlak még ma, örömmel hullj nyakam körül. Távozz csak, vigyétek őt el, hol helyettem kígyók társai.

VIRGINIA

És azt hiszed, nem kedvesb társok azok nálad nekem, hogy szíszegések nem kellemesb, mint hazug nyelved karjai? Háládatlan skorpió. – Maternus, te védő nemtőm, jó ember, Istenem vedled. Nincs hálám, én oly szegény vagyok. Vedd mindenem, mim van, s ez a szánakozás könnye, ha örökre válunk, elválás helyett legyen, ha viszontlátjuk egymást, letöröljük bánatkönyveinket.

(El.)

518 MATERNUS

Ah Virginiám, érzem, hogy végszer láttalak. (*A félig kiűritett méregpoharat kiissza.*) Ím, zsarnok, iszom átkodat e pohárból, átkodat fejedre, az embernem nevében. Néktek áldozom e poharat, Orcus isteni. Küldjétek fejére átkotoknak oly mértékét, minőben ő küldé átkát társai fejükre. A pestis aszalja ki keblét, égjen ki koponyájából a velő, nyomorultan, esztelenül, ordítsa e világon végig bűneit, míg fájdalomtól önhusát rágja majd, s úgy könnyüljenek rajta az emberek, mint ő könnyűre rajtok.

COMMODUS

El, el véle hamar, az istenekre, nem hallhatom őt. (*Kivitetik.*)

520 MATERNUS

Halálod órája, kívánom oly hosszú legyen, mint egy örökség és kínod véle ölje kebledet. (El.)

COMMODUS

Menjetek, barátim, nékem nyugalom kell. (*Az udvaroncok el.*) Úgy égeti agyam, úgy rágja beleim, mintha teljesülne az átok. De hisz mi az átok? Az átok szó, és a szó elrepül. – Oly gyöngye vagyok, szemem sötét, sötét, – segély, Marciám, – ha, ha, sötét.

*(Egy párnára dől.)*

*(Lucius jó örülten, egy zsinórral.)*

LUCIUS

Csakugyan szerencsésen beértem az oroszlánlyukba, most rajta, rajta. Hol ő? Itt, itt hever a császár. Valóban nem fog-e haragudni, ha ily közönséges zsinórral fojtom meg őt, s nem aranyossal? Megpróbáljuk. Igen, csak hamar. – Nézd ég és föld, megvan, megtörtént, elhunyt a világ ura, és nem sötétül el a nap, nem hullanak le a csillagok, sőt még nyomorult planéta se szárad el kedvéért. S ő oly nyugodtan tartá nyakát a kenderzsinórnak, mint ez előtt az aranyláncnak. Ha, ha, ha, nézzétek emberek, ő meghalt, meg, mondom. Nincs benne már egy csepp élet is, és azt egy ember tevé, egy hasztalan nyomorult eb. Ha, ha, emberek! Emberek, kutyák, kövek, szirtek, emberek!!! *(Marcia belép.)* Aha, a szép Marcia meghallotta már, vagy megszagolta a holtat. Ha elvész a ló, mindjárt fölötte kárognak a hollók.

523 MARCIA

Lucius, óh, kedves, szeretett Lucius, nézd, elvégezém, megtörtént, a hon szabad és Marcia szíve is.

LUCIUS

De enyém nem szabad ám. Atyámmal a sírba tették. Köszönöm, leánya, szívedet. Én érte szívet nem adhatok, ami ezen összetört fővényórát illeti, azt nekem kell leginkább tudnom, hogy minden szem lepercegett, ha, ha, ha. Még most is nyakán az ékszer, s oly szelíd, oly keveset nagyravágyó, hogy megszenvedi magán, s azt hiszed, hogy megcsókolna, ha odamennél vagy engem megölné? Óh, nem, ő most ártatlan.

525 MARCIA

Isten, mi kevés volt néked egy halál, ha ennyi szív még tűri átkidat. *(Az ablaknál.)* Római polgárok, Commodus meghalt. Ő megfizette bűnei árát. Pertinax éljen, a császár!  
*(Kint örömszaj.)*

LUCIUS

Mit beszélsz, te szép démon? Megfizette vétkeit? S ha egy jó meghal, megszabadult a földi gonosztól, szép gyógyszer minden ellen. Tán megorvosolná nékem is szívem üregét? Ah, úgy adj halált nekem is, szeretni, áldni foglak én. (*Virginia egy koporsón behozatik.*) Mit látok? Virginiám, szavadnak álltál, a zsarnok nem győzedelmeskedett feletted. Két helyen véres márványhomlokod. Ne higgy neki, téteti magát, megmar, ha közelmégy –

MATERNUS

(*Berohan.*)

Való tehát, óh, ég, ajkai becsukvák, ajkai, melyek egykor egy világba tudtak volna éltet lehelni, most kihalva, szemei becsukva, az ég bezárva benne. Most hiszek istenekbe, mert lelke átköltözött, őt imádom, őt szeretem egybe most. Keble néma, egy csepp mozgás sincs abba, semmi, semmi. Ő holt egészen és még én élek.

528 MARCIA

Néked is, te boldog, csak néhány perc van még életedből. Te Commodus borából ivál. Csak én vagyok, kinek sorsa halni nem adá s kivel él örök keserve is.

MATERNUS

Érzem, érzem már keblem belsején, és örülök benne a semmiségnek. Virginiám, világ, én mindezekről örökre távozom. Virginiám, a rab lábadnál leheli ki életét. Ő szeretett tégedet, köszönöm – a mérget, – atyámnak – megbocsájtok. – Hazám! Boldog – Virgi – –

530 MARCIA

Nyugodj, te nagy lélek. Levetetted láncidat. Ti boldogok vagytok a viszontlátba, én boldog lehetek a reményben.

LUCIUS

Különös ember volt ez, ugyebár? Megbocsájta atyjának. Atyjának bocsájta meg, ha, ha, ezen világban, megbocsájta. Én is megbocsájtok hát a szép Marciának, ki tőlem is csak egy örök-

éltet rabla el.

JULIA

*(Jő.)*

Meghalt a zsarnok és én újra bírom leányomat! Kinyílt a tömlőc és besütött, mint mondják, a szabadság napja. Én nem láthatok, mert kisírtam szemem világát. Én bírandom jó leányomat.

533 MARCIA

Szegény anya, leányod nem földi már.

JULIA

Vezessetek hozzám, jól tudom én, hogy itt van ő. Ne zsaroljatok, emberek, hisz csak leányoméért hagytam oda a halál hazáját.

535 MARCIA

Jó asszony, leányod meghalt. Itten fekszik ő.

JULIA

*(Ráborulva.)*

Virginiám, leányom, édes mindenem! Azért rántottak-e fel a halálból, hogy másodszor is érzem a halált? Ah, ti oly szívtelemek vagytok, emberek; leányom, csak egyszer mondjad még: Anyám! Aztán együtt nyugton elhalunk. – – Szóm elhal. Kesservemet kiöntni nem tudom. Keblemben fül az, és keblem oly nehéz. –

LUCIUS

Várhatsz, jó asszony, míg ő felel neked. E teremben mindki oly büszke, hogy szólni a világért se tud.

538 MARCIA

Ily jelenetben az érc is megtörik.

*(Pertinax jó Fadillával.)*

539 PERTINAX

Ily halál hazája lőn a fényterem, és a zsarnok benne áldozat. Körébe tetteinek véres tanúi, kint a hon, mely vérengzve segílyt kíván. Fiam, dicső nagy fiam te, itt heversz porban, égi terveiddel, és egy kicsinyke sír elég lesz téged befogadni, kizár-



va minden szent reményt. Te az árulás áldozata lettél. Óh, bocsáss meg atyádnak, hogyha tudsz. – Hány szív lett az elismerés és félreértés áldozatja. A tiéd már kiszenvedett. Áldva legyenek hamvaidd és könnyű a föld csontjaidnak. Még nekem nincsen itt időm, még nékem borús éltem útjain ezer vihar között egy nemes kötelesség is sugárz le az egekről, és ez: a szent haza sebeit begyógyítani. – Nemes hölgyek, ti mindketten a hon java áldozati vagytok. Nagyobb jutalmatok nem lehet, mint a szent önérték, mely sebeitekre írt fog szerezni idővel. Most a hon oltárihoz! Ez legyen első lépésem, a hon java tettemnek elseje. És borzadva nézze e jelenetet a jobb utókor, hol ily önkény áldozati nem leendnek.

*Vége*



# NÁPOLYI ENDRE

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

[SZEREPLŐK:

BÖLCS RÓBERT, Nápoly királya, Johanna nagyatya.

SANCHA – anyakirályné, Bölcs Róbert felesége

JOHANNA – nápolyi királynő, Bölcs Róbert unokája, Endre magyar herceg felesége

PHILIPPA, Johanna udvarmesternője

TARANTO Lajos herceg, Bölcs Róbert idősebbik öccsének fia

DURAZZO Károly herceg, Máriának, Johanna húgának férje

PERIGORD ÁGNES, durazzo hercegné, János herceg felesége, Károly és Lajos hercegek anyja

ARTUS KÁROLY (Charles Artois), kamarás, Bölcs Róbert törvénytelen fia

RÓBERT BARÁT, Endre nevelője, akit Bölcs Róbert rendelt a herceg mellé, mikor az Nápolyba érkezett

MARSZÁN SQUILLACE gróf, francia nagybirtokos

CABASSOLE Fülöp püspök,

SANQUINETTO gondnokok, a nápolyi kormányzó-tanács tagjai

ARTÚR, nápolyi nemesúr

PETRARCHA, pápai követ, költő

CABANIS, udvari szolga

SANCHIA, leánya, Arszlán szerelme

ENDRE, Károly Róbert magyar király másodszülött fia.

ERSÉBET, magyar anyakirályné, I. Lajos király és Endre herceg anyja, Károly Róbert özvegye.

ARSZLÁN,

GILLET magyar urak Endre kíséretéből

Olasz és magyar előkelők, udvaroncok, egyházi személyek, a nápolyi nép.]

## ELSŐ FELVONÁS

### AZ UDVARI ÜNNEP

#### ELSŐ JELENÉS

*(Fényes királyi terem, a háttért oszlopszat képezi, magas boltozatú bemenettel, melyen keresztül örökkel s apródokkal ellátott csarnokba nyílik a kilátás. – Jobbra a nézőktől két ajtó, balra kettős trón, mellette két aranyozott karszék s több sorba helyezett ülések. – Az öltözetek mind ünnepélyesek, Endre s a magyar udvar nemzeti viseletben. – Durazzo komolyan jár fel s alá, Ágnes indulatos beszéd közt egyik ülésről hirtelen fölkél s az előszínpire jó.)*

#### DURAZZO

Vesszen tehát a Durazzók ezer éven át viruló háza! – Hah! Dicső álmaim, melyekben fiaim vállait bíborpalást borítá, s parancsira egy nemzet figyelt! Mind elhagytok, mindennek vége. Szép álom volt, anyám! Kár, hogy az álmod ébredés szokta követni. *(Nem figyelve rá, a karszékhez közelít, s azoknak egyikét feldönti.)* Itt volna helyed! E hely az Isten, s igazság előtt tiéd, melyet most idegen bitorol. Ne irigyeld őt, anyám, kényelmetlen ülés az ott, mely a világ gyönyörétől jégihletével elszakít. – Kényelmetlen ülés? S ha az volna, ha volna kínpad, – midőn díja halhatatlanság; van-e férfi, ki megvetné kívüled, – van-e oly pulya, ki fösvénykedve életével nem vetné azt oda egy percért, mely az öröklét koszorúját fűzi homlokára. *(Megállva.)* Halhatatlanság? Illat, mely a lehullt virágot egy perccel éli át. Óh, súlyos, anyám, az érckorona, körét kerüli az álom, s fénye hevében lefoszlanak a boldogság virágai. Emelje azt óriási karokkal, ki boldogítani tud anélkül, hogy boldog legyen, mert a fény magas csillogása közt minden színélhető, csak a föld legszebb leánya nem, a meglegedés.

#### ÁGNES

*(Mindég növekvő indulattal.)*

Óh, Ágnes, a Perigordok férfias fajából, miért levél Durazzo

hitvese! Miért inkább nem ölted el magaddal a még születendő nemzedékeket, minthogy gyermeked így meggyalázza családját, nemzetét. – De benned kiholt a férfi önérzet, ki a nemzetiség.

3 DURAZZO

Egy tróneljátszással vádolsz anyám, mellyel nem bírtam. – Istennemre! Durazzo csak anyjától hallgatá ezt végig. Vagy hol van ember széles e hazán, ki mondani merje, hogy Durazzo korcs, hogy férfiatlan?

ÁGNES

ÉN, anyád mondom azt, egy gyöngé asszony! Vagy túrnéd-e, Martel rokona, hogy őseid trónját egy földönfutó bitorolja? Túrnéd-e e gyalázatot? Óh, lennék férfi, s te asszony a guzsaly-nál! –

5 DURAZZO

Ne többet erről, elfelejthetném szitkaid felett, hogy anyám beszél.

*(A karszéket fölállítja.)*

ÁGNES

*(Gúnyval.)*

Úgy, úgy! Szegődj hozzájuk szolgál is, míg ők trónodon kacagnak. Örülj, ha szolgálatodat egy jóakaró mosoly jutalmazza meg.

DURAZZO

A Durazzók mindig nagyobb dicsőségeknek tartották a roskado trónt föltartani, mint ledönteni. – Hisz annak romjai is édes hazánkat sújtánák.

8 ÁGNES

*(Elfőjtött, de később kitörő haraggal.)*

Jól van, én nem szólok, nem semmit többé. – De hogyha az ifjú idegent egy félvilág csodálja, meg intéseitől országok sorsa függ, s te sötét zugolyból lesed pillantásait, akkor eszedbe jutok, de késő lesz. Örülj, vigadj csak oktalan gyermekül az ünnepélynek, én sírhatok, mert tudom, az házam halotti dísz!

*(Sebesen jobbra el, Durazzo némán utána néz.)*

DURAZZO

Szereteted ragad el, anyám! Mert azt hiszed, hogy boldog csak az irigyelt lehet.

MÁSODIK JELENÉS

*(Kürtszó, a csarnokban mozgás és több szózat: "A király éljen! Éljen a király!" Róbert Endrétől s Johannától gyámolítva belép, mellette Sancha, utánuk magyar s olasz főurak kísérettel. Róbert és Sancha a trónon, Endre s Johanna karszékeiken foglalnak helyet, a főurak a többi üléseken. A különvált magyar s olasz kíséret a jobb oldalt s háttért foglalja el.)*

10 CABASSOLE

*(A magyar kísérethez, mely az olasz előtt akar be lépni)*

Hátra a magyar ebekkel, – olaszé az elsőség!

*(Az olasz kíséret kacag és tapsol, a hátravonuló magyarok közt zúgás.)*

RÓBERT

Most vigalmaink dörögjék az égnek, s az ég visszhangozza szerte a világon, hogy Nápoly trónján a korhadó gerébknek erőteljes sarja virul fel. E mai nap legyen az öröm napja, legyen vörösré írva az ünnepek sorában. Nyíljon meg a tömlöcök jól elzárt ajtaja, a megbékélt ellenek testvérileg osztozzanak örömkben, s a szalmavityilló szűk ablakán is tekintsen bé a szokatlan öröm. – Fel hát, urak! Szívesen látott vendégem minden, ki örülni tud. De ki komoly képpel jó lakomámra, annak büntetésül borba fullasztjuk keservét.

ENDRE

*(A csarnokig kísérve Johannát, elragadtatással.)*

Isten veled Johanna, nem kések soká! Hogyan is késne az, kit ily kedves karok ölelése vár.

*(A csarnok egy leeső kárpit által eltakartatik.)*

## HARMADIK JELENÉS

(*Endre, Durazzo, Taranto, Róbert barát.*)

13 DURAZZO

Herceg, adja az ég, hogy mindazon remények, melyeket egy trón épít reá, teljesüljenek.

ENDRE

Kezét, herceg, – hiszek Istenben, hogy a szent akarathoz meg nem tagadandja malasztját. –

15 TARANTO

Ím, én legyek első, ki hódolatomat bemutatom.

(*Féltérdre ereszkedik.*)

ENDRE

Fel, herceg! Az Istenért, még azt hinné a reám bízott hon, hogy rabszolgákul kívánom népemet. Legyen barátom, herceg, a királynak igaz, hű barátira van szüksége, ez az, mit fénye nem ad, miután a bíbor alatt a szolgák ezre közt hasztalan eped a szív. Itt helye keblemen.

TARANTO

(*Halkan.*)

Hah, ördögi szégyen!

18 ENDRE

(*Kezüket tartva.*)

Így barátim! Mi egy örök, egy szent szövetséget kötünk, örünk a barátság, célunk a közjó. Ily szent frigy örökös lesz, ugyebár, ki is merné azt szentségtelen kezekkel háborítani.

DURAZZO

Örök.

20 TARANTO

Örök! (*Félre*) Átok reá! –



BARÁT

*(Sötét nyugalommal.)*

Az Isten szolgájának nem illik hódolni földi hatalom előtt; tartsd eszedben, fiam, tanításimat, melyeket gyöngé kebeledbe csepegteték, s légy boldog.

ENDRE

Meg fogsz elégedni vélem, atyám! – Óh, hisz tudom, te az embereket boldogoknak kívánod, boldogoknak, mint Isten akarta, midőn testvéri lakul e nagyszerű házat adá nekik, a kékboltú világot. Tudom, te is száműzni vágyod az irigység fondor kigyóit, hogy legyen ismét édeni béke, s szeretet közöttök.

23 BARÁT

Dőre földi hangok, melyek rég elrezgének, míg rendületlen fennmarad az égi dicsőség.

ENDRE

Épp ez, atyám! Ő nekünk egy édent alkotott, szépet és dicsőt, hogy boldoggá legyünk. Képére teremte kis istenül a világ közepette, szent szellemének szikráját oltva kebelünkbe, a győzedelmes, a királyi elmét, hogy benne imádjuk végtelen és örök hatalmát. Az éden elveszett, a kajánság kigyója rontá el azt, mert hisz az ember volt társinak öröktől legnagyobb ördöge. Atyám! Egy országot bízott reám az ég, s nem legszentebb hivatásom-é, mit egy Isten akart, mint ember boldogítva teljesíteni.

25 BARÁT

Boldoggá csak az igaz hit tehet, ennek dicsőségét kell kivívnod, ha egy fél világ sírrá lesz is felette.

ENDRE

Atyám! Ugye, te nem gondolod ezt? Te nem hiszed, hogy az élet, a szeretet Istenének, ki élettel tölti el a sírfenéket, ki számtalan világok tengelyéül a szerelem szent érzetét vevé, ily áldozat kedves legyen.

BARÁT

Úgy, úgy! Te hálátlan gyermekül megtagadod az ég reád pazartott kegyét. De megtagadja tőled ő is azt helyettese által a földön. Vagy nem kellene különben dicsőségét előmozdítanod? S hogy teheted ezt, ha nem véded szolgálait e földön? Véded, s hogyan ha ellenségit ki nem irtod. Ha felejtve hatalmad, világi, szentségtelen kezekkel törzs hatáskörükbe.

28      ENDRE

Ne többet erről, atyám! Boldog a hon, melyben az Isten szolgálja, ha eltér az oltártól, polgárrá lesz. Én tisztelem a hitet, mint az ember személyességének legszentebb sajátját, a meggyőződést.

BARÁT

S a rossz útra tévedő gyermeknek meggyőződését is tiszteled-é, vagy néhány, azon percre fájdalmas csapással mented meg életűdét? Az ember, herceg, örökké gyermek a hitben.

30      ENDRE

Becsülöm buzgalmadat, atyám! Én mindenkit tisztellek, ki ügyét tűzre viszi, mert tudom, hogy belőle a szent meggyőződés beszél.

DURAZZO

Úgy szólsz, herceg, mint férfihez illő.

ENDRE

Köszönöm, barátom.

33      DURAZZO

Tőled e névre büszke vagyok.

ENDRE

Atyám, Isten veled.

*(Durazzóval el, csend.)*

35      TARANTO

Hogy tetszik, atyám, e fordulat?

BARÁT

Rossz földbe hullattak az Isten ígéi. – Uram, én ártatlan vagyok e bűntől.

TARANTO

Ámen! De itt az az imádság keveset segít. Itt tenni kell.

38 BARÁT

*(Mindig elmerülve.)*

Legyen irgalmas hozzá az ég, én rajta nem segíthetek.

TARANTO

A poklot kell felhívunk, ha az ég siket lett.

40 BARÁT

Azt is, fiam, a szent ügy érdekében.

TARANTO

Legyen meg.

BARÁT

*(Kézét adva.)*

Legyen meg.

*(Taranto elmegy.)*

Meg kell lennie – Perigord hercegnő jogait látja sértve – Taranto elveszett kedvesén keserg – a gyönyörök leánya, Johanna, korán megunta a nem szíves férjt, férfias udvarával – a lovagi szellemű Szentséges Atya szívesen szolgál villámival a lenyomott ártatlanságnak; szívesen is ajándékozik, ha a költséget más viszi. A kislepék fájlalják az elveszett ünnepélyek sugarát, így az asszonyi udvar miénk; nem megvető párt, bár cseleite nem a csatatéren, de pamlagán szövi. Hisz mik egyebek az országtudománnyal dicsekedő délceg férfiak, mint bábok, melyeket a szőnyeg megül ügyes asszonykéz vezet! Úgy, úgy, zavarok istene, jój, s ez összefont érdekekből alakíts káoszt, melyből én magamnak világot teremtek. – Mert kormányoznom kell, *(sebesen)* kormányozni fogok.

*(El.)*

## NEGYEDIK JELENÉS

*(Éj, nyitott csarnok oszlopokkal, a háttért olasz ízlésű, ugró kutakkal s mulató házakkal ékített kert képezi, melybe lépcsőzet vezet. Balra Johanna hálóterme, jobbra ablak és ajtó. Pamlag, virágok, asztal gyertyákkal. Johanna karszéken ül, hárfa kezében, Philippa a virágok közül.)*

43 JOHANNA

*(Felkelve.)*

Kiállhatatlan. – Három napja gyötör már azon szívölő egyformaság, semmi vigalom, semmi kaland. Felkelünk, hogy újra lefeküdjünk, felöltözünk, hogy zárdáinkban ki se lásson. Templomba megyünk, hogy rostélyos székeinkben könyveinkre andalogjunk, óh, szörnyű, szörnyű! Mondd csak, Philippa, a házasság mindig ily unalmas?

PHILIPPA

Kinek hogy. De mit tartozik ez regémhez? Még most sem tudom, mint tetszett önnek.

45 JOHANNA

Hosszú, de nem egyetlen életen, Philippa, mi volna úgy az, mi kármentesítene lemondásainkért?

PHILIPPA

Lemondásainkért? Ha, ha! Különös kívánat, hogy azt, mit magunk elvetünk, más térítse meg! Nem alkotá-e az ég e földet elég tágassá, ne tegyük azt magunk tömlöccé, s nem kell lemondanunk.

JOHANNA

Ah, Philippa, te engem tévutakra vezetsz, mi volna hát, mi visszatartana örülni a tiltott kéjek édenével, mi volna, mi a lemondás szent hitét tartatná meg velünk? Mi volna, mi a mindennel szűkölködőnek erőt adna dacolni a sors csapásával, ha hatalmunkban állna egy érnyitással véget vetni szenvedéseinknek?

- 48 PHILIPPA  
Hisz éppen ezek számára van alkotva e tan, kiktől, ha mindent  
elvevénk, a más életre utasítjuk őket, s lakomáinknál kacagunk!
- JOHANNA  
Nem, nem Philippa, ugye tréfálsz, vond vissza e szót, mondd,  
hogyan negéd volt.
- 50 PHILIPPA  
Én önnel, hercegné, nem vitatkozom, sok van, minek csillogása  
gyermeknek tetszik, s mit megvet a férfi. – Beszéljünk másról,  
mi szép est a mai, mint ragyognak a rideg fényű csillagok.
- JOHANNA  
Tán egyetlen életed – óh, ha szabad lennék, Philippa, nem köt-  
ne semmi, mint a csillagok hónapban csapongó sóvár szeszély.
- PHILIPPA  
Ne mindég ily gyászosan – majd regélek. Egy ősz szakállú bölcs  
tehát azt tartá, hogy a bizalmatlanság, az őrizet jogosítanak an-  
nak kijátszására. Ellenben a becsületünkre bízottat szentül kell  
megőrzenuünk, mert felelősekké önmagunk levénk.
- 53 JOHANNA  
Ezt tartá egy bölcs, s igaza volt-e?
- PHILIPPA  
Parancsolja, hogy folytassam?  
(*A kertben éneke, lantkísérettel.*)
- 55 JOHANNA  
Mi ez? Mi édes hangok, mint érintik a szívek legrejtettebb húr-  
jait. – Igen, szívben kélt e lant, s szívet keres. – Ő bizonyosan  
szenved, s vele szenvedek én is. (*A zene egészen közel jó.*) Hát-  
rább megyek, ne lásson a dalnok. – De hátha engem illet, meg-  
bántás lenne nem mutatkoznom. – Engem illet? S ki volna az,  
kinek keblét érdekelném, ki volna az, ki sírni akarna velem egy  
elrepült korány felett, midőn annyi szép, annyi szabad virág  
könnyezi.

PHILIPPA  
Herceg Taranto.

JOHANNA  
Nem, nem ő, Philippa, vagy miért nem jó fel, ha mégis ő? –  
Vagy úgy jó, hogy nem jön – mit tenne ő nálam? (*Kendőjét leejti.*)  
Philippa, kendőm leesett, hozd fel csak Philippa! De nem, ne  
hozd.

### ÖTÖDIK JELENÉS

58     TARANTO  
      (*A kendővel jó.*)  
Mint álmodom az esetet, mely ez édes percet szerzte. De nem,  
ez nem lehet vak eset, a sors hatalmi látták szenvedésimet, s  
könyörültek fájdalommon. Ugye Johanna, e percnyi üdvöt nem  
egészen a vak sorsnak köszönöm.

JOHANNA  
Köszönöm, herceg! Ah, de az Istenért, ily időben, távozzon,  
herceg, kérem, ha itt találnák.

60     PHILIPPA  
      Jó a királyné.

JOHANNA  
Isten, mit tevénk, szörnyű, szörnyű.

PHILIPPA  
A hercegnek el kell rejtőznie.

63     JOHANNA  
      Ide hálótermembe, herceg.

TARANTO  
Johanna.  
(*Taranto balra el, Sancha jobbról jó.*)

65     SANCHÁ  
      S még itt, leányom, én ágyban véltelek, mint szende jegyeshez

illő. Későn éjjel még kint lenni szobádból, ez nem illik. Általján sokat engedsz meg magadnak, mi nékem bűt okoz, a magyar udvar viseleteden zúg.

JOHANNA

Anyám – mi – én – itt.

PHILIPPA

Estveli imádságunkat végezőnk királyné, a természet nagyszerű templomában, hol ezer világok néznek a por fiára, míg salaktalan lelke feléjük röpül.

68

JOHANNA

Igen, anyám! Imádkozunk. –

SANCHA

Úgy kedves leányom – bocsáss meg hirtelenkedésemért, tulajdonítsd azt az anyai szeretetnek. Philippa asszony önnel megelegszem, folytassa tovább is üdvös oktatásait.

70

PHILIPPA

Kötelesség felebarátunk üdvét előmozdítani, – s az imádságot megosztani oly édes, mondá próféta.

SANCHA

Jó éjszakát tehát, leányom, Isten veled.

PHILIPPA

Amen.

73

JOHANNA

Jó éjszakát, anyám.

*(Sancha el.)*

PHILIPPA

Ha! Ha! Éljen, aki él, ráérünk imádkozni, ha élni nem tudunk már, mint te jó királyné.

75

JOHANNA

Ah, Philippa, hogy meghazudtuk anyámat – az szörnyű bűn.

- PHILIPPA  
Nem édesebb-e néki e csalódás, mintha megmondtuk volna,  
mit tevénk?
- JOHANNA  
Alkalmasint.
- 78 PHILIPPA  
S mi nem édesebben töltöttük-e időnket, mint azt imákkal  
tettük volna?
- JOHANNA  
Édesebben.
- 80 PHILIPPA  
Így hát mindnyájunknak jót tevénk – vagy jót tenni bűn-e?  
Azonban ha parancsolja, visszahívom a királynét.
- JOHANNA  
Nem, nem, Philippa.
- PHILIPPA  
Herceg! A lég tiszta már.  
(*Taranto kijő.*)
- 83 JOHANNA  
Endre, férjem – minden elveszett!
- BARÁT  
(*Előrelépve.*)  
Semmi sem veszett el!  
(*Felugornak, Johanna sikolt.*)
- 85 TARANTO  
Mi ez?
- BARÁT  
Fegyvertárs és jó barát, herceg, ki azt mondja, hogy semmi sem  
veszett el.
- TARANTO  
Ah, atyám!



## HATODIK JELENÉS

*(Philippa az ajtónál, Endre jó a kert felől.)*

- 88      ENDRE  
S most Johannámhoz!  
*(Cabanis jó.)*
- ENDRE  
Neved Cabanis?
- 90      CABANIS  
Úgy hívnak az emberek.
- ENDRE  
Atyád?
- CABANIS  
Alkalmasint egy fényes úr, ki tündöklő termekben lakomázik.
- 93      ENDRE  
S anyád?
- CABANIS  
Egy szegény virágkötőné, ki szerencsétlenségemre szép volt.
- 95      ENDRE  
Szerencsétlenségedre?
- CABANIS  
Igen, mert másképp nem lettem volna.
- ENDRE  
Atyádat nem ismeréd?
- 98      CABANIS  
Mondtam, hogy az alkalmasint hatalmas úr volt, ki anyám  
gunyhójába betért, s mit akarhat mást az úr, ha gunyhóba tér,  
mint elrabolni annak virágait, ha kincsét elrabolta.

ENDRE

Értlek, ő elcsábítá anyádat, s elhagyá.

100 CABANIS

Elhagyá, pedig ott voltak az udvar hölgyei, nem kellett volna csak választania, de ő megunta mindennapi kéjhölgyek szerelmi mámorát, s az ártatlan, a szende nő szerelmének üdvét akarta ízlelni. S mit gondol avval a gazdag, ha kéjperceit élélte, siratják-e keserű könnyekkel késő nemzedékek e kéjperceket.

ENDRE

Néked tehát tőle semmi örököd nem maradt?

CABANIS

De igen, a nyomor s a gyűlölet.

103 ENDRE

Micsoda hivatalod van itt az udvarnál?

CABANIS

Mi volna más a szolgának, mint túrni ura szeszélyeit, s tárgyalni elméncségének.

105 ENDRE

Sajnálak sorsodért. De nem hallgathatom el a vádakát, melyek mindenfelől keletkeznek ellened. Te voltál az, ki az egész udvar szemében kíséretemet meggyaláztad, ki minden alkalomkor nemzetemet csúffá teszed. Im, vedd fejedre vissza a kíséretemre hazudott eb nevet! (*Megtasztatja.*) Ez egyszer megbocsájtok, de Istenemre, máskor szörnyen lakolsz.

(*Johanna ajtajához siet.*)

CABANIS

Egyszer panaszkodám, (*felkacag*) és ez a rokonérzet.

PHILIPPA

Könyörgöm, még nincs itt a rendszabta idő.

108 ENDRE

Rendszabta idő? A férj nejéhez akar menni, a király a királynéhoz.

PHILIPPA

Bocsánatot, de úgy hozza magával az udvari rend.

110    ENDRE

Udvari rend, rendszabta idő? S nem szólhatok-e nőmmel, mikor tetszik, ki az, ki itt rendet csinál? Ki a természet mindenható malasztját kimért órákba szorítja? (*Előre jó.*)

PHILIPPA

Udvari szabály, egy negyed után, ha tetszik.

ENDRE

Egy negyed után, mi hosszú idő a vágyó kebelnek. De nem lesz majd ez így, ez így nem lehet. Egy negyed, mily rohanó perc a boldognak, egy század annak, kit boldogsága küszöbéről tüzeskardú szeráf óv.

## MÁSODIK FELVONÁS

### A VÉGRENDELET

*(Az első felvonási terem, közepén asztal, körül székek, a trón feketével van bevonva, mindinkább távozó gyász-zene. Endre egyszerű fekete öltözetben, egyideig némán tekint a csarnok felé.)*

#### ELSŐ JELENÉS

113      ENDRE

*(Midőn minden elnémul, fájdalmasan.)*

És mindennek vége, ő nincs többé. Óh, ég! Ha egy ember, egy király megbukik, csillagaid csak úgy ragyognak, hajnalod gyémánti csak úgy éltetik a szomszéd mezőket, mint máskor. S ha egy világ alámegy, talán akkor is örök egyformasággal mosolyg körülte a mindenség, melyből egy porszem esett el. A teremtés történetében csak világok sírja számoltatik, egy ember földi báb, élte buborék, mely nyom nélkül enyész el. Lerongyosul a gyász, s a véle játszó gyermek nem tudja, hogy benne a halál réme lappang, örül, vigad, a síri pompának, a szövétnekek lobogása neki ünnep, s nem tudja, hogy mindannyiszor egy szív repedt meg, mindannyiszor a hatni vágyó erő a szenvedés nyugodt éjjelében semmivé oszolt. S a könnyek mi kevesek, a keserűség szülte könnyek, ha a hízélgés és szokás könnyeit levonjuk, s mi könnyen leszáradnak azok arcainkról, míg a kidőlt geréb helyét ezernyi új növény csakhamar befolyja. *(Sancha jó jobbfelel.)* Ah, anyám! <....> Meg ne átkozd gyermekedet megfontolatlanul, királyné! Vámpír az anyai átok, mely az élet üterén emészt.

SANCHA

Zárdába vonulok, különválva a világtól búmmal és hitemmel, míg az ég megszánva szenvedésimet, magához hív a béke homába.

115     ENDRE

Nem, nem anyám! Te igen fekete színekben látod a világot. Az én Johannám ifjú, könnyelmű az ifjúság, de Istenemre, ő rossz nem lehet. Vannak, kik hasznát szeretnek húzni a zavarból, kik átkos nádalyokul a kék martalékira ragadnak. Megsózzuk a nádalyokat, s ők lehullanak, csak el ne hagyj, királyné!

## MÁSODIK JELENÉS

*(A csarnok felől danolva s nevetve, félig elégett szövetnekekkel s fátyolos virágbokrokkal jó Taranto, Artúr és Durazzo.)*

ÁGNES

Miféle készültek ezek itt, atyám!

RÓBERT

A boldogult király végrendeletét fogjuk felolvasni.

118     PHILIPPA

Mondják, hogy a királyné teljesévűségéig országhormányzókat rendelt.

RÓBERT

Kik már kívül is várnak, a felolvasás után tisztelkedendők.

120     PHILIPPA

E rendelés nemigen tetszik az ifjú királynak.

RÓBERT

S az még kevesebbé, hogy csak úgy jó a trónra, mint Johanna férje.

ÁGNES

Igen, mert ő, mint hallám, Martel Károlytól reámaradt jogát erősen készül védeni. *(Cabanis jó, s az ifjakhoz lép.)*

123     DURAZZO

Ah, Isten hozott, Cabanis.

TARANTO

Jó reggelt.

- 125 CABANIS  
Miért nem mondjátok, urak, inkább ki egyenesen, vigyen el az ördög, hisz tudom, mit ért ily üdvözlés alatt a világ.
- TARANTO  
Cabanisnak ma rossz napja van, tán valami gazsága nem sült el.
- CABANIS  
Gondolod, herceg, néktek ugye sosem sült el rosszul, mert hisz ott van a szolgál, kit értetek megütlelnék, kin a kisült gazság szégyene ragad, míg ti csak gyümölcsseit élvezitek.
- 128 RÓBERT  
Máriát, a királyné testvérét, Endre öccsének akarja eljegyezni, mert azon esetre, ha Johanna gyermektelen marad, erre száll a trón.
- ÁGNES  
Dicső, dicső számolás, de Istenemre ebből nem lesz semmi, nem szabad lenni semminek, vagy e gőgös nemzetnél örökös haszonbérben legyen-e Nápoly. Herceg!
- 130 TARANTO  
Parancsolj.
- ÁGNES  
Egy szóra!  
(*Hátra vonulnak.*)
- CABANIS  
Ah! Hisz még urának aranya is a szolgát nyomja csak, ím, itt az ékes arannyal hímezett köntös, irigylt tán a balga, ki nem tudja, hogy százszorosa súlyosabb az önkény, mely rajta tapad.
- 133 ARTÚR  
Ah, félre most ez oktalanságokkal, szólj inkább, hoztál-e jó hírt.
- CABANIS  
S mit kapok, ha hoztam?

135     ARTÚR  
Utálatos, haszonleső pór.

CABANIS  
Haszonleső pór! Azt tudtam, mert szükségeim fedezésére egy marok ércet kérek; de ha ti barátságot színeltok egy elrablandó házi üdvért, ha gyilkoltok, árultok a trónért, vagy zsarnokokat döntötök le megbántott büszkeségetekért, egy asszonyért, – az nem haszonlesés, gróf úr, ugyebár? De mit kapok hát jó híremért?

ARTÚR  
Ütlegetek, ha tetszik.

138     CABANIS  
Úgy, úgy, elfelejtém, mi rövid a nagyok emlékezete. De ugye gróf, ha ebének lábára hágtam volna a vadászaton, az nem lenne elfelejtve, hamarább az Isten, hamarább az üdv, de nem az.

ARTÚR  
Mondd hát, mit ígértem?

140     CABANIS  
Pénzt, mennyi szeszélyemnek tetszik, mennyi után keblem vágy, mennyi éhemet eloltja. És még ez mind nem elég lemosni a foltot, mellyel gyalázatos hivatalom bélyegez. De a szolga örülhet ennek is.

ARTÚR  
(*Erszényt adva neki.*)  
Nesze, nadály.

CABANIS  
Lennék, gróf úr, ember, mint ön, kinek becsülete van, kivel embertársai társalogni nem szégyenelnek, óh, gróf! Megvetném, én e pórt, mert ember lennék – vagy irigyli-e nékem nyomorú kárpótlásomat?

- 143 ÁGNES  
(*Tarantához.*)  
Úgy, tehát áll az alku.
- TARANTO  
Becsületemre.
- 145 ÁGNES  
A herceg mindent elkövet, mivel fiam és Mária összekelését elősegítheti.
- TARANTO  
Kegyed ellenben Johanna iránti szerelmemet teljes erejéből pártolandja. De egyszersmind dolgoznia kell, hogy Johannám meg ne békéljen férjével, mert akkor többé nincs reményem. Óh, hercegné! Ha kebelében a szerelem szent lángja lobogott, ha tudja, mit tesz lemondani az imádottról, úgy tegye meg ezt értem.
- ÁGNES  
Ígérem, herceg! (*Félre*) Szívemből szólsz, hisz ha Johannának örököse nem lesz, akkor Durazzo király. (*Fenn.*) Fiam! Egy szó-ra.
- 148 DURAZZO  
Parancsolsz.  
(*Hátrább vonulnak.*)
- RÓBERT  
(*Philippához*)  
Tudom, hogy ön, Philippa asszony, sokat tehet a királynénál, beszélje el ön néki, Philippa, mi ártalmasak a szépségnek az ország gondjai, mint öregít az ily munkálkodás – érti – azután, hogy ne törődjék ő ezekkel, bízza azokat hű szolgálóra, kik szerencséjüknek tartandják érte valamit tehetni, – érti.
- 150 PHILIPPA  
Például tisztelendő atyám!



RÓBERT

Azt is, Philippa asszony, ha alkalmasnak ítélt.

PHILIPPA

Alkalmasnak, óh, Istenem! Ki lenne alkalmas, ha ön nem. De ellenben tudván, mily hatalmas szóval bír atyám az ország dolgaiban, nekem is lenne egy kérésem, ne hagyja szeretett királynénk jogát a trónra bárki által is csonkíttatni. Ha ily érdemes emberek, mint atyám, nem védik őt, gonoszul vesz el a jámbor.

153 RÓBERT

Legyen meggyőződve, Philippa asszony, ha örökös lesz is a sűrűlódás, Endre csak úgy lehet király, mint Johanna férje.

PHILIPPA

Köszönöm az ártatlanság nevében. (*Félre.*) Te, te légy frigyesem, egyenetlenség s zavar istene.

155 ARTÚR

Ki hát már egyszer híreddel, Cabanis.

CABANIS

(*Levelet adva át.*)

Giustiniána grófnő esteli 11 órára légyottot rendel.

ARTÚR

Hah, Cabanis, nincsen kincsem elég nagy hálámat kimutatni, de kívánj.

158 CABANIS

Lelkiismeretlenül cselekednék, gróf, ha nagy árt kívánnék azért, mi majdnem munka nélkül jött. Adja, gróf, ez egyszer annak negyedét, mit minap az ékszerárusnéért adott, s meg vagyok fizetve.

ARTÚR

Cabanis, én téged nem értek, te ki a pénznek élsz, ki csillogásért üdvödet odaadnád, most így nyilatkozol.

160 CABANIS

Igen, gróf! Most ön mit sem fog elrontani, nem dül fel egy házi

békét, egy ártatlanságot nem szakaszt le, s ily nyomorult, mint én, nem fogja megsíratni üdvperceit. Óh, gróf! Cabanisból nem halt ki még az emberérzet. – Jól tartsa meg az órát.

DURAZZO

Jól van, anyám.

ÁGNES

Ládd fiam, nem mondtam-e, mi lesz a jövevény hálája, ha trónodra ülteted, nem hittél, s ez a következés.

163 DURAZZO

Igen, anyám, el voltam fogulva, hála, hogy jókor felébredék. De hogyan eszközölhető tervünk?

ÁGNES

Egy álarcosbált rendezünk el, te őt elragadod; Endre s Johanna egyenlenségeket Taranto szerelme s az örökösödési kérdés legjobban mozdítandja elő, a kormányra vágyó Róbert s a zavarokban halászó Philippa frigyesünk, s ha a kéjekbe fulladó Johanna magtalan marad, Mária férje, gyermekem ül a trónra. *(Taranto el a csarnokon, Durazzo a többiekkel kezét szorít.)*

165 ARTÚR

Szólj Cabanis, hosszú bevezetés után szóltál-e a dologhoz, monád talán, hja, úgy van a világ forgása, vagy az evangéliumok is szerelmet parancsolnak, vagy hogyan kezdéd?

CABANIS

A dolognál, gróf.

ARTÚR

Az Istenért!

168 CABANIS

Hát azt hiszi talán, hogy a legerényesebb asszony haragszik azon, ha tetszik?

ARTÚR

S ő mindjárt elfogadá ajánlatom?

170 CABANIS  
Elszörnyedt, halált, örök gyalázatot emlegetett, sírt, azaz megegyezett.

ARTÚR

S te?

CABANIS

Hallgattam, menni készülék.

173 ARTÚR

S ő?

CABANIS

Mit tesz az asszony, ha nem kérik, ő kér.

175 ARTÚR

Köszönetemet, Cabanis, kifejezni elégtelen vagyok.

CABANIS

Maradjon véle tehát adós a gróf, én csak irántai szeretetből  
tevém ezt, ki tudja, tán testvéri szeretetből.

ARTÚR

Cabanis!

178 CABANIS

Hátha, gróf Artúr!

HARMADIK JELENÉS

*(Moszás, több hang, a királyné, Johanna gyászba öltözötten, Tarantótól  
vezetve jó a csarnok felől s mosolyogva üdvözlö a jelenlevőket. Artúr ki-  
megy.)*

TARANTO

Mi szép ön ma ismét királyné, mint nap, mely a barna felhők  
megül újra fölmosolyg.

180 JOHANNA

Igen kegyes ön, herceg. – Üdvözöllek urak, ha úgy tetszik, fel-

olvashatjuk a boldogult király végrendeletét.

RÓBERT

Még Sancha királyné hibázik.

JOHANNA

Ő már fog is hibázni körünkből. Klastromba vonult, mint agghoz illő, az égnek szentelendő hátralevő napjait.

183 ÁGNES

Klastromba vonult.

RÓBERT

Lehetetlen.

185 TARANTO

Mi kéj lenne nézni önt egy örökkévalóságig, és semmit mást önön kívül.

JOHANNA

(*Az asztalhoz ülve.*)

Tessék. (*Mind leülnek, kivén Philipát s Cabanist.*) Csak röviden kérem, az ily dolgok oly untatók.

RÓBERT

(*Olvasva.*)

A mindenható Atya nevében ne vond meg, óh, leányom, atyád végső tanácsától figyelmedet, hogy boldog lehess a földön. Legyenek azok szentek előtted, s szentekké ősz fürteim emléke tegye őket.

188 JOHANNA

Miért kell, Philippa, az ősz fürtöknek mindég tiszteleteseknek lenni, ha egy hosszú sor gázság fehéríté is meg őket.

PHILIPPA

Mivel, királyné, e csík által mindenki remél még tiszteletessé lenni.

190 RÓBERT

Az ifjúságnak fényes csábjait kikerülni nehéz, de becsüld meg,

óh, leányom! Becsüld meg nagy anyádat, Sancha királynét, ő tédet a – – –

JOHANNA

A dologhoz, a dologhoz, atyám, hogy ily öreg urak oly szenvedéllyel oktatnak.

PHILIPPA

Nyugodjék békével a halott, fog tudni élni az élő.

193 RÓBERT

Kormányzókká tehát következőket nevezem: Cabassole Fülöp, Cavailloni püspök.

PHILIPPA

Halálig szerelmes önbe, királyné!

195 JOHANNA

Ha, ha! Szegény jó atyám! Még kísértésbe jő egy mosolyomért hivatalán árulóvá lenni. Tovább.

RÓBERT

Sanguinetto.

JOHANNA

Sanguinetto? Ez nagyravágyó ember, ennek egy aranylánc, és emberemmé lesz, ezennel Provence-i kormányzónak nevezem. – Még. –

198 RÓBERT

Marszán, Squillace-i gróf!

JOHANNA

Szegény Marszán, te grófsági szabadalmid oklevelébe burkolózol a keserű szegénység elől, de majd megaranyozom én azt, ha jó barátok maradunk. Ki még?

200 RÓBERT

Artus Károly.

JOHANNA

Kéjvadász. Jöhetnek. (*A gondnokok belépnek.*) Isten hozta önö-

ket, urak! *(A püspöknek bízalegve szorítja kezét.)* Kedves jó atyám, ön ugye el nem hágy engem, hol lennék biztosabb helyet, mint önnek oldalánál – ide mellém.

CABASSOLE

Ön királyné igen kegyes, én képtelen vagyok...

203 JOHANNA

*(Sanguinettóhoz.)*

Önök hűségében helyezem bizalmamat, Provence-i kormányzó úr.

SANGUINETTO

Lehetséges! – Királyné, nem álom-e ez?

*(Mind leülnek.)*

205 JOHANNA

Első tanácskozásunknak is tárgya igen fontos, urak. Erzsébet, a magyar királyné tüstént elérkezik, s fiát magával akarja vinni.

MIND

Lehetséges? – Szörnyű! Ez nem lehet.

JOHANNA

Nékem helyébe alkalmasint egy hadsereget küldendő.

208 ÁGNES

Úgy álmodom elveszett.

RÓBERT

Hatalmamnak vége.

210 TARANTO

Menjen ő csak, akkor ön egészen enyém.

JOHANNA

S a hadsereg?

ÁGNES

*(Tarantóhoz.)*

Herceg! Istenemre, Johanna örökre elveszett önnek, ha ki nem eszközöli, hogy Endre itt maradjon.

- 213 RÓBERT  
Nincs-e más mód útból takarítani az alkalmatlant, mint fészkébe küldeni sergekért?
- JOHANNA  
Vélekedésök, urak? *(A gondnokok nyughatatlankodnak.)* Én úgy vélekedem, neki itt kell maradni.
- 215 GONDNOKOK  
Itt kell maradni – mindenesetre itt kell maradni.
- PHILIPPA  
S könnyű lesz önnek kieszközölni, királyné, szeminek kristály könnyeivel.
- JOHANNA  
S ha éppen sírni nem tudnék?
- 218 ÁGNES  
Nem asszony-e ön, királyné?  
*(Endre komolyan belép s az asztalhoz áll, csak akkor vésztetik észre, midőn beszélni kezd, mindnyájan felugornak, kivéven Johannát s Taranót.)*
- ENDRE  
Mint látom, itt tanácskozáshoz jövék! Ne hagyják önök magokat zavarni, alkalmasint országdolgozokról folyik a tanácskozás? Tán lett volna helye benne a királynak is. És mint látom, érdekes tagokból áll. *(Növekedő tisztelet.)* Ön gróf Squillace! Ön fog az ország javairól rendelkezni, ki önjavait is eltékozlá, ki minden gazdag uzsorásnak, zsaroló birtokosnak zsebében van? Ha, ha, ha, ön fogja a népet e nadályok ellen védeni? Vagy azon haramia, ki országokat juttatott koldulásra, fogja ítélni a gyáva tolvajt, ki garast lopott? Megszűnik-e a bűn bűn lenni, ha nagy-szerűvé lett? Artus Károly, ön is! Talán a köztársaság kincseivel akarja tartani kéjhölgyeit, azon kincsekkel, melyeken az adózók véres verejtéke tapad? Gyalázatos! Ön fog virrasztani éjeken át, hogy a békés polgárok nyugton alhassanak, ki sosem virraszta másképp, mint bormámorosan ledér hölgy ölen. Fogja védeni

az ártatlanságot, kinek küszöbén az ártatlanság sírja van. Cavailloni püspök, ön is! Kit e szép hazához a természet szent kötelékeiből egyik sem csatol, ki megtagadva emberi hivatását, testvéreitől külön vált. Fogja-e ön e hon boldogságát egész fiúi szeretettel hordani kebelében, ha az áldozat napja elérkezik? Ah! S amint látom, asszonyok is! Óh, hercegné, kit elhagyott már a bűn, ön mérges mételyét az ifjú kebelbe akarja önteni. És ti Philippa, Róbert, Taranto, ti a királyné kegye napforgói, ti gyalázatos fellegek, ki a nap és föld közé toladtok, hogy az emezt ne süsse. Ti, kik a félreértés átkozott magvait szórjátok közénk, ti mind itt. Rosszabbak vagytok az utcai gaznál, mely nem akar jobbnak látszani, mint igazán, nem úgy, mint ti. *(Johannához közelítve.)* Jó, jó! Johanna! Bontakozzék ki lelked ez alacsony kötelékekből, szóljunk egymáshoz, mint férj a nőhöz, mint kebel kebelhez, és minden kiviláglik. Te önárnyadban nem látod a kígyókat, melyek körülsziszegnek, légy ismét Johannám!

*(Ezalatt egymásután mindnyájan kikotródtak.)*

## NEGYEDIK JELENÉS

220 JOHANNA

Valóban meg vagyok lepetve panaszkodón, király, nem tudom, a királynénak nem szabad-e beszélni barátival?

ENDRE

Nem, Johanna! Hidd el nekem, ők nem barátid.

JOHANNA

Igen különös. Valóban, király, nőd vendégeit szebben illet volna üdvözlölnöd.

223 ENDRE

Nem úgy, Johanna, tudom én, mint akartak ők: téged elcsábítani, a kéjek özönébe ölni lelkednek jobb felét, hogy ők uralkodhassanak.



JOHANNA

De ki mondta ezt neked, vagy pusztá gyanúkkal akarod-e kínozni nődet? Valóban, nem tudom, nemzetednél, de a műveltebb országokban rabszolgálónédát nem kellene ily alávalóul gyanúsítanod.

225      ENDRE

Hallgass meg, Johanna! Ládd, a jó Sanchát is e gyalázatos had kimarta fészkiéből, agg napjaira nem marad vigasztalása, gyermekei ölébe hajthatni fejét. Óh! Ez szörnyű, ez gyalázatos! Ez az egek bosszúját hívja fel.

JOHANNA

Az aggság szeszélyes, sajnálom őt, de ha nem volt elégedve udvarunkkal, úgy nem tehetek róla.

ENDRE

Tudom én, hogy mindezt nem tevéd te, de ők, kiket barátidnak hiszel.

228      JOHANNA

Miért hányod tehát azt szememre? Ha Sanchának klastromba tetszett menni, azért már ő eleget élt.

ENDRE

E szókat is ördög sugallta neked, ezek nem a te gondolatid. Ő, ki életét gyermeke boldogítására élte át, most kiteszítva azon egy díjtól fosztatott meg, melyért mindazt tevő. Most eljő anyám, s ha látja mindezt, ha látja, mint dülja fel boldogságunkat a cselszövő udvar, mint alkot magának romjain hatalmat, anyai keble megreped.

230      JOHANNA

Nem, ő ezt nem fogja látni.

ENDRE

Színlelhet-e a boldogság egy anyai szem előtt és színleljem-e azt, mit kebelem nem érez? Oh, a könny, a gyász színlelhető, de nem a boldogság.

JOHANNA  
Endre!

233    ENDRE

Látom, Johanna, jobb feled megindult, hallgasd meg sugallatát, távoztasd el őket magadtól, még most kibontakozhatsz az átkos kötelékekből. Kössünk újra egy szent, egy örök frigyet keblemen.

PHILIPPA

*(Belépvé.)*

A pipereasztal készen áll. *(El.)*

235    JOHANNA

Sietnem kell. Öltözködési órám eljár! *(El.)*

ENDRE

Öltözködési órád eljár, Johanna, de életboldogságod mentve lesz. *(Kiért.)* Ah, Istenem! Anyám jó. – Óh, bosszú, rémképedet miért nem idézhetem elő, hogy uraljon lelkemen, melyet a kétségbeesés sápadása szárnyal át. *(Ki.)*

ÖTÖDIK JELENÉS

*(Kis ideig a színpad üresen marad, aztán jó Erzsébet, Endre, Vait, Nagy, Gillet több magyar urakkal.)*

ENDRE

Szeretett anyám! Szeretett Gilletem! Az évek vihara nem zúga el nyom nélkül férfias arcaidon.

238    GILLET

Külnyomok azok, király, Gillet alattok a régi maradt.

*(Ágnes és Philippa beszéd közt a színfenék közt keresztülmennek, Erzsébet vizsgálódva körültekint, Endre zavarodva áll s lesüti szemét; ekkor Taranto feltett kalappal s danolva megy át a színen.)*

ERZSÉBET

Azt jelenté talán a bohóc általi üdvözlötetés.

240     ENDRE  
Hidd meg nekem, anyám, merő történet, vak esemény, mely  
oly szívesen üldi az embert.

ERZSÉBET  
S történet volt az is, hogy kíséretemre az udvar ablakból szemét dobatott?

ENDRE  
(*Tűzrel.*)  
Hah! Ezt merték tenni a gyalázatosak!

*[A kéziratból itt két oldal hiányzik.]*

243     GILLET  
Rajta, rajta csak, átlátom én a cselek egész szövevényét, de Istennemre: semmivé teszem. Először is Endre koronázását kell ki-  
eszközölnünk, hogy mint király túlemelődve a gaz udvaroncok  
kegyvadászatán, úgy döröghesse el parancsit, hogy a dörgés  
felett porba dűljön a vétkes. Mert Endrével süllyedni nem szabad.

## HARMADIK FELVONÁS

CABANIS

### ELSŐ JELENÉS

*(Éj, az első felvonási nyitott csarnok, belülről zene s örömrivallások hallatszanak. Endre komolyan jó a kert felől.)*

#### ENDRE

Vigadatok csak, öljétek jobb feleteket a bor s kéjek mámorába, fojtsátok el a nyomor jajgatását harsogó zenével, óh, hisz a kalibák fohásza könnyen elrezeget, míg csarnoktokba ér. Ijesszédtek el kebletektől a lelkiismeret rémét, majd jó idő, melyben a lélek a fűszerek ízleletében eltompul, melyben felretten édes álmaiból, lehullnak ékei, borzadva széled el a hízelgők serge, árnyként a királyi nappal, míg a büntudat rémváza egyedül marad fenn gyászos éjjelével. Csak én kárhoztam-e el, mint törött hajó a tenger közepén őrzöngő vigalmatok közt emésztetni bánatomtól, üldöztetni sötét képektől, melyek lelkem fenekén fogansznak.

*(Sanchia jő)*

#### 245 SANCHIA

Hallgassa meg tehát királyom, mindenre kérem, mi szent előtte, hallgassa meg első kérésemet.

#### ENDRE

Te kérsz, s csak kívánnod kellenék, leányka.

#### SANCHIA

Úgy tehát bizonyosságul annak, hogy nem egészen közömbös irántam, ön meghallgatandja ugye kérésemet. Csak ez egyet ígérje meg királyom, hogy holnap gyovonni nem megy, ugye nem, csak holnap nem, királyom, veszély fenýíti drága életét.

#### 248 ENDRE

S kérelmed csak engem illet, illetné-e tehát veszttem is kebledet. Sírom tehát nem állna oly pusztán s elhagyottan, volna ember,

ki bánatkönnyeivel tarka viráglepelt varázsolna reá.

SANCHIA

Mostan ne erről, ígérje meg előbb az egy kívánatot, ím, térdeimen esdem, óh, király! A szeretet nagy istenére kérem önt.

250      ENDRE

Nem, Sanchiám, ha kérted volna üdvemet, s vele neked szolgálhaték, kérted volna koronámat márvány homlokodra, s én minderről lemondok, de nem, ne mondja senki, hogy Endre gyermekként reszket élteért.

SANCHIA

Végszándéka ez, királyom, siket fülekbe zengnek-e el ígéim? Változtat a mindenható ég is buzgó imákra örök betűin s ön, király, nem hallgatand meg.

ENDRE

Nem Sanchiám, ez egyszer.

253      SANCHIA

*(Hirtelen.)*

Királyom, ha többé nem leszek, ha átköltözék egy boldogabb hazába, Arszlánnak mondja meg, – ugye királyom, e kérésemet meg nem vetendi – hogy holtig hű valék iránta. Jó éjszakát.

*(Sebesen el.)*

## MÁSODIK JELENÉS

ENDRE

Ő elment, megfoghatatlan, mi szép volt, mint angyal, ki a halandót óvni jó. De mi ez ismét? Mi zaj riaszt fel álmaimból, ily röviden engedi-e a sors élvezni képperceinket? Óh, mi kevesek pedig e percek, melyekért élni érdemes, mi hosszú keserveken keresztül kell átküzdenünk miattok. De mit zúgolódom, van-e ott üdv, hol nincsen keserv, ízlelnők-e azt, ha ebben nem fogamznék.

*(A színpadon verekedő olaszok és magyarok vonulnak át. A zajból – le a magyar ebekkel – éljen Olaszország – akasztófára a bitor királlyal)*

– *a földönfutóval. Endre eleikebe lép.*)

Megálljatok, el a fegyverekkel, ki mint felségsértő bűnhődni nem kíván. Kinek van ellenem panasza, szóljon – hallgatok – nincs senkinek is. Ah, te is itt, Cabanis! Te, ki minden büntettségben található, mint fekélyen a varjú. Te, ki mérges leheleteddel vétet s halált szórsz magad körül. Takarodjatok haza, s ha még egyszer itt találak, akkor majd feljebb segítlek, ha itt alatt meg nem fértek. El, leventék! Ez egyszer ne kívánjatok elégtételt, hisz a megbántott becsületért mit is vehetnénk tőlük, kiknek az állati életnél egyebük, mit veszteniök fájna, nincs.

*(El a magyarokkal.)*

255

CABANIS

*(Fenygetve.)*

Igen, leheletem bűn és halál.

HARMADIK JELENÉS

*(Reggel, rövid szoba, gyéren bútorozva, két oldalt ajtó, Sanchia nyugtalanul jár fel-le.)*

SANCHIA

A gyönyörű regg újra felmosolyg, amott az Aethna csúcsán küzdelem áll az éj, bíbor sugárral – de csakhamar tágulnia kell és újra te fogsz uralkodni, királyi nap. Vajmi szép az élet, mi édes élni, ha még oly ifjú a kebel, mi szörnyű a sötét halál! De nem, nincs-e ott is egy boldogabb lét, melyet többé nem zavar földi részünk, a szenvedés. Igen, ki tiszta kebelrel tér át, az boldog lesz, hisz ő csak egy perccel siet előre kedveseinek, s ha bűntudat terhelné az ez áron hosszabbá nyújtott életet, nem volna éj, melyben véres rém ne jelenne meg, nem volna nap, mely oly édes arccal mosolygna feléje. Óh, Isten, én kész vagyok az áldozatra, néki halni nem szabad, néki sok ember boldogságáért kell élni, értem egy könny lesz a díj. Másként nem menthetem meg, atyámat feladni. Ah, ő atyám, mit is véthetett neki Endre, hisz ő oly jó, ő néki nem véthetett. De te áldozatot kívánsz, ím itt leányod. Pedig oly édes az élet, el-el sötét gon-

dolat, én meghalok.  
(*Cabanis sötétén jó, leteszi kardját s fűvegét.*)

CABANIS  
Sanchiám, kedves Sanchiám!

258 SANCHIA  
Ah, atyám!  
(*Ölelkezés.*)

CABANIS  
Nem voltál kint leányom, ugye nem voltál, hisz én megtiltottam neked, te jó leány vagy. Hány az óra, Sanchiám?

260 SANCHIA  
Hat múlt, atyám!

CABANIS  
Menj leányom szobádba, ne menj ki, ily kincset irigylenének a szolga Cabanisnak, s elrablanák tőle. Ne fogadj senkit Arszlánon kívül, érted, kedves leányom. Aztán ne menj ki, lásd, szegény atyád kér, kinek kívüled nincs semmije.

SANCHIA  
Jól van, atyám!

263 CABANIS  
Az ablakon se nézz ki, oly mérges itt a lég, arcod rózsáit lefonnyasztaná. Viszonlátig, leányom – ne felejtsd parancsimat – Isten veled.

SANCHIA  
(*Kijelöl megy.*)  
Viszonlátig, atyám.

265 CABANIS  
Leányom, Sanchiám!

SANCHIA  
Parancsolsz?

CABANIS

Az Istenért, leányom, ne feledd atyád parancsit, oly sötét előérzés fogja el keblemet – most karjaimba, gyermekem! Óh, Isten! És én a sors ellen panaszkodom, midőn ily drága kincs enyém, enyém Isten és világ előtt, minőt a király kincsrakásával szerezni nem bír. Isten veled. (*Sanchia kifelé.*) Sanchia! Míg nem hívlak, ne jőj ki.

268 SANCHIA

Ah, atyám! Mi szörnyű vagy, így sosem láttalak.

CABANIS

Neked, leányom, mindég vidám vagyok, hogyste lennék az, hisz te szeretsz, leányom. Ugyebár szeretsz?

270 SANCHIA

Atyám!

CABANIS

Becsülsz, egyetlen e nagy világon, és én is szeretlek mindazon szeretettel, mellyel egy világot kellenék ölelnem. (*Zaj.*) De menj, menj leányom, Isten veled.  
(*Sanchia el, Taranto jön.*)

CABANIS

Herceg, Isten hozott, korán jössz.

273 TARANTO

Nem sietünk-e oda, hol boldogságunk terem.

CABANIS

Fogansz, ha te üdvöd kárhozatomban.

275 TARANTO

Félre most ezzel!

CABANIS

Félre ugye kárhozatommal, csak ön legyen boldoggá.

TARANTO

Hogy áll alkunk, Cabanis?



- 278 CABANIS  
Szavamat adtam, meglesz.
- TARANTO  
De mindeddig a jutalmat elhallgatád, kérj kincset, kérj vagyont,  
és tiéd lesz.
- 280 CABANIS  
Nem herceg, ez nem ingerel, ez kis ár üdvömrért.
- TARANTO  
Kívánj tehát.
- CABANIS  
Van egy érzés keblemben, mely azt súgja, hogy emberré alkot-  
tatám. – Szabadságot, herceg, ezt eszközölje ki nekem, hogy  
emberek szemébe nézve mondhassam, én is ember vagyok. A  
rengeteg oroszlánja is halálig védi sivatag, de szabad hazáját.  
Szabadság üdvöm ára.
- 283 TARANTO  
(*Kezet adva.*)  
Legyen meg.
- CABANIS  
Holnap, herceg, holtteste lábaidnál. S akkor levetem a szolga  
Cabanis mocsok mezét, mert emberré születtem újra. S most a  
dologra.
- 285 TARANTO  
Szerencsét hozzá.
- CABANIS  
(*Tört véve magához.*)  
Hét órakor gyovonni megy, és Istenemre többé nem vétkezik.
- TARANTO  
Hah, Endre! Trónod s nőd enyém lett.
- 288 CABANIS  
S enyém a szent, a drága szabadság.

*(Elmennek, Arszlán, Sanchia jó.)*

SANCHIA

Óh, Arszlán! Te ugye meg tudnál halni királyodért, igen, Arszlán, te meg tudnál, hisz a magyar hű fejedelméhez.

290 ARSZLÁN

Istenemre leányka, s ha tíz életem volna, mind hazámért s királyomért odaadni lenne dicsőségem.

SANCHIA

S ha e földön egy szerető kebel esdne feléd, ha édesen mosolygna élted minden bája, minden reménye, te lemondva mindezekről, kész volnál a halált választani.

ARSZLÁN

Igen, Sanchia, nem tartanám különben magamat szerelmedre érdemesnek.

293 SANCHIA

Köszönöm, Arszlán, ezt vártam tőled.

ARSZLÁN

De miért ily búsan, Sanchia? Máskor, ha beleunva a világ fáradalmas tengerébe, hozzád jövék elűzni a gond fellegeit, s te lemosolyogtad azokat – kebleden egy szebb, egy mosolygóbb életet tanultam ismerni. És most? Tudja Isten, hogy így látlak, szinte én is elkeseredem.

295 SANCHIA

Vannak percek az életben Arszlán, keserű percek, de őket a sors csak azért adá, hogy édes perceinket jobban kiemeljék.

ARSZLÁN

Igazad van Sanchiám! Téged is azért adott nékem az ég, hogy kebled tisztasága angyalként tűnjön fel előttem e romlott udvar közepette.

SANCHIA

Mondd Arszlán igazán, ha nem volnék többé, ha a sors irigy hatalma elragadna karjaidból, szent lenne-e emlékem előtted.

- 298    ARSZLÁN  
Itt van megint, oly szépen tudja elmondani a kis hamis, hogy majd könnyeket csal a férfiú szemébe. Már látom, most nem boldogulunk, én csak a vidám, a csintalan Sanchiát kedvelem, így inkább távozem.
- SANCHIA  
Úgy vegyünk tehát búcsút, igen-igen sokára.
- 300    ARSZLÁN  
De miért sokára?
- SANCHIA  
Sokára Arszlán, de nem örökre.
- ARSZLÁN  
Badar beszéd, maradhatnék-e egy városban veled, hogy naponkint háromszor be ne szóljak, meglepni az én Sanchiám mindenik gondolatját, gyönyörködendő tisztaságjokon, ha a rideg kötelesség tőle elszakaszt.
- 303    SANCHIA  
Gondolj tehát olykor Sanchiádra, s ha egykor kiszenvedél, s lelked felemelődik a boldogokhoz, akkor én foglak fogadni, ismét mosolyogva, vidáman ismét, csak hogy ott többé nem vonul vész homlokomra. (*Az óra üt.*) Hah, Arszlán, egy hosszú, hosszú csókot, melyben a lélek összeforr, mely üdvöm előérlete.
- ARSZLÁN  
Sanchiám, te beteg vagy, mint ég homlokod, mi lázasan hullámozik a hókebel.
- 305    SANCHIA  
Úgy – nem, nem Arszlán, én nem vagyok beteg, lelkem szabad, az égbe vágy. Éljen boldogul.
- ARSZLÁN  
Isten veled, de hová még?
- SANCHIA  
Dicsőbb hazába, viszontlátig, Arszlán.

(El.)

308 ARSZLÁN

Én fel nem foghatom, kis női szeszély lesz, múló, mint reggeli köd, szép nap előjele.

#### NEGYEDIK JELENÉS

*(Fákkal beültetett sétátér, kápolnával a színpénéken, messzebről a királyi terem látszik. Az óra végső ütései hallatszanak, Cabanis előbbre lép s figyel.)*

CABANIS

Öt – hat – hét, az óra eljött, s Cabanis nem lesz többé a gazdagok ebe, nem fog lehelni vétket és halált, ő ember, ő szabad lesz. Jőj, Endre, jőj, régi számadásunk van együtt, ha e vas föl tépi élted üterét, meglátjuk, a király nem fogja-e csókdosni a szolgálta lábporát. S ha majd elédbe lépek, Sanchiám, és mondom, nézd atyádat, ő szabad, mint bárki más, mi kék lesz karjaiban. De ha kérdeni fogja, min váltád szabadságodat, atyám, azt néki tudni nem szabad. Ó jó, ne tudja meg, mi ördög vagyok. De csitt, ő közelg. Csendesen jó, térdei ingadoznak, arcát eltakarja, bűneit veszi számba. De csendesen, most vagy soha. *(Sanchia Endre köntösében s kalapjában föllép, Cabanis leszállja.)*

310 SANCHIA

Isten!

CABANIS

Átok reád – ez jól talált és most szabad vagyok. De mért nem tudok örülni szabadságomnak, lelkemen mázsányi súly nehezedik. El, el, sötét arcok, nincs többé, ki ebként rúgna el. *(Megrúgja a holtat.)* Esküdtem ugye, esküm oldva van. *(Lábát reá téve.)* Nézzed a világ, nézzétek hatalmasok, a szolgálta egy gyáva test fölött ünneplő győzelmét, afelett, ki jobb, több akart lenni embertársainál, ki a halált osztályrészével akarta megcsalni, s a halhatatlanságról álmodott, ha, ha! Mi nyugalmasan fekszik itt s kinek egy ország szűk volt hatáskörül, azt megnyugtatja egy

ölnyi sír. El, rossz fekély, Istennek gondolád magad a teremtés közepette, két perccel ezelőtt, s égi származású arcodat csakhamar a vad is kerülni fogja. Egy ember elesett, s egy ember lett helyette, a mindenség gyűrűjében ez egyremegy. Mi magas országtudományi okokban keresendik késő nemzedékek bukásodat, s mi alacsonyan fekszik az, de még egyszer hadd lássam arcodat, édes a bosszú, ha szomja betölt. (*Fölemeli a köntöst, s meredve néz.*) Hah! Ördög és pokol! Nem, nem az nem lehet, a sors hatalmi játsszák ördögi képeiket szemem elébe. – De, én nem álmodok, ez kezem, ez fejem. – Óh, Isten, tágulj föld, szakadj le ég, hulljatok le örök csillagok, én gyermekemet meggyilkolám! (*Lerogy.*) De ő csak alszik, csókommal ébresztem fel, keblemen melegítem meg hideg kebelét, éltet lehelek márványhomlokára. Sanchia! Szegény atyád kér! (*Felugrik.*) Üvöltsetek szelek, rázzátok meg a földet sarkaiban, dúljatok fel villámok mindent, mi él, s a feltárt sírokban recsegjete össze, csontvázak, hisz én a napot öltem meg. (*Bágyadtan.*) Vagy minden él, minden örül, csak e purpur sebek beszélék átkomat. Nézz, nézz le Isten népedre, mi nyomorú az. (*Elrohan.*)

## ÖTÖDIK JELENÉS

(*Gillet és Endre jönnek.*)

GILLET

Igen, Endrém! Kivívtuk mégis, a cselek ellenére, te megkoronáztatol.

313      ENDRE

S akkor vége minden szenvedésnek, akkor teljesülnek kedvenc álmaim. Óh, Gillet, kinek barátja s honja van, az nem lehet boldogtalan.

GILLET

Most ismerek a régi Endrére ismét, kinek reménye büszke, mint a sas, túlsóvárgott a földi határon, kinek hitében első parancs volt boldogítani embertársait.

315      ENDRE

Igen, én száműzőm a cselszövők ezredét, s Johannám meg lesz mentve, én újra boldog leszek általa.

GILLET

De mi ez? Egy holttetem.

ENDRE

És köntösöm felette, ez nekem volt szánva. *(Föltakarja.)* Sanchia! Dicső teremtés, te jobb sorsra voltál érdemes, nyugodj békével, hisz csak hazádba költözel, angyal testvéridhez. Te tévedésből jövel ez álnok világra, mely megérteni nem bírt. *(Betalakarja.)* Van egy mértéke, Gillet, a fájdalomnak, mely ha betölt, kiözönlik. Reszkessetek gonoszok, fölébredt az oroszlán, s bosszúja szörnyű lesz.

318      GILLET

Endre, az Istenért! Te fájdalomadtól elragadtatol, elrontod terveinket, türelmet barátom, tudod, még nem vagy király.

ENDRE

El most e rideg ész tanácsival, midőn szenvedélyem óriás nagy. Én dacolni fogok egy pokollal, s vagy győzök, vagy súlya lenyom. De Istenemre, ha aláássák a királyi tornyot, ledől ugyan, de romja eltemet.

*(El.)*

320      GILLET

Már ennyire ment, most neked kell segíteni undok tétetés, hogy kitudjam az ördögi frigyét, s megsemmisítsem munkálódásait.

## NEGYEDIK FELVONÁS

### FÖLDRENGÉS

#### ELSŐ JELENÉS

*(Az első felvonási terem, fényesen kivilágítva, urak, hölgyek tarka vegyületben, többen álarcosan, s a tánczene éppen megszűnik. Johanna az ifjúságot ábrázolja, Taranto mint Vulcan, Gillet mint Mars, Philippa mint jósnő van öltözve. Durazzo fekete dominóban, Endre, Petrarca és Róbert álarc nélkül.)*

#### DURAZZO

S Máriám ismétető jele?

#### PHILIPPA

Fehér öltözet, kék szalaggal.

#### 323 DURAZZO

*(Erszényt adva.)*

Köszönöm Philippa, ily kellemes hírt legszebb jóslatoddal sem hozhatsz.

#### PHILIPPPA

Isten velünk.

*(Elvonulnak, Endre és Petrarca előre jó.)*

#### 325 ENDRE

Ismerem én ön költeményeit, ön csupa érzés, Laurája önnek egy tenger, melyben mérhetetlen kincsek vesztegelnek, melyből ha új és új ereklyét halász, mindég kimeríthetetlen marad. Mely olykor, ha a csillagok tükrözik benne fényes arcukat, égbe varázsol, olykor iszonyú habjaival megrengeti keblünk belseit.

#### PETRARCHA

E szókkal, királyom, költői koszorúmat tévé homlokomra. Érzelmek gyermeke a költő, s tenger az érzés, mely legszebb tükrök alatt rejti az iszonyú örvényt.

ENDRE

Érzeni szép; mi az élet költészet nélkül, csontváz, melynek bíbor ajkai, igéző keble lerohadtak, melynek csontüregében a kajánság kígyója lappang.

328 PETRARCHA

Úgy van, királyom! Az ember csalódva boldog, szép álmokat lehet álmodni a fergetegtől hányatott hajón.

*(Durazxo ezalatt a fehér dominóval mögöttük kimegy.)*

ENDRE

De megvallom, én azt tartom, a férfi nem álmodozni lőn, erős karokkal kell néki megragadni a sors gyeplőit, én legalább azon érzést becsülöm, mely tettekben fogamzik.

330 PETRARCHA

De ha a valóság rideg napjaiban [semmi sincs], mi érzetünket ki-elégíteni képes, mi reményinknek megfelel.

ENDRE

Igen, mert legjobb erőnket az érzelgésben öljük el, s míg a tetterre jövünk, tetterőnk kiforrt. Az érzés szent ajándoka az égieknek, mert általa ízleljük az életet, de nem maga az élet.

PETRARCHA

Századunkban, hol nincs a léleknek oly hatásköre, hol vagy tespednie, vagy a múlt korhőseit sírjokból előidézve velök kell társalognia, nem jobb-e a képzeletben élni, mint tespedni a szunynyadó jelennel?

333 ENDRE

Óh, igen, mert vajmi kevesen vannak, kik önmagoknak tudnak teremteni századot, többnyire azok, kiket csodálunk, koruk gyermekei, kiket az forgószélként emelt fel, de felemelve máris esésre ítélt. De vannak, kik önmaguknak alkotnak világot, s ezek azok, kiket a hajnal hírnökeként sokáig üldöz az álmos nép, ezek azok, kiknek teremtésükön rágódik egy korcs utóvilág.



- JOHANNA  
Szerencsésen végbement, Philippa?
- 335 PHILIPPA  
Már túl vannak a város kövezetén, derék úr az a herceg.
- GILLET  
(*Johannához lépve.*)  
Nápoly királynéjának korona, az est királynéjának e fűzér.  
(*Átadja.*)
- JOHANNA  
Mit, a harcok istene is áldozik a kegy-isteneknek?
- 338 GILLET  
Vértem, mely dacol az ellenséges nyilaknak, nem óv ily szemek pillantásától.
- JOHANNA  
Hízलगő.
- 340 GILLET  
(*A fűzért magyarázva.*)  
A kellem gyöngyvirágitól könnyezett magasztos lilium előtt szerényen hajtja le fejét a tisztelet ciprus ága s a szerelem rózsái.
- JOHANNA  
Valóban megszégyení, de el innen Gillet, minden szem rajtunk van.
- GILLET  
S vehetni-e rossz néven, ha a virág napnak áldozza illatát, melytől életet nyert. Vehetni-e rossz néven, ha a királyi nap e por földön tükrözi vissza kedves arcát, midőn tudja, hogy nélküle nincsen élet.  
(*Ezalatt Taranto jó feléje.*)
- 343 TARANTO  
Mint látom, a sánta Vulcan itt későn érkezett.

GILLET

Későn vagy korán, ha tetszik, vajmi ritkán találjuk el a jókort.

345 JOHANNA

S hogy tudja Vulcan, hogy későn érkezett, nem-e választá a szerelem istennője is őt annyi közül.

TARANTO

S nem-e találta Vulcan is csakhamar ifjú nejét a harcok istenével?

*(Elvonulnak. Endre Róbert lábaiboz ül.)*

RÓBERT

Az Istenért, királyom!

*(Felkél.)*

348 ENDRE

Maradjon, maradjon, felséges úr!

RÓBERT

Királyom!

350 ENDRE

Felséged parancsol.

RÓBERT

Az Istenért, mit tesz, máris figyelmet gerjeszt.

ENDRE

Azt teszem, mit rendelni méltóztatik.

353 RÓBERT

Mit rendeljek én? Fel, fel királyom, az Istenért, ily helyre ülni.

ENDRE

Nem legillendőbb hely-e ez felséged lábainál.

355 RÓBERT

Térjen magához, királyom, hisz én szegény szolgája, Róbert barát vagyok csak.

ENDRE

*(Felugorva.)*

Ah, úgy, igaza van, atyám, megtévesztett azon átkozott szokás, hogy honomban a király parancsol udvarának, de ez persze új, ez műveltebb világ.

RÓBERT

Hogyan, felséges úr!

358 ENDRE

Csak úgy, atyám. De látja, hogyha végigmegyek az utcán, s azt mondják az emberek, ím ez Nápoly királya! Míg én magamra tekintve e kopott mezet látom vállaimon, látom rongyos kíséretet görhedt lovakon, mint vásárrul kikergetett kolduscsoportot, elpirulok, s ez fáj, atyám. Rendeljen csak királyának evégre a kincstárból néhány forintot, hisz én fényt nem űzök, kevéssel beérem, marad elég a lakomákra is, csak a botrány elkerüléseért, atyám.

RÓBERT

Én, – igen, a királyné – hisz ő bizonyosan fogja tudni, mire van szüksége felségednek, és ha ő nem találja.

360 ENDRE

*(Szavába vágva.)*

Igaza van atyám, de volt-e valaha kocsis?

RÓBERT

Különös kérdés, felséges úr!

ENDRE

Miért, atyám? Tudom, hogy ön már több rossz s mellékutakon járt a legtestesebb kocsisnál. De ért valamit mégis a lovakhoz.

363 RÓBERT

Amennyit annyit, még iskolaéveimből.

ENDRE

Látott-e tehát lovat, mely hátrafelé úgy megtanult volna menni,

hogy ura farkán fogva kormányozható?

365 RÓBERT

Nem láttam, felség! Ha, ha! Hálátlan tanítás is lenne az.

ENDRE

Hálátlan, atyám, pedig az ember okosabb ám a lónál, hálátlan tanítás az úgy akarni tanítani, hogy félretéve minden önérzetét, vakon kövesse vezetőjét, ezt tartsa meg, atyám. – S ha sikerülne mégis, látott-e már ebet, kinek midőn az általa fogott nyulat ura falatozza s unszolásai terhesekké levének, egy csontot dobtak az ajtó elébe s kizárták? *(El.)*

RÓBERT

Egy csonttal kizárták, ez nem lehet, s ha mégis –  
*(Johanna, Gillet és Petrarchával.)*

368 JOHANNA

Igen kegyes.

PETRARCHA

S ha tökélyeinek egy ezredrészét eléri, úgy az utóvilág mosolygva fogja mondani, szegény Petrarcha, oly nőt énekelt, minőt e föld nem teremhet.

370 JOHANNA

A dalba öntetett érzés nem igézőbb, a nő nemcsak tökélyeit szereti kedvesének, de sokszor gyengeségét is.

GILLET

Óh, ön, királyné, mint az ifjúság, melyet személyesít, csak kéjt áraszt körében, hol ön van, onnan távozik a gond.

ENDRE

*(Előre lépve Petrarchához.)*

Különös mesét olvastam e napokban.

373 PETRARCHA

S mit mond a mese?

ENDRE

Badarságot, én nem hiszem, bár híres nevű bölcs csinálta, a divat ellenére sem hiszem. – Azt mondja a gaz fiú, hogy bizonyos városban, melynek minden órái rosszul, de egyenlően jártak, élt egy ember, ki tudván, hogy az ő órája jár egyedül jól, nyakasul megveté magát a város órái szerint igazítani, s innen azon hamis következtetést húzza az író, hogy rosszul cselekedett, mert mindenüvé korán vagy későn jött.

375 PETRARCHA

Ez rosszul járt különcködéseivel.

ENDRE

*(Taranto előre jó.)*

Több más mesét is beszél e bölcs. *(Tarantóhoz.)* Beszél egy bamba lepéről, mely midőn kikelt hernyójából a magas ágon, büszkén tekintte szét látkörén, és azt hívé, hogy ily magasra senki sem repült még. Meglátta ekkor a királyi sást, magasan fent az égben, utána tört, s e gyöngye fuvalom csakhamar földre sújtá őtet, míg a sas büszkén folytatá a pályát.

TARANTO

Sok ilyen bamba lepe van, királyom!

378 ENDRE

Sok, herceg! *(A zene kezdődik.)* Megálljatok, megálljatok, én is készítek vendégeimnek egy kis meglepetést. *(Mindnyájan kerékebe állnak. Endre tapsol s a háttérben egy fekete ember fekete zászlóval kezében, melyen Magyarország címere egy bárdal látható, jelenik meg, gyászos induló.)* Sápadtok ugye, a büntudat fekete szárnyai üvöltnek-e fejeitek körül? Te reszketsz, – te is, te is – ha, ha, ha, van valami, mi elmémet foglalkoztatja, egy gondolat, mely más, mint becsület s bosszú, el véle – mátul csak ez legyen gondolatom. Éljen a szabadság, éljen a bosszú!

*(Gillet megragadja, s ki igyekszik vezetni.)*

GILLET

El, el, Endre, el.

*(Zavar.)*

380     ENDRE  
Nem, hagyj Gillet, hagyd ünnepelnem legszebb győzelmemet a  
bűnön.

GILLET  
El, az Istenért.

ENDRE  
Eressz.  
(*Kivezettetik.*)

383     GILLET  
Bocsánat uraim s asszonyságaim, Endre megőrült.

MIND  
Megőrült – tettetés lesz – szörnyű eset.  
(*Mind eloszlanak.*)

385     GILLET  
Csak így menthetém őt meg, de majd jó idő, s reménylem igen  
hamar jó, melyben új erővel kiléphet – most hirtelenkedésével  
veszélybe hozná finomul szőtt terveimet. Átkozott tettetés, mi  
nehezen tudtam kicsikarni általad titkaikat. De hagyján, szép  
kárpótlás lesz ezért, Endrém megismerése. Cabanis tehát ava-  
tott, most tőle kell kitudnom mindeneket. Olvasva vannak a  
percek, egy kockavetés, s rajta a lét vagy nemlét kérdése függ.  
(*El.*)

MÁSODIK JELENÉS  
(*Ezalatt reggel lesz, egy asztal írószerekkel hozatik be, Róbert írásokkal  
s Johanna jó.*)

RÓBERT  
Többrendbeli halálítéletek fölterjesztvék kegyelem vagy hely-  
benhagyás végett.

JOHANNA  
Ide velek, hadd írjam alá.

- 388 RÓBERT  
Hároman történetes[en] gyilkosok, egy eset nem is egészen világos, a halálítélet inkább ijesztéseül s kegyelem reményéből hozatott.
- JOHANNA  
Voltak pör alatt?
- RÓBERT  
Igen.
- 390 JOHANNA  
Úgy, itt újra pört nem indítunk, ide vélek.
- RÓBERT  
Ha úgy tetszik. *(Az elsőt odaadja.)*
- JOHANNA  
Mit vétett ez? *(Aláírja.)*
- 393 RÓBERT  
Gyermekegyilkos.
- JOHANNA  
Hah, szentségtörés az égi szeretet ellen. S ez?
- 395 RÓBERT  
Rablógyilkos.
- JOHANNA  
Kezemre tapad a bűn nehéz mocska, megtagadni emberérzetét kába kincs miatt. S ez?
- RÓBERT  
Hűtlen nő.
- 398 JOHANNA  
*(Szünet után.)*  
Tehetett-e róla, hogy parancsolni nem tudott a mindent uraló szenvedélynek, hogy tán oly férjhez csatlá őt a rideg számolás, ki keble választottja nem volt?

- RÓBERT  
Világos törvény szól ellene.  
(*Johanna ír.*)
- 400 JOHANNA  
Tovább ez?
- RÓBERT  
Ellenségét takarítja útból.
- JOHANNA  
S nem tesszük-e ezt mi is? Nem teszi-e ezt a nagy világban minden? Ennek bocsánat ez egyszer.  
(*Fölkél.*)
- 403 RÓBERT  
S a többiek?
- JOHANNA  
Legyenek szabadok.
- 405 RÓBERT  
Még itt ez egyet megbocsájthatatlannak ítélte a bíróság.
- JOHANNA  
Mit vétett? (*Leül.*) Ide vele.
- RÓBERT  
Férjét gyilkolta meg.
- 408 JOHANNA  
Férjgyilkos tehát? (*Gondolkodva.*) S vizsgálta-e a bíróság szíve történetét is? – Nem, szavamat vissza nem vonom, ő szabad.
- RÓBERT  
(*Menve.*)  
Óh, szent igazság, melyről annyit beszélnek a kábák; kedvesa-  
pongás, rossz gyomor, ez az egész.  
(*El.*)  
(*Taranto Philippával jó, Johanna egy kék s arany zsinórt fon.*)



- 410    TARANTO  
Jó reggelt, királyné!
- JOHANNA  
Üdvözlöm, herceg.
- TARANTO  
Ön ma oly korán kelt, *(kezet csókol)* s ismét oly szép, hogy szerényen vonul vissza a nap föllegek mögé, mert versenyezni ily kellemekkel nem mer.
- 413    JOHANNA  
Látja, herceg, ezt az arany zsinórt?
- TARANTO  
Mi boldog lesz, ki e szép művet még szebb kezeztől ajándokul nyerendi.
- 415    JOHANNA  
Jegyajándokul talán, Taranto, de nem földi nővel.
- TARANTO  
Hogyan?
- JOHANNA  
Óh, Taranto! Nem lesz oly irigylendő birtokosa a zsinórnak, a halál jegyajándoka ez.
- 418    TARANTO  
Megfoghatatlan.
- JOHANNA  
S mégis talán e zsinórral fonom életünk jövőjét.
- 420    TARANTO  
Úgy százszorta kedvesebb, óh, hisz csak ön fonja Johanna én életfonalimat, ön sodor azokból kéjt vagy bánatot.
- JOHANNA  
Félre mostan negéddel, nézze, Lajos, e virágfűzért, tegnap mint ifjúságnak ékíte halántékimat, elfonnyadt s én eldobom őt. Óh, Lajos! Ha érzése is ily könnyű negéd volt, mulékony vértolulás,

gondolja jól meg, mert vannak pillanatok, melyekből nincsen visszalépés, az ifjúság virági is így lefoszlanak, s akkor ha megbánná, Taranto!

TARANTO

Johanna!

423 JOHANNA

Igen, Taranto, elérkezett a választó pont, ha érzetem múló szenvedély lobogása lenne, s én mindent feláldoznék önért, erényt, üdvöt, trónt talán – nem érzi-e keble, mi közel állunk a pillanathoz, mely vagy égbe ragad, vagy pokolba sújt?

TARANTO

Ah, Johanna! Ön Isten, sokáig álltam, tekintetétől várva életet s halált, sokáig, s ön most engem egy üdvvel jutalmaz türelmemért.

425 JOHANNA

Üdvvel! Ha pokol útján üdvöt lehet érni, ma ítéltel el egy férjgyilkost, Taranto. Halálra ítéltel a pórnököt, s ez ékes zsinórral Endrét jegyzem a sírnak.

TARANTO

Végre tehát mégis eltökéléd, egyetlen drága Johannám!

JOHANNA

A sors, nem én, Taranto! Koronázásába beleegyezett a pápa, óriási léptekkel közelg a határnap, s minket az ég hatalma oly szűk sajkába kárhoztatott az élet zajgó tengerén, melyen közülünk csak egyik menekülhet. De ne többet erről. *(Róbert jó.)*

428 RÓBERT

Elhoztam a kinevezési oklevelet.

JOHANNA

S Petrarcha?

430 RÓBERT

Tőle mitsem félhetünk, Rómában ügyünket fogja vinni.

PHILIPPA

Nem emlékszik-é, királyné, többet tegnapi hízelgéseire?

JOHANNA

Igen, igen, Philippa – de ide hát az oklevelet, ő mától udvari káplánom.

*(Aláírja.)*

433 RÓBERT

Vélekedésem szerint jobban félhetünk Gillettől, királyné, őt titkainkba ön igen beavatta, s félek, hűsége csak álszín, lép, melyre a könnyen hívőket csalni igyekszik.

JOHANNA

Nem, nem, atyám! Felőle én kezeskedem.

435 TARANTO

Még egy van, egy, de hatalmas, kit mindnyájan el látszottak feledni, s ki mindezek közt legveszélyesb nagyságra nőtt, s ez a Durazzo ház.

JOHANNA

Fájdalom, úgy van.

PHILIPPA

S erről egészen elfeledkezénk.

438 RÓBERT

Én nem felejtkezém el, sőt meg is előztem a még következő bajt.

TARANTO

Hogyan?

440 RÓBERT

A veszélyes sárkánynak fejét vevém, mely nélkül balga testtömeggé lesz az egész. Perigord Ágnes, a gőgös nő nem éli túl győzelme napját.

PHILIPPA

Értem atyám, de meg nem jelenése az udvarnál máris feltűnik.

RÓBERT

Lehet rá némi kis neheztelést költeni, például, hogy más aszszonyság lépett be előtte az ajtón, nem elég ok-e ez egy nőnél, egy kis epehidegtelest előidézni.

*(Cabanis belép.)*

443 CABANIS

*(Komolyan.)*

Csoportban talállak haramiák, üdvöm gyilkolóí! *(Tűzzel.)* Óh, lenne hatalmam elsüllyeszteni ez átkos szobát, el a pokol fenekéig, hogy borzadva állna meg az üregnél minden, kit bűnök súlya nyom, látván, hogy Istennél létezik igazság! *(Széleden.)* Gyermekeket adjátok vissza emberek, itt aranyatok, melyet pazaroltatok reám, mindegyik itt van, csak gyermekeket adjátok vissza, koldusul fogok járni házról házra egy falat kenyérért gyermekemmel. – Vagy nem hallgatjátok-e meg könyörgésemet, úgy titeket se hallgassa meg az ég, ha a bűnhődés napja elérkezik.

RÓBERT

El szolgál, dicsekedni jössz-e rosszul végzett napszámoddal?  
*(Kidobja.)*

445 CABANIS

Átok, átok fejetekre! *(El, egy kép leesik a falról.)*

MIND

*(Felugorva.)*

Földindulás, templomba – segítség! *(Kívül zaj, kifutnak.)*

RÓBERT

Kislelkűek, ha, ha, oltárhoz futtok-e, ha bűneitek felett kissé megrázkódik a föld! *(El.)*

HARMADIK JELENÉS

KÁPOLNA BELSEJE

*(Gillet Cabanist behurcolja, s Arszlán.)*

- 448 GILLET  
Ide gonosztevő, itt újítsd meg vallomásodat, esküdj az égre, mindenre, mi szent előtted, leányod emlékére esküdj Cabanis, hogy mindeneket híven megvallasz.
- CABANIS  
Leányom emlékére – óh, pokol, mi húrt pendíte meg ön szí-  
vemben, melynek mindenik rezzenésinél egy életfonál szakad  
meg. – Én esküszöm.
- 450 GILLET  
Aversában tehát holnapi egy óra van kitűzve?
- CABANIS  
Igen, Gillet.  
(*Egy oszlop ledől s Cabanist lezúzza, kívül zaj.*) Átok!
- GILLET  
Elégtelenek levénk-e mi már kibontakozni sorsunk viszonyiból,  
hogy ti jövétek ítélni istenek e földre.
- 453 CABANIS  
Itt, Gillet, vedd irományimat, belőlök minden kiviláglik. Vég-  
rendeletem átok az embereknek, mi egymásnak mítsem kö-  
szönhetünk, de nem is maradtunk adósok.
- GILLET  
Sok bűnök súlya nyomhat, Cabanis, de te megmentéd a királyt,  
s mindent jóvá tevé.
- 455 CABANIS  
Tedd meg, Gillet, nekem ez egy szolgálatot, ez egyet, melyért  
emberekhez könyörgtem, – végezz ki.
- GILLET  
(*Az írásokat átnézte.*)  
El, el Arszlán, járd be a várost, széltüben szólítsd fel a hű polgá-  
rokat védelemre, fennszóval hirdesd mindenütt, hogy veszély-  
ben forog királyuk, siess, levante.  
(*Arszlán el.*)

Endréhez addig kemény őrizetet rendelek, nehogy megelőzzön a pokol csábjaival.

*(El.)*

*(Johanna, Philippa, Taranto és úgy tovább, az oltárokhoz rohannak.)*

CABANIS

Megmentém, azt mondja, királyát s e kis szolgálatot se tette meg nekem. Óh, háládatlanság, neved ember! De nem, ne dicsekedhessen senki is, hogy Cabanis véle jót tett. Királyné!

458 PHILIPPA

Mi síri hang ez?

CABANIS

Királyné! El az oltártul akkor, midőn a pokol beszél. Gillet barátod, ő tud mindent, s elárul, igyekezz őt megelőzni.

460 TARANTO

Lehetséges?

JOHANNA

Emlékezz, Cabanis, hogy a sír küszöbén vagy, szólj valót.

CABANIS

Esküszöm Sanchiámra. Óh, istenek és én őt látni túlhan sem foom. Igyekezz, mondom, megelőzni Gilletet. *(Főlemelkedik.)*  
Ha, ha, végleheletem is átok és bűn!

## ÖTÖDIK FELVONÁS VISZONYOK HATALMA

ELSŐ JELENÉS

*(Szoba Durazzónál, Ágnes ágyban, Durazzo levéllel kezében jár fel és alá.)*

463 DURAZZO

Ő teszi az első lépést a békülésre. Ő csak a bizalmatlanságot fájlalja, barátjának nevezi azt, ki őt elárulá! – Anyám, te engem szörnyen rászedhetél, hogy ez ördögi frigybe vonj. – Óh, Endre, bocsánatod jobban fáj, mint bosszúd fájhatott, mert tudom, hogy meg nem érdemeltem.

ÁGNES

A király írt, ő megbocsájt Mária elszöktetéséért?

465 DURAZZO

Ím olvasd. – Vallj meg anyám mindent, mit vétél ellene – bocsássa meg az ég, de valld meg, ne vidd az örök bíró zsámolyához a titkolt bűnök lélekölő súlyát.

ÁGNES

Ő megbocsájt, s én pirulva nagylelkűsége előtt, nem merem meggondolni, mi szörnyen vétkezém ellene. – Igen, Durazzo! Én fel akartam szentségtelen kezekkel bontani baráti frigyedet, én Endrét rágalmazám előtted. Óh, de anyai szeretet vitt erre is Durazzo; a nagyravágy incselkedő ördöge.

DURAZZO

Szörnyű! Szörnyű!

468 ÁGNES

Te elborzadol, elfordulsz anyádtól, ki érted játszotta el üdvét! Kit szereteted sodra el mind e vétkek tömkelegébe. – Óh, Durazzo, így hálálod-e meg a vajmi drágán lakolt anyai szeretetet?

DURAZZO

El, el anyám dőre kincseiddel, címjeiddel, melyekre a kába figyelmez, ne mondd, hogy érettem szerezted őket, ha rajtok véres bűnök szennye penészlík. Lemondok róluk egyig, boldogítsanak mást, ki lelke nyugalmát néhány ércért tudja odadni.

470 ÁGNES

Te máris átkozódol, óh, pedig mi kis részét ismered csak a bűnnek, mely mázsányi súllyal nehézkedik keblemen.

DURAZZO

Mindent vallj meg, anyám, tudod, hogy az öröklét küszöbén vagy, melyen kibontakozik lelked a bűnös földi salakból. Ne vidd magaddal a bűntudatot új hazádba, mely nyugtot nem adna ott is. Mi jóvátehető, tegyük meg anyám, bocsánatot az égtől remélj.

ÁGNES

Hallj meg tehát mindeneket, s utáld meg anyádat. Endrét, ki gát volt terveinkben, Durazzo! – Halálra ítélnék.

473 DURAZZO

Iszonyú. –

ÁGNES

Róbert barátnak, ki veszélyesb hatalomra lépe, minthogy azt hidegvérrel nézhetém, oly ördögi mérget adtam, mely feltépi az élet legbensejét, mely számolható időre úgy előnti a kebel minden üterét, hogy méreggé változtatva az életnedveket, iszonyún sodorja az elevenholt áldozatot kikerülhetetlen sírja felé. – Róbert megelőzött – de ugyanazon percben, midőn Endre felett győzelmét ünnepelendi, ő is sírba száll.

475 DURAZZO

Óh, Isten, intézkedésid titkosak, de szörnyűk, mint kell a gonoszoknak egymást felemészteni.

ÁGNES

Endrét megmentheted talán még, óh, mi könnyű lenne kimúlásom, ha ezt tehetnéd.



DURAZZO

Szólj, szólj anyám! Hogyan?

478 ÁGNES

Holnap éjjeli egy órakor öletik meg Aversában, hová vadászat ürügye alatt fogják kicsalni a gonoszok.

DURAZZO

Hah, ide még lenne idő! *(Kifelé szólvá.)* Fel, fel, cselédek! Nyergetek lovat, készüljetez útra, szaporán, cselédim. – Anyám, Isten veled, könyörüljön rajtad az ég, ez életben többé nem találkozunk.

480 ÁGNES

Végáldásomat, fiam!

DURAZZO

Nem, áldásodat ne add anyám! Átokká válnék az gyermekeimen. – Lovat elő, cselédek! – Őt meg kell mentenünk, jóvá kell tennünk, vétkezénk felette.

*(El.)*

MÁSODIK JELENÉS

*(Kiskeny szoba, Endre merengve ül egy kőpadon.)*

ENDRE

Ismét alkonyodik – éltem egén is alkonyodik a remény, és vajon fog-e hajnallani újra? Lezárva e szűk boltozatban, mint kelepcebén a királyi oroszlán, egész tetterőmmel, melynek egy ország szűk börtönűr volt. – Óh, ha egy oroszlán elesik, mi számtalan féreg vesz életet belőle, de nem oroszlán többé egyik is. – Gillemem, elárulál-e hát te is? – Te, kire üdvömet bíztam volna – úgy mondj le, Endre, úgy néked bukni kell. Óh, maradt volna nyitva egy kis út, melyen kibeszélhetném az árulásból, melyen megmenethetném vigasztaló hitemet beléje. Vajh mi örömmel tenném azt. – De nem, én nem zúgolódom a sors örök végzése ellen, én nyugodtan lelépek, csak az fáj, hogy végcsapásodat azáltal küldöd hatalmas ég, kire védelmemet

bíztam, pedig oly kínos csatában elesni, ha nem viszonzozhatjuk a halálcsapást. – De ki jó? Philippa? Mit akarhat ő itt? –  
(*Philippa jó.*)

483 PHILIPPA

Így kell-e önt, király, találnom, álnok barátjától börtönbe zárva, elhagyatva, míg kebelében a kétségek átkos mérge forr.

ENDRE

Mit kívánsz tőlem, Philippa?

485 PHILIPPA

Semmit, királyom, Gillettől jöttem önt óvni.

ENDRE

Nem, nem Philippa, téged ily tiszta szándok soha nem vezérle, ha volna kincsem, aranyom, odaadnám, mert tudnám barátságod alapját. De Istenemre, Philippa, ide rosszul jövől, nekem nincsen egy kis pénzem is; nincsen hatalmam boldogíthatni egy koldus fiút. – Menj el azokhoz, kik szolgálknak hivatják magukat, hogy adniok ne kelljen, s ez álarc alatt bíbort viselnek. Isten veled, Philippa!

PHILIPPA

Királyom, azt hiszi-e, hogy e kebelben nemesb érzés nem fogamzhatik már? Igen, én óvni jöttem önt Gillettől, királyom, a könyörület angyala szállott kebelembe, fájt elárulva látnom önt attól, kinek barátságát erősbnek hívé a világ örök tengelyénél.

488 ENDRE

El gyáva sajnálkozásoddal, Philippa, én nem kívánok sajnáltatni az emberektől. Óh, vagy annyira sülyyedtem-e már, hogy e gyöngye panasz dőre hangjait köszönettel kénytelen vagyok fogadni?

PHILIPPA

Hitetlenségét megbocsátom, király, de meg fogja ismérni idővel, hogy Philippa bár kevésbé ékes beszédű, hűbb barátja mégis magasztalt Gilleténél, – ki önt elzárta királyom, talán agyrémekkel tölté el képzetét, hogy addig a királyné szerelmét va-

- dászva, míg ő barátságának árnyába fogódzik, ő hitét kacagva,  
trónját s nejét bitorolja.
- 490    ENDRE  
Ha, ha! Dicső, felséges találmány.
- PHILIPPA  
Hallgasson meg, királyom, Johanna megveté a hűtlen barátot.
- ENDRE  
Valóban első, kinek hódolatát megveti. El, el tőlem pokol ár-  
mányaiddal, – el szemem elől, hogy mérges leheleted ne fer-  
tőzhesse meg körültem a léget.
- 493    GILLET  
(*Kívülről.*)  
Be és ki senkit, értitek, leventék! Büntetés alatt. (*Be.*)
- ENDRE  
Most mondd szemébe vádat, Philippa!
- 495    PHILIPPA  
Én ismétlem tehát, ő áruló!
- GILLET  
Hah! Ide is találtál rést, kígyó! El, ördög, innen, mert elfeled-  
kezném magamról. (*Kardjához kap.*)
- PHILIPPA  
Még Gillet, innen, egy talpatnyit is.
- 498    GILLET  
Elmondom, Philippa! Nem szeretném átkos véreddel bemocs-  
kolni tettem tisztaságát.
- PHILIPPA  
Csak úgy, ha ön velem jó, király!
- 500    GILLET  
Intettelek, nem hallgatál.  
(*Kidobva leszúrja.*)

PHILIPPA

Gyilkos! – Királyom, ő elárul!

GILLET

Pokolra tehát veled – díjadat magad kívántad.

503 ENDRE

*(Kézét fogva, jelentősen.)*

Gillem – én nem értelek, kezekben fekszik kulcsa a sötét jövőnek, de én bízom beléd – szívedet csak az ég ítéli meg.

GILLET

Köszönöm, barátom! Nagy kort élünk, Endre, mely felett csak óriási erő s rendületlen bizalom győzhet.

505 ENDRE

Te merő titok vagy Gillem, szörnyű vádakat kohol ellened pokoli ármány, – a külszín oldalán küzd – és én hiszek beléd, mint gyermek hisz Istenében, nem zúgolódom hallgatásodon, óh, hisz ha te is elárulsz, akkor testvér őrizkedjék testvéri öleléstől, mert a lelki barát is áruló lett. – Akkor bűnposvány e világ, miből menekülni szerencse.

GILLET

Drága Endrém! Kevesek már a titok percei és akkor ölelésed dicső kárpótlás lesz mindezekért. – De az emberiség szent nevére kérlek, királyom, el ne hagyd e gyászos helyet, küszöbén halál leselkedik – el ne hagyd, királyom. Isten veled most, sok munka vár reám még alkonyatig. –

ENDRE

Gillem! *(Gillet el.)* Ő elment – oly őszintén, oly magasztosan szólt, nem, ő nem lehet árulóvá, az árulás nem lép oly bátran, nem mosolyg szemében a szilárd öntudat. – És mégis önkénytelen tolakodtok képzetem elébe sötét ábrázatok, ő megölte Philippát, Philippa szemében is árulónak merte nevezni. – El, el, sötét gondolat, tömkelegedben elvész a lélek. – Hah, Johanna!

*(Johanna hűledezve jó Róberttel.)*

- 508 JOHANNA  
Ah, Endre, el akarsz-e veszteni minket, nem akarsz-e másként feloldani az átkos csomót, mint halálos kardcsapással?
- ENDRE  
Hogyan, Johanna? Én, ki szűk börtönbe lezárva, labdaként hanyatom a sors hullámitól.  
(*Kívül zúg.*)
- 510 JOHANNA  
Igen, Endre, midőn Gillet tőlem megvettetett, bosszút esküvék, s bosszúját csak vérem olthatja el. Fölizgatá a könnyen hívó népcsoportot, életedet általam veszélyeztetni hazudta, s ím, a vérengző csorda mint üvölt halálomért.
- ENDRE  
Iszonyú!
- JOHANNA  
Igen, Endre, neked csak egy szódba kerül lecsendesíteni őket, s te megölted azt, kit hozzád könyörgeni küldtem. –  
(*Kint zúg.*)
- 513 RÓBERT  
Ím hallja, királyom, mint üvölt a nép, s bűdös leheletével fejedelmi életet kér.
- ENDRE  
Hah, Gillet, igaz tehát? – Most minden világos előttem. – Parancsolj velem, Johanna, én mindent megteszek, előtttem már az élet elveszté érdekét.
- 515 JOHANNA  
Nyugtasd meg a népet, mely iszonyú fergetegként, vészthirdetőn tódul a vár felé. Jőj, aztán velem Aversába, fényes vadászatot adunk ott, s egy nemzet színe előtt üljük a béke második, de szebb s örökfrigyű lakodalmát. Tegyük örömneppe koronázásod előestvéjét, mutassuk meg a világnak, hogy két szív, melyet az ármány oly soká üldö, végre megtalálta egymást, s szent frigye örök lesz.

ENDRE

Ah, Johanna, s előidézhetjük-e ismét az ifjú kebel minden vágyait és reményeit, melyek az első óta elsorvadának.

*(Johanna elmereng.)*

RÓBERT

Ígérje meg, királyom, hogy eljő. – *(kívül zaji.)*

518 ENDRE

Ígérem.

JOHANNA

Drága Endrém!

520 ENDRE

Sötét érzéssel, ah, Johanna, de ígérem! – Nem remélve többé, mint egykor szebb időkben, oly fellengző ragyogású hajnalt, de legalább nyugodt s tiszta alkonyatot. Ah, a remény sugára az elevenen eltemetett koporsójába is lopózik. – *(Zaji.)*

RÓBERT

Nyugtassa hát meg az üvöltő vérkutyákat!

ENDRE

*(Az ablakhoz fellépve.)*

Nápoly! Hála készségedért, mellyel fejedelmed védelmére fegyvert ragadtál, szent záloga ez hűségednek a vészek napjaiban. De ez egyszer hála az égnek, rémkép volt az egész veszély, melyet egy áruló idéze elő. Térjetek haza polgárok békességben. Éljen Nápoly! *(Lelép.)*

523 RÓBERT

*(Fellép az ablakhoz.)*

Bűnhődjék az áruló!

ENDRE

Megelégszel, királyné?

525 JOHANNA

Köszönöm, Endre, megmentettél a bódultvérű tömegtől. – Viszonlátig Aversában, Isten veled.

ENDRE

Isten veled! – *(Johanna Róberttel el.)* Bűnhődjék, azt mondá, az áruló, s hát áruló-e Gillet.

*(Gilletet fegyver-ravatalon hozzák be több magyar leventék.)*

GILLET

Köszönöm, leventék! – Itt tegyetek le. –

528 ENDRE

Óh, Isten, Gilletem! *(Reáborul.)* Lelkemnek jobb fele, mely e portömeget magasra vezérlé. – Arcodon a halál sápadása leng, te meghalsz – s én? – Óh, sors! Minek élek én!

GILLET

Hűségem pecsétje, Endre, e halál-seb. Te megtörted a határtalan bizalmat, elküldéd a népet, mely védelmedre fölkelt, s a véd nélkül maradt barát áldozatul esett.

530 ENDRE

Istenem! Mi szörnyű büntetésed, e tátongó sebek mind szívemet érték. Óh, hogy kétkedni mertem egy pillantatig!

GILLET

Isten veled, Endre, lélegzetem fogy, hallgasd meg végkéresem, Aversába ne menj! Vész vár reád ott! Ne menj!

*(Int és meghal.)*

ENDRE

*(Nyugalommal fölemelkedik.)*

Nyugodj békével, hű barát! Te boldog vagy a pályabérnél, nekünk, ki tudja, meddig kell még érte küzdenünk. *(Int, Gillet elvitetik.)* Találtam tehát mégis egy hű baráti szívet, és keblem könnyebb, lelkem emelkedik, hogy az álnok világban hűt találtam. *(Kürt.)* Aversába hívsz? Jó, én megyek, ígérek. A jövő eseményeit sötét fátyol fűdi, de jó idő, mely azokat feltakarja. Akkor nem marad egyéb az emberek ítéleténél, ez fog határozni közöttünk, pedig ez vajmi pártos bíró, mely a győzőt díjazza babérral. *(Kürt.)* Jól van, jól, én hallok és megyek!

*(El.)*

## HARMADIK JELENÉS

*(Szoba Aversában, egy vak teremmel, melyet kárpit födöz s erkéllyel.  
Társaság tarka vegyületben búcsúzóban, Endre házi öltözetben.)*

533      ENDRE

Isten önökkel, urak, jó éjszakát, levanték. Viszonlátig barátim.  
*(Mind el, kivéven Endrét, Róbertet és Tarantót.)*

TARANTO

Jó éjszakát, királyom!

535      ENDRE

Dajkámtól hallám egykor, herceg, a vén Isoldtól, hogy azokat,  
kiket megjegyzett a természet, kerülni kell.

TARANTO

Mondják, királyom.

ENDRE

Én azt nem hiszem, mert az újonnan született ember álnoknak  
nem születik. *(Díszjeleire mutatva.)* De kit az emberek megjegyez-  
tek, azt tudom kerülni. Jó éjszakát.  
*(Taranto el.)*

538      RÓBERT

Isten önnel, királyom!

ENDRE

Még egyet atyám, te tudsz ugyebár két alakban megjelenni?

540      RÓBERT

Hogyan, királyom?

ENDRE

Tőled hallottam, úgy hiszem, hogyha országdolgokról van szó,  
az emberérzetet kívül kell hagyni.

RÓBERT

Ah, úgy, királyom? – Az igaz.



543      ENDRE

Lám, minő elsősegéd van előttünk, atyám, ha országtudós személyedet martalékul kapja is a sátán, az ajtó előtt maradt személyed megüdvözülhet. Isten veled! *(Róbert el.)* Vizsgáltam arcukat szívig ható pillanatokkal, ők nem változnak. Óh, de a megrögzött bűn s az ártatlanság nem pirul. Nyugtató álom, te álnok barát, ki búcsút veszel tőlünk a változó arcú szerencsével, te is elhagysz. *(A kárpitot fölemeli, Johanna alva látszik.)* Ő alszik, arcán a boldogság mosolya ég – nem, nem, ki így képes aludni, az vétkes nem lehet. – Hah! Mi zaj!  
*(Az ajtón kocogás.)*

RÓBERT

*(Kívül.)*

Nyisson királyom ajtót, aggasztó híreket hozok Budáról.

545      ENDRE

Aggasztó híreket Budáról? Óh, ha csel, úgy jól talált csel, mert hazám szent neve, melynek ellent nem állhatok. *(Ajtót nyit.)* Jöhetsz, atyám, mondd híredet hazámról.  
*(Róbert, Taranto törrel s két álarcos a sejemzsinórral jő.)*

TARANTO

Halált a bitor királynak!

*(Megtámadják Endrét, ki egy székekkel védi magát s az első rohanást visszaveri.)*

ENDRE

Bitor királyt kerestek, emberek? Úgy rosszul jövétek, mert Endre áll előttetek, ki Isten s igazság előtt igaz királytok!

548      RÓBERT

Ne figyeljetek reá, nyelve sima, mint kígyóé, le vele!

*(Johanna felül, mindig növekedő nyughatatlansággal, az álarcosok Endre méltóságos tekintete előtt meredten állnak.)*

ENDRE

El töreitekkel királytok előtt! A felségsértő büntetése nagy, Isten oltalma alatt áll a fejdelem, átkozott, ki ellene fegyvert

ragad. – Jó éjszakát, polgárok, a nép jó! De csábítói rosszak, ismérjük a bizgatókat, ők lakolni fognak. Hódoljatok királytok előtt, s bocsánat bűnötökért.

*(Az álarcosok merednek, az óra egyet üt.)*

550 RÓBERT

Le véle, bátrak, díjatok elvesz!

ENDRE

*(Eldobva a székét.)*

Ím, itt védtelen áll előttetek a király! Ellenségítői feje arannyal váltatik meg, de ő biztosnak érzi magát, hisz hű jobbágyi között áll.

*(Közébe lép.)*

RÓBERT

Hah, gyáva férgek, nézzetek reám.

*(Tört ragad, Endrének megy, s lankad.)*

Ördög és pokol, mi ez? Világot, világot emberek! Térdeim roskadoznak, a pokol nyílik meg előttem.

*(Egy székre tántorog.)*

553 ENDRE

Látjátok! Az ég ítélete szent.

*(Bámulat, kiáltás.)*

JOHANNA

Gyávák, ti lankadoztok! Megijeszt-e e gyermeki játék, ő meg volt etetve. – Fel, fel, vagy elveszénk! Ki elsőt sújt, díja egy grófság.

*(A magát védő Endrére törnek, s őt az erkélyre kinyomják.)*

555 TARANTO

*(Johannát át akarja ölelni.)*

Hah! Mi hideg ölelésed, Johanna!

JOHANNA

*(Borzadva.)*

El, el, Endre vére tapad ruhádon, bemocskolsz.

- TARANTO  
Ha, ha, ha! Nem ez volt-e öleléседért a szörnyű ár?
- 558 JOHANNA  
Mi gúnyosan kacagsz fel, Taranto, mint áldozatja felett a pokol.
- TARANTO  
Ez ördögi vonáson kacagok, Johanna, mely száz körül van. El véle, el, vagy azt hirdesse-e a világnak, hogy férjgyilkos vagy?
- 560 JOHANNA  
Mi ez, Taranto! Így jutalmazol-e meg szerelmemért? Melynek üdvömet áldozám fel? Kárhozatot váltottam-e magamnak e földön is eljátszott üdvömmel az égben?
- TARANTO  
Miért nem beszélsz többé tehát oly édes mosollyal, melytől a bú rémképe távozott.
- JOHANNA  
Taranto!
- 563 TARANTO  
Igen, Johanna, így tekintsz reám, mint férjedre tekintél, midőn kínézted áldozatul. És bízhatok-e benned egészen, ki szent esküdet már egyszer ily szörnyen megtöréd?
- JOHANNA  
Óh, szörnyű, szörnyű, ez-e díjam, hogy mind e bűnök tömkelegébe követtelek?
- 565 TARANTO  
Nem, nem Johanna, te bizgatál fel, te voltál a bűnös.  
(*Sötétben néznek egymásra, keirtség és Durazzo jó fegyverekkel.*)
- 566 DURAZZO  
Megtörtént, későn jövénk! – Arslán, siess Budára, vérszínekkal fessd le a történeteket. S tudom, Budáról, mint hatalmas égből, úgy sújt le majd a dörgő fergeteg, hogy a pokol megrázkódik beléje, s véres lakomát ül áldozatjain. –

Vitéz urak, keressük most meg a halottat, fényes tisztelettel  
legyen temetkezése, véle egy nagy lélek szállt alá.

*(Fegyvereiket lebocsájtják.)*

*Vége az ötödik és utolsó felvonásnak*

# FÉRFI ÉS NŐ

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

Jelmondat:  
*A férfi nagy nő nélkül is.*  
Hoffmann

## SZEMÉLYEK

HERAKLES

EURISTHEUS, *mycaenei király, Herakles atyafia*

PHILOKTETES, *Herakles barátja*

EGY IFJÚ LANTOS, *Herakles udvarában*

JOLAUS, *Herakles szolgája*

HEBE, *Zeus lánya, az ifjúság istenasszonya és az ég pohárnoka*

DEIANEJRA, *Herakles neje*

JOLE, *árva lánya Euristheus, Oechelia volt királyának*

KALISTE, *Deianejra rableánya*

TÖBB RABNŐK ÉS NÁSZNÉP

## ELSŐ FELVONÁS

### FÉRJ ÉS NŐ

*Személyei: Herakles. Euristheus. A lantos. Deianejra. Jole. Kaliste s több rablányok.*

*(Királyi lak. Bársonyszéken ül Deianejra, ölében virághalom, kezében félg font koszorú; a földön rabnők ülnek, s virágszálakat nyújtanak föl. – Egy szögletben méltázik Euristheus.)*

1 KALISTE

*(Liliomot nyújt Deianejrának.)*

Ne, még ez egy szál.

DEIANEJRA

*(Mosolygva elveszi.)*

Ez reményvirág;

Nekem reményre nincs szükségem; adj

Egy ág mirtuszt.

*(Elveszi s a koszorúba szúrja.)*

Égő rózsák között

Rezegjen a szerelm virága. – *(Fölgrik.)* Jön!

5 A kürt szavát hallom.

EURISTHEUS

*(Deianejrához lép.)*

Ülj csak le nőcske;

És fűzőgesd hitvány tekercsedet;

Soká jön meg a hős! *(Kacagra.)* S ha jőne is,

Hoz ő fején különbet!

DEIANEJRA

*(Fájdalommal.)*

Óh, király!

Mért gúnyolod az égő nőt? Miért

10 Az égő nőnek e hervadni termett

Ajándokát?

EURISTHEUS

Mert nincs jól fűzve; nincs  
Minden virág között; és kivált  
A rózsá, árnyék nélkül áll középén.-

DEIANEJRA

*(Kézébe adja.)*

15      Rendezd el hát te, vagy szúrj bé közéje  
Néhány zöld ágat.

EURISTHEUS

*(Fejét csóválva.)*

Én?

DEIANEJRA

Te, jó király!

EURISTHEUS

*(Egy kupreszt felkap s rádobja.)*

Halálvirág is kell a koszorúba!

DEIANEJRA *(Felszökik.)*

20      Hah, rossz lélek, mért kínasz? Egy mosoly  
Nincs arcodon, mely gúnyt ne mondana;  
Egy pillantása nincs gödrös szemednek,  
Mely meg ne szúrná lelkemet! Miért ez?  
Bántottalak talán?

EURISTHEUS

Nem.

DEIANEJRA

És miért hát?

EURISTHEUS

25      Hogy ifju vagy. *(Kérlelve.)* Leányom légy nyugodt;  
Én tégedet szeretlek; néha-néha  
Igaz, megkínzalak, – mert: ifju vagy még,  
És játszani kívánsz vélem, mint fiúval;



Pedig ha a vénekkel játszani kívánsz:  
Úgy óvd magad előidézni gyermek-  
Játékait, virágot vagy leányt,  
Vagy harcmezőt; mert lelke visszasír  
30 Múltjára, és az indulatvihar közt  
Könnyen rád mordul. – Gyermekem, ne reszkess!  
(*Karját megfogja.*)

DEIANEJRA  
Óh, mily száraz karod! Acélered  
Minő csikorgva hajlik! Óh, bocsáss!  
Én félek tőled. (*Kiirt szól.*) Mondtam, jön Herakles!  
35 Már itt.  
(*Örömmel az ajtónak fut.*)

HERAKLES  
(*Belép, karján a szép, de sápadt Jole.*)  
Nőm!

DEIANEJRA  
(*Ölébe rohan.*)  
Óh, Heraklesem, ölelj meg!  
Ölelj meg, hogy szívem szoruljon össze;  
Mert olvadt keblemből könnyen kibúvik  
És szívtelen halok meg melleden.  
(*Herakles megöleli.*)  
Ne oly gyengén! Nem úgy ölel Zeus  
40 Fia.

EURISTHEUS  
(*Jolét nézi.*)  
Szép, egy Heraklesnek nejül.  
(*Kézét nyújtja Jolének.*)

JOLE  
(*Ajkához viszi.*)  
Te nyújtasz itt első testvérkezet.

HERAKLES

Nőm! Egy kis árva lányt hoztam haza;  
Hanem nem rableányok.

DEIANEJRA

Rableányom

Egy sincs. Keblemre árva, – légy leányom;  
(*Megöleli.*)

45 Eztán ne mondd, hogy nincs anyád.

JOLE

Igaz!

Anyám sincs! És ha volna is: minek?

Nő lenne csak, és nő én is vagyok.

Különben, a nem édes gyermekek

Csak mostohák. Hagyj rablányok, királyné.

DEIANEJRA

50 Majd könnyezesz leányka; légy vidám,  
Felejtsd el bánatod! Nézd, ott mosolygnak  
Az ifju lányok, menj te is közéjük,  
Majd elfelejtesz sírni nemsokára.  
Heraklesem, fáradt vagy?

(*Karját megfogja.*)

HERAKLES

(*Euristheushoz*)

És Mycaene

55 Királya mért jött hozzám?

EURISTHEUS

(*Alázattal.*)

Üdvözölni

A nagy Heraklest.

HERAKLES

Úgy, ha üdvözölni

Jött: én viszontüdvözlöm őt. – Nejem

Mit kérdeztél tőlem?

DEIANEJRA

Fáradt vagy-e?

HERAKLES

Unom magam.

EURISTHEUS

Mutasd győzelmeid

60 Bérét, Herakles; gondolom, hozál  
Kincset s rabot.

HERAKLES

A hős azért csatáz,

Mit még nem bír. Jer, hitvesem, tekintsd meg  
Barátinkat. Euristheus, te is jer.

*(El hárman.)*

JOLE

E porleányok közt felejtsek én

65 El sírni? Jó! Megkísértjük! *(Vadul.)* Különben  
A porba kell eldugni törömet:

Hogy ott hurkolja meg a büszke embert.

*(A lányok közé lép.)*

Barátnéim, társtoknak elfogadtok?

KALISTE

Miért ne? Ülj közénk. Mi a neved?

JOLE

70 Most Jole.

KALISTE

Szép név! Nézzétek, a lantos!

Jertek, rángassuk össze húrjait! Megállj,

Kis szőke!

*(A lantos keresztülmegy a színen, s a lányok utánaerednek.)*

Egy dalot kell játszaniod.

JOLE

Hah, Istenem! Ez ifjút ösmerem!

(El.)

(Kert. Késő est. – Herakles jön fegyvertelen; vállán szokott öltönye: oroszlánbőr, melyet keblén széjjelhúz.)

HERAKLES

- Mi az, mi itt feszeng? Miért zsugorg  
75 A puszták zsarnokának szőre mellemen?  
Mért görg oly forró zápor homlokomról  
Le a bokákig? Hah, tudom, miért:  
Láng van belől, láng ég a csont között.  
(Mosolygva.) Eh, balgaság! Ha ég, kioltom; ott fent  
80 A nő epedve vár. – Nem, nem, meguntam őt!  
Deianejra nem kell!  
(Leveszi koszorúját.) Agyvelőmtől  
Csirába jön e gyom; s nem hord Herakles  
Aszott kezekkel font homlokfüzért.  
(Szétszedi.) Nézd csak: még mirtusz is, mi jut eszébe.  
85 Te jó asszonyka vagy, nejem, de nem szép,  
Nem Jole; mert ő szebb e léttelen  
Virágnál, (Összegyűri s eldobja.)  
és a mennyeknél dicsőbb.  
Óh, Jole! istenlány, a föld terén  
Utolsó harcom bére! Kötsz-e te  
90 Egy füzért homlokomra, mely soha  
Nem hervadand? Kötsz-e – kötsz-e? Ha tudnám?  
(Föltekint.) A nő termében a világ kihalt, –  
(Susogva.) Most nyúgoszik le ágya bíborára, –  
Most vár, – most hullámszik föl keble értem. –  
95 Most hallgat szívreszketve, hallja-e  
Lábam döngését a tornác kövén; –  
Ne várj, ne várj! Én hozzád nem megyek!  
Fagyos szerelmed, mint a hold világa,  
Szikráltalan szemed, mint a bolyongó  
100 Csillag tüze, csak fénylik és nem éget.  
Ne várj többé soha; a gyöp fölött  
Az álom édesebb, mint a hideg nő  
Karjában. Én itt alszom; és azért

Alszom csak, hogy lányomról álmodozzam.  
(*A gyöppágyra dül.*)

105 JOLE

(*Jön, s a kert túlsó részén megáll.*)

A zsarnok fészke néma, (*Körülnéz.*) senki sincs itt?

Nincsen, csak az, ki önmagát virasztja

S azért van ébren, hogy fájdalmait

Ne hagyja elaludni. Óh, atyám!

Ne bánd, hogy most még csak sirok, idő kell

110 A tette még; és addig mit tegyek?

(*Egy ősz hajfürtöt húz ki kebléből.*)

Keblem volt sírja eddig ősz hajadnak;

De e sír oly forró, és oly fehér,

Hogy ott nem nyughatsz; mert Herakles azt

Feltépi, és csókokkal elborítja;

115 Ott nem maradhatsz, szent ereklje, nem!

Eláslak inkább; (*Letérdel.*) itt elég hideg van;

E sírnek a hideg jó, (*Elszórádva.*) sír, – mi a sír?

Halott ágy, mely fölött sír a halandó,

S önfájdalmát, nem a holtét siratja.

120 (*Felugrik.*) De én egyet sem! A kevély menyasszony

Minek sírálna? Sírt, midőn leány volt;

S hol venne annyi könnyet? A szemek

Tavak csak, mellyek elapadnak egykor.

És most nyugodj, öreg! Nem látsz fölötted

125 Térdelni többé; mert a lánykebelnek

Az izma gyöngé, s könnyen megszakad;

Pedig még nékem élnem kell sokáig! (*Indul.*)

Még egyszer, óh, még egyszer, ősz hajak,

Csókkollak. (*Leborul.*) Hah, mi az, mi ott világol?

130 Úrném jó!

(*Fölugrik, s egy bokor mellé húzódik.*)

DEIANEJRA

(*Jön, kezében lámpa, utána rableányok.*)

Éj közelg, s Heraklesem

Nem jó hozzám fel. A hold fényinél  
Itt láttam őt mélázni. Jertek erre!  
Nézzétek, ott a hős! Elszenderült;  
Ne költsétek fel, lányok.  
(*Melléje ül.*)

JOLE

Asszonyom!

DEIANEJRA

135 Te is itt, Jole? Ülj le csendesen.

(*Jole Herakleshez ül.*)

(*Indulattal.*)

Odább, odább a földre! Csak magamnak  
Szabad lélegzetét beszívnom.

JOLE

(*Gúnyosan.*)

Úgy;

Nézd, asszonyom: férjednek arca mint  
Vonaglik, s mint zúg melle!

DEIANEJRA

Mért vigyázol

140 Te rá? A hősnek napja, éjjele  
Örök küzdésben forr; most ő csatázik;  
Azért zúg melle.

LANTOS

(*Jön.*)

Üdvözöllek, óh,

Sötét éj, a bánat hű tüköre.

DEIANEJRA

Megállj, fiú! Jer mellém, s itt danolj.

145 De más danát az éjről.

LANTOS

(*Megpillantván a lányokat.*)

Üdvözöllek,

Sötét éj, mert fönt és alant kiszórod  
Csillagleányid.

DEIANEJRA

Víg fiú, ne oly  
Hizelgő dallot, itt alszik Herakles, –  
Nézd, mint terjeng kezével, – nézd, csatáz!  
150 Lantolj őróla most.

LANTOS

Egy csókodért,  
Szép asszony.

DEIANEJRA

Menj, bolond! A lánsereg  
Mit szólna érte?  
(*Jole megpirul.*)

LANTOS

Jót nevetne rajtunk  
(*Lantját felkapja.*)  
Hesper szelétől  
A bölcső reng;  
155 Kis gyermek alszik bent, és álmodik.  
Mig álmodik egy gyermekálmot  
Zeus, a dörgőről: megmosolyg.  
És míg mosolyg: csörögni kezd a földön  
A megsárgult haraszt,  
160 S belőle két kígyó tekerg föl  
A gyermek bölcsőjére. “Kis fiú!  
Alszol? Ha alszol, ébredezz!”  
De mért őt költeni?  
A pölyhös kéz felnyúlik, és belőle  
165 Megfogva hull két kígyó a harasztra. –  
Szép lánykák! E gyermek ki volt?

LÁNYOK

E gyermek volt: Herakles, Zeus fia.

LANTOS

- Az égmagas Kaukaz hegyén,  
Sziklán láncolva ül  
170 Az emberalkotó Prometheus –;  
S halványan nézi, mint rágódik a sas  
Újonnan nőtt szíven.  
S mint nézi: a völgyek között  
Megáll egy ifjú vándor, s föltekint  
175 S mint föltekint, az ívet megragadja,  
És szárnya-szegve a kesely lehull. –  
Szép lányok, e merész ifjú ki volt?

LÁNYOK

Ez ifjú volt Herakles, Zeus fia.

LANTOS

- Sárkányok dúltak Groua  
180 Folyói közt;  
Oroszlán bógott a sík földeken,  
A szent bércek között vadkan dühöngött,  
S rémállat a mennyeknek ajtajánál. –  
Ki volt a férfi, ki legyőzte őket?

LÁNYOK

- 185 A férfi volt: Herakles, Zeus fia.

LANTOS

- A félvilágon óriások éltek,  
S a törpe népet széjjelszaggaták;  
Ki ölte őket el mind egytől egyig?  
Ki volt, ki Anteust, a föld fiát,  
190 A légben morzsolá szét? És ki volt,  
Ki még magát a súlyos földet is  
Órákig vállán bírta tartani?

LÁNYOK

Ez isten volt: Herakles, Zeus fia.



## JOLE

*(Elkapja a lantot. Indulattal.)*

- Add, gyermek, a lantot! Semmit se tudsz,  
195 Rab ujjaid közt a húr is hazug.  
Énrám hallgassatok, ha meg nem untok:  
Fonóban együtt szép leányok ültek.  
És mint fonóban szoktak a leányok:  
Meg-megnevettek néha hangosan.  
200 Középből ült egy nyúlánk, csalfa lány,  
De szép, ámbár szeszélyes, büszke lány; –  
Ha hallottátok hírit Omphalének:  
Ő volt az. A tündér habujjain  
Arany kenderfonál tekerge, és  
205 Fel-felgyűrűz az orsó nyakára –  
Egyszerre kint a föld inog, s belép  
Egy óriás; széles csontvállain  
Oroszlán zörgött, és kérges sörénye  
Széltől szétdúlva az égnek meredt föl; –  
210 Az óriás markában cserfabot,  
Mely oszlopnak kicsiny, de nagy súlyoknak.  
Jön, mondom, és botját a szép királylány  
Lábához fekteti, s ráül danolni,  
Enyelgni, s néha még meg is pirulni,  
215 Amíg danol, amíg enyelg, s pirul:  
Asszonyruhát aggat rá Omphale.  
A tíz más leány kilopja a botot  
Alóla és guzsallyal fölcseréli.  
A hős nevet, s fon vastag uja közt  
220 Cérnát oly vastagot, mint a guzsaly  
Maga. Rabnők! Ki volt e gyáva hős?”

## LÁNYOK

*(Nevetve.)*

Herakles.

DEIANEJRA

*(Feddő szemeket vet Joléra.)*

Jole! Csintalan leány vagy.

HERAKLES

*(Álmában.)*

Megállj! – Borul szemed – csókot leány –

Csak egyet – óh, ne sírj, – hiszen – hiszen csak egyet

225 Rimánylok – nem sok az.

DEIANEJRA

*(Megcsókolja.)*

Ne, édesem.

HERAKLES

*(Fölugrik.)*

Eredj!

*(Eltolja.)*

DEIANEJRA

Álmodba kérsz, s el nem veszed,

Ha ébren vagy: ki tudná vágyait

Istenkeblednek szüntelen betölteni!

HERAKLES

Eh, mit busulsz te rajtam: semmi gondod

230 Reám.

DEIANEJRA

Beteg vagy édesem, vagy álmos?

HERAKLES

Mikor voltam beteg? Nyitott szemekkel

Hol láttál álmost? Ébren mondom, asszony,

Megvénültél, nem kellesz.

DEIANEJRA

*(Reszketve.)*

Istenem,

Honnét ez? Óh, tekints reám, Herakles,

235 És mondd még egyszer, mert el nem hiszem,  
Hogy e hang a te melledből suhant ki.

HERAKLES

Ha úgy gyönyörködöl meghallani:  
Még egyszer mondom, vén vagy, nem szeretlek.

DEIANEJRA

*(Töredezőve.)*

Igaz! Igaz! – Herakles! Ifju arcom  
240 Rózsái melleden nyílottak el;  
Szemem tiedben veszté el világát;  
Szép homlokom csókodtól száradott el,  
S most már, midőn egész valóm megolvadt  
Szerelmednek tüzeiben; most, midőn  
245 Mint a napfénytől a harmat, kiégtem –  
A párába szállva, lelked gőzkörébe  
Semmültem el: most azt kiáltod:  
Mevénültél, nő, nem kellesz nekem!  
*(Kaliste karjára dől.)*

HERAKLES

Mért a sziréni ének szádban, asszony?  
250 Heraklesnek beszélsz? Fagyos szavakkal,  
Pityergő képpel kísérsz: hogy újra  
Lobbanjak lángra? Reszkető nyögéssel  
Készülsz kirázni kedves álmaimból?  
Mi vagy te ahhoz képest? Barna szén,  
255 Mely abban büszke, hogy egykor parázs volt.  
Leánykorodban hűn szerettelek,  
És mint ifjú nőt is, mert azt hívém:  
Hogy a nő, míg mozog, szeretni képes.  
Örök tavaszt hívék ragyogni egykor  
260 Jégsíma arcodon; örök havat  
Keblednek halmain; örök tüzet  
Szemed villámiban, mely szép vala,  
És fénybogárként éjjel is világolt.  
És most az arc ránczá szövődé meg;

265 A mell völgyé apadt; a villogó szem  
Szétszórva fényit, méccsé törpüle.

DEIANEJRA

*(Keserűn.)*

S az eskü, jó Herakles?

HERAKLES

Esküjét,

Azt gondolod, Herakles megtöri?

Midőn esküdtem, azt mondtam neked:

270 “Szeretlek”, s újra esküszöm, hogy akkor

Szerettelek. De azt nem mondtam, úgye?

“Szeretni foglak”, mert olyat nem ígér

A józan ember: mely indulaton

Alapszik. – Most halld, asszonyom, a végzést:

275 Férj és nő lenni e nap megszününk.

DEIANEJRA

*(Lábához omlik.)*

Herakles, óh, csak el ne űzz magadtól:

Még úgy boldogtalanná nem teszesz!

Hagyj meg rabnődnek.

HERAKLES

Annak megmaradhatsz!

Jer Jole! Jer! Én tégedet szeretlek.

*(Meggfogja karját.)*

DEIANEJRA

*(Csillogó szemekkel felszökik.)*

280 Gondoltad, a féltés lesújt, megöl

És majd toromban űlöd nászodat,

Korcs isten! E kebelnek izmai

Meghajlanak, de széjjel nem szakadnak;

Te meg nem ölhetsz egy asszonyt azáltal,

285 Hogy megcsalod; de az téged megölhet.

Nem, nem kívánom! Hisz fáj nékem is,

Ha szenvedsz; óh, mi egy vagyunk a testben,

Mint a szellemben voltunk – vagy talán  
Most is vagyunk. (*Hízfelgye.*) Hiszen te csak velem  
290 Most játszál! Úgye, csak játszál Herakles?  
Mosolygsz! Igen! Óh, én boldog vagyok,  
Megint a régi hű Deianejra.  
Meg is csókolsz, ugye? Csak egyszer, egyszer!

HERAKLES

(*Hidegen.*)

Ha csak azt kéred, többször is. Nesze!

(*Megcsókolja.*)

DEIANEJRA

295 Ne többször! A csók, melyet év előtt  
Ajkamra nyomtál: holdakig meleg volt,  
Vérfoltokat süttött ki arcomon,  
És sebjeit az üdvösség gyógyítja.  
S ez mily hideg csók! Még könyűimet  
300 Sem bírta felszárítani! Ne többször,  
Ne többször! Mert a férfi csalni nem tud,  
Hogy a nő meg ne tudja. (*Bűszkén.*) Hősz Herakles,  
Te fogsz szeretni még.  
(*Indul.*)

HERAKLES

(*Nyugodtan.*)

Az meglehet.

DEIANEJRA

(*Visszalép.*)

Nem, nem megyek! Meg kell jól látnom arcát  
305 Annak, ki gyilkosom. – Idébb leány!  
Előttem mit remegsz?

JOLE

(*Hozzá lép.*)

Mért asszonyom,  
Mért félnék én tetőled!

DEIANEJRA

*(Kézét megfogja és szemébe néz.)*

E sötét haj, –

E nagy bogárszem, – e halvány pirosság

A lilium-arcon, – ez ifjú kebel, –

*(Elereszti kezét.)*

310 Herakles! Ő szebb, mint én!

*(El.)*

HERAKLES

Azt tudom.

*(A lantoshoz.)*

Te csillagolvasó! Mért állsz meredve?

Nincs dallod menyegzőmre?

LANTOS

*(Húrjait eltépi.)*

Megszakadt

A lélek- és a lanthúr.

HERAKLES

*(Jóízűn nevet.)*

Ha-ha-ha!

## MÁSODIK FELVONÁS

### KÉT ASSZONY

*Személyei: Herakles. Euristheus. Philoktetes. A lantos. Jolaus. Deianejra. Jole. Nász nép.*

*(Terem: egy széken ül a sápadt Deianejra.)*

DEIANEJRA

Mellem dobog, s törött lélegzetem  
315 Alig suhog, – és olyan csendesén,  
Mint halni készülődő, aki fél,  
Gyorsan lélegzeni: mert mindenikben  
Az elröpülő lelket véli látni.  
De semmim sem fáj, csak szívem dagadt  
320 És fölrepesztetni készül mellemet.  
Óh, mért fáj, hisz Heraklesem velem  
Csak játszott, hogyha meg lehet bocsájtani  
A játékot, mely kinkacajt fakaszt,  
És a játsszók közül egyet megöl.  
325 Mért ámitom magam? Komoly lemondás  
És jól kimért gúny volt, amit Herakles  
Hozzám szólt. Gúny – gúny, óh, csak ez nehéz!  
*(Fejéhez nyúl.)*  
Le a gyöngyökkel; van szememben úgyis  
Elég. Le a bársonnyal is, minek nekem?  
330 Vén rabnőnek a pokróc szebben illik.  
És jobb is a könyűket törleni,  
Mert újakat fakaszt ki durva szőre.

JOLE

*(Bejön, búsan néz a nőre.)*

Ne lágyulj meg leányszív! – Asszonyom!

DEIANEJRA

Mi van még rajtam, mi egy királynét

335 S Herakles nőjét jegyzi? Semmi sem!  
Csak egy, (*Tompán.*) a bánat.

JOLE  
(*Hozzámegy.*)

Asszonyom.

DEIANEJRA

Ki az?

Hah, lány, te vagy? Mért jósz? Felkölteni  
A kint, melyet már félig eltemettem,  
Hogy rég nem láttalak?

JOLE

Nem.

DEIANEJRA

Mért tehát?

JOLE

340 Midőn lakodba jöttem, és sirék;  
Te azt mondad: ne sírj, jó lányka, ne,  
Anyád helyett anyád leendek én;  
És én lányoddá akkor nem lehettem.  
Most megfordult sorsunk: te vagy szegény,  
345 Szegényebb tán, mint akkor én valék,  
Neked kell a gyámlány; jer, és fedezd fel  
Mindazt, mit érzesz, és mit vagy teendő;  
Talán segíthetek célodban én is.

DEIANEJRA  
(*Vad indulattal.*)

Bódult! Férjem neje lányom legyen?  
350 S apádnak lánya nője is legyen?  
Ha-ha! Mi szép rokonság. (*Megragadja Jolét.*)

Balga gyermek!

Elég vénnek látsz már te is anyádnak?  
S a még leendő harcot is közöttünk –  
Mely tartja bennem még az életet, –



355 E szóval “légy anyámmá”, szívtelen,  
Készülsz elrablani? (*Gúnyosan.*) Jolém, nem úgy,  
“Lányom nincs! És ha volna is: minnek?  
Nő lenne csak, és nő én is vagyok,  
Különben a nem édes gyermekek  
360 Csak mostohák.” Ezt mondad nékem egyszer.

JOLE

(*Hidegen.*)

Igaz. Mint küzdesz hát velem?

DEIANEJRA

Sírok,

Rimánykodom; a nő ennyit tehet.

JOLE

(*Gúnyosan.*)

A harc közöttünk ennyiből fog állni?

Én hát másképp vivok: hizelkedem,

365 Játsszom, mosolygok.

DEIANEJRA

(*Eszegve.*)

Azt ne, lány! Ne azt!

Óh, mért vagy ifjú, mért vagy szép? Ha szép vagy,

Szép vagy pedig. – Leány, kedves leány!

Minek a szépség néked? Add nekem!

Csak egy sugárt szemednek fényiből, –

370 Egy rózsát ifjú arcod tüköréről,

Egy szálát szép hajadból; s érte vedd el

Két perc után létem.

JOLE

Nem adhatok,

Magamnak is van szükségem reá!

DEIANEJRA

(*Dühösen.*)

Csábítani, úgyé csábítani?

375 Heraklest elcsábítani? Nem adsz?  
Ugye nem adsz hát? Majd veszek magam.  
(*Nekiszűkíki.*)  
Lehúzom rólad a színt, a szemet  
Kiszúrom, – a haját kitépem!

JOLE

Asszony!  
Őrült vagy? Emberek, segítetek.

HERAKLES

(*Euristheus bejő utána.*)

380 Mi ez, nő?

DEIANEJRA

(*Leverten.*)

Harc.

HERAKLES

Egérharc. S érte téged  
A lyukba teszek. (*Megfogja Deianejrát.*)  
Jole, kedvesem,  
Öltözzél, a násznép gyüldöngni kezd.  
(*Elhiszi Deianeirát.*)

EURISTHEUS

Köszöntlek, ez innep szép virága!

JOLE

Te is szépnek látsz, jó öreg?

EURISTHEUS

Pirosnak,  
385 Mint őszkükürcs, mely nőtt Oechelia  
Véres mezőin, és dicső fehérnek,  
Mint ősz atyád holt arca.

JOLE

Hah, temesd el  
E szót magadba, mélyen, sárga ember!

Mért zúgod azt fülemben?

EURISTHEUS

Mert talán

390 Megszédültél, s kell egy kevés hideg víz,  
Mely eszméletre hozzon.

JOLE

Semmi sem kell;

S lelkemnek titkait ne lesse senki.

EURISTHEUS

Így meg nem élünk. Tán azt gondolod:

Nem ismerem legtitkosabb ürét

395 Keblednek? Azt hiszed: nem leskelődtem

Egész nap mindég kis lábad nyomában?

Nem hallgatóztam ágyad vánkusánál.

Mit álmodsz? Lány, előttem nincs titok.

Tudom, hogy érted dülta szét Herakles

400 Szép honnodat; éretted ölte meg

Atyádat: hogy kéjhölgyévé tehesse.

Még többet is tudok; füledbe súgom:

Te őt gyűlölted, s most is gyűlölöd.

Ne rettenj meg, leányom, oly nagyon!

405 Mit én tudok: az annyi, mintha csak

Magad tudnád. Nem szólsz? Akarsz velem

Egy célhoz jutni?

JOLE

Én veled? Ki téged

Nem ösmerlek másként: mint királyt,

(Élesen.) És mint Herakles nagybátyját.

EURISTHEUS

Igaz,

410 Jól ösmersz kívül, ámde bent sehogy.

Nekem van országom téres, kies;

Van gyermekem, vitézim, s mindenem;

De egy hibázik, a lélek nyugalma.

Midőn Heraklest szülte anyja: egy jós  
 415 Jövendölé, hogy e fiú vagy ennek  
 Utódi elpusztítják honnomat,  
 S családommal földönfutó leszek.  
 Gondolhadd a kint, mely szívemre tört,  
 Dühödve a gyilkot kezembe fogtam,  
 420 Átütni széles mellét a fiúnak.  
 De a gyilkok széttörve hulla el,  
 Mert a fiú Zeus isten gyermeke.  
 Leverten a szent jóshoz fordulék,  
 Ki szárazon csak azt felelte: "Istent  
 425 Csak isten s önnön keble veszthet el".  
 És őszülék azóta kín között:  
 Miért van oly parányi körre az  
 Erő szorítva, hogy a vágy ezernyi  
 Részét sem bírja létesíteni.  
 430 Míg őszülék: Herakles férfi lett;  
 Emberrel, szörnyel és szellemfiúkkal  
 Csatára küldtem; kába én! Hivém,  
 Hogy a dicsőség szomja fojtja meg;  
 De ő csak győzött mindenütt! s nekem  
 435 Győzelmeit regélte; ekkor újra  
 Bosszúm felébredt, és utánacsúsztam;  
 Homok- és bérce, térden s talpomon;  
 Meglesni, hol van a gyilkok helye,  
 Keblében; és azt végre feltaláltam.

JOLE  
 440 És hol?

EURISTHEUS

Szívében. Most, lány, újra kérdem:  
 Akarsz-e frígyet kötni?

JOLE

Miért csak éppen  
 Én?

EURISTHEUS

Mert te szúrhatod halálra csak.

JOLE

Úgy nálad nélkül is elvégzem azt!

EURISTHEUS

Miképp?

JOLE

*(Gyilkot húz ki.)*

Midőn velem nyugszik: leszúrom.

EURISTHEUS

*(Nevetve.)*

445 Te dőre! Mondtam, őt fegyver hegyével  
Nem ölheted meg, mert isten fia.  
Minek tartod kezedben?

JOLE

*(Elveti.)*

Jaj nekem!

Minden reményem elveszett.

EURISTHEUS

Talán nem.

Akarsz-e frígyet kötni?

JOLE

*(Ölébe dül.)*

Akarok.

EURISTHEUS

450 Nyugodtan hát, és hallgass meg leányom:  
Herakles két lény, ember s isten is;  
Örök vagy halhatatlan lenne, ha  
Meg nem vegyítné a porral magát;  
De ő közénk vegyült, s felolvadt  
455 Az embertermészet gyöngéiben.  
Most ő reményl, most küszködik, sovárg,

Busúl, mosolyg, gyűlöl, miként te, s én;  
 Mért volna hát egészen sérthetetlen?  
 Hőstetteit elküzde mind a földön,  
 460 Nincsen csata, mely hozzá illenék;  
 A harcos lélek meg nem tud pihenni,  
 Ha nincsen vívni senkivel, kiszáll  
 Önkeble ellen a végső csatára,  
 Nyerjen, veszítsen, mindegy, ő hal el.  
 465 Most ő szeret, forrón, – mint nem tudunk  
 Mi többiek: és lelke mindenét  
 Központosítá ez egyetlenegy  
 Ösztönben. – Azért, szép leány; ha könnyít  
 A bosszúállás sorsodon: szeresd őt: –  
 470 Csókold, öleld, dőlj égő keblire; –  
 S midőn megolvad, mint az érc a tűzön,  
 Midőn sír, izzad, reszket melleden:  
 Kacagj szemébe, s csald meg őt. –  
 Ez a ti gyilkotok, asszonyszemélyek!  
 475 Jer, zúg a nászi dal! S talán halotti.  
*(Kezénél fogja Jolét s elvezeti.)*

### HERAKLES

*(Jön Philoktetes és Jolausszal.)*

Vigan Philoktetes, új nászt ülünk!  
 Ne légy oly szóztalan; mi bánt? S te fickó  
 Mért nem táncolsz kinn a többek között?

### JOLAUS

Ki véled annyi évekig barangolt  
 480 Sziklán, bérceken keresztül: nem csuda,  
 Ha lábait nem bírja. Hej! Herakles,  
 Előbbi nászodon különb legény  
 Voltam még talpomon. Szegény nejed!

### PHILOKTETES

*(Megragadja Herakles kezét.)*

Nem kértem még soha semmit se tőled;  
 485 Mert nem szoktam koldulni, azt tudod;

Hanem ha most kérek: mit fogsz felelni?

HERAKLES

Legyen.

PHILOKTETES

Bocsásd el a nőt tömlöcödből.

HERAKLES

Ereszd ki.

(*Philoctetes el.*)

JOLAUS

Én még többet is rimánlok,  
Ha hű szolgálótól azt meg nem tagadnád.

HERAKLES

(*Mosolygva.*)

490 Ha nem lesz sok.

JOLAUS

A régi nőt ne űzd el;  
Egyszer rabnődnék hagytad, és Herakles  
Szavát mindig megtartja.

HERAKLES

Ám legyen meg.

JOLAUS

(*Örömmel.*)

Most már elbírom lábamat, s ma még  
Addig hányom-vetem, míg meg nem ifjul!  
(*El.*)

HERAKLES

495 Jó, jó – nem űzhetem el, mert nejem volt,  
Vagy inkább: mert egyszer szavam adám.  
Mi gondom többé rá? Egy percenet  
És újra vőlegény leendek. A nő  
Csak addig házastárs, míg a teremő  
500 Szabályának: “szeretni” megfelel;

- S ha ezt nem bírja, sem önnön maga  
 Élvezni, sem mást élveztetni nem tud:  
 Csak földteher, s élettelen agyag.  
 Mert mint tavasszal a kertekbe két szál  
 505 Ibolyát ültet a kertész, hogy egyike  
 Teljesnek nyíljon, s bokros fűrtivel  
 Jelelje ki a fajt, – s a másika  
 Csak magvat hozzon: úgy az asszonyember  
 Csak fajt tenyészteni van előteremtve.  
 510 Soká öltözködik menyasszonyom.  
 Hah, zúg a kürt! Jer Jole, itt a násznép!  
*(Férfiak és nők jőnek; Herakles elővezeti Jolét.)*

#### NÉPSZÓNOK

Fogadd el jobbágyid, s vitézeid  
 Leghűbb kíváнатát: hogy boldogítsd  
 Zeus fiát, a győzhetetlen embert.  
*(Kincset raknak Jole lábához.)*

#### RABNŐK

- 515 Legyen szerelmed oly bájjal virágzó,  
 És olyan szende, mint e kis halom.  
*(Virágot szórnak elébe.)*

#### JOLE

*(Magában.)*  
 Volnék pór, e fény elszédítene.  
 De még egy hódoló hibázik. Óh!  
 Ne jönne bár!

#### DEIANEJRA

*(Jön gyászba öltözve.)*

- Mint rabnőd eljövék  
 520 Nászodra én is, nagy király; fogadd el  
 Egyetlen kincsemet, mit adhatok.  
*(Egy inget ad Heraklesnek.)*  
 Öltözd fel a menyegző éjszakán;  
 Neked menyasszony, nincs ajándokom.



525 De van kérésem, melyet szívszakadva  
Intézek hozzád: úgy szeresd Heraklest,  
Mint én.

*(Indul.)*

HERAKLES

*(Megnézi az inget.)*

Megállj! Vidd vissza öltönyöd;  
Ez véres, és menyegző éjszakámon  
Nem hordok véreset.

*(Visszaveti.)*

DEIANEJRA

*(Kétségbeesve.)*

Óh, jaj nekem! *(El.)*

HERAKLES

*(Int, s a nép eltávozik.)*

530 Jolém, magunk vagyunk. Kell esküszó,  
Mely megtudatja véled, mint szeretlek?  
Ha kell: ím esküszöm: hogy nincs az égben,  
Nincs Vulkán műhelyében lángözön,  
Mely jég ne volna lángom ellenében.  
És esküszöm még azt is, mit soha  
535 Nőnek nem esküvém: hogy kívüled  
öbbs földi nőt szeretni nem fogok.  
Most szólj te, hogy szeretsz-e?

JOLE

*(Remegve.)*

Én szeretlek.

HERAKLES

Úgy élj, mint e szó nem hazug. Nejem!  
Mért reszkettél meg?

JOLE

*(Rendbeszedi magát.)*

Óh, édes Herakles!

540 Én nő vagyok, és a mi jellemünk:  
Remegni. Minden hirtelen öröm-  
S bánattól megmered szivünkben a vér.

HERAKLES

Kicsókolom hát a fagyot.

*(Jólét megfogja, ki elbűzódik.)*

Mi ez?

JOLE

Herakles, egy kérésem van, ha azt  
545 Betöltöd; úgy szeretlek mindörökké.

HERAKLES

Mi az?

JOLE

Egy holdja éppen már ma van  
Annak, hogy jó atyámat eltemettük;  
Engedd, hogy e nap még érette sírjak.

HERAKLES

Nehéz egy perccskét is várni. De  
550 Hű nő csak a hű magzatból lehet.  
Sírhatsz. – Reggel tehát?

JOLE

Nem; holnap estve.

A csillag, a hold, és az éjmagány  
Leghűbb barátja a szerelmeseknek.

HERAKLES

Úgy holnap estig árva lesz Herakles!

*(El Jóléval.)*

*(Kert. Éjszaka.)*

DEIANEJRA

*(Jön.)*

555 Elcsendesült a nép, mely kínomon  
Táncolt. A vőlegény! – Hah, félre tőlem

Rossz gondolat! A vőlegény siratja  
Avult nejét; – igen! siratja; ezt  
Kell hinnem, mert másképp megőrülök. –  
560 Ajándokom nem vette el! Talán jó!  
Magam sem tudtam, és most sem tudom,  
Mi az? – Jól látok-e? Ki jó felém?  
Hah, a menyasszony jön meghűteni  
Tűzkeblét! Messze-messze fuss el asszony –  
565 Te illet nem nézhetsz.  
(*El sebesen.*)

JOLE

(*Jön.*) Még egy napom van,  
Csak egy napom; és nem tudom, miért  
Rimáncodtam ki ezt is? – Óh, tudom,  
S megvallani mégsem merem. Ki véle!  
“Szeretsz!” Elég! Mindent megmondtam; és  
570 Nem kérdé senki, nem hallotta senki.  
Mindennap egy istendal hangozott  
Ablaklugosaim közt, és a dalnok  
Remegve nézett fel: hogy értem-e?  
Az csalt ki most is hát leány? Igen!  
575 Az első csókot titkon rálopom  
S a többi vesszen el cserében a sirért!  
Ott jön! Hová legyek! agyonpirúlok.  
(*Egy bokor mellé búzódik.*)

LANTOS

(*Jön, kezében lant.*)  
“Nincs több szegény, csak én, nincs több szegény,  
Csak a lantos; csak a lantos szegény!  
580 A pór nyugodt, nem bántja lelki vágy, –  
Nem álmodoz tündérvilági lényért;  
A földön kóborol, szánt, és magot vet, –  
S nincs gondja több: ad-e esőt az ég?  
A hős mit álmodik: csak harc s dicsőség  
585 S azt véren szerzi meg; gyermekdolog!

Hegyes vassal piros vért önteni!  
 És a király mi boldog! Kincs között  
 A föld legfölső trónusán mosoly,  
 És amit álmodik, vagy szíve kíván:  
 590 A rabnép megreszketve tölti be!  
 Óh, Istenem! Mi boldog a király!  
 De a dalnok, kit a föld megnevet,  
 Kit holdkórosnak csúfol a világ,  
 Kinek nincsen hazája, nincs laka,  
 595 Kinek a nappal bűvös lámpafény,  
 Kinek az éjjel szellemek hazája,  
 Kit álmi közt görcsök rángatnak össze,  
 Ki képzemények földén édeleg  
 És bűvsugárt rabol a szellemektől,  
 600 Önvesztire. Hah, mert az Istenország  
 Üdvét megérzi, s érte dalra kél,  
 Őrjöngve, mert odáig lantja nem hat,  
 És itt alant nincsen, ki értené,  
 Mert aki érti, az csak olyan örült  
 605 Mint ő maga, – óh, mily boldogtalan  
 Csak zeng, csak zeng, míg húrja megszakad!  
 Nincs több szegény, csak én, nincs több szegény,  
 Csak a dalnok, csak a dalnok szegény!”  
 Hah, mért rezeg kezemben e darab fa?  
 610 Enélkül boldog volnék! El vele  
 A porba! *(Nézegeti.)* Elhajítsalak? Minek vagy,  
 Ha nem szólsz? Lelkem adja untalan  
 A hangot húrjaidba? És utóbb is  
 Elvesztegesse rád életfuvalmát?  
 615 Nem, nem, nem hordalak! Nem adsz te semmit  
 Nekem! Csak elveszed! Hitvány barát vagy,  
 S idétlen visszhang; menj a porba hát.  
*(Elveti lantját, s Jole felveszi.)*  
 Nyögsz! Megszakadt fakebled? Semmi sem,  
 Most már szabad vagyok és társtalan,  
 620 Most könnyű és vidám! De boldog-e?

Nem; még most is boldogtalan; szorong  
A szív, és kér! De mit? Leányt, leányt!  
Jolét, az égi lányt! Ah, nem jön ő!  
Nincs több szegény, csak én!

JOLE

*(A búrt megrezzenti.)*

Csak én!

LANTOS

Mi az?

625 Most is visszhangzod a mell kínjait!  
És csúfolsz rossz darab fa.  
*(Indulattal lantjához indul, s Jole kezében látva, megáll.)*  
Hah, te vagy!

Ne fuss!

*(Megfogja.)* Hiszen ösmerjük már mi egymást!

Agyamba teremtelek meg és

Azolta keblemben nővél virágnak;

630 Szememből öntözgettelek naponként,  
Hogy meg ne hervadj; lány, ne is tagadd;  
Légy néma, én szavad így is megértem,  
Mert reszket szíved, és arcod pirul.

JOLE

Bocsáss el. Ifjú, te nagyon merész vagy!

635 Én nő leszek!

LANTOS

Enyém?

JOLE

Heraklesé.

LANTOS

Mindegy, ma még enyém! Elég a földön

Egy éjszakát üdvök közt élni át.

*(Megöleli.) (Euristheus Jolaust karjánál fogva vezeti, s Joléra mutatva szól: "Láttad?")*

## HARMADIK FELVONÁS

### VÉRES ING

*Személyei: Herakles, Euristheus, Jolaus, Deianejra, Jole, Kaliste s több  
rabnők.*

*(Kert. Alkonyat.)*

EURISTHEUS

*(Jön Jolausszal.)*

Láttad hát a hű nőt, kiért Herakles

Deianeirát elhagyá? Koldusfiúval

640 Szerelmeteskedik a nászi éjen.

JOLAUS

Szörnyűség! Mit teszünk most?

EURISTHEUS

Mit teszünk,

Azt kérded? Van kérdezni most idő?

Áruld el Jolét.

JOLAUS

Elhiendi-e

Egy szolgának szavára? Tedd uram

645 Magad, mit énrám bízol.

EURISTHEUS

*(Megütöközve.)*

Én? Bolond!

Mi gondom nékem arra?

JOLAUS

És nekem mi?

EURISTHEUS

Elég, rossz szolga! Elmegyek tehát,

És elbeszélem kedves, jó uradnak,

Hogy leghívebb szolgája, amidőn  
650 Urának boldogságát látja kockán:  
Mint a hal, akkor is némán füle;  
És majd gondolkozunk: ugyan miért  
Tevé ezt Jolaus? Könnyen lehet,  
Hogy azt sütjük ki: Jolaus kerítő.  
(*Indul.*)

JOLAUS  
655 Maradj! Mikor mondjam meg neki?

EURISTHEUS

Ma,  
Itt e helyen, midőn menyasszonyával  
Fog édelegni.

JOLAUS  
És mért éppen akkor?

EURISTHEUS  
Rövidlátó! A hős megtudva azt,  
Hogy keblén egy kígyót szorongatott:  
660 Megfojtja, és a régi nőt bujában  
Szívéhez zárja.

JOLAUS  
Bár úgy lenne! Én  
Deianeiráért mindent teszek.

EURISTHEUS  
Nézd csak, jön a menyasszony! Milyen álmos!  
Mily halvány! Nem csuda; múlt éjszaka  
665 Enyelgett. Menj fiam, – kikémlelem  
Még jobban a bűnöst.  
(*Jolaus elmegy.*) A jó bolondot  
Rászedtem. Mindent el merek követni,  
Csak aztat nem, hogy a nagy óriás  
Szemébe nézzek; mert egy félkeze  
670 Kirázná lelkemet. Teremte eszközt

Mindenre a sors, csak legyen, ki azt  
Használni tudja, és én jól tudom.

JOLE

*(Euristheus karjába diül.)*

Bocsáss meg, frigyünk megszakadt.

EURISTHEUS

Hogyan?

JOLE

Én nem segítek célodban.

EURISTHEUS

Nem-e?

675 Hamar felejtet a tort, melyet ültél  
Apád fölött; nagyon hamar, menyecske.

JOLE

*(Fájdalommal.)*

Azt nem, de tenni semmit sem merek!

Euristheus! Hogyan csaljam meg őt, –

Őt, a kedves fiút!

EURISTHEUS

Leány, kit értesz?

JOLE

680 A lant – vagy inkább is: senkit sem értek,  
Csak azt akartam mondani: Herakles  
Megölhet vad dühében, s élni vágyok.

EURISTHEUS

*(Magában.)*

Mindegy már; így vagy úgy.

*(Jóléhez.)*

Kedves leányom!

685 Igaz, te ifjú vagy, s kár volna érted,  
Ha mérgében széttépne; ezt ma reggel  
Gondoltam csak meg! Semmi az, ne búsulj;  
Csak már ma játszd el még hűn a szerelmest;



Egy nap nem a világ! A tengeren  
Van csónakom, – holnap viradt előtt  
690 Megszöksz velem. Elég nagy a világ,  
Elférünk benne.

JOLE

Óh, minek nekem  
Az atya? Benned új atyát találtam.

EURISTHEUS

S nem mostohát.

JOLE

Még egyet, jó atyám!  
Egy ifjat elviszesz, kit én óhajtok?

EURISTHEUS

695 Miért ne, hármat is! A föld inog,  
Herakles lépte ez. Isten veled!

JOLE

Megállj egy percre, elmegyek veled.  
Örömtől reszket minden ér tagomban;  
Lecsendesítem egy kicsint. Siessünk.  
(*El Euristheusszal.*)

HERAKLES

(*Jön.*)

700 Nem jó menyasszonyom, s az estve itt van!  
(*Föltekint.*)

“A csillag, a hold, a szerelmesek  
Barátja”, mert fagyos fény mindenik,  
S ilyen kell a kebelnek, hogy hevében  
Ne olvadjon szét, és ne égjen el;  
705 Mi is leendene a nagy világból,  
Ha minden szellem, állat és növény,  
Mi párószik, nappal páródzanék?  
Megégne a föld, ég, a nap maga,  
A lég, a víz, és a sok istenek,

- 710 A tűzvilágban semmülnének el.  
 “Szeretni!” E szócskát ki érti úgy,  
 Amint kell érteni? E szó: Isten maga;  
 Vagy még annál is több: az isteneknek  
 Bölcsője. Még minekelőtte ők  
 715 Születtek, és még nem volt gondolat,  
 Nem kezdet; már e szó ébren vala,  
 A porszemek- s gőzcseppeket e szó  
 Nászítá össze, hogy legyen világ,  
 S világban istenek. Mert a világ  
 720 Csak e nász gyermeke, s az istenek  
 Csak a rokon lények kisgyermeki. *(Jole jön.)*  
 Óh, Jole, mily későn jössz! Jer közelb,  
*(Ölébe ragadja.)*  
 S olvadj föl vélem itt: hogy elvegyülve  
 Hím-vérem és lelkemnek lényegében  
 725 Ne sóvárogjak asszonyért, s kijátsszam  
 A sárgyúrót, ki részeg mámorában  
 Az embert két példányban nyomta ki.

JOLE

Herakles, szétszorítod szívemet!  
 Ah, így szeretni én alig bírok!

HERAKLES

- 730 Gyengébben foglak hát menyasszonyom,  
 Mért törném össze a harmat-kebelt?  
 De még nem is csókoltál! Én se még.  
*(Megcsókolja, s Jole megsápad.)*  
 Mért sápadsz, édesem?

JOLE

Megszúrt szakállad!

HERAKLES

- Levágom holnap. Arcomon szakáll nincs,  
 735 Nyomd rá hát csókodat, – a szűz ajak  
 Első csókját!

JOLAUS

*(Melléje megy.)*

Nem első az, uram!

Az első tegnap a lantosnak adta,

Egy dallért.

*(Jole felsikolt.)*

HERAKLES

*(Fölugrik.)*

Nő, igaz?

JOLE

*(Remegve.)*

Igaz! Igaz!

HERAKLES

*(Rémítő dübhel.)*

Koldus! Te egyet sem bírsz megszeretni,

740 Mégis kettőt akarsz! Egyetlen egyszer

Csókoltalak meg, és sápadt maradtál.

*(Gúnyosan kacagva.)*

Mert szúrt szakállam! Meghalsz, gyáva nő!

*(Karjával a légbe emeli, agyonszorítandó.)*

Mi ez? *(Az elájult lányt leereszti.)*

Karomnak izma megmeredt

S nem bírom összenyomni, hogy közötté

745 Szétmorzsolódj! Asszony! Te puha asszony!

Mi van benned? Vesédre kúcsolódott

Karom büvvillany lepte meg, s lerezgett

Az érceren keresztül a szivig;

És nem bírok – és semmit sem bírok!

750 E kéz, mely Antaeust ropogtatá:

Egy békacsontot összetörni nem bír.

Nézd Jolaus! Még tátoz! Nézd csak őt!

Mert én nem nézhetem tovább! *(Elfordul.)* Ha-ha,

Nevessünk Jolaus! Úgysem tudunk

755 Mást tenni!

*(Euristheus jön.)* Vén! Ne vess velünk te is!

Ha-ha-ha, így! Jolaus, fogd meg karom,  
Nagyon bágyadt vagyok!  
(*Jolaus egy pázsit székre viszi.*)

EURISTHEUS

(*Jóléhoz hajlik.*)

Élsz még leány?

JOLE

(*Fejét felemeli.*)

Te itt? Mikor megy sajkád?

EURISTHEUS

Semmikor.

(*Eltávozik.*)

JOLE

Hah, megcsalt még e vén is!

(*Visszarogy.*)

HERAKLES

(*Hidegen.*)

Jolaus! –

760 Űzz el minden nőt házamból e percben!

JOLAUS

(*Fájdalommal.*)

Minden nőt!

HERAKLES

Mondtam.

JOLAUS

Istenem! Mi lesz,

Belőlünk? Nagy Herakles, minden asszonyt

Nem űzhetünk el.

HERAKLES

(*Komorán.*)

Mért?

JOLAUS

Ki fogna főzni?

HERAKLES

*(Felkél.)*

Hagyj meg hát egy vénet.

*(El.)*

JOLAUS

*(Jólét megrázza.)*

Először is

765 Te menj! Vagy még feküdj; majd erre hajtom  
A többit is.  
*(El.)*

JOLE

*(Fehánszorog.)*

Megcsalt Euristheus!

Hah gyáva asszonyjellem, gyáva szív!

Megfagysz a legkisebb viharban is;

Elvesztet lélekéberségedet,

770 Ha vész közelg és földre rogysz sikoltva,  
Mi vagy te? Nem-e annyi vér s ideg  
Van benned, mint a durva férfi-szívbe?  
Miért nem állsz meg hát helyén? Minek  
Szorúlsz az oldalhoz.

*(Mellére teszi kezét.)* Mostan kiteplek! *(Sóbajtva.)*

775 Volnál enyém: megtenném. – Nincsen-e  
Más életműszer bennem, mely csatámat  
Kivívná? A fő, az ajak? Hiába!

Az asszony csak szívével tud csatázni

És oly mezőn csak, ahol csálni kell; *(Keserűn.)*

780 Most már semmit sem ér; kiösmerék!  
De mégis! Nincs, hiába, több remény;  
Le kell pályámról lépni! Óh, megöl  
E gondolat! *(Kezét összekulcsolja.)*

Megállj, megállj! Mi volt,

Amit Deianejra tegnap este

785 Nász-öltönyül nyújtott a vőlegénynek?  
 Egy véres ing! Mért volt az véres ing?  
 És mért nyújtotta éppen nász alatt?  
 Miért mondta, “jaj nekem”, midőn Herakles  
 El nem fogadta? Mért kiálta egyszer:  
 790 “Te fogsz szeretni még, Herakles, engem” –?  
 Nincs-e itt egy titok elrejtve? Nincs-e  
 Az ingben bűverő, melyet lehetne  
 Használni? Ezt ki kellene nyomozni;  
 És még ma. Bátran csak leány! Amott jó  
 795 Deianejra; most mind vedd elő,  
 Amit csak tudsz: mert önfajod csalog meg.  
 (*Deianejra jó.*)  
 Segíts, segíts!  
 (*Lábához omlik.*)

DEIANEJRA

Te üdvöm gyilkosa,  
 Te mersz még kérni tőlem? Mondd, mi van még,  
 Amit nem adtam!

JOLE

(*Felkel.*)

Egy bocsánatot.  
 800 Én vétkezék, jó asszony, ellened;  
 De minden vétkem: hogy leány vagyok,  
 S mint ifju lány, elég hiú Heraklest  
 Rabomnak látni. Óh, Deianejra,  
 Én nem szerettem férjedet soha,  
 805 S ő is csak azt szerette bennem, ami  
 A nőt teszi; nem voltam álminak  
 Választott ideálja; ő kiküzdvé  
 Minden csatát a földterén, busongott,  
 S unalmában eszébe jött szeretni;  
 810 Minthogy más nő nem volt közel, szemét  
 Rám vette; s nem tudom, mért: már megútált;  
 Talán mert nője is bír annyi bájjal,

Mint én; talán mert nője is csak asszony,  
Mint én. – Azért, ha el tudod felejtetni  
815 Fájdalmaid, vagy orvosolni vágyod:  
Hódítsd meg újra őt; hízelgj neki,  
Vagy vedd elő mind, amivel mi nők  
Igézni szoktunk; – és élj boldogull!

DEIANEJRA

Haszontalan! Herakles megvetett!  
820 Mi volna ily kisenyvedett kebelben:  
Mi őtet vissza bírná csatlani?

JOLE

Ha jól emlékezem szavadra, egykor  
Azt mondád: ő fog még szeretni téged;  
Hol a talizmán, melyben bizakodtál?

DEIANEJRA

825 Ott: hogy távozz leány. Ez többet ér  
Mindennél. Még ifjú és kellemes vagy,  
Boldog lehetsz.

JOLE

Ha válaszod csak ez,  
Úgy elmegyek. Hanem felejtsd azt,  
Hogy hős Herakles itthon ülni nem tud  
830 S a messze földön sok szép lány lakik.

DEIANEJRA

Ne mondd, ne mondd!

JOLE

Ha úgy parancsolod,  
Nem szólok semmit; sajnállak szívemből,  
Hogy boldog lenni nem tudsz, és lehetnél.

DEIANEJRA

Egy könnyet látok arcodon, talán  
835 A részvét könnye! Óh, hiszen te is  
Csak nő vagy, mint én; és ifjú szíved van,

Mely rossz még nem lehet; jer, és ölelj meg!  
 S ha sorsom érdekel, figyelj szavamra,  
 És adj tanácsot, mit legyek teendő.  
 840 Sok év előtt, midőn még lány valék:  
 Vitézek küzdtek értem, és közöttök  
 Nessos így, egy hatalmas óriás;  
 Szép volt, s magas, mint bércek cédrusa,  
 De mégsem oly dicső lény, mint Herakles,  
 845 Ki istenekkel vívta el csatáit,  
 Hogy engemet megnyerjen. Egy napon  
 Nászunk után Herakles felfogott,  
 És vitt honába; Nessos jött velünk,  
 Midőn egy széles, mély folyó kanyargott  
 850 Előttünk, Nessos megszólalt: Herakles!  
 Te kisebb vagy, mint én, ahol te úszol,  
 Én lábolok csak; hogyha nem neheztelsz,  
 Én nődet átviszem, s te ússz előre.  
 Herakles úszott, s én remegve csüggttem  
 855 Az óriás karjában; és midőn  
 Már a folyam medréhez ért velem,  
 Nessos megfordult, visszavitt, – s csufolva  
 Kiáltott férjemnek: kövesse őt,  
 És futni kezd. Megmeredt Herakles,  
 860 Mert tudta, hogy az óriás ha fut,  
 Azt senki el nem éri; nagy dühében  
 A földön tombolt, és íját ragadta;  
 Szivem mellett suhant a nyíl, s az ifjú  
 Roskadva a homokba dült; piros  
 865 Arcán a szín megsárgult, és szemét  
 Reám meresztve szól: “Deianejra!  
 A nyíl mélyen hatott, bucsúzni nincsen  
 Időm; emlékjelül fogadd el ezt;  
 (Ekkor gyorsan lehúzta a véres ingét)  
 870 Ha egykor a férj, akit most imádsz,  
 Megun, vagy hültni kezd: e véres inget  
 Hordoztasd véle, és haló szerelme



875 Feléled újra.” Ekkor megszorítá  
Jobbom, s nagyot kacagva megmeredt.  
Azolta a talizmánt őrizem.

JOLE  
S mit vagy teendő most vele?

DEIANEJRA

Talán

Eltépem.

JOLE  
Önnön boldogságodat  
Eltépni! Add inkább nekem.

DEIANEJRA

Leány!

880 Rossz lélek szól belőled? Hogyha van  
Hatása, újra te csábítsd magadhoz?  
S én legyek eszközöd?

JOLE  
Nem értesz engem.  
Minek nekem kedves Heraklesed?  
Használhatom én másra is.

DEIANEJRA

Bocsáss meg!

885 Ezt elfeledtem. Mit gondolsz tehát,  
Ráadjam?

JOLE  
Mért kérdezzsz ily balgaságot?  
Azonnal még ma!

DEIANEJRA

Jó.

JOLE  
(*Megöleli.*)

Óh, angyalasszony!

De megkönnyítéd lelkemet; mi csendes  
Most szívem! Mert te még boldog leszesz!  
Meg fogsz-e emlékezni néha rólam?

DEIANEJRA

890 Örökké jó leány! míg csak lehellek.  
(*Karjába fogja.*)

JOLAUS

(*Jön egy sereg nőt hajtva.*)  
Hó! Még itt is van társ! Most vége a  
Szerelmeteskedésnek! Asszonyim!  
Herakles minden nőt elűz magától,  
Azért előre!

DEIANEJRA

Istenem!

JOLE

(*Dühösen.*)

Hazudsz!

JOLAUS

(*Jólét a nőkhez veti.*)

895 Majd meglátjuk! – Most már mind együvé  
Hajtottalak. (*Nézi őket.*)

Szép, szép, de kár hogy elmegy.

KALISTE

Jer hát velünk, ha sajnálsz!

JOLAUS

Úgy bizony!

Most sorba! (*Sorba állítja a nőket.*)

Éhen meg nem halhatunk,

Tudjátok azt: azért közületek

900 Egyetlenegyét főzni meghagyok.

Kinek van kedve itt maradni?

TÖBB NŐK EGYSZERRE

Nékem.

KALISTE

*(Megsimogatja Jolaust.)*

Engem hagyj meg, kedves jó Jolaus!

JOLAUS

Ej nem! Csak vénet hagyhatok meg.

TÖBB NŐK

Óh, hiszen

Én vén vagyok.

JOLAUS

*(Mosolyogva.)*

Csak merném mondani:

905 Tudom kitepnétek bajuszomat!

KALISTE

Hű Jolaus!

JOLAUS

Egy szót se! Már elég!

*(Deianeirát megfogja.)*

Kegyelmes asszonyom, te itt maradsz,

Én tégedet választlak; úgy hiszem:

*(Érzékenyen.)*

Elég vénnek lát tégedet Herakles.

DEIANEJRA

910 Meghálálom, hű Jolaus.

JOLAUS

*(Jólébez.)*

S te szép,

Kacér lány! Menj elől; majd lantosod

Az indulót nyomodban füttyüli.

JOLE

Hah, semmi pór.

*(Deianeirához.)* Emlékezz meg szavadra.

DEIANEJRA

Isten megáldj!

JOLE

*(Indul.)*

Nyiladnak mérge árt-e

915 Mellednek büszke hős? Majd megtudom!

S ha ártni fog, torodra eljövök.

*(El.)*

JOLAUS

Mit sírtok lányok! Majd utánatok

Kedveseitek elküldöm.

*(A nők mennek, Jolaus kezét keresztülveti mellén.)*

Istenem!

De fáj a szívem ily sok szép leányért.

## NEGYEDIK FELVONÁS

### ISTEN- ÉS EMBERNŐ

*Személyei: Herakles. Jolaus. Hebe. Euristheus. Deianejra. Jole. Philoktetes.*

*(Terem.)*

DEIANEJRA

*(jön Euristheusszal.)*

920 Most adj tanácsot, mit tegyek?

EURISTHEUS

Leányom!

Mindig véres volt Nessos öltönye?

DEIANEJRA

Nem; csak sebétől véres.

EURISTHEUS

*(Magában)*

Igen jó!

A nyíl méregben ázott, – és a vér

Az ingen mérges. – Jó lesz!

DEIANEJRA

Mit tünődöl?

EURISTHEUS

925 Gondolkozom, csak Nessos tégedet

Imádott; és azért adá az inget,

Hogy boldog légy; mert a magas szerelm

Nemesen érez, és a halni készülő

Végső bucsúja nem színeskedés.

930 Leányom, kísértsd meg, mi bűverő

Van benne; hogyha nem használ: bizonynal

Nem is árt.

DEIANEJRA

És ha a vad óriás  
Megcsalt? Ha csak bosszúvágóból tevél?  
Mit is jelentett a kacaj: midőn  
935 Végsőt vonaglott ajka?

EURISTHEUS

A kacaj  
A nagy lelkek fohásza, amidőn  
Meghalnak. És különben veszteni  
Nincsen mit; ámde nyerni van elég.  
Add rá!

DEIANEJRA

Jó, legyen! Mindent megteszek;  
940 A legrosszabb, mi érhet, a halál;  
S annak, kit a föld nem bír boldogítani,  
Az nem nagy büntetés.  
(*El.*)

EURISTHEUS

Új tőr, amelyről  
Nem is álmodtam. Most, Isten-Herakles,  
Meglátjuk: ember megbír-e ledöntni?  
(*El.*)

HERAKLES

(*Jön Jolausszal.*)  
945 Kiűzted őket?

JOLAUS

Mind uram! Csak egyet  
Hagytam meg, – egy sovány nőcskét.

HERAKLES

Ki az?

JOLAUS  
Deianejra.

HERAKLES

*(Indulattal.)*

És mért éppen őt?

JOLAUS

Mert köztök legvénebb.

HERAKLES

*(Elszóródva.)*

Igaz, nagyon vén;

Különben mindegy: ő vagy más akárki.

JOLAUS

950 Mindegy bizony; az egyik olyan álnok,  
Mint a másik.

HERAKLES

Lódulj, ne ácsorogj!

*(Jolaus elmegy. Herakles nagy léptekkel jár föl s alá.)*

Nincsen tehát nő, kit lehet szeretnem!

Mind összesül egy pár nap csókjaimtól!

Pornak teremtvék, mért esengék értők!

955 És mégis! mégis! – Óh, nem jól vagyok!

Midőn eddig csatáztam, és csatámban

Megvérzettek: nevetve még nagyobbra

Vágám sebem, hogy több vér folyjon el;

És meg nem érzém: fáj-e a nyitott seb?

960 Most egy hitvány teremtés szállt velem

A síkra, és egy ér a szívközépen

Kettészakadt, pedig nem is győzött le,

Csak megcsalt! Jole! Jole! Hah, minek

E név most ajkamon? Elűztem őt!

965 És megtapodtam, mint csalárd kigyót.

Én istengyeremeknek születtem egykor,

S anyámtól csak sárgépemet nyerém;

Hogy korcs legyek, sem ég, sem föld fia;

Hogy mint korcs szellem fölfele sovárgjak;

970 Hogy mint sár másszak a földnek porában.

- Zeus! Zeus! Istentermészetedből  
 Semmit sem hagytál rám, emberfiadra,  
 Mint lángoló, örök szerelmedet;  
 És ebben is megcsaltál: mert neked
- 975 Az ég ha nem hajol, leszállsz közénk,  
 És lángjaink meglöpva, visszamégy,  
 S helyében egy kettős természetű  
 Lényt dobsz a földre, mint én. – Ha-ha-ha!  
 A zsarnok isten büntelen meri
- 980 Szeretni a mienket, és ha mi  
 Övéihez felnézünk, Tityusként  
 Földünk hátára fölszegez, s sasokkal  
 Rágatja szét mellünket. És az ok ki?  
 Hogy mink felnézünk? Ő, az alkotó!
- 985 Miért nem méri meg mennyit bír a gép,  
 Melyet Prometheus unalmában csinált?  
 S mért fúj több szellemet rá, mint elég  
 Mozogni csak; – minek repkedni is neki?  
*(Dördül.)*
- Haragszol rám Zeus? Mindegy nekem!  
 990 Én mint apámat, nem mint menny urát  
 Imádlak. – És ha nem tagadsz, fiadnak  
 Adj egyszer már egy szép ajándokot,  
 Adj nekem asszonyt! Mert velőm lobog!  
 S egy óra múlva testetlen megyek fel
- 995 Lakodba, megkérdezni: mért sanyargatsz!  
 Te énnekem végetlen életet  
 Igértél egykor: tartsd meg! Adj helyébe  
 Végest, de boldogot, mint a tied fönt!  
 Minek két élet egy sárból csinált darabnak?
- 1000 Minek, ha az első örömtelen  
 Múl el? Minek, ha a következő  
 A test nem élvezi? A semmi szellem,  
 Melyet, dicsekszel, hogy szobrunkba fűjtál,  
 Mért él tovább, mint a szobor maga?
- 1005 Vagy élet az, mely két különböző



- Alakban két kort él? Mért nem hagyod  
 Itt együtt őket? És minek neked  
 Ott fent a szellem? Óh, tudom, tudom!  
 Hogy meg ne und magad; s a páralények  
 1010 Trónod körül táncoljanak; s az égi  
 Nőcskék hozzád – bámulni – menjenek. *(Dördül.)*  
 Zeus, Zeus! Ha megbántottalak,  
 Felejtsd el! Óh, hiszen tudod magadról,  
 Hogy a szerelmes, hogyha küzd, bolond;  
 1015 És én olyért esengek, mit csak én  
 Merek reményleni: adj énnekem  
 Oly lényt, mint a nő, oly párját nememnek,  
 Ki nélkül nem vagyok én még csak egy sem;  
 Nevezd őt bárminek, csak add nekem,  
 1020 De szép legyen, és meg nem hervadó,  
 S ki egy csóktól nem sápad el, ki egy  
 Forró kebelben el nem ég. *(Komoran.)* Ki engem  
 Meg nem csal. Óh, add ezt apám, Zeus;  
 Nevezd őt bárminek, csak add nekem!  
 1025 Ha bér kell érte, vedd el szellemem  
 Túlföldi éltét, és told a tiedhez;  
 Vagy, hogyha léted hosszú, és magad  
 Is unod: tégy egy szép tréfát velem,  
 És semmítsd meg. – Most nem dörögsz, apám!  
 1030 Talán nem hallottad, mit kért fiad?  
 Süket lény! Hogyha szidlak, mennydörögsz;  
 És hogyha kérlek, eldugod füled!  
 Ordítsak hozzád? Adj egy lényt fajodból,  
 Asszony formájút, ámde mégsem asszonyt!  
*(Dördül, s Hebe, az ifjúság istenasszonya, könnyű öltönyben  
 lejő.)*  
 1035 Ki vagy, te szellemarcú lányalak?  
 Mi a sugár, mely homlokod köríti?  
 Mi a hervadhatlan glória,  
 Mely lényedet átfogja? Istenöltöny!  
 Hah, megimádlak, csillagok leánya.

(*Leomlik.*)

- 1040 Te mosolygsz, te megpirulsz! Mi az?  
Nemednek rendes színe? Vagy nevetsz,  
Hogy térdelek? (*Felugrik.*) Szellem, hát néma vagy?  
Vagy csak nem úgy szólsz, mint Herakles ért?  
Vagy hangod oly lágy, hogy nehéz legünk  
1045 Nem bírja visszazengni, és elúszik  
A mennybe vissza? Nem szólasz: ajkad  
Mozogna. Nem tudsz? Óh, ha volt anyád,  
Egy szóra megtanított, jól tudom.  
Nevedre; mondd, mint hangzik!

HEBE

Hebe.

HERAKLES

Hebe.

- 1050 Ösmerlek jól, örök tavaszleány!  
Te vagy, ki – amidőn csontbörtönünk  
A napnak fényétől kifárad, és  
Lealszik, és midőn az ifjú lélek  
Magát kilopva a műszer közül  
1055 Új életet kezd: áloméletet –  
Ki feltűnsz, és a lég között repesve,  
Tündérkarokkal integetsz felénk;  
Kéért kucsolt kezekkel felsirunk,  
És balgák, míg sirunk, könnyünk megindul  
1060 És felriadva bámulunk utánad.  
Óh, jól ösmérlek, én is láttalak már!  
Hogyis ne ösmernélek tégedet,  
Hiszem húgom vagy, mert apád Zeusz!  
Csakhogy te szellem vagy, s én pórfiú;  
1065 Te fönt egedben szomjas istenidnek  
Az üdvök illatát, a menny borát  
Méred, míg én itt lent a kínokat csak.  
Szellem, magad jövől, vagy Zeus apánk  
Zsarnok szavára?

HEBE

Nem; Te hívtál engem!

HERAKLES

- 1070 Igen, én hívtalak, s miért tudod?  
Mert nem mehettem hozzád. – Óh, leány!  
Mondd meg nekem, szerettek-e ti fönt?  
Lehetne-e ott nekem házasodni?  
Nem-e csak bolygótűz ott a szerelm,  
1075 Mely csak pislog, és senkit sem melenget?  
Nem-e vagytok ti ármányszellemek,  
Kik elcsalják a földnek gyermekit  
S ott megkacagva porrá égetik?  
Ne nézz rám oly mogorván! Óh, hiszen  
1080 Ha fel nem bírva fogni lényedet,  
Megbántalak, nem vétkem, – jól tudod,  
Hogy por vagyok még; úgye nem haragszol?  
Jer csak közel; mert megvakult szemem,  
Alig láthatja már mennyarcodat.  
1085 Nem mozdulsz? Majd mozdúlok én tehát  
És megkarollak, bár az égtető  
Rám roskad. *(Meg akarja fogni.)*  
Tűnni kezdesz! Óh, megállj!  
Mert így csókoltalan ha mégysz: karom  
Mely még Heraklesé, agyonszorít. *(Megragadja.)*

HEBE

*(Mosolygva megcsókolja.)*

- 1090 Nesze!

HERAKLES

*(Elereszi.)*

*(Fájdalommal.)* Te is csalsz, istenek leánya!  
Csókoltál, és semmit sem érzek  
Arcomba! Óh, sóhajtasz! Mit jelent?  
Megérezem tán egykor? Ne menj! Ne menj!  
*(Erőködik megfogni.)*  
Hiába! Nem bírok veled! Leány!

1095 Meglátlak-e még egyszer?

HEBE

(*Visszajő.*)

Sírodon.

HERAKLES

(*Indulattal.*)

Hah, síromon! Ott nem leszen menyegző!

Én érted eligértem halhatatlan

Jövőmet, és éretted semmülést

Szenvedni kész valék: s te gyáva szellem

1100 Virágtalan, berketlen mennylakod

Nem áldozod föl! Nincsen élet itt lent?

Nincs itt öröm több, mint ezüst lakodban?

Hol minden: semmiség, fenéktelen

És boltozatlan fényüreg.

HEBE

Ne bánts,

1105 Amit kérsz, nem lehet!

HERAKLES

Úgy! Nem lehet!

Koldúsabb vagy tehát az embernél!

Mert ő, ha tetszik él, ha nem, lehuny;

S te élsz akartalan, mert halni sorsod

S géped nem enged; élsz öröknapi; –

1110 S azért, hogy élj, és sorsod rabja légy:

Én meg nem osztom a mennyet veled.

(*Hebe indul szomorún.*)

De mégsem! Könny rezeg szemedbe, lány!

Éreztek ott ti is, s szerettek is, –

Hervadhatatlan arcokkal mosolygtok

1115 Egymás szemébe! Óh, megállj! Herakles,

Ha elfelejti, hogy emberfiú:

Meg bírja osztani szent sorsotok.

Még egy szót, Hebe! Vőlegényt ne várj

Lakodba mást, csak engemet!  
*(Hebe eltűnik.)* Hol ő?  
 1120 Fönt. Lát-e egykor? Síromon! Hah, az  
 A félelbermű sírja, és nehéz  
 Egészből egy felet levágni, hogy  
 A fél mégis lehessen új egész.  
*(Kézét mellére teszi, és az égre bámul.)*

DEIANEJRA

*(Jön.)*  
 Itt ő, itt, és lázasan, mint amidőn  
 1125 Végharcát küzdi a haló. – Herakles  
*(Tükör nézgel.)*  
 Nem olyan, mint volt egykor! Tántorog,  
 Az ércvonás arcán megolvadt,  
 A szem vad fénye tűzszikráltan,  
 A kar letette botját és kucsolva  
 1130 Égnek mered! Óh, most szebb mint vala!  
 Egy bájsugár övedzi át valóját  
 És mintha a lég közt olvadna szét,  
 Oly gyöngén rezg körüle. –

HERAKLES

Istenasszony!  
 Látsz-e most engemet? Sír-e szemed  
 1135 Utánam?

DEIANEJRA

*(Fájdalommal.)*  
 Istenasszony! Hát te is  
 Heraklesemre esdesz? Sír után  
 Sem bírjam őt?

HERAKLES

Ki az, ki itt nyöszörg?  
 Mit kóborolsz te, asszony, most körültem?

DEIANEJRA

Kiáltani hallottalak imént.

HERAKLES

1140 Másszor, ha hallasz is, ne hallj.

DEIANEJRA

Herakles!

Minő könnyezve villog két szemed,  
Mint reszket a mell, mily lázas szavad;  
Verejték csorg le sápadt homlokodról,  
Te rosszul vagy.

HERAKLES

Mert itt vagy; menj tőlem!

DEIANEJRA

1145 Hogy hagynálak beteg korodban el!  
Te szörnyen izzadsz, – ved le a homok-  
Király bundáját, – ez neked meleg,  
Megígesz alatta. *(Leveszi Heraklesről.)*  
Így, most már hívesb;  
A férfi mellén a páncél minek?

HERAKLES

*(Szórakozva.)*

1150 Mezítelen csak nem hagysz, asszonyom?

DEIANEJRA

*(Véres ingét kebléből kibújtatva, és Heraklesra adja.)*  
Ne, e könnyű ruha, elég hives.

HERAKLES

Mégis jó asszony vagy te.

DEIANEJRA

Istenem!

Mért reszketett meg a lélek valómban!  
Talán? – Nem – nem! Már jónak nevez.

HERAKLES

*(Ordítva.)*

1155 Jó a kígyónak a bogár! Bolondnak

- Az ész! Ha-ha-ha, ész! Zeus, Zeus!  
*(Deianejra tántorog; végre összeomlik. Euristheus az ajtónál les; Herakles mellét tépi.)*  
 Fáj, fáj! Szokott-e fájni neked is?  
 Világ, hova szállsz föl velem? Ne oly fönt!  
 Lemászok úgyis hátadról! Te szív,  
 1160 Elég kerek vagy, hát mért görzsölődöl  
 Jobban kerekbe? – Nincsen semmi baj!  
 Bunkómat, Jolaus! Csatázni kell,  
 Az istenek, a gigaszok kiszálltak  
 És – megnevetnek engem. Hah, megállj!  
 1165 Széttörlek! *(Fájdalommal.)*  
 Ah, nem küzdhetek!  
*(Fogát összevágja.)* Nekem fáj!  
 Menny és pokol, nem bírsz semmiteni!  
 Herakles a nevem. Te kis göröngy  
 Ne állj utamba, mert átléplek.  
*(Meglátja Deianeirát.)* Ujju jú!  
 Szaladni van nagy kedvem! Messze, messze,  
 1170 Hebe sír!  
*(Fut és eldől.)*  
 EURISTHEUS  
*(Rendkívüli örömmel berohan.)*  
 Megnyertem a csatát!  
 Az árbocot egy féreg rágtá el.  
 DEIANEJRA  
*(Fölveti szemét.)*  
 Fáj a szívem! Mi ez? A hős meredt!  
 S fölötte vad kacaj. – Daemon, ki vagy?  
 EURISTHEUS  
*(Herakles fölébe áll.)*  
 Már meg sem ösmersz, lányom. Nézz ide,  
 1175 E tett mutatja: hogy Euristheus,  
 Ki tudna más ily nagy vadat leütni?

DEIANEJRA

Te hát?

EURISTHEUS

Én, és te, és a mérges ing;

Tapintsd a gúzszerő kar mily meredt,

Egy tyúktojást sem bírna szétszorítani;

1180 Hol van most nagy botod, Isten-Herakles?

Nem versz agyon? Ha-ha!

DEIANEJRA

Erőt, Zeus!

Csak egy percig.

*(Herakleshez mász, és az inget tépi.)*

EURISTHEUS

Őrült nő, mit teszesz?

Hagyd rajta. Hah, a test még nem hideg;

Csak most kezd hűlni! Vissza, széttaposlak!

*(Megfogja Deianejra kezét, és el akarja Heraklestől húzni.)*

DEIANEJRA

1185 Mennykőt, Zeus, a gyilkosnak! Segítség!

*(Philoktetes és Jolaus berohannak.)*

EURISTHEUS

Bolond nő.

*(Elugrik.)*

PHILOKTETES

Istenek! Mi ez, Herakles!

*(Ráborul.)*

DEIANEJRA

*(Az inget letépi.)*

Hiába! Nem mozog! Herakles! Óh,

Késő minden, csak a halál nem.

*(Féltérdre emelkedik, és átszúrja keblét.)*



JOLAUS  
(*Odaugrik.*)

Asszony!

(*Megrázza.*)

Megholt! Herakles ébred! Jó uram!

(*Hozzáfut.*)

EURISTHEUS

(*Látván Heraklest mozogni, kétségbeesve kirohan: magával ragadja Jolét, ki akkor akar bejöni.*)

1190 Hah vissza, vissza! Él az óriás!

HERAKLES

(*Felugrik.*)

Kínoztatok, de nem fájt. (*Meglátja nejét.*) S ez mi itt?

Holt asszony? (*Vadul kacagva.*)

Úgy jó a nő, hogyha holt!

## ÖTÖDIK FELVONÁS

### A MÁGLYA

*Személyei: Herakles. Philoktetes. Jolaus. A lantos. Jole.*

*(Oeta hegyén egy sír látszik és sziklák.)*

JOLE

*(Jön a lantos karján.)*

Euristheus, a bátor cselszövő

Kétségbeesve elfutott. Mi lesz most

1195 Belőlünk, jó fiú?

LANTOS

Csak jöjj hamar,

Mert él az óriás, s dühöngve jár.

Siess, még látszik háza! Óh, szorulj

Jobban mellemhez, a szirt keskeny és mély.

Nem szólsz? Vonaglik ajkad! Óh, leány,

1200 Felejtsd el búdat, mely letépi élted;

E kis lábakkal együtt átbolyongjuk

A nagyvilágot: lantolunk mezőkön,

Éneklünk bérceken, és mint pacsirták

Csók- s dalba éljük el ifjúkorunk.

JOLE

*(Leszáll a szítről.)*

1205 Menj, én nem mozdulok, míg egy hatalmas

Új bérc nem nől a föld hátán: Herakles

Sírbérce. Ormain zúgd el dalod,

Úgy a tied vagyok.

LANTOS

Ez gyermekábránd!

Szélvésszel a párának küzdeni!

1210 Megállsz-e néki, ha párbajra hív ki?

Mersz-e moccanni vagy csak nézni is rá,  
Ha összehúzza nagy szemöldökét  
Hiúzként rád tekint? Nem, nem, te őt  
Nem győzheted le, és nem is fogod.  
1215 Csókját sem bírtad el, vas karjait  
Hogy bírnád elfárasztani? Leányka!  
Hagyd abban tervedet.

JOLE

Nincs semmi tervem,  
Csak látni őt; mert szenved, azt tudom,  
S midőn ő szenved, én megújulok.  
1220 Talán eljő e helyre, megtekintni  
A nő sírját. – Nem vetted észre már ma  
Mi néma a királyi lak? Halotti  
Csend s ünnepély van ott; a férfi szolgák  
Remegve s főlesütve állanak,  
1225 S Philoktetes, a hű barát, a harcos  
Most gyermekként a kertben sírdogál.  
És mind halált jósol; s meghalni nincs más,  
Csak ő: Herakles.

LANTOS

Láttam. – Jole, Jole!  
Tekints a völgybe, jön Jolaus; utána  
1230 Két férfi, az egyik tudom, Herakles.  
Ha meglát, széttép! Jöjj a szirt mögé,  
Jöjj, jöjj, ne késsél, dőre lány!  
(*Megkapja.*)

JOLE

Ne bánts!

Én nézem őt!

LANTOS

Onnét is megtehedd;  
Jer, mondom, vagy megátkozom magam.  
(*Elrángatja.*)

JOLAUS

*(Jön fejszével.)*

- 1235 Ide temettelek, kiszenvedett nő;  
Hogy rossz Heraklesedhez, – egykoron,  
Ha ő is elpihen, s felszáll égébe –  
Könnyebben felmeheless. Szegény halott!  
Nincs senki sírni zöld hantod fölött
- 1240 Csak én, csak én magam! A szolga sír  
A nőért, kit a férj meg nem sirat.  
Nyugodj. *(Fát kezd vágni.)*

Szeszélyes még most is Herakles.

Minek lesz a rakás fa? Vagy talán  
A holtért áldozunk? Ha úgy, helyes.

HERAKLES

*(Jön Philoktetesszel.)*

- 1245 Philoktetes, Heraklest ismered,  
S mivel hogy ismered, hallgatni fogsz.  
Jolaus! Nehéz munkát bíztam reád,  
De megkönnyítem. *(Nehány fát kitér.)*  
Most hordd össze mind,  
És rakd halomra.

JOLAUS

Áldozunk, uram?

HERAKLES

- 1250 Igen.

JOLAUS

Szeretnék én is egy kis oltárt  
Építeni magamnak.

HERAKLES

Jolaus,

Hagyd azt máskorra! Most magam fogok csak  
Áldozni. – Még egyszer. – Philoktetes,  
Öllek.

*(Megöleli.)* Mért könyűzesz, régi bajtárs?

1255 Töröld meg, így nem nézhetek reád.

PHILOKTETES

Nem állsz el szándékodtól?

HERAKLES

Nem.

PHILOKTETES

Tehát

Áldás reád.

*(Kézét megszorítja.)*

HERAKLES

*(Nyilait és íveit nekiadja.)*

Még egy szót! Ím nesze.

Az égi fegyver, mely eddig soha

Célt nem hibázott, s életet soha

1260 Ott nem hagyott, hol a bőrt felhasítá,

Mert méreggel van kenve, – és tudod,

Minővel. *(Súgva.)* Nőszarkány-nyállal. Nesze!

PHILOKTETES

*(Elveszi s fájdalommal felemeli.)*

A vessző, az ideg, az ív kezemben!

S a kar, Herakles?

HERAKLES

Elhamvad.

PHILOKTETES

*(Vállára veszi.)*

Minek

1265 Nyilad, ha nem birom a kart is! Egykor

Vesztemre lesz csak.

HERAKLES

Most hagyj itt, barátom!

*(Megöleli Philoktetest, ki elmegy; Herakles tompán nyög.)*

Görcs van mellemben! Mért van az, hogy aki

Nem szenvedett soha, szenvedni egykor

1270 Így megtanul? Te büszke hős, ki könnyet  
Nem nézhettél a férfiszembe: most  
Majd elcsordítod magad is. Óh, nekem  
Irtóztatón fáj mellem! Jolaus,  
Hallottad mit beszéltem!

JOLAUS

Nem.

HERAKLES

Helyes.

S ha meghallottad volna: úgy hazudtam.  
1275 *(Magában.)* Miért is fájna? Senki sem ütött meg;  
Csak Jole csalt meg, – és a véres ing.  
Hah, nem, nem! Mind legyőztem! A leányt  
Kivertem, – és a nőt meggyilkolám.  
Szegény Deianejra! Eh mi gondom őrá?  
1280 A nő szeretni van teremtvé, és  
Ha ezt nem bír már, haljon el; minek  
Csirát vesztített lény a föld ezer  
Növényi közt, kik fajzanak s tenyésznek?  
*(Sírja mellett megáll.)*  
Ez sírja ügye, ember?

JOLAUS

Ez.

HERAKLES

Fagyos porod

1285 Hogy fel ne sírjon hozzám: rád adom  
Bundámat. *(Ráveti az oroszlánbőrt.)*  
És most megszűnik közöttünk  
Alant a földön és a föld fölött  
Minden viszony. Neked porom, ez illeti  
A nőt. – Botom! Te kedves útitárs,  
1290 Téged nem adlak senkinek; hiszen  
Emelni senki sem bír.  
*(A máglyára veti.)* Itt helyed!

- Most már fegyvertelen vagyok; leszórtam  
 Mindazt, mivel megvívtam a világot;  
 S szabad vagyok; és oly szabad: minő
- 1295 Nem voltam még: nincsen remény, dicsőség-,  
 Szerelemvágy keblemben; a nemesb  
 Szellem kiküzdött a földnek porából;  
 És nő nem dúlja föl többé nyugalját.  
 Nő, nő! Isten leendett volna még
- 1300 Belőlem: hogyha e koldus teremtés,  
 Ki más karjára függni van teremtve,  
 Nem hálóz puha keblihez; e koldus, –  
 Ki oly nyomorult, hogy saját erővel  
 Az állatok fölött sem bír ragyogni.
- 1305 Isten leendne az emberfiakból,  
 Ha a szerelem ösztöne s a nővág  
 Kihalna vagy kiforrna kebleinkből.  
 Óh, testünk halhatatlan életét  
 Csak e mámor ragadja el tőlünk,
- 1310 Mert mirriádnyi alkatrészei  
 Vérünknek untalan zsibonganak,  
 S megunva az alaknak régi nászát,  
 Új életműszert szülnek napvilágra.  
 Ne volna bennünk, semmi, ami mozgat,
- 1315 Csak a lélek: testünk örök leendne,  
 Mert a meggyúrt agyag, nem lévén mozgó,  
 Műszerje változatlan állana –  
 S bár szöknék ki a lélek – állana.  
 De mi a halhatatlanság? Halál,
- 1320 Mert, hogyha élet az: úgy megy, mozog;  
 S mozogni mindörökké nem lehet  
 Annak, mi kezdetben kezdett mozogni.  
 Mért öklelsz most te fájdalom? Miért?  
 Heraklest kínozd, ámde szellemét
- 1325 Ne bántsdl! Mit vétett e szellem neked?  
 S mi köze van a mellhez, a velőhöz  
 Őneki? Bántsdl a testet! Óh, hiába

- Még láncszemek a kétfajú vegyek,  
 Még érzik együtt egymás kínjait,  
 1330 Még visszahúzza egyik más felét  
 A földi pálya régi korszakára. –  
 Itt a kentaurus, – itt bög Kerberus,  
 Itt a halott nő, – itt a csalfa lány.  
*(Indulattal.)*  
 Hah, meg ne kísérts még egy órapercig,  
 1335 Mert úgy talán meghalni sem tudok!  
 Fuss! És vidd el magaddal a bűbájt,  
 Mely összerzegeti a férfitestet,  
 Ha egy mérföldre villanyoz felé is.  
 Fojtsd öngépedbe a rezgő tüzet:  
 1340 Mely a hím és anyának egyesült  
 Szikráitól gyúlt egyszer lángra benned,  
 S mely csak megosztva bír életet teremtni.  
 Engem ne csábíts többé! Én kiöltem  
 Mindazt. Nekem van már menyasszonyom,  
 1345 Azé vagyok. Őt tán el nem veszed,  
 Ugye Deianejra, ugye Jole?  
 Nem szóltok – csend van. Jolaus, rakj tüzet!

JOLAUS

Uram, uram mi bánt? Nem láttalak  
 Így még soha!

HERAKLES

Hazudsz! Közelb!

*(Megfogja Jolaust, s maga eleibe feszíti.)*

Ez arcon

- 1350 Mit látsz, mi oly feltűnő?

JOLAUS

Sápadást.

HERAKLES

Nem sápad-e a hold is, hogyha fogy?  
 Ne színt nézz, ember: nézz bánatvonást,



Nézz kétségbeesett villogó szemet,  
Vagy egy könnyűt; látsz?

JOLAUS

Semmit sem közülök.

HERAKLES

1355 Tapints meg, érzesz-e mozogni csak  
Egyetlenegy eret sebesben, mint szokott?  
Forró-e arcom, vagy fejem?

JOLAUS

*(Megtapintja.)*

Hideg,

Uram; és megfagy rajta a halál is.

HERAKLES

Rakj hát tüzet.

*(A máglyához lép.)*

JOLAUS

*(Lábához omlik.)*

Mivé leszesz Herakles!

HERAKLES

1360 Porrá.

JOLAUS

És én.

HERAKLES

Koplalni megmaradsz.

JOLAUS

*(Átfogja térdeit.)*

Ne hagyd árvának népedet; ne hagyd  
Vitéztelen a földet! Döntsd le a fát,  
Mért öngyilkos, ki vállain emelte  
A földet, akinek buzgánya jó nagy  
1365 Beverni a mennyboltokat, s leszórni  
A csillagot, a holdat és napot?

Óh, mért öngyilkos az, kit senki nem bír  
Megölni?

HERAKLES

Mert attól fél, hogy talán  
Akadna olyan, aki meghalatná.  
1370 Egy szót sem többet, kedves Jolaus! (*Fölemeli.*)

JOLAUS

(*Égnek emeli kezét.*)  
Amit te mondasz, áll. Szabad nekem  
Sorsod megosztani?

HERAKLES

Nem; el fogod  
Hamvam temetni. (*A mághyára lép.*)  
Egy öllel közelb  
A mennyhez, és egy öllel távolabb  
1375 A földtől! Két világ közé hajítva,  
Melyikhez nyújtsam jobbom, nem tudom?  
A test alá vágy, és a gondolat föl!  
Ne küzdjetek, ne küzdjetek! Megosztlak:  
Te, csont: csörögi le vissza földanyádra,  
1380 S keblébe bújva egyesülj vele;  
Te, nedv, te, a létmozgató anyag:  
Máglyám füstjével szállj jövő hazádba,  
Hol nincsen földi nő csábingerével;  
Hol egy példányban áll a lét s halál;  
1385 Hol a tenyészerő önnön magát  
Nő nélkül szüli meg, és léte körként  
Kezdet- és végtelen; hol a szerelmi csók  
Csak a szellemeket körző glória.  
Mi is itt lent az élet? Pillanatnyi  
1390 Álom-kínszenvedés, vagy álom-éden;  
Mi e föld? Egy sár, melyet Zeus lerúgott  
Talpáról bocskorának, s az forogva  
A semmiségbe hullott, – és mi e  
Kis sárt világnak hisszük, s életét

- 1395 Ezernyi esztendőkre méregetjük. –  
 Holott a végtelenség számoló  
 Óráján egy ezredperc léte csak.  
 Mi a nő, s ember? Az hajnalra nyíló  
 Virágcsa, mely keblébe harmatot sírt –  
 1400 Emez egy tűzparázs, mely vad hevében  
 Keblébe hullott, és leégeti,  
 S a benne rezgő harmattól kialszik.  
 Itt hagylak hát, világ! Hanem ne mondd,  
 Hogy engemet te győztél meg! S te, nő,  
 1405 Te sem mondd, hogy miattad égek el,  
 Vagy, hogyha mondod: most mondd meg szemembe.  
*(Magával kezd.)*  
 Nem, nem, de mégis – úgy van!

JOLE

*(Leszökik a szikláról.)*

Óh, bocsáss!

Lerontom a zsarnoknak legghiúbb

Hitét.

HERAKLES

Nem nő miatt, nem; és ki merné

- 1410 Azt mondani?

JOLE

*(Elejbe lép.)*

Én!

HERAKLES

*(Leugrik.)*

Hah, te! *(Kacag.)* Ha-ha-ha!

Jer hát, égj meg velem! Jolaus, tüzet!

*(Jolét a máglyára húzza, Jolaus tüzet hoz.)*

JOLE

*(Sikolt.)*

Ne bánts, ne bánts!

LANTOS

*(Lerohan.)*

Óh, irgalmazz neki!

HERAKLES

Nem, égj meg! Majd midőn nyelved zsizseg,  
Akkor mondd, meggyőztél.

JOLE

Nem győztelek.

HERAKLES

1415 Mindegy már. Nem csalsz meg többé soha!  
Ne ordítsd majd sírom fölött: legyőztem.

*(Óriült örömmel.)*

Égjünk meg! Égjünk meg! Majd hamvadon  
E kobzos dalt bög.

JOLE

*(Kétségbeesve.)*

Óh, irgalmat, ember!

Én nem tudok meghalni!

HERAKLES

*(Lelöki.)*

Gyáva, te!

1420 Együtt nem halhatunk! Tüzet magamnak!

*(A mághya füstöl.)*

*(A lantoshoz.)*

Nem halt, óh, ne félj, – nem oly hamar  
Szokott ő halni!

*(A lantos ölébe fogja Jolét, s indul vele.)*

Ha-ha-ha-ha!

*(Hosszat nevet.)*

Legyőztem őt, legyőztem őt magam.

Herakles győzte meg Heraklest.

*(A mághya lángol.)*

Ég

1425 Jolaus! Nem szomjazom, ne hozz vizet!

Jössz-e már Hebe? Sírom omladoz

Nyújtsd a villámló arcot, s csókotat  
Égcsókotat, égcsókotat!  
*(Kezével terjeng fölfelé.)*

HEBE  
*(A mághyára hajol.)*

Nesze.

*(A mághya összeomlik.)*



# JÓ NÉV S ERÉNY

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

## SZEMÉLYEK

ILMÉRINÉ, *özvegy*  
ÁGNES, *leánya, Petőfiné*  
PETŐFI, *pénztárnok*  
DÉZSY  
DÉZSYNÉ  
MOHOL TAMÁS

KÖLTŐ  
BERTA, *leánya*

JEREMIÁS, *népcsábító*  
BALÁZS, *a jégember*  
GÁSPÁR, *kocsmáros*

EMMA    }  
RÓZSA    }  
LAURA   }

SERÉNY    }  
ARSZLÁN   }  
HÖLGYI    }

RENDŐRÖK,  
KORCSMAI CIMBORÁK,  
KOLDUSGYERMEKEK,  
ÚRI TÁRSASÁG  
é. u. t.



## ELSŐ FELVONÁS CSALÁDI KAPCSOK

### ELSŐ SZÍN

(Balázs írásait 1-ső felvonásban kicsalják tőle.) \*

BALÁZS

Mint látom, jó polgár és jó keresztény  
Család lakása: szent s királyi képek.

GÁSPÁR

Csitt, csitt Balázsom! Hogyha hallanák,  
Hogy jó polgároknak nevezted őket,  
5 Főúri gőgök ellenünk csatázna,  
Pedig kérők vagyunk.

BALÁZS

Dehogyan vagyunk.  
Magunkéért jövénk – ülünk le itt.  
(*Leül.*)

GÁSPÁR

Mit mondanának! Nem látod Balázs,  
Hogy már nézésüinktől is süppedez  
10 E pamlag – nem vasembernek való –  
(*Ágnes és Dézsiné jőnek.*)

ÁGNES

Isten veled, hugom! Mentől előbb  
Meglátogatlak és kebledbe öntöm  
Minden reményimet. Mi édesebb  
A vér kapcsánál –

GÁSPÁR

Mellettünk beszél.

---

\* A drámatörredék vázlatos kéziratában a kidolgozatlan jelenetek tervét **vastag** kisbetűvel álltak a lapszálon, így közöljük a kézirat alapján mi is. *szerkesztő*

15 BALÁZS  
De majd tesz-é?  
(*Felkel.*)

DÉZSYNÉ  
Elvárlak.

GÁSPÁR  
(*Hajlongva.*)  
Asszonyom!  
Nagysád!

ÁGNES  
Mi kell! Ma nincs szombat, miért  
Nem jössz krajcárodért a többiekkel.  
S termembe hatni sáros lábatokkal  
Mily vakmerőség – el, rút cimborák!  
(*Csenget, inas jó.*)

20 BALÁZS  
Kedves nővérem, mért oly hirtelen!

ÁGNES  
Mit? Csúfot űpsz? Nővéred Belzebub.  
Ki ez ágrólszakadtakkal!

GÁSPÁR  
Nem ösmér?  
Engem sem már, nagyságos asszonyom?  
Többször valák szerencsés –

ÁGNES  
Handabanda.

25 BALÁZS  
Gáspár, ne bánts! A vérnek kapcsai  
Oly édesek! Mi majd megértjük egymást. –  
Kedves nővérem! E becsületes  
Zsírkamra: Gáspár, borkeresztelő,  
Hozzá adott nevelni jó anyánk,

30 De többször felszólítva bár, felejté  
Két évben a kialkudtat fizetni.

GÁSPÁR

*(Hajlongva.)*

200 forintot – – S mert ügyetlenebb  
S makacsb, hogysem pincér legyen, különben  
Hízelgés nélkül, talpig jó fiú.

BALÁZS

35 Szóval, mert semmi hasznom nem vehette  
Haza hozott, – és most testvéri csókot.

ÁGNES

Mocskos szemétdomb! Zsibvásári cégér,  
Én még öleljelek! Ki vélek! És  
Rosszul koholt regényökkel! Ne félj,  
40 Házunk jobb hírű, hogysem higgyenek.  
Téged pedig, kopasz fej, börtönőrök  
Tán jobban ismérnek, mint én s az ég.

GÁSPÁR

*(Balázsához)*

Nem lennél inkább pincér? Jobb minálunk.  
*(Húzza.)*

BALÁZS

Ej-ej nővérem, kissé hirtelen vagy!  
45 No, nőhibának nem nagy. Ám csak az kár,  
Hogy nem jövénk üresen, itt tanúim.  
*(Írásokat húz.)*

ÁGNES

*(Elszalad, hirtelen eszmélve.)*

Hadd lám!

BALÁZS

Hohó! Ha fénytermet nem is,  
De észet hagyott atyám örökbe, majd  
A bíróság előtt. Ugyis deák!

ÁGNES

50 Tudod mit! Mondj le a családi névről,  
Ne mocskosíts be a világ előtt.

BALÁZS

Mily jól neveltél, Gáspár, a lebújban,  
Ott is nem lopni, megfogatni bűn csak.

ÁGNES

55 Ellenben én itt, mint szűkölködőt  
Kitartalak.

BALÁZS

Lám, lám, én gondolám,  
Örülni fogsz, hogy két testvéri szűbe  
Önthetsz panaszt. De rajta nem kapok,  
Mit hordjam más baját. Családneved  
Tartsd meg, vigyázzak arra is? Hiszen  
60 Ember vagyok. Adj ennem, innom,  
S itt van kezem! De mit sem dolgozok.

GÁSPÁR

És pénzemet, nagyságos asszonyom.

ÁGNES

(Egy almáriumból.)

Itt van. Te végy becsületes ruhát  
S maradhatsz.

BALÁZS

Már testvérségünk ki van.  
65 De mondja ön meg, vajjon a ruha,  
Mely rajta van, becsületes mez-é.

ÁGNES

Az.

BALÁZS

Becsületes az is, melyben lopunk?  
S Aristidesnek rongya becstelen.

*(Leül)*

ÁGNES

Ha férjem jó, honn nem vagyok.

BALÁZS

70 Megálljon, asszonyom! Csak én előttem  
Ne kérkedjék nagyon rajtam művelt  
Könyrületével, az ördög nem alszik,  
Kipattanthatnék hát mögött akármit.

GÁSPÁR

*(Meghatva.)*

Balázs!

75 Úgy látszik, jó fészekben hagytalak,  
De ha megunnád, jőj le a lebújba,  
S a vén Gáspár, mint gyermekét fogad be.

BALÁZS

Sorsod ne mérjen itszéddel. Ne félj,  
Ne tegyen szelíddé, mint te a bort,  
Nem doblak el rongyommal.

GÁSPÁR

Jó fiú.

*(El. Mohol jön.)*

MOHOL

80 Hol az asszonyság?

BALÁZS

Férje ön?

MOHOL

Nem én!

BALÁZS

Hát honn van. Ah, megálljon egy kicsinyt,  
Vajjon minő járatban oly sietve?  
Nem férje, mondja, hogy nem kedvese,  
Arról alakja jótáll! Tán szabója,

85      Hogy férje nem láthatja s ön igen.

MOHOL

Imádságtársa.

BALÁZS

                    Miért nem jött előbb,  
Mi is imádkoznánk, de ön siet.  
(*El.*)

BALÁZS

első monológja

-----  
-----  
-----  
-----

(*Ágnes és Mohol jönnek.*)

(Mohol machinációi szem előtt.)

ÁGNES

Miért nem szóltál, kedves, mindjárt nekem,  
Nem érdemeltem-é bizalmadat?

MOHOL

90      Nehogy haszonlesésnek hidd, szerelmem,  
Alázattal tűrök minden csapást  
Istentől – ah, de ez kétségbe ejtne.

ÁGNES

Itt a pénz, míg nekem van, néked is van,  
Hisz lelkem drágább és az is tiéd.

MOHOL

95      Lassan barátném, nem vagyunk magunk.

ÁGNES

Ah, egy szűkölködő, én tartom őt.  
Alszik.

MOHOL

                    Nem irigyletem pénzt soha,  
Mert dőren láttam elfecsérlni azt,

100 Tőled tanultam, mennyi élvezet  
Kegyes tetteiben.

ÁGNES

Csak ne volna férjem.

Mohol! E férj tüzes kardú Mihály  
Az éden ajtaján. Csak ő ne volna.

MOHOL

105 Ő oly jó lélek, hogy ohajtanám  
Fölvételét e bánat tengeréből  
Az élet országába.

ÁGNES

Jó Mohol,

Én azt hiszem, hogy az nem is szeret, ki  
Szerelméért vétkezni fél. Imént  
Megloptam férjemet érted – kívánd,  
Eltépek mindent, ő sem halhatatlan.

MOHOL

110 Meglopta férjét? Hát nem kölcsön-é  
Az, nő nem lophat férjétől,  
S egy embert ment meg, itt van iratom.

ÁGNES

*(Eltépi.)*

S nem jótett-é az égbe bésegíteni?

MOHOL

*(Titkon.)*

Menjünk be, Ágnes, pislog itt az ember.

*(Ágnessel titkon beszélve el.)*

*(Petőfi, Dézsy és mások.)*

PETŐFI

115 Itt vannak kulcsaim! Tessék önöknek  
Megtenni a vizsgálatot.

DÉZSY

Hiszen

Csak szertartás –

PETŐFI

Itt vannak számadásim.

(*Az almáriumot kinyitva vizsgálódnak.*)

Ki vagy te vakmerő suhanc szobámban?

BALÁZS

Ember.

PETŐFI

Miféle? Kézműves, művész?

BALÁZS

120 Minek köszönheted, hogy szült anyád?

PETŐFI

Bolond! Hogy férje férfi volt.

BALÁZS

Azaz

Hogy a férj volt bolond. De félre evvel.

Ládd, pénztárnokság nem tett férfivá,

De ez pénztárnokká s mégis hiszed,

125 Hogy címtelen az ember mit sem ér.

De ha nem tetszem, szidd anyósodat.

DÉZSY

Bocsánatot, Petőfi! Húszezer

Forint hibázik – többször számolám.

PETŐFI

Lehetlen.

BALÁZS

Hej Petőfi, jól vigyázz,

130 Szekrényed más kulcs is nyitja tán.

(Két vers a rossz nőkről.)

-----  
-----



DÉZSY

Hiába, zár alá kell venni mindent.

PETŐFI

Úgy szólok hozzád csak, mint jó baráthoz,  
Tudom, hogy a törvény kemény, de te  
Ismérsz, három napot csak. Tán nyomába  
135 Jövök mindennek, s hogy ha nem, javam  
Szent szó biztosítja.

DÉZSY

Csak neked

Teszem meg, sógor [?] – gondold meg, mimet  
Tevém kockára.

PETŐFI

Jó, derék barát.

*(Dézsy s a többiek el.)*

BALÁZS

Megálljon, nője nem fogadja önt.

PETŐFI

140 Hogyan? Ily cimbora tiltandja-é,  
Hogy a férje nőjét akkor látogassa,  
Ha kedve van?

BALÁZS

Imáz, tán gyermekért.

ILMÉRINÉ

*(Bejő.)*

*(Ágnes előbb érintse ezt.)*

Hát többé senki sincs szolgálatomra,  
Fiam, Petőfi, vén anyósodat  
145 Ekként becsülöd-é meg?

PETŐFI

Óh, anyám

Ne érintsd a sebet, mely nékem is fáj,  
Nézd, nőmhöz vágyok menni és kizár.

*(Móhol kisurran, Ágnes jó.)*

Jól látok-é, anyám! Óh, nézd, anyám!

ILMÉRINÉ

150 Lányom régtől vigyázok lépteidre,  
Te az erényt szűdből nyelvedre vetted,  
Felejtet, nő, felejtet, gyermekem vagy,  
A vér megsértett kapcsa rémes átok.

ÁGNES

Mily szép erényszónoklat, e fiú  
Hozzá a példa. Úgy-e jó anyám,  
155 Ezt elfeledted?

PETŐFI

Nő, ki volt veled?

ÁGNES

Egy jó barát, – vagy tán mert lelkemet  
Nőbőrbe varrta a sors, hogyha lelkem  
Egy férfiúban lel rokonra, ne  
Legyen szabad barátjának nevezni?

PETŐFI

160 A lélek oszthatatlan, lelkedet  
Tőlem kell elrabolnod a barátnak.

ÁGNES

Tőled? Hát volt-e nálad, gyáva te!  
Ha így választott volna, megtagadnám.  
Éltemben nem szerettelek.

PETŐFI

165 S az esküsónál –  
Hogyan,

ÁGNES

E nő lett szerelmes  
Pénz és cimedbe, és engem, szegényt  
Horog gyanánt használt, mert szűmben alvék

A szent szerelem.

PETŐFI

S még kérkedel,  
Hogy megcsalál, bár kínom már elég.

ÁGNES

170 Sosem szerettelek; mit tartozom,  
Azt megcselekszem, többre nincs jogod.  
S te mit panaszkodol, anyám?

ILMÉRINÉ

Cselédid

Fel sem veszik parancsom, s én szegény,  
Vén napjaimra állok elhagyattan,  
175 Szükséget szenvedő, nézd, nézd ruhám.  
Hát illik-e ez lányom dús lakodban,  
Vigyázz magadra, én nem átkozódok.

ÁGNES

(A lányt már előbb említni.)

A bőséget megszoktad-e előbb?  
Szegény polgárleány, szerelmedet  
180 Eladtad az apámnak, s gyermekid,  
Egy lányt és egy fiút merő erényből  
Kidobtad a világba. Hát nem-e  
Ez volna sorsom is, ha a papok  
Hókusz-pókussza nem jött volna közbe.

PETŐFI

185 Ágnes! Te megváltoztál, térj magadba!  
Lám, vizsgálták pénztáram s húszezer  
Forint hibázik, nem tudom, hogyan.  
Hozzád siettem, hogy vigasztalást  
Találjak kebleden, be nem bocsájtsz,  
190 Míg másokkal meghitten társalogsz.

ÁGNES

Mit is keresnél nálam híreiddel,  
Ha jobbakat nem tudsz, csak azt tanulnám,

195      Hogy tartozásodat ebédidért  
Nem hajthatnám be tőled. Hagyjatok,  
Vagy vérig kínozotok már? Jó, anyám,  
Menj kis szobádba, ha vendégeim  
Jönnének, szembetűnnél rongy ruhádban.  
(*El mind.*)

(2--ik monológ, asztalon bort hoznak, Mohol.)

(Mert Balázs nem pietistáskodik, Mohol azt hiszi, gyilkoland is.)

MOHOL

(*Fel-le jár.*)

Hem – hem – (*Leül.*) Isten megáldjon. Lám Balázs,  
Te jó fiú vagy, jó, igyál velem.

BALÁZS

200      Kétszer se mondd.

(*Leül.*)

MOHOL

Egészségedre hát.

BALÁZS

Egészségemre! Ej, csalod magad,  
Ivás ez?

MOHOL

Árt a több.

BALÁZS

Árt vagy nem árt.

205      Bolond György húnyva tartá két szemét,  
Hogy az ne kopjon, s hasznát nem vevé.  
Igyál csak.

MOHOL

Nem lehet. Vagy meghalok.

BALÁZS

Te kákabélű, rossz szórhasgató,  
Kiméred tán azt is, mennyit esengi,  
S örülj, hányat lépj.

MOHOL

Így – hálá nagy Isten,  
Hogy evvel is megáldál. Többi közt  
210 Tudom, Balázs, sokat túrtél szegény  
Fiú, míg –

BALÁZS

Nem többet, mint bírtam, ám  
Igaz, hogy egy pohár bor tönkre nem tett.

MOHOL

Megfordultál, tudom, sok bűntanyában.

BALÁZS

Kicsinység, most reménylem csak javát.

MOHOL

215 Lám, lám; – most jó eszembe – tán Balázs  
Te ösmernél egy elszánt, vad kebelt,  
Mely szó nélkül kész lenne tenni is.  
Azonban ez mind csak mellékdolog.

BALÁZS

Igen, igen, hogyha a levélnek  
220 Utóiratba tesszük a javát.  
Sosem csavard velődöt annyira,  
Jőj, s elvezetlek egy derék tanyára.

MOHOL

Kezet rá! Csak kíváncsiság miatt.  
(*El mindketten.*)

## MÁSODIK SZÍN

*(Gáspár lebujja. Emma, Laura, Rózsa, Arszlán, Hölgyi, Serény, rongyos nép.)*

*(Berta lantol.)*

ARSZLÁN

A lányka csókra termett s oly hideg vagy.

HÖLGYI

225 Én jól fizetek, jőj hát karjaimba.

BERTA

Az Istenért, könnyűlet!

SERÉNY

Sőt szerelm,

Ismérem én már e szerénykedést,  
Sosem kérjük, mit úgyis elvehetni.

EMMA

230 E szép báb rontja vásárunkat. Éj,  
Mi bájosan virul.

LAURA

Fosszuk meg őt,

Tanítsuk meg szeretni.

BERTA

Ah, emberek, ha még van kebletekben  
Egy szikra jó, beteg apámra kérlek,  
Bocsássatok, – hibáztam, hogy jövék,  
235 De még nem ösmerém az életet. –  
Im itt minden, mit lantomon kerestem.

SERÉNY

Dühössé tész. Ingernek már elég volt.

EMMA

Könnyű szeretni. Csóкод oly hideg  
Legyen, mint öklöm. *(Üti.)* Pénzért jó ez is.

RÓZA  
 240 Ne bántsátok, reszket, mint nyárlevél,  
 Jőj, jőj, én elvezetlek.

BERTA  
 Térdemen  
 Kérendem az eget, hogy megbocsásson  
 Minden vétkednek e jótettedért.

RÓZA  
 Soká térdelnél, hadd csak. Félre tik!

ARSZLÁN  
 245 Menjen! Ki ostromolna lányszerelmet  
 Ilyen soká. Elég van.  
*(Rózáat öleli.)*

RÓZA  
 Szép fiú!  
 Elég veréb, kevés sas, ah, de avval  
 Kényelmesb bánni és szintúgy madár.  
 Bort, bort, majd bánatban, majd a hő szerelemről.

EMMA  
 250 Mért játszol jobbat, mint mi, nem vagy-é lány?

LAURA  
 Nyírjuk le fürteit.

EMMA  
 És adjuk el.

BERTA  
 Óh, Isten, hogyha elhágysz, én magam  
 Már védni nem tudom.

SERÉNY  
 Megvédlek én.  
 Kis árért, csak szeress.  
*(Balázs és Mohol jönnek.)*

## A LÁNYOK

255 Balázs, Balázs,  
A jégember! Hagyjátok a leányt,  
Mert jaj különben.  
(*Bertát elhagyják s Moholt táncolják körül.*)

EMMA

Mi csókokkal kereskedünk, vegyél.

LAURA

Csókom meleg s féltést nem ismerek,  
Mint honn mogorva nőd.

EMMA

260 Tőlem vegyél,  
Én éhezem, forrón fogok szeretni.

BALÁZS

Rossz pénz vacsorádat fizetni, Emma!  
(*Gáspár és egy lány.*)  
(*Gáspár egy lányt be nem bocsájt az ajtón.*)

LÁNY

Bocsáss apám, hadd lássam, mit zajongnak!  
Az jól mulatna.

GÁSPÁR

265 El, te rossz leány,  
Nem mondtam-é, hogy nem szabad belépned  
E büntanyára.

LÁNY

Hisz te tartod azt.

GÁSPÁR

Te kis bohó, még ilyeket nem értesz,  
El, milliomm, a gazdaság után.  
(*Kizárja.*)  
Óh ronda bankák, nem tágultok-é,  
Nem látjátok, hogy a nagyságos úrnak



270 Nem kell rossz csókotok. Ezer pokol!

LAURA

Minő otromba fickó, hagyjuk el.

*(Az ifjakhoz mennek.)*

GÁSPÁR

Parancsol ön, szolgálni kész vagyok.

BALÁZS

Mit tettetek megint! Mi lány ez itt?

BERTA

Tekinteted vad, ember, óh, de mégis

275 Van benne emberérzés. Ments meg, ember.

BALÁZS

Hogy mentselek meg?

BERTA

Vén apám beteg,

Szegény lakunkban ínség vesz körül,

Én ellopódtam lantommal, melyet ő

Taníta meg tapintni húrjait,

280 Én azt hívém, hogy oly jók mindenütt

Az emberek, mint bátyám és szülőm,

De megcsalódtam. – Óh, vezess ki innen!

BALÁZS

Jó lány, támaszkodjál reám, ne félj.

MOHOL

*(Súgva.)*

Jegyezd meg jól lakását, jót kívánok

285 E lánnyal tenni.

BALÁZS

Kérlek, csak ne tégy,

Inkább üldözzed, s megköszönheti.

*(Örs belép.)*

BERTA

Itt jó bátyám.

ÖRS

Mit Berta? Itt talállak?

Atyám kétséggel küzködék miattad.

BERTA

Ez embernek köszönd, hogy élve lelsz!

BALÁZS

290 Nem tettem bérért, itt munkám jutalma.  
(*Egy bordóra lép.*)

NÉP

Csend! Jól vigyázz, a jég Balázs beszél!

BALÁZS

Barátim! A terem lebújba küldött  
Bünöst keresni, vagy inkább egyént,  
Ki pénzével bűn piszkát elfogadja.

295 Ki a legény!  
(*Leugrik.*)

ÖRS

Ha csak piszkára kell,

Nem a rossz tette, ember itt vagyok.

Nem veszthet a pór úgyis jó nevet.

MOHOL

Beszélj vele, – ne árulj el. Derék

300 Gáspár hát a neved. S nem félsz-e, szólj,  
Féllábbal sírban tartni ily tanyát  
Minden gonosznak.

GÁSPÁR

Hát ön azt hiszi,

Hogy nem csókolnának kéjhölgyeket

Enyéimen kívül e szép leventék?

Nem volnának rablók ez éhezők,

305     Hogy rongyos ágyat nem lelnének itt?

MOHOL

Már még sem illik jó ember szívéhez.

GÁSPÁR

Ég látja lelkemet, hogy loptam-e,  
Vagy csaltam-é éltemben. Istenemre,  
Nyugodtabb arcom, mint sok szent nevűé,

310     Leányaim a bűnt nem ösmerik,  
Jó házi nők, de mondja, hogyha úgyis  
Rossz a világ, ne éljek-é belőle,  
Mint él a vendéglő abból, hogy esznek.

Mi gondom másra. Bűntanyámra költi  
315     Pénzét az élő, bár ajtómra köp  
Nappal – s ha meghal, akkor is füzet még,  
Mert én viszem ki végső nyughelyére.

BALÁZS

Nem fér fejébe, hogy nem bűn az, ölni.  
Beszélj te néki, hisz te okosabb vagy!

320     Én apjához kísérem e leányt. *(Bertával el.)*

MOHOL

Kedves barátom! Ládd, nem gyilkolás az,  
Az Isten mentse meg lelkünket ettől,  
Balázs, mint látom, otrombán beszélt.

ÖRS

Azért jövék, hogy ön jobban beszéljen.

MOHOL

325     Az gyilkosság, hogyha kedves életétől  
Megfosztunk bárkit, mert célunk gonosz,  
De hogyha kín, nyomor csak élete  
A meggyilkoltnak, így egekbe vesszük.  
Ha még amellet két lény boldogul,  
330     S így egy szurással ennyi lesz szerencsés,  
Rossz tett-e ez, nem, és így nem gyilkolás.

A gyermek is megérti, oly világos.

ÖRS

Lehet. Én nem tanultam oly sokat,  
Hogy a belém verett helyszűk miatt  
335 Kitolta volna a természetet,  
De lelkem mondja, hogy csak gyilkolás az,  
Ha egy embert örökre megfagyasztanak.

MOHOL

Ha bűn volna, bűn a tettben, enfejemre  
Essék, reád csak a jutalmazás.

ÖRS

340 Már én csak mégis inkább éhezem.

MOHOL

Apád s testvéred –

ÖRS

Óh, rossz szellem el,  
Vérdíj ne nyomja őket. Én megyek,  
Mert nyelved síma, mint sátán-kigyóé.

MOHOL

Derék fiú. Tudd hát, hogy próba volt,  
345 Mert azt kiálltad, mondd szállástokat,  
S én felsegítlek.

ÖRS

Próba, hem. Ha az,  
Úgy megbocsájtok, hogy feltette rólam.  
Szállásunk Szarka-utca 109.

MOHOL

Rosszhoz fordultam, tudja titkomat,  
350 Kétkedett mégis becsületemben,  
Ez árthat jó nevemnek. El vele!  
A tömlőc mély és ily világfutónak  
Ott van, kimérve osztályrésze, míg

355 Testvérét ostromlom. Láb alól  
Éppen jó helyre dughatom. E lányt  
Bírnom kell. Gáspár, áldjon Isten. *(Megy.)*

JEREMIÁS  
Nagyságos úr!

MOHOL  
Mi kell?

JEREMIÁS  
Szolgálatára.

Embert kínálok.

MOHOL  
Hogy, szent férfiú?

JEREMIÁS  
360 Szent és akármi, csak penész dolog  
Ne kapcsolódjon hozzá. Egy ütés  
Nem nagy fáradság s olcsóbbért adom,  
Két heti olvasóm árát kívánom.

MOHOL  
Jőj hát, szent ember, mink egymáshoz illünk,  
Majd honn bővebben.

JEREMIÁS  
Könnyen alkuszunk.

*Vége az első felvonásnak.*

## MÁSODIK FELVONÁS ISTENÉRT ALAMIZSNÁT

ELSŐ SZÍN

*(A költő szegény laka.)*

KÖLTŐ

*(Merengve ír.)*

365 „S míg sarja élend Árpád nemzetének,  
Áldás s dicsőség Rákóczynk nevének!”  
Babért tevék a hősnek homlokára.  
Nagyok fonják a nép történetét,  
S a vért az elpazarlott életért,  
370 Mit számítás kincssel mért volna fel,  
Költők fonják meg az örök babért.  
*(Balázs és Berta jönnek.)*

BERTA

Atyám, óh jó atyám!

KÖLTŐ

Bertám, te jó vagy,  
Csókod, mint fűszeres bor, bátorít,  
Nézd, elvégeztem költeményemet,  
375 Még arcom ég a vad csaták dühétől,  
De hősöm, ó lány, ez kettős babér.

BERTA

Szegény atyám! Mindég e főtörés  
S az óriásnyi gondolat alatt  
Ölemből tested sírba roskadoz.  
380 Minő hideg szobánk!

KÖLTŐ

Hideg? No lám,  
S arcom ég, Romhányon fölhevültem  
Nem is kis munka egy hazát temetni.

BERTA

Te rossz szülő vagy, vagy nem őrzenéd-e  
Különben éltedet? Még mit sem ettél.

KÖLTŐ

385 Igaz bizon, egészen elfeledtem,  
De hisz te búsulsz én helyettem is.  
Együnk hát.

BERTA

Üdvözöld e férfiút,  
Add jobboldat, lányod mentője az.

KÖLTŐ

Adj Isten!

BALÁZS

Ami nincs.

KÖLTŐ

Költő ön is?

BALÁZS

390 Amíg pénzem kiér. Mit költenék mást.

KÖLTŐ

Hazát, hő érzetet.

BALÁZS

395 Mindég hazát,  
Melynek csak átkát ismerem, szerelmet,  
Mely álnok. Van költészet bennem is,  
De lelke mélytől szállna poklokig,  
Nem hárfahang, de szélvész lelkesítne,  
Mely árbócot tör, csillagot kiolt,  
Zengnék bünt, zengnék, mint a támadás  
Zúzott Istent, s ez mind törvénytelen tárgy.

BERTA

Jőj hát, atyám.

KÖLTŐ

Hová?

BERTA

Ebédelünk.

KÖLTŐ

400 Ah, úgy. Menjünk. De lesz-e mit, leány?  
Mint látja, nincs mit kapni ételünkön,  
De ez hízelgők ellen biztosít.  
(*Mohol belép.*)

MOHOL

Dicsértessék az Isten.

BALÁZS

Jó napot,  
Lám, hol találkozunk.

MOHOL

Jó embereknél.

KÖLTŐ

405 Tündér az én Bertám! Lám, semmiből  
Mi jó ebédet alkotott. Be rég  
Nem ettem ily jóízűen. Se baj,  
Elkészült költeményem, nézze ön,  
Lesz nyúgalom, örök név, ág fejemnek.

BERTA

410 Önt szent embernek tartja a világ.

MOHOL

S nem szent-e lángom? Egy szót, óh leány,  
Írúl imádságtól tört életemre,  
Hadd lássam, nem zúgott el hasztalan,  
Mert érte üdvöt angyalajk ígér.

BALÁZS

415 Hohó! Már ily dörögve!



MOHOL

És mi gondod.

BALÁZS

Óh féld, leány, a szentes ajkakát,  
A görbedt gerincet, mely, ha kell,  
Csatára szállni, férfias erővel  
Mosolygva bérgyilkost fogad. Szemén,  
420 Míg csillog a mosoly, ha ifjú lányt  
Csábít, vitézül vív, könyörg, fenyít.

MOHOL

Mi méltatlan gyanú. Én Istenem  
Után Bertát imádom.

BALÁZS

Adja Isten!

Nézd Berta, nem hízelgek álerényt,  
425 Felpattanó, könnyelmű, vad vagyok,  
A jót hajszolva nem latolgom.  
Utáltam a lányt.  
Megláttalak lány és megváltozám.  
Mentől tovább szunnyadt szívem szerelme,  
430 Annál fenyítőbb árban dúl ki most.  
Nem fonnyadt száz lázban fel-felhevülve  
Árnyá, miként tinálatok. Leány,  
Ha te szeretni bírsz!

MOHOL

Haha! Mit gondolsz? Hol vagyon tanyád,  
435 Mi címe volna nődnék. Nézz meg engem,  
Aranyládán leend lábzsámolyod.  
Cím, birtok és egy égő szív tiéd.

BALÁZS

Nincsen tanyám, osztályrészét kinek sem  
Szükítém meg. Mit Isten ad nekünk,  
440 Egyetlen címed e szó volna: *nő*,  
Nem adhatok mást, hála Istenemnek

Én azt kívánom, nőm vadul szeressen,  
Engem szeressen és ne a mezt,  
Melyt holnap eldobok. Mert feltevéem,  
445 Kitépném keblemből is a nevet,  
Mely jobb hangzású lenne, mint szavam.  
Válassz leány! Óh, válassz ám, de gyorsan,  
Mert hogyha habozol, langy érzeted,  
S ha az, nem boldogítsz.

MOHOL

Megállj, leány!  
450 Ne válassz. Mondd, egy csak, mely reményt ad  
S nyugton várok a végetlenig,  
Mint Márja kép előtt tűzáldozat.

BALÁZS

Minek ily szív, mely nem szeret?  
Etnát felfűjni nem lehet, tüzet  
455 Igen, melynél megfőlné tán az étel,  
Miért halasztani hát, – halál vagy élet.  
Együtt teremtek csak föld és nap tüzet,  
Mondd, nem szeretsz, és én elhamvadok.  
De ha igen, mért csalsz egy perccel is,  
460 Mely engem illet. Mondd e kis szavacskát  
És frigyünk áldva Isten, föld előtt.  
Nem mond ugyan rá áldást a barát,  
Nem jó fejedre asszony fékető,  
De hát miért is az a szenvedélynek?

BERTA

465 Önnek hát ágyas kell csak, nő kegyednek?  
Hol életünknek sorsáról határzunk,  
Hallgatni kell a szívnek, szól az ész.  
Sosem leendnék én is becsstelen,  
Nem szánná-e ön őszfejú apámat?  
470 Nekem nincs éltém, én csak érte élek,  
Vénségét édesíteni. Ön reménylhet.

MOHOL

Óh, Berta!

*(Körülnéz és leébred.)*

BALÁZS

Nézz körül, ne lássanak.

Választottál; adj Isten, meg ne bánd.

Óh, Berta, vigyázz, el ne tántorítson

475 Kincsének csillogásával, vigyázz,

Körül ne fonjon hízalgő szavakkal.

Nekem csak ágyasom lehattél volna –

**(Okoskodás a papokról, esküvésről.)**

Ha szívedet eladtad gyűrűdért,

Vigyázz, hogy megkapd. Hogyha jó napod,

480 Mely gyászt hoz életedre, szólj nekem

És én megvédlek. Most Isten velünk. *(El.)*

MOHOL

Most hát enyém vagy! S éltem célja lesz,

Gátolni, hogy kívánni mitsem tudj.

BERTA

484 Gondoljon ön inkább szegény atyámra.

MÁSODIK SZÍN

*[A kézirat itt megszakad.]*



# CSAK TRÉFA

DRÁMA KORUNKBÓL ÖT FELVONÁSBAN

*Még a kéjbölgys is örömkönyűt sár,  
ha színjátékban az erény győzedelmeskedik.*

*A nő élete a szerelem,  
a férfiében egy epizód.*

*Óh, bárkinek kész hízogó kutyák!  
Szívem vérén melegegett kígyók,  
Kik szűm marjátok! Judások ti hárman!  
S háromszor rosszabb nála mindenitek.*  
(SHAKESPEARE: II. Richard)

SZONTÁGH PÁL BARÁTOMNAK

*Letévé tollamat, nehogy kétségbe essem az  
emberek felett: – reád emlékezém.*

## SZEMÉLYEK

HERÉDY, *bivatalnok*

GR. ANDAHÁZY

ZENŐ, *neje*

ILKA, *leánya*

SZÉPHALMI ETELKE, *özvegy nő*

JOLÁN, *leánya*

JENŐ, *fia*

B.VÁRY

BIANKA, *dalszínésznő*

ZORDY LORÁN

GERŐ

} *a Zordy házban*

PIROSKA

DÚLHÁZY

BELÉNYI

SZENDRŐDY, *piperkeőc* } *klubtagok*

PIKÓ, *gyűlési szónok*

HARS, *ingyenélő*

KONDOR, *alkalmi költő*

MÉG EGY KÖLTŐ

KRITIKUS

SZÍNÉSZNŐ

KÉT INAS

SZOBALÁNY – *sth.*

## ELSŐ FELVONÁS

### PEGAZUS JÁROMBAN

#### ELSŐ SZÍN

*(Főváros, Andabázyékánál szoba. Ilka, Jenő.)*

JENŐ

Az nem lehet, hogy elveszítни bírám  
Ah, Ilka, percnyi üdvösségemet;  
Nem annak alkotott tavaszt az ég,  
Hogy véghetetlen télnék gyászterén  
5 Örökké sírjuk édes álmait. –

ILKA

Költők dijazták már csak az erényt,  
Nincs pokla többé a mindenhatónak.

JENŐ

Természetünk – mely érezni taníta  
Egy lelket osztva csak fel kebleinkben –  
10 Óh, nem hazug, mi boldogok leszünk.

ILKA

Ha sírban is van boldogság, Jenő!  
Ma érkezett az útált vőlegény,  
Kihez szülőknek számolása köt.

JENŐ

El vélek, el e gyászos érzetekkel!  
15 Szerelmem élve közt miért zavarnak?  
Nem érzed-é, mily édes ennyi búra,  
Azon néhány perc boldogabb jövőnkől:  
Melyet féltékenyen kell őzzenünk  
A külvilágnak kétkedő szemétől.  
20 Vagy boldog az lehet csak, Ilka tán,  
Ki a világtól irigyelve él?

ILKA

S ha elfelejtenél?

JENŐ

Még kétkedel?

A szem lelkünknek tükre, nézz szemembe,  
Képed sugárzik lelkem tükörén.

ILKA

25 S a képpel múlik-é emlékem is? –  
Soká küzdék szívemmel és sokáig  
Hivém, hogy korlátolni lesz erőm,  
De óh, a nő szeretni jó világra.

JENŐ

30 E szót, ez édeset mondd, mondd csak egyszer,  
Csak egyszer és örökké mondd ezen szót –  
S hol üdv, mely üdvebb ekkor életemnél!  
Hol ég kegyesebb, Ilka, mint te vagy!  
S kell-é erő még több a sorscsatára,  
Ha pályabére, mint te, oly dicső.

ILKA

35 Óh, jőnek és találhatnak, Istenem! (*El.*)

JENŐ

Az ég veled – hisz az szemedben ég. (*Kifelé.*)  
Lorán, te itt?

LORÁN

(*Elébe lép.*)

Sőt én kérhetlek így!

De most nem kérdek semmit, mert öllelek.

JENŐ

40 Te álnok! Egy lövésre városunktól  
S tudj' Isten, mért, oly ritkán jössz felénk.

LORÁN

Mert lelkem önmagával küszködik,



S ti boldogok, búm meg nem értenétek.

JENŐ

*(Nehezelve.)*

Lorán! –

LORÁN

- Mért hoztad ezt fel Macbeth rémeként  
Legjobb órámban. – Ámde hallj: van egy  
45 Pörünk; kérdése: birtokunk egésze,  
S egy házasság, mindent jóvá tehet;  
Atyám engem nézett ki áldozatnak  
A százados penészű jogviták  
Természet ellen pártos istenét  
50 Megengesztelni házasságom által.  
A lány csinos volt, művelt és okos,  
A nagyvilágból és ennek dacára  
Tudott másról is szólni piperénél;  
Nem foglalták el udvarlói sem.  
55 Olymód, hogy néha a szegény hazáért  
Ne fénylett volna harmat égszemében.

JENŐ

Hisz ez mind szép, és én sajnáljalak?

LORÁN

- Hallgass ki, ez mind szép igaz, de óh,  
Az indulatnak gúnya az okosság;  
60 A lélek messze, messze fenn csapong,  
Szeszélyesen repül az ég felé,  
Túlnyargal rajta a végetlen úrben,  
S önmagának alkot ideált –  
Önnönmagának küzdi istenét,  
65 S nem kedves már előtte más gyönyör,  
Mint mellyért küzde, mellyért vérezett.  
Én láttam őt – egy nőt, ha úgy kívánod,  
Ha van neméből több egyén – de nincs –  
Én láttam, s képe még szemtűkörömből

70       Lelkembe nem hatott és szellemem  
 Legbelsejéből jött e kép elébe –  
 Egy ideálkép – s szűmben összeolvadt. –  
 Ne kérdd, ki ő, ne kérdd, mi, ily salak  
 Ne vonja őt le a kicsiny világra;  
 75   Elég: igává lett tervelt kötésem,  
 Mely Isten szikraját árú gyanánt  
 A többet ígérőnek adja el.  
 Atyám kizárással fenyíte, én  
 Örültem, mert kincsel, úgy hivé,  
 80   Megvásárolt, de így szabad levék. –  
 Atyám meghalt, de sírból is kíván  
 Uralni, s tettben élni, mint halott,  
 Hogy holt gyanánt hurcolja azt, ki él:  
 Végrendeletében szülői átok  
 85   Vagy engedés közt hágy választanom.

JENŐ

A jobb kebelnek átka a csalódás.

LORÁN

Csak jobb felét tudod még, hallj tovább:  
 Atyámnak ismeréd szeszélyeit,  
 Családfény volt kedvenc eszméje – ő  
 90   A férfélet céljának hivé,  
 Hogy hosszabbítsa nemzetségi fáját,  
 S rá fényt szerezzen. Gondnokul hagyá  
 A vén Herédyt, azt rendelve, hogy  
 Szolgáljak. – Lelkemnek vad szárnyalását  
 95   Penészes íratokba fojtsam el,  
 Családom-, e vén holtnak díszéért;  
 De nem tanul meg szántni Pegazus.

JENŐ

A tűrés és alázat is erény –  
 A bölcs megnyugszik sorsa végzetében.

LORÁN

- 100 Pór lelkek költék; szellem s túrelem  
Ez sár, amaz sugár, mely fönt repül  
Magával vonva testét, ámde fent  
A lég e sártömegnek éteri:  
S harc támad a kettős elem között,  
105 Harctér a szű, mely fáj, de békebért  
Csak egyikének veszte eszközöl; –  
A test halála: mit a pór remeg,  
A léleké: megnyugvás végzetünkben.  
De én, ki látom a roppant teendőt,  
110 Keblemben a vágy, szív és értelem,  
Mely föl bír vinni a csillagtanyához,  
Át bírja látni: mily parány, kicsiny  
A sárba gyúrott Isten, és nyakán  
Mi iszonyú a nyűg, mely földre vonja.  
115 Én mondjak-é le Isten szikrajáról,  
Hogy bizton hízhassék meg a salak? –

JENŐ

Ha, ha, Lorán! Te még a régi vagy! –  
Mind elfonnyasztá e virágimat  
A húsz hideg tél!

LORÁN

- S mert kint hó ural  
120 Lelkedbe bujdokoltak, ügyebár,  
Mélyebben edzve képöket? – S ha olykor  
Nem engedsz nekik; elkényeztetett  
Szülöttekként büntetnek meg; nekem  
Féltékenyen kell őket őrzennem,  
125 Mert mindamellett mindenik halála  
Egy kincsforrással koldusbbá teszen.

JENŐ

(*Gúnyyal.*)

De a hivatalt mégis elfogadtad.

LORÁN

Neked megmondom, szűm baráta, mért:  
Egy titkos társaságot alkoték,  
130 Jelmondatunk: "Szabadság." Tettre még  
Nem ért ugyan, de fog: ha ég akarja.  
Minden gyanútól óv hivatalom,  
S alkalmat ád sok titkosat kitudni;  
Talán a tettetés nem tart soká,  
135 Mert hogyha megválasztatom követnek,  
Álarcomat lesújtom, ottan is nyíl  
Elvharcra tér, míg majd a tett beáll.

JENŐ

Most jó eszembe egy mese, figyelj:  
Mind rosszul járt az óra egy vidéken,  
140 De egyenlőn s céljának megfelelt.  
A csillagász tudá csak igazán  
Megmérni az időt s fejeskedett  
A rossz órát követni, mindenütt  
Kacagták a javítót! –

LORÁN

Óh, ne gúnyolj!

JENŐ

145 Kigyógyítlak, vezess el híveidhez.

LORÁN

Egészségből? – Beteggé téssz? De jöjj –  
(*El Jenővel. – Andaházy kardosan és Ilka jőneke.*)

ANDAHÁZY

Ismét vörösre sírt szemekkel, Ilka!  
Kendőzd be képedet, takard el a  
Könyűk nyomát; légy vidor, bú nem illik  
150 Menyasszonyarcra; tégy, mint rendelém.

ILKA

Világnak a szín, nekem a keserv;

Mert rendelésed az, hogy a napot  
Éltem váltságaul gyilkoljam el,  
Mely hogyha elhunyt: sírür a világ is. *(El.)*

ANDAHÁZY

*(Kardját ledobva.)*

- 155 Ez hát a népszerűség? – Díja ez,  
Mit küzdelmünkért a hon adni bír?  
Új csillag tűn fel, fényesebb, csak őt  
Csodálja mindenki; és a megszokott,  
Tüzében lankadó – már bukhatik!  
160 Szavát egy gyermek – Zordy dörgei át. –  
E pályán nincs több dísz, szerencse még;  
Hogy eltaláltam a parányi ösvényt,  
Mely a tömlőc s jutalom közt vezet,  
Hová jutunk: ügyességünk határázza –  
*(Zenő és inas belépnek.)*

INAS

- 165 Méltásád! A cukrász mit sem ád hitelben.

ANDAHÁZY

Mondtad nevem?

INAS

Mondtam, de azt felelte,  
Hogy épp azért nem ád.

ANDAHÁZY

Hah! A gazember.  
Mondd, kérem őt, csak holnapig.

INAS

Nem ád

- A szép szavakra semmit, pórias  
170 Pénzvágya.

ANDAHÁZY

Vígy hozzája könyveket.

INAS

Nem használhatja – mert a bibliát  
Sátán terjeszti most a nyomtatással.

ANDAHÁZY

Hát sütni rajtok? – Menj, mit andalogsz! (*Inas el.*)

Zenő! Te sem segítsz hű társ gyanánt  
175 Üdvözlésed csak a kisírt szemek,  
S kerülni készíted ennen házamat,  
Hol hozzám senki nem ragaszkodik,  
Csak gondom. –

ZENŐ

Mit tegyek, nem adtam-é  
Ki minden birtokom?

ANDAHÁZY

Úgy, úgy megint  
180 Már annyiszor szememre hányt néhány  
Forintodat kívánod, mit magad  
Rég elfecsérlél.

ZENŐ

Óh, nem kértem azt,  
Szükséget szenvedék bár, s míg te más  
Hölgyeknek udvarolva szórtad el:  
185 Némán szenvedtem kebled pusztaságát.  
Mért kínozod hát türelmes foglyodat,  
Mért költesz rá bünt és gyalázatot,  
Daccal kívánod-é elűzni rossz  
Ügyednek mardosását?

ANDAHÁZY

Vége van?  
190 Beszélek én is, szívesen adá  
Pénzét a lány, menyecskefőkötőért.  
Mert már vénebb volt, mint a vőlegény.

ZENŐ

Két héttel. –

ANDAHÁZY

Mindegy, vénebb.

ZENŐ

Jaj nekem!

ANDAHÁZY

Örömmel látta a nemes leány

- 195 A grófi vőlegényt; s a lány családja  
Nem tudta, hogy hálózza őt körül –  
Nehogy lépéről többé elszaladjon. (*Zenő sír.*)  
Vagy hát mutasd meg nőérényedet;  
Gyémánt piperéd szép; ha férjedet  
200 Jobban böcsülöd, add el azt, szerezz  
Helyette álékszeret. Hisz tudva van,  
Hogy van valódid, s annak ösmerendik. –  
Ma jó Herédy – ládd – s fog alkudozni  
Lelkemre; mondd: meglássa-é, mi nagy  
205 Házunkban a nyomor; meglássa-é,  
A szükség mily kis árért kényszerít  
Od’adni lelkemet. – De dús lakomban  
Én szabhatok föltételt; mondhatom:  
Meggyőződésemet megvesztegetni  
210 Nincs ár. Ez feljebb rugtat! S hogyha a  
Vagyonbiztosság kormányán ülök,  
Ki merne váltóimmal ostromolni?

ZENŐ

De lesz-e áldás majd e birtokon?

(*Ékszereket ad.*)

Im, itt utolsóm; többé nincs miért

- 215 Kinozz. –

ANDAHÁZY

S e gyűrű?

ZENŐ

Jegygyűrűm – de fogd.

ANDAHÁZY

Ma jó el Zordy is, kivel pörünk foly,  
S ha látja feldúlt házi életünket,  
Veend-e nőt ily fészekből magának?

ZENŐ

*(Indulattal.)*

220 Csak lányomat ne add el; óh, ne légy  
Bakója – hogy gyűlölje kénytelen,  
Kit gyermekésszel áldni megtanult.

ANDAHÁZY

225 Okos szülők odáig nem tekintnek,  
Úgy, mint a jogtanárok, hogy minő  
Következtetést von a jogelv magával. –  
Ki mondja, hogy mondjon le érzetéről?  
Hogy tépje el keblének hő szerelmét?  
Hatalmas ékszer az a főköttő,  
Szabadalom, mely mindent eltakar. – –  
Széphalminéhoz hívatám ebédre. –

ZENŐ

*(Félre.)*

230 Sorsod tűrés! – Hallgass, zajgó kebel. –  
Ne lássa senki, mint vérzel belül,  
Gúnyolják bár az érzéketlenet,  
A káröröm kacaja kínosabb még.

VÁRY

*(Belépve.)*

235 Mit látok! Sír ön? – Óh, az Istenért,  
Ki látott esni kék égből? – Derék  
Hasonlat.

ANDAHÁZY

Tréfa az egész, ijesztém,



S az angyal hitte, hogy beteg vagyok.

VÁRY

Hogyan ne jönné kedvünk házasodni  
Ily szép példák után. – Dicső! Dicső!

ZENŐ

240 Mi azt hívők, menyasszonyával úgy  
El van foglalva, hogy barátiról  
Meg is feledkezett.

VÁRY

Az igazi

Arszlán barátit nem felejtí el.  
Különben is, két napja voltam itt  
245 Pompás ebéden. Meg kell vallanom,  
Hogy oly nemes fény, mint itt, nincs sehol.  
Fajvér hiába!  
(*Nevet.*)

ZENŐ

Hát a szép menyasszony  
Egészen elfelejtkezett reánk?

VÁRY

A kis bohó oly boldog!

ZENŐ

Hátha ön

250 Tiltá el a világtól? –

VÁRY

Sőt alig

Kivánhat udvaribb, jobb és szelídebb  
Jegyet arám magának.

ZENŐ

Hogyha tetszik.

(*El Várynal.*)

## ANDAHÁZY

*(utánuk néz)*

- Szegény nő! – És ily angyalt áldozok fel  
Egy ördögért. – De ingyen nem teszem  
255 Magasra! – S hogyha út ezen magasra  
Hatalmas úr kéjhölgyének kegyén  
Vezet keresztül, mért ne hajlanám meg?  
Ki a világban él, cserélje el  
Jókor szívét egy durva kődarabbal,  
260 S még jól fizethet rája – mert különben  
Gyakorta alkalmatlanná leend,  
Ha mindazt, ami szent, kell döntenie  
S mosolygni hozzá: hisz csak tréfa volt.  
*(El.)*

## MÁSODIK SZÍN

*(A Zordy-ház. Szoba, asztalokon bor s kártya áll.  
Kondor, Dúlbázy, Szendrődy, Belényi, Pikó s mások.)*

## KONDOR

*(Bor mellett, körülállva.)*

- Még most sem tudjátok világosan,  
265 Mi célja elnökünknek? – Elhiszem. –  
De én tudom, hisz én vezettem őt  
Az értelem honába. – Csitt, ha szólok! –  
Tudtok hallgatni? – Ő köztársaságot,  
S igazságosb osztályt vágnék behozni.  
270 *Sapienti pauca.*

## GERŐ

*(Bort hozva.)*

Borból is?

## KONDOR

Nem, *in vino veritas.*

HARS

*(Gyorsan jó s hátára üt.)*

Csitt, vén apó! Okoskodásaid, –  
Sózott heringként, – romlott ínyűeknek  
Valók; nincs bennök élet. Eddig egy  
275 Könyvem volt, a naptár, már az se lesz,  
Könyv nélkül élek, csakhogy rád ne üsse.

KONDOR

*(Dühbe.)*

Hah, gyermek! Óh, miért nem vívhatok  
Eszemmel, hogy tennék semmivé.

HARS

Ha, há! Ha, há! Már nincs velő karodban.

KONDOR

280 Mindenkinél velő csak egy helyen van.

HARS

Neked hasadban, ronda serkulacs.

KONDOR

Becsülj meg!

HARS

Öt garasra – bőrdéért.

KONDOR

Mit is keres ily gyermek e helyen,  
Hol bölcs tanács ül szent tárgyak felett.  
285 Ki életében verset sem csinált,  
S Ovidot csak *praxisból* ismeri.

HARS

Ebédet s cimborákat, bölcs uram –  
Ez a dolognak legjobb oldala. –  
Folyvást szavaznak, már-már Zordy győz.

KONDOR

*(Könnyét törli.)*

290 Hazám, ezt én neveltem fel neked!

HARS

Megtelt a borkabak, s csurogni kezd.

DÚLHÁZY

*(Szendrődy mellett ülve.)*

Ő győz – ha, hál! Herédy, megfizettem!

SZENDRŐDY

*(Suttogva.)*

Kérlek, bajtárs, folytasd Herédyről.

DÚLHÁZY

Mint mondtam, oly állást foglaltam el,  
295 Hogy fényesb rangra bizton várhaték,  
Megbuktatám az ellenzéki pártot,  
Bár népszerűségem vesztével; ím,  
Mi történt: míg én vártam, addig ő  
Jutalmamat ügyesen elhalászta,  
300 S én célt veszejtett, két szék közti hős,  
Boszút esküdtem állni.

SZENDRŐDY

Úgy, tehát

Nem elv, nem is barátság vonz ide?

DÚLHÁZY

Sőt, Zordy elvem ellen pártvezér.  
Először, mert világ-eszélye nincs,  
305 S elvből cselekszik mindent a bohó,  
Nem nézve a következményeket.  
Oly önfejű továbbá, nem lehet  
Használni eszközül. Nincsen neve,  
Mely méltóságot adna a fiúnak;  
310 Ez mind elég, hogy majd fejére nőjünk.  
Most nem volt jobb egyén s minden derék

Protestáns oldalán van, mert ügyünket  
Pártolja, mely nyomatva kétszer édes.

### SZENDRŐDY

- Őszinte szódért én is nyílt leszek.  
315 Megvallom, e rohanva haladást  
Én sem szenvedhetem, de ez divat!  
S gúnyolják azt, ki vélek nem brekeg  
A *copfos* elvekért; s mintája én  
Minden divatnak eztet tűrjem-é? –  
320 Magányos óráimban, hidd, gyakorta  
Sírnék a szép arisztokrácián,  
Mely ily kuvik fajt nem bír nyársra húzni,  
Mi több, lemond magáról, és divatból  
Gúnyolja azt, ki érte síkra száll.

### DÚLHÁZY

- 325 Halkan, tudod, hogy itt csak azt imádják,  
Ki mentől több parát üvölt ki a  
Koldúsoktól balúl értelmezett  
Egyformaságért.

### SZENDRŐDY

- Mindent szenvedék,  
De külkelmék helyett magyar darócot  
330 Viselni s ily fokhagymaszag parasztal  
Érintkezésbe jőni! – Címeremre,  
Szívesen áldozok vért a honért,  
De már ez sok. –  
(*Hars leveti magát, s Szendrődy lábára bág.*)  
Vigyázzon ön, uram!

### HARS

- (*Felugrik.*)  
Mit! Én vigyázzak! Milljom háború!  
335 Elégtételt kíván ön?

### SZENDRŐDY

Nem.

HARS

Hisz úgy! –

*(Leül.)*

Elkél nyugodnom hősi harc után  
Én tettem – én, hogy Zordy most követ;  
A főnemesek jó barátaim,  
Hisz tézem jobbadán; – egy szómra hát  
340 Áttérték – kortesünk vakul követ –  
S kivívtam a győzelmet. – Bort, nosza!

GERŐ

*(Piroskához, ki bort bord)*

Piroskám, oly sok szépet gondolék,  
Hogy elbeszélem – rólad álmodozva;  
Szemedbe nézek – s mindent elfeledtem.  
345 Csak azt nem, hogy szeretlek.

PIROSKA

Ha, ha, ha!

Be furcsán hangzik tőled e szelíd szó,  
Mint hogyha medve rozmarint szagolna.

GERŐ

Piroska! Gúnyolsz szüntelen, s miért?  
Hogy nem csinállok verset, mint uram,  
350 Nem sápadok, soványodom: azért  
Ég tudja, mellyikünk tesz boldogabbá!

PIROSKA

Nem ártna fogynod, szebb lennél.

GERŐ

Leány!

Ha Zordy jambusokba vágyja fűzni  
E szót, szerelem, sok baja van, ám  
355 Nekem vers nélkül is több; ő talán  
Szebben kimondja, nékem bent akad  
S fáj.

HARS

Hej, leány!

PIROSKA

Hadd bőjtre, sietek.

HARS

Bort és ebédet, jól megérdemeltem.

Tele torokkal hadd kiáltsam el:

360 Éljen Loránunk, míg ebéde jó.

Eszlek, leányka! Csókot adj borodhoz.

PIROSKA

Ne bántson ön.

HARS

Ki tiltja, fergeteg!

Hadd szúrom kés hegyére.

GERŐ

Én, uram.

HARS

Irigy eb! Hát lecsókolom pofáját,

365 Hogy néked nem marad? – Nem tudsz emészteni?

Majd megtöröm hátadban a csömört.

Ördög, pokol!

*(Készülnek.)*

SZENDRŐDY

*(Gerőt megtámadva)*

Rég ingerelsz, paraszt!

GERŐ

*(Földbőz üti.)*

Ládd, a parasztnak bőre még keményebb,

Nem tímárolt ki úgy a művelődés.

SZENDRŐDY

370 Óh, jaj, frakkomnak vége, fürteim!

Óh, jaj, gerincem!

GERŐ

Lódulj hát, kölönc.

Most mink!

HARS

Miért – Ne! – Hordd el őt, paraszt,  
Ezért csak nem csatázunk, ha, ha, ha!  
Halljuk Pikót, ő legbölcsebb közöttünk. –

PIKÓ

*(Körülállva.)*

375 E tárgy oly szent, tán csak nem kétlitek?  
S azért részletbe nem bocsájtkozom.

TÖBBEN

Bűn volna kételkedni.

*(Szétszórlnak.)*

GERŐ

Mily derék

Találmány balgaságunkat takarni.

BELÉNYI

Pikó, te itt!

PIKÓ

Én önt nem ösmerem.

380 *(Titkosan.)* Hallgass Belényi, semmivé teszesz,  
Ha lelkemet kitárod; messziről  
Kékül az ég, közelről semmi-színű.  
Távol koruk növelte oly nagyokká  
Rómának hőseit.

BELÉNYI

Szólj hát, miként

385 Levél hernyóból fényes lepke; te,  
Ki a nyarat nem állhatád ki, mert  
A nap korán kél, s üldéd a pacsirtát.  
Mert hajnalt hirdet.



PIKÓ

Hallgass és csodálj.

- Egyszer beszéltem hasznom érdekében  
390 Gyűlésen, és tudj' Isten mint esett:  
Egész gyűlés véresre verte markát;  
S ha egy szívvel nem, mégis egy tüdővel  
Éljenzé a szabadelvű beszédet.  
Azóta bár sosem beszéljek újra,  
395 Vagy szóljak rab szellemben, hogyha az  
Van érdekemmel újabb kapcsolatban:  
Csak egynehány jól hangzó cifraság  
Levével tálalom ki, s önmagukkal  
Készebbek elhitetni: nincs eszek,  
400 Mint kételkedni böcsületemen. –  
Valóban azt kell hinnem: a szabadság  
Megszeretett, és kacér nőként akasztá  
Magát reám, míg – mint szokás – barátim  
Hajhászokul addig súgtak, beszéltek,  
405 Hogy enmagammal is már elhitették:  
Miként imádom a kacér leányt.

BELÉNYI

S álarcosan hogy folynak dolgaid?

PIKÓ

- Hát jól! Nehány sohaj, mogorva kép,  
Gúnyos mosolygás mindennél, mi nagy,  
410 Utcán szedett sujtásos gondolat,  
Kevés fáradság sok kitüntetésért.  
S azért nyúzhatni a parasztot is. –  
De szólj, te mit keressz?

BELÉNYI

Aratni jöttem. –

- Ládd, nemde könnyebb árnak fölfelé  
415 Biztos hajóban ülni, mint magadnak  
Evezni örvény- és hullámon át?  
E párt a győzedelmes, én vele.

*(Lorán és Jenő észre nem véve bejönnek.)*

HARS

Leánytól ily gyalázatot – megállj!

Harc, háború! Leány, miért nem sietsz?

420 Minő szolgálat ez, ördög, pokol!

GERŐ

Kissé felejtí az egyformaságot.

HARS

Mért lett igásló, húzzon, hogyha bír! –

Igyék mindenki az egyformaságért. –

SZENDRŐDY

Prodigesem csak mégis többet ér?

DÚLHÁZY

425 Villámsebes – Biankánál tüzesb.

SZENDRŐDY

Biankáról eszembe jó kalandom.

Majd elbeszélem, roppant érdekes.

JENŐ

*(Loránhoz.)*

Hallod barátom, ló, nő és divatból

Egy-két magasztos, könyv nélkül tanult,

430 Más, jobb kebelben termett gondolat

Az árva honról, ez, mit ifjaink,

A büszke reptű lelkek, hon reményi,

Még szólni tudnak; és ezek közül is

A hon csak könyv nélkül tanult talány.

KONDOR

435 Ő hát követ s örülni nem tudok;

Rossz földbe hulltak oktatásaim,

Ügyünknek sápadt zászlaját felejtí

Egy hölgyecskének bálí piperéjén;

Vagy már felosztók-é a birtokot?

440 Megbüntetők-e a nehány garázdát,  
Ki bátraink gyomrát kétségbe ejti,  
Sültjével ingerelve orrukat?  
Csak itten volna, majd megmondanám  
Én néki: gyermek! Hát envéremen  
445 Ezért neveltelek? Féld átkomat.

LORÁN

Igy értnek! Óh, magasztos szellemek,  
Kiket törvény s jogosság ihletett,  
Könyörgjetei díjúl örök halált;  
Mert visszanézve szűtök megreped:  
450 Igy értve látni szótok bibliáját. –

GERŐ

Lorán borából szívtál lelket és  
Most pártot ütsz teremtőd ellenében!  
(*Lorán kilép.*)

MIND

Sokáig éljen Zordy, a követ! –  
(*Fölemelik.*)

JENŐ

Lám, hogyha föltörekszünk, társaink  
455 Nyakán kell ülnünk; – mint örülnek, és  
Az emberhús tán súlyosb marhahúsnál.

LORÁN

Kondor, szólásod van?

KONDOR

Van ám, Lorán!

Bár véghetetlen volna torkom is,  
Hadd énekelném “élj soká, derék!”  
460 Derék – derék, hogy rímet nem lelek.

LORÁN

Ne bánd!

KONDOR

(*Jenőbőre.*)

Hazámért!

(*Iszika.*)

JENŐ

Sokra mentetek!

Valljon Pikó, mit tart ön az adóról.

PIKÓ

(*Félre.*)

Csak tudnám, mit parancsol a szabadság. –

Én – én – ah, úgy – e tárgy –

JENŐ

Már értem önt.

PIKÓ

(*Félre.*)

465 Hála az égnek – én bizony nem értem.

JENŐ

Ah, Hars barátom!

HARS

Lám, barátja én –

Ezt elbeszélem.

JENŐ

Mondják, hogy Herédy

Egy tál étellel többet ad – jerünk.

HARS

(*Hódoló állásban.*)

Bocsánat, álhír.

JENŐ

Úgy! – Dúlházy, ön

470 A hitszabadság hírneves vitéze?

DÚLHÁZY

Szolgalatára.

JENŐ

Mondja meg nekem,

Ha nem tartoznék épp a szenvedőkhöz,

Nem lenne-é zsarnok szenvedtető?

*(Dúlházy bámul. – Loránhoz.)*

Mily gyáva faj – ezért küzdünk-e hát?

475 Mely önsilányságát nem érti meg,

S piros pofát hizlalva, vágya nincs.

LORÁN

Mért érez egyes ennyi gaz helyett,

Vagy miért nem tompa hát ez is velek!

KONDOR

Sakk a királynak!

*(Elalszik.)*

SZENDRŐDY

Matt, te vén bolond!

LORÁN

480 Sakk a királynak! – Óh, gúny részegen

Üvölni sakkot s gyáván, harctalan

Lebukni. Kondor! Sakk nyakadnak is.

Honáruló!

*(Nyakon fogja.)*

KONDOR

*(Mámorban.)*

Bocsánat – büntelen

Vagyok – az ifjuság csábítható –

485 Kivallom társimat: Lorán a fő.

LORÁN

Akasztófára véled! Óvjelül,

Hogy az, ki szent elveknek védeül

Szegődik, tiszta légyen, nem miként te:

490 Dohos cserép, mely mindent ectesít. –  
Ma nem tanácskozunk – távozzatok.

BELÉNYI

Miért?

LORÁN

Mert úgy kívánom.

HARS

Éj, bizony!

GERŐ

Ma nem tanácskozunk, távozzatok,  
Száz mennykövet! Kimondom, fészketekbe.  
(*Mind el.*)

LORÁN

(*Megvetve komolyan.*)

495 Rongy lelkek! Óh, vagy hát a népszabadság  
Éhes kutyákat bír csak lelkesíteni,  
A birtok ellen küzdelemre szállni?  
S egy itce víztől is mind elszalad.

JENŐ

Megtértél?

LORÁN

Nem.

JENŐ

Mit téusz?

LORÁN

Azt nem tudom,  
De tennem kell, lelkem kívánja úgy. –

HERÉDY

(*Belép, félre.*)

500 Megállj, rossz ember! Megtanítalak. –  
Nos, folyt-e jól a munka, szép öcsém?

LORÁN

Folyt.

HERÉDY

Hol vannak hát kész írásai?

LORÁN

Óh, hallja csak: *(Ohvas.)*

- Gyász szellem ül szent romladékidon  
505 Halvány arcú hon, mért szeretlek én?  
Könyeztem érted és vigaszomul  
Termél túlföldi bájú sírvirányt:  
Még harmatost s mosolygót – barna lányt;  
Szűt adtál őt szeretnem; dalra szót,  
510 S a szóra fogyhatatlan ár gyanánt  
Láng-lelket a lány, s ősi fényed önt. –  
S miért szeretlek tégedet, leány?  
Kebledben a hon, ajkadon szava,  
S a kedves szó oly édes ajkadon  
515 Mint égi hárfahang, mely istenül:  
Ha elpirulva súgod, hogy szeretsz. –

HERÉDY

Úgy, úgy, megint vers, majd országgyűlésen  
Elénekelheted rossz rímeit.

LORÁN

Hogyan, rossz rímeit? – Ah, ön tudatlan!

HERÉDY

- 520 Goromba gyermek, rám bizott atyád,  
Miért nem teljesítet rendelését.

LORÁN

Mert oly nagy az, hogy életembe nem fér.

JENŐ

*(Félre.)*

Jobb lesz távozni, itt csatázni kell.

*(El.)*

HERÉDY

Követnek tétetéd magad nehány  
525 Elszánt fiúval, kikkel társalogsz,  
A józanabb résznek dacára, melyet  
Szerénytelen gúnyokkal üldözesz,  
Tanítani vágysz, s tanulnod kellene,  
Cenzúrával pörölsz, verset faragsz,  
530 Mi épp nem illik kormányférfiúhoz.  
Munkáról szó sincsen, papírbitorló!

LORÁN

Nel – Fogd kormányod téntáját, papírád,  
Én lelkemet nem adtam alkuba. (*Ehetti.*)

HERÉDY

Hóbortos gyermek!

LORÁN

Vén bolond!

HERÉDY

Mi ez?

535 Hát, szőke gyermek, így bánasz-é velem,  
Kinek hátán már öt kereszt vagyon!

GERŐ

Megfogjam a tollrágót?

LORÁN

Hadd, Gerő!

Közönséges számárnak egy vagyon csak.  
Ne szidjad, szent e szőke fürt, mivel  
540 Még ifjú lelke tiszta, mint az Isten,  
Mellyel legott még egy volt, s arcain  
Még ég az elbocsátó égi csók,  
Nem kopva le oly sok posványon át,  
Tíétekként; kik annyit vétkezétek  
545 Az Isten ellen: hogy levette arcát. –  
Vagy tán a fékért, melyt fejembe adtál,



Letépjem arcomat: nehogy mosolygjon?  
Kiszúrjam a szemet: ne sírjon, és  
Kiöljem véle keblem istenét,  
550 Mely lányt s hazát szeret, hogy a rideg  
Szent csontereklyék díszét nyerjem el,  
Mint tik, kiaszott érzetű vitézek,  
Kik öt keresztet hordtok háttokon:  
Míg megváltónkat egy is elnyomá.

HERÉDY

555 Atyád parancsa szól, Lorán, belőlem.

LORÁN

Ő meghalt, s szádnál szentebb sírja van. –  
Miért nem ölte el még bölcsejében  
A lelket, s még úgy jól lennék igába,  
Mért nem szúrá ki képzetem szemét,  
560 Hálákat tudnék adni, hogy vezettek;  
De így, az égi boltot adjam-é  
Bő táplálékú barna tömlöcért? –  
Gerő! Cipeld e rongy irásokat  
A tűzre!

HERÉDY

Óh, az istenért!

GERŐ

*(Herédyhez.)*

Gyere

565 Te is utánok! – Régen így akartam  
Én tenni, mert mióta itt hevernek,  
Ön oly komor. – De mért is nem hagyott?  
*(El az irásokkal Herédy után.)*

LORÁN

Követ levék, szűk tér e ház nekem,  
Ölelni egy világot ég szivem.  
570 Jenő barátom – úgy, tehát te is? –

PIROSKA

*(Jön könnyezve.)*

Ön távozik? S mi itthon mit tegyünk?

LORÁN

Piroska, óh, te sírsz! Leégetem

Rózsádról ezt a harmatot. – Hamis, te!

Nem harmat ez, ragad, már itt is ég –

575 S fáj, mint a bánat.

PIROSKA

Istenem megáldja.

LORÁN

Könyed forróbb, de fényesebb enyém,

Tiédben múlt boldogság szendereg,

Enyémben küzdés és remény ragyog fel.

GERŐ

*(Ki ezalatt visszatért, Piroska szemét letörli.)*

579 Nem égetem le – ámde megtörülöm.

## MÁSODIK FELVONÁS

### SZÍNPADON S SZŐNYEG MEGETT...

ELSŐ SZÍN

*(Főváros. Széphalmiéknál. Öltözőszoba. Ilka, Jolán.)*

JOLÁN

580 Ha, há! Csak furcsa állapot ez a  
Tiéd; két hétig engem is mulatna.

ILKA

Jolán! Kacagasz?

JOLÁN

Bocsáss meg, legnagyobb  
A bölcsesség, mely mindenén kacag.  
De szólj, kész volnál áldozatra is?

ILKA

585 Kész.

JOLÁN

Úgy nem értlek. *(Búsan.)* Óh, mi jó lehet  
Azt tudni, hogy szeretnek, s bú, gyönyör  
Pusztán nem hangzik el, mind számba jó,  
Rokon visszhangra lel. Én nem tudom,  
Mi az, szeretni vagy szeretve lenni.

ILKA

590 S anyádtól?

JOLÁN

Óraszámra láttam őt,  
Első emlékem a verés, ha szép  
Csipkéjét, mint kisgyermek, megkoboztam;  
Magába szállt hát vissza érzetem,  
S önzőbb levék, hogysem megérteném  
595 A Júliában égő szenvedélyt.

ILKA

Hát vőlegényed?

JOLÁN

Házasodni vágy csak,  
S legkényelmesb, hogy nékem udvaroljon,  
Jó gazdasszonynak is tart – ez szerelme.

ILKA

S te mégysz?

JOLÁN

600 Megyek, – mind ilyen – és ez is  
Ád fejkötőt, megment a szolgaságtól.

ILKA

Ah, úgy ne kérdezd többé szűm keservét,  
Mi egy forrásból messze szétfolyánk már.

JOLÁN

(*Vígan.*)

Ha, ha! Vigyáznom kell, mert *jégre visz*,  
S még átmerengném a szép életet.

(*Széphalminé s szobalány belépnek.*)

605 Jól öltözém?

SZÉPHALMINÉ

Miért ily ékesen?

SZOBALÁNY

Ma a kisasszony rendkívül igéző.

SZÉPHALMINÉ

Csitt! Mért nem mondd rólam ezt soha?

Vagy hogyha mondd, mért úgy, mintha hangod

Gúnyolná a szót, mellyel megdicsértél?

610 (*Jolánhoz.*) Lódulj! Ha lány ily fénnel öltözik,

Mondják, cégért hordl! – Óh, így látnom őt. –

(*Ilka ezalatt eltávozik.*)

(*Szépládebben.*) Vigyázz leányom, látom, társalogsz

Ilkával, hogy nagyon nyílttá ne légy.  
 Baráti szót mondhatsz, amennyi kell;  
 615 Az szentelt víz, mely nem használ, nem árt,  
 Hitelben áll s gyakorta jó horog  
 Sok titkosat kicsalni; mindamellet  
 Nem kényszerít viszont-őszinteségre.  
 Panaszkodjál – gúny; tárj szűt – árulás;  
 620 Esdj – megvetés jutalmad. Néma légy,  
 S meglephetsz.

JOLÁN

Nyelvem nem nő-nyelv ezentúl. *(El.)*

SZÉPHALMINÉ

Nem hízelegsz, tükör: rendes szabály  
 És öntudat fénykörrel von körül.  
 Ki áll a déli napnak ellene?  
 625 Csak azt a könnyü gyermekszendeséget  
 Tudnám már bétanulni, az nehéz!  
 Hogy mozdulatjaim szabálytlanul  
 És mégis édes eggyé folyjanak.  
 Hogyan?

SZOBALÁNY

Felségesen tanulta ön be  
 630 A fesztelen természetet!

SZÉPHALMINÉ

Hah, úgy!  
 Úgy győzelem, mert illat ez, leány,  
 Mi a csinált rózsának még hiányzik,  
 Mit olykor bamba lányka bitorol,  
 Ki ismeretlen bájait gyakorta  
 635 Ügyetlenül tapossa bár fővénybe,  
 Imádtatik. Ezzel homályosít  
 El lányom is, és a valódi szépet  
 Nem értő hódolókat elrabolja. –  
 Hah! Hogy megint eszembe kelle jőned.  
*(Indulattal.)*

- 640 Leány! Ha mester vagy szakodban: úgy  
 Tedd, hogy mezén akármi rút legyen.  
*(Keserűn.)* Oh, csak mezén! –  
*(Szóbalány el.)* A lányka oly hamar nő,  
 Szivesben ápolnók gyermekkorát,  
 Mint hogy kísértsen föltárt *matricául*,  
 645 Mint hogy ragyogjon új vágytárs gyanánt,  
 Kit még kerülni sem szabad.  
*(Csenget, inas jó.)* Vegyed! *(Írást ad.)*  
 Az itten írtak lesznek mára híva.  
*(Inas el.)*  
 Termem minden művészet gyűlhelye;  
 Ki tud hasonlót hozzá felmutatni! *(Herédy jön.)*  
 650 Üdvözlöm önt!

HERÉDY

Ah, önnek arcira  
 Minden nap száz nem ösmért bájt mosolyg.

SZÉPHALMINÉ

Csitt, mondtam úgy-e, hogy fülem süket  
 Hizelgésének, míg gróf Andaházy  
 Kérelme teljesül.

HERÉDY

- Valóban, e  
 655 Gondoskodás féltékennyé teend.

SZÉPHALMINÉ

Óh, jaj nekem! Hiában áldozám  
 Egy háládatlannak szerelmemet.

HERÉDY

Az Istenért, e hang megsemmisít.

SZÉPHALMINÉ

- Ez egy kérés barátném kedvéért  
 660 Így méltányoltatik? – Ne mondja ön  
 Többé, miként imád, mert a nagy ég

Egy elcsábított nőért bosszut áll.

HERÉDY

Mit ember képes, mindent megtevék,  
S ez-é jutalmam, hogy ki is vivém?  
665 Föltételezen bár, de kellettett,  
Mert ott fent úgy akarják. Higgye ön.  
Így csak én, s csak ön miatt tehettem.

SZÉPHALMINÉ

*(Félre.)*

Csalhatlan harci csel, már ő könyörög,  
Mert én mennydörgök; mint az eb, saját  
670 Szemetjén elfut, hogyha nem remegjük. –  
Ne higgye ön, hogy újra elvakít  
Nem teljesítendő ígéretével.  
Vagy hát beszélje rá gróf Andaházyt  
Hogy a mondott feltételt elfogadja.  
675 A jó sikernek díja szerelem –  
Különben kíméljen meg mindörökre. *(El.)*

HERÉDY

Egy nedves pillanat – s elolvadék;  
Óh, nőszeszély! Pamlag párnái közt  
Főződ ki azt, mit késő kor fia  
680 Elv-fejleménynek, kombinációnak  
Tekint. Mink csak bábok vagyunk, kik a  
Színen játszunk, de a szőnyeg mögött  
Nőkéz vezérli titkos szálainkat.  
Óh, nők!  
685 Minő varázssal bírtok tik fölöttünk,  
Ha símogattok, üdvöt álmodunk már,  
S kézcsók-vadászat az egész; varázs, –  
Hogy tartsuk a főt, míg ti szarvat adtok.  
Rútul kijátszatánk mi, férfiak  
690 Még édenünkben, mert az ismeret  
S eszély gyümölcsét Éva ette meg,  
Ádámot csak csutája fojtogatta. –

De mért kívánja őt úgy boldogítani,  
 Ha boldogságát büszkén eltaszítja? –  
 695 Hah, eltaláltam, – nője resteli,  
 Hogy a pamlag nem őtet illeti;  
 S hogy így ne légyen: a derék barátné  
 A hon nevében tart vadászatot  
 A nem kellőleg szíves grófi férjre.  
 (El.)  
 (Széphalminé és Andaházy jőnek.)

SZÉPHALMINÉ

700 Elment a vén bohó, ez jól mulat,  
 Hogy mindent elhisz; tükre nincs bizonynal  
 A pávián-pofát meglátni benne. –  
 Ön főispán, ha egyet teljesít.

ANDAHÁZY

Szabad könyörögnöm!

SZÉPHALMINÉ

Nem tudom, minő  
 705 Követe van megyénknek. Mindenütt  
 Hallom, zavart tesz, Zordy a neve;  
 E hóbortos fiút kell visszahívni.

ANDAHÁZY

Ezt, fájdalom, nem teljesíthetem.  
 Az ifjú elvbarátom, lelke láng.  
 710 Lemondok a rang csillogásiról,  
 De elvem ellen küzdeni nem tudok.

SZÉPHALMINÉ

Nővel beszél, nincsen gyűlésben ön,  
 Hol durva tenyerű karzatvitézek  
 Lesik szájából a szót, én szivéből  
 715 Halászsom azt előbb, mint ajkinak  
 Tisztítóján megy át. Ne szóljon elvről,  
 A nő nem ismeri. – Tudom pörét  
 A Zordy-házzal, egyezést kíván. –



Ne féljen, nyerni fog, Herédy már  
720 Igérte. Pénzre is vagyon, tudom,  
Szüksége a csatára, – van nekem;  
Jelölje ön vetélytársul Jenőt,  
S ha mindenem, ha egy ország nyugalma  
Lesz áldozattá, légyen, mért ne lenne?  
725 Önért s a fényért, mellyel hódolat  
S kitüntetés vár rám országgyűléskor.

ANDAHÁZY

De Zordy és Jenő legjobb barátok.

SZÉPHALMINÉ

Barátok? – S volt-e összeütközésben  
Már érdekek? – Jenővel majd beszélek. –

ANDAHÁZY

730 E Zordy pártja nagy s elv zárja hozzá.

SZÉPHALMINÉ

Ha elv, úgy nem lehet nagy, vagy dicsekszik  
Az elvvel? Akkor elvakítható,  
Mert azt vadássza, mit nem ért. De szép,  
Hogy nő tanítja önt *politikára*. –  
735 Pápista Zordy? – Lám, fiam protestáns,  
A hitszabadság zászlaját ütöm ki:  
Az elv már oldalunkon; afelett  
A hitnek kábitó pártszenvedélye,  
Mely Zordytól buzgóit elsodorja. –  
740 Adósom sok hatalmas úr, ezeknek  
Felmondom tartozásomat, vagy új  
Kötésre lépek; szóljon, elhiszi  
Már, hogy győzendünk, s bár buktatjuk is,  
Hü bajnokának tart, s dicsérni fog  
745 Az ellenzék.

ANDAHÁZY

Csodálom önt!

SZÉPHALMINÉ

Nejét

Honn hagyja; ő jó, jámbor házi nő –  
Nem szoktam rosszat szólni senkiről,  
De a világban kissé balgatag.  
Miért is laknék szellem mindenikben?  
750 Mi lenne a zöldség-, tű- és tehénből.

ANDAHÁZY

*(Komolyan.)*

Bocsánatot! De hagyjuk most el ezt.  
Nőmet gyalázni hallanom tilos,  
Mert nőm. – Ha buknia kell, légyen, ám-  
De tisztelettel ezt kívánhatom.

SZÉPHALMINÉ *(gúnyval)*

755 Úgy, úgy! A drága nőcske tán pityergett,  
Talán papucsával fenyíte is?  
S gróf Andaházy megtért és felejte –  
Hisz mit tesz az, ha egy szív megreped,  
Mely oly hívón követte egy szavára,  
760 A nő-erénynek útját megtagadva.

ANDAHÁZY

Az angyalarc igéz, ha kárhozat  
Csókdossa is körül – s e pillanat,  
Mint vészes éjből felmerült sugár  
Kétszerte szép, mert harmat és mosoly.  
*(Kézét csókol, Jolán ezalatt belép.)*

SZÉPHALMINÉ

765 Nejének minden szépet üzenek  
Reménylem, eljő legdrágább barátém.

JOLÁN

Gyülekszik már a társaság, anyám!

SZÉPHALMINÉ

Fejfájásomban a gróf ápolá.

ANDAHÁZY

Önzésből tettem e szolgálatot.

(*El.*)

(*Váry belép.*)

SZÉPHALMINÉ

- 770 E szép boglárt hajadba, szót se többet!  
Így kell maradnod, kis fejes leány.  
Jókor jön ön, segítsen csak kiszidni –  
E rossz leánnyal mindég ily bajom van,  
Hiába szerzek néki bármi szépet  
775 Mint legkedvesbnek – az csak elpenészlik.

JOLÁN

Ah, jó anyám, te oly nagyon kegyes vagy.

SZÉPHALMINÉ

Mi lesz belőled, mondd meg – szüntelen  
A gazdaság körül kívánsz sűrögni,  
Még arcodat sem őröd, oly korán kélsz.

VÁRY

- 780 Segítsem szidni? Még ha volna is  
Ok, udvaribb vagyok, hogy sem tegyem;  
Van még idő rá. – Csókolom kezét.  
(*Széphalminé kezét csókolja s egy díszeszközt ledob.*)  
Miért is áll az útban.  
(*Kacag.*)

SZÉPHALMINÉ

(*Félre.*)

Gyáva lény! –

Semmit sem tesz! –

VÁRY

Lám! Új emléke lesz

- 785 Reám, kisasszony! – Ez jó gondolat. –  
(*Nevetnek.*)

JOLÁN

Meg is köszönjem?

*(Jenő belép.)*

SZÉPHALMINÉ

Menjetek előre,

Tüstént követlek.

VÁRY

*(Súgva Széphalminénak.)*

Én Jolánban is

Csak önt imádom, önnek kedvéért

Veendem el, s ha ön csak mint vejét

790 Tekint, kétségbe ejt.

SZÉPHALMINÉ

*(Gyöngéden szájára ütve.)*

Hizelkedő! –

Hit s hallgatás! –

VÁRY

Megálljon, kis menyasszony.

*(Előre kimegy, Jolán torzképet csinálva követi.)*

JOLÁN

Mért nem vezet hát, drága vőlegény? *(El.)*

SZÉPHALMINÉ

*(Jenőbőz.)*

Jókor jövé, erélyed hogyha van,

Követ lehetsz Lorán helyett.

JENŐ

S Lorán?

SZÉPHALMINÉ

*(Szárason.)*

795 Őt visszahívjuk.

JENŐ  
(*Sötétén.*)

Ez szörnyű, anyám.

SZÉPHALMINÉ  
Hogy egyik fel-, másik lelép?

JENŐ

Nem az.

De hogy barátomnak szegem nyakát.

SZÉPHALMINÉ  
(*Egykedvűleg.*)

Ha annak tartod, ám maradj magadnak.  
Sok van, mi messziről tekintve nem rossz,  
800 S viszonyunk által lesz rossz. Ha ezt  
Tárjuk ki, sok figyelmessé lesz és  
Bátran terjeng a rosszalás is. Ám  
Ha szó nélkül, határozottan teszünk,  
Bámulva hallgat még, ki ismer is  
810 S a jó siker mindent nyer vagy lesújt. –  
Különben is, mi kötne, tán barátság?  
Csak iskolákban létezik valódi,  
A nagyvilág rögén ledörgölődik,  
Mint rossz zománc, kamattalan teher.  
810 Vagy jobb-e ő tenálad? S hogyha nem,  
Mért hunyjon a nap, hogy ragyogjon a hold?  
(*Kifejezéssel.*) A sors gyeplője egyszer van kezünkben,  
Csak egyszer – s feltarthatatlanul ragadnak  
Tovább az események. – Ah, de mit  
815 Darálok, látom, jobb lennél barátnak  
Morzsolni olvasót – míg más szemesb  
Repül –

JENŐ

Anyám!

SZÉPHALMINÉ  
Most volna az idő

Ilkádát is megnyerni.

JENŐ

Megteszem.

SZÉPHALMINÉ

*(Kézét adja csókolni.)*

Fiam vagy,

820 Mit sem gyaníttass Zordyval, s mutasd be,  
Hadd lássam, hogy kivel kell harcra szállnom.  
*(El.)*

HERÉDY

*(Andaházyval belépve.)*

Óh, hála önnek a hon szent nevében,  
Hogy elvállalta.

ANDAHÁZY

Honom érdekében

A kormány és ország közötti kapcsolatot  
Egy hű kebellet jobban összefűzni.

HERÉDY

*(Félre.)*

825 Széphalminéhoz szállok béremért.  
*(Fent.)*

Kiváltók tartozását, megnyerők  
Pörét, szerencsém van mind általadni.

ANDAHÁZY

Reményilem szigorú jog szerint.

HERÉDY

Hogy is

830 Különben, mink határzzuk a jogot  
Is, mely szerint ítélünk. – Már ön itt?

ANDAHÁZY

Határzatod?

JENŐ

Meggyőztem keblemet  
S a honnak oltárára *áldozom* őt.

ANDAHÁZY

Nagy lélek! Vedd pótlásul a barátért  
Leányomat. (*Félre.*) Hisz a pört megnyerém. –

JENŐ

835 Szép pillanat! – Ha még maradt szivemben  
Kétség, ködét szód napja oszlatá el.  
(*Herédy és Jenő el.*)

ANDAHÁZY

Ha, há! Bohó könyörgtél, hogy fogadjam  
El étem óhajtságát: hírnevet.  
Mondd, Brútus! Mért áldoztál életeddel  
840 A halhatatlanságnak, hogyha ily  
Könnyű elérni? – Nem voltak talán  
Divatban a filiszterek. S miért?  
Mert még nem voltak szolga tisztelőik. –  
Jenő! Te jól tudod, zászlód alatt  
845 Pénz és magányérdek küzd, jól tudod,  
Hogy én ismérlek; szólj, mért ostromoljuk  
Oly cifra szókkal egymást. Emberek!  
S ti sem pirultok a zászló alatt,  
Mely annyiszor hazudtolá meg elvét? –  
850 Nincsen barátom, mert ki fölfelé megy,  
Sokaknak hág nyakukra, s jajgatásuk  
Csüggesztené a lágyuló kebelt.  
De hittem, van barátság s látni fáj,  
Mi könnyen dobtad el, s nem fáj szived,  
855 Mert szódat csipdosád meg, hogy kesergjen.  
De el, sötét kép! Üdvöz légy nekem,  
Társinknak balgasága, égi lépcső!  
(*El.*)

## MÁSODIK SZÍN

*(Ugyanott, társasági terem. Bianka, Szendrődy, Belényi, Dúlházy, Kondor, Andaházy, több nők s férfiak.)*

BIANKA

*(Ifjaktól körülálva.)*

A házasság hamu, kinek nehány

Parázsa van, ám hamvval óvja meg!

860 De Etna fellobog!

SZENDRŐDY

Csak tűzijáték

Önnek szerelme, sok népet mulattat.

BIANKA

*(Simítja őt.)*

Szép ifjú! Mért oly rongyos és kicsiny

Szűd, hogy nem fér beléje – ha, ha, ha!

Ily foglalásból a gyémánt kihull.

*(Hirtelen elfordul.)*

865 E szócska “hű” s e szócska “hűs” rokon.

Olaszhon lánya ekképp nem szeret,

Percig lobog csak – ámde égig ég.

Törként ragyog, s hegyén ül a halál.

*(Széphalminé, Váry, Pikó és más ifjaktól környezve belép.)*

PIKÓ

Ön terme a művészet csarnoka.

SZÉPHALMINÉ

870 Hízolg – ha úgy tehetnék, mint akarnám.

De én, szegény özvegy nő!

MIND

Ön szegény?

Ha Krőzus az.

SZÉPHALMINÉ

Tapintatom hiányát



A buzgalommal nem pótolhatom.

MIND

Sőt, ön taníthat ízlést.

SZÉPHALMINÉ

*(Pajzánon.)*

Hajdanában

875 Szépségemmel – mostan már vén levék.

MIND

Felségsértést követ el önmagán.

KONDOR

*(Papírt ad át, hajlongva.)*

Nemtője minden szépnek, e dalommal

Dicsőítém meg elhalt gerlicédet,

És benne téged is.

*(Széphalminé kegyesen elfogadja.)*

BIANKA

Be jó, hogy a

880 Művészetet pártolva, papjait  
Hizlaljuk, van mégis, ki megköszönje  
Az alamizsnát bók- és hódolattal;  
Különben alig vetnénk perselyébe.

SZÉPHALMINÉ

*(Leülve.)*

*(Váryhoz.)* Nem szoktam rosszat szólani senkiről, de

885 Csak az kár, hogy jótéteményeink  
Nem lelnek együtt művészet- s erényre.  
Kivált a nőkben. – Hol marad leányom?  
A kis gazdasszony szűmnek úgy hibázik.

BIANKA

Ön észrevéte jó, mert nők, kik a

890 Gyermekszeretetről művészileg  
Szavalnak – megnőtt lányukért csak a  
Közös imádókkal vigasztalódnak. *(Nevetve elfordul.)*

DÚLHÁZY

*(Váryhoz)*

Ön boldog, hogy Széphalminé leányát

Nőül veendi, illy erényes asszony

895 Leánya is biztonnyal az leend.

VÁRY

Ezért veszem leginkább, mert különben

Hiába, csak nemes. – Ugyan, ez-é

Nagy szónokunk Pikó?

BIANKA

Két hét alatt

Vén *Cáto* is elébem térdepel. –

900 Hisz nincs önökben szikra férfiaság! –

ANDAHÁZY

Hát áll fogadásunk a száz aranyban. –

BIANKA

Ki első lép be, lesz az áldozat.

*(Lorán s utána Jenő belépnek.)*

Ki ez?

VÁRY

Nem ismerem.

JENŐ

Író s követ,

Barátom, Zordy. –

BIANKA

Zordon a neve.

905 Meglátjuk, szíve. –

LORÁN

Bár fájlalhatom,

Hogy oly sokáig kése bémutatni

Barátom; megbocsátok néki, mert

Nem osztjuk szívesen meg édenünket.

JENŐ

Hisz városunkba alig érkezel.

LORÁN

910 Egy perc öröklét üdvünk ajtajánál.

SZÉPHALMINÉ

Igen kegyes.

JENŐ

Jőj, lelkem ideálát

Ismértetem meg lelkem jobb felével.

LORÁN

És én veled ártatlan kínozómat.

*(Ilka előtt megállnak.)*

Ez ő!

JENŐ

Ez ő!

LORÁN

Ki?

JENŐ

Hölgyem.

LORÁN

Sőt, enyém.

JENŐ

*(Ridegen.)*

915 Lorán! Mi együtt meg nem élhetünk.

SZÉPHALMINÉ

Mi történt?

BIANKA

*(Tűzszel.)*

Hah, gyönyör! Tán párcsata?!

LORÁN

*(Súgva.)*

Örülj, barátom, hogy vágytársad én,  
A kényszerített vőlegény vagyok.

JENŐ

És bírod-e őt nem szeretni, szólj?

LORÁN

920 Nyugodt lehetsz. – Hálával tartozom  
Kíváncsiságukért, mert én nyerék.

BIANKA

Hát csak fogadás!

LORÁN

Tréfa az egész! –

VÁRY

Reményltem, lesz mesélni érdekes tárgy.

*(Jolán belép.)*

LORÁN

*(Jenőhöz.)*

Mi báj-alak! – Nézd ismeretlenem.

SZÉPHALMINÉ

925 Jolán leányom!

VÁRY

Kis menyasszonyom.

LORÁN

*(Elfajtottva.)*

Jaj hát nekem!

JENŐ

Mi lelt, Lorán?

LORÁN

Mi lelt?

Egy percre föltalálni, hogy veszejtsük

Lelkünknek ideálját, tudni: nő;  
E földet lakja, bír szeretni, – és –  
930 És mást szeret; – más szívet boldogít.

JENŐ

Nincs semmi veszve, ő még fog szeretni. (*Félre.*)  
Üdv néked, szenvedély! Csak égj! Csak égj!  
Ilkámat biztosítod.

VÁRY

(*Jolán széke mögött.*)

Nos, hogy állunk?

JOLÁN

Úgy, mint Lukács evangelista festve.

VÁRY

(*Ásítva.*)

935 Színházban voltam néhány pillanatra.

LORÁN

Természetesen pusztá páholyok  
Gúnyolták a művészet csarnokát.

SZÉPHALMINÉ

Mindegy, fizetve vannak.

VÁRY

Úgy van, úgy,  
Késpénzben egy fillérig.

SZÉPHALMINÉ

Látja ön.

LORÁN

940 Annál szomorúbb, mert így a magasb  
Köröknek honszerelme oly divatcikk,  
Mit elvénült ruhánkkal eldobunk.  
És egykedvűen öltjük vállainkra  
A muszka divatot, s nem fáj szívünk,  
945 Mert nem volt a hon vélünk összeforrv.

JENŐ

Vigasztalnák is érte hölgyeinket  
A muszka tisztek udvarlásaik.

LORÁN

Én így sem értem, nem hiszem, hogy illy  
Korcs legyen az éneklett nőkebel.

SZÉPHALMINÉ

950 És lássa ön, nem szép díj-é az is  
A művészetnek, hogy pór papjait  
Arisztokráciánk körébe vesszük. –  
(*Biankához.*) Óh, Istenem – mint sápad, tán beteg?

BIANKA

955 Gondoskodása bájol – jól vagyok.  
(*Félre.*) Megállj!

JOLÁN

Javunkért; mert e pór művészet  
Virágtermő tavasza termeinknek.  
Gyermekkabát arisztokráciánk,  
Mely a serdülő ifjat nyűgözi  
Szabad mozgásiban; s fel-felhasítjuk  
960 Legszűkebb részét, míg lehull egészen.

JOLÁN

Divat most a szabadság; hőse ön is?

LORÁN

Úgy, mint az üldözötté; én hamar  
Baloldalunkra vinném önt is át,  
Mert lelke tiszta, mint fehér papíros;  
965 Fogékony a legszentebb képzeletre;  
S mi tükrözhetné ott oly hűn magát,  
Mint a természet gyermeke, “szabadság”.  
Ön eldobná arisztokráciája  
Védsáncait a szép természetért;  
970 S a büszke ház leányán győzedelmes

Leendne a természet-szülte nő.  
Szabadság és nő oly rokon; nem-é  
A nő világa úgyszólván a bal oldal?  
Ő Isten abban – s nincs-é ottan is  
975 Egyenlőség – szabadság? – Ön pirul? – *(Melléje ül.)*

BIANKA

Ilyen barátság, mint öné, Etelke,  
Zenő iránt valóban megható  
Korunkban. – Zordy, fejtse meg, miért  
Vágytársak mindég a legjobb barátok?

LORÁN

980 Miért?

BIANKA

Egy test a férj s nő bibliánkban,  
Tehát a férfinak szerelmese:  
Szerelmese nejének is. – Ugyan  
Mért sápad ön? – Beteg? – Im, itt ez illat.  
*(Üvegcsét nyújt.)*

SZÉPHALMINÉ

*(Félre.)*

Nem kell, kigyó! – Igen jó gondolat!

LORÁN

985 Ön olyan édesen merengve ül,  
Mint az, kiben szent nyugalom honol.

JOLÁN

Mindég egyenlő víg vagyok. –

LORÁN

Nem úgy.

Midőn a nő élteinek hajnalán  
Szeret, szerettetik s egy hosszú lét  
990 Mosolygva áll előtte, üdvözül;  
Hisz életünkben a remény legédesb.

JOLÁN

- Én a jelennel tartok és mivel  
Kevéssel is beérem, sok gyönyört ad.  
Nem tűzök egyet életcéloomul;  
995 Nem kérek csillagot, csak gyertyafényt;  
Nem ezredévet, és sosem csalódom.  
Mit Isten ád, gyorsan köszöntöm el  
Az első perc egész költészetével,  
Mely nélkül ronda váz lesz minden élv,  
1000 Hálá az elme boncolásinak.

LORÁN

- Mi a jelen? – Perc szülte fúvalom,  
Mely múlt s jövőndők csókjából ered,  
Elcsattan, s múlt reményeink román  
Halotti hamvul szenderegni. Óh,  
1005 Kevés a perc, melyt élni érdemes,  
Melyért keresztül e nagy életen  
Csatázunk és a percek is gyakorta  
Csak akkor édesek, ha elfolyának.

JOLÁN

Ah, ön nagyon boldogtalan lehet.

LORÁN

- 1010 Miért, hiszen csak percnyi üdv lehet,  
Nem évnyi, és e percek csak sötét  
Években termenek.

JOLÁN

S vajon sötét  
Eszteinkéért kárpótolnak-e?

LORÁN

- Ki a rózsát szakasztja, gondol-e  
1015 A gondra, mellyel ápolá? S ha ön  
Egy pillantással oszt rám életet,  
Egy élet szenvedését elfelejtem.



JOLÁN

Ön költő, mestersége hízelegni.

LORÁN

1020 Csak ezt ne higgye, mert kétségbe ejt  
Érzéseim tolmácsán. Mondja ön:  
Mi jó hizelgés mondva isteneknek?

VÁRY

1025 Miért oly elmerült, menyasszonyom?  
Óh, vajmi szép pár leszünk mi, majd  
Fogják vitatni: vajjon mellyikünk szebb,  
A férfinép önt védi, engem a nők.

JOLÁN

Mentsen meg ön e félkegyelmű hóstól.

VÁRY

1030 Mért e szerénykedés, ha komolyan  
Szándékom volna. Most a férfiak  
Kelete *sopra pari* áll; s leányink  
Mennek, ha kérik, hát hogyan ne hozzám,  
Ki íztől ízre – erszényét kivéve,  
Mely sorvadást nem szenved – főnemes.

LORÁN

Szörnyű szükség lehet már férfiakban,  
Ha oly kapós ön.

VÁRY

Megbántás!

LORÁN

1035 S elégtét,  
Ha tetszik, pisztolok – könnyű halál.

VÁRY

Hem! Pisztolok! – Jól célzok.

LORÁN

Ám talál-e?

Ha úgy, mint elméncsége, nem veszélyes.

VÁRY

De a könnyűk – és gyilkos öntudat.

LORÁN

Úgy hát távozzék!

VÁRY

Hah!

LORÁN

Lövünk.

VÁRY

Megyek.

1040 A tréfáért, hogy höl-, vagyis Jolánnak  
Kedvére udvaroljon – hol botom?  
(*El.*)

JOLÁN

(*Nevetve.*)

Könyű győzelme volt.

LORÁN

Csak Várynál!

JOLÁN

Ki tudja?

LORÁN

Ím a körmagyar! – Ha tetszik.

(*Mind el.*)

SZÉPHALMINÉ

Jolánnak Zordy udvarolt: derék

1045 Levente, ezt meg kell kerítenem.  
S nem tudna-é két nő hálóba fogni  
Egy bamba gyermeket? De a minap  
Lépést tévék, hogy birtokát veszítse,  
Ezt gátlanom kell. – Gyermekem, Jolán!

JOLÁN

*(Belépve, Bianka az ajtónál.)*

1050 Parancsolsz.

SZÉPHALMINÉ

Légy Loránhoz olvadó,  
Tüntesd ki őt, mosolygj szemébe olykor:  
Ha elvesz, szép kocsin jársz, szép lovon,  
Fényes cselédség vesz körül; üdővel  
Feljebb mehet, méltóságot szerezh.

1055 S rá'dásul szellemdús is és csinos. –  
Hordd asztalodról a sok konyhakönyvet,  
Költőket rakj helyökbe, s jól vigyázz,  
Hogy felmetszetlenek ne légyenek. –

JOLÁN

Akként cselekszem, amint rendeléd,  
1060 E Váry úgyis oly kiállhatatlan:  
Azt mondta múltkor, hogy karom sovány.  
Fényes cselédségem lesz, ügyebár.

SZÉPHALMINÉ

De Váryt sem taszítsd el még egészen,  
Szorítsd meg olykor tánc között kezét,  
1065 Mondj fülébe sűgva szépet is neki,  
Tartsd jégveremben, mint a marhahúst,  
Ha szükség lenne rá.

JOLÁN

Mi furcsa lesz

Egy szemmel jobbra, mással balra nézni,  
Hizelgést sűgni, míg a másikának  
1070 Lány kézszerítés ígér jobb reményt.  
Dicső egy tréfa! – S még e vígalomhoz  
Az ájtatos kép! Ha, ha, ha! Derék!  
Nevetnem kell.  
*(El Széphalminével.)*

BIANKA

Majd sírsz, ha én kacaglak!

## HARMADIK FELVONÁS

### ÁLARC ÉS ÉRZELEM

*(Szín: Főváros. Andaházyéknál. Terem, két kis szobába vezető oldalajtókkal. A háttérben magas boltozat vezet egy fényes bálterembe, melytől felvonás elején kárpit választ el. Ohykor zene.)*  
*(Lorán és Bianka a boltozaton jönnek – álarcosan.)*

LORÁN

*(Bianka elébe térdelve.)*

Meddig takarja írigy éj gyanánt

1075 E mez napom életsugárait?

BIANKA

*(Álarcát levéve.)*

Keljen fel ön!

LORÁN

*(Felugrik.)*

Hah, árulás! Mi ez? –

Bocsánat – én – ah, én – megtévedék.

BIANKA

S én megbocsátok; megbocsát ön is

A tévedésnek?

LORÁN

Mit? – Vagy úgy – igen.

BIANKA

1080 Minő zavart ön, nemde mást reménylt?

Egy ifju nőt, ki csillog – ah, de higgye,

Nem gyémánt. Én önt kárpótolhatom,

A csalfa szívért hőt, igazt ajánlok,

Mely üdvvel oly tele, hogy istenít. –

LORÁN *(elszóródva)*

1085 Az üdv terem, csinálni nem lehet. –

Miért nincs ablak minden nő szívéen.

BIANKA

Nem az, Lorán, nem ablak, mert azon  
Itt: honszerelm, magasztos nőerény,  
Szép háziasság, sőt a szendeség is  
1090 Rút, bétanult cégérré aljasodnék,  
S lehullna a nőnagyság glóriája. –  
Ott; boldog vőlegény: négy szép lovat,  
A hivatalnokot, pénzt látna, meg  
Cselédséget, mindent, csak nem magát,  
1095 S szétoszlanának legszebb álmai.

LORÁN

Valóban büntetné a nővilág,  
Hogy ármányának titkait kitarja.

BIANKA

Miért volna hát az ablak? Hogyha úgyis  
Kinek természet adta kulcsait,  
1100 Annak keblünkbe pillantása van.  
(*Tűzzel.*) Lorán! Nekem szerelme kell! S ha szóm  
Nem oly szabott, mint langyos hölgyeinké,  
Ha hirtelen, vulkáni tűz okozza,  
Mely árként gátat hág, s az elmüvelt  
1105 Világ durvállja csak szent működését.

LORÁN

(*Türelmetlenül.*)  
Majd másszor erről.

BIANKA

Hah!

LORÁN

Bocsánatot.

(*Indul.*)

BIANKA

(*Karon fogja.*)  
Ön nem hisz, eltaszít, jó, csakhamar,

- Ha majd körülnéz, és a nagyvilágon  
 Magához hűt kívülem nem talál:  
 1110 Mindent átkozni fog, s engem megért.  
 Mert hogyha élvez édes perceket,  
 Egy ifjú és kellemes lány-ölet,  
 Ha a korál-ajk súgja, hogy szeret:  
 És ég szeméből boldogság mosolyg:  
 1115 Jól látszik állni ifjusága; hogy  
 Még elromolni rá nem ért: ne higgye!  
 Nem tiszta üdve, képzelt édenéből  
 Minden mosoly, minden szó tervszerinti,  
 Nem boldogítja egy tekintet is,  
 1120 Mely a tükörnél nincsen bétanulva. –  
 (*Gúnyval.*) Különben még ez mind *igen derék*,  
 Az életbölcse ség főiskolája  
 Érzést hazudni, szentet, pusztá szívvel.

LORÁN

- Hazudsz nő! – Óh, ez nem lehet való!  
 1125 S ha mégis! Isten, úgy én megtagadlak,  
 Mert templomodban ördög üt tanyát.

BIANKA

- Mi gyöngé lény az ember, mily nehéz  
 Lemondni kedves álmokképeinkről:  
 Már hogyha fél mámorban érzük is,  
 1130 Csalódás képzetünk – csukjuk szemünket,  
 Hogy szét ne folyjon még a drága kép.

LORÁN

Nem, nem, ne higgye ön, hogy gyávaság  
 És férfiatlan öncsalás okozza  
 Kétségemet. Mindenre kész vagyok.

BIANKA

- Hát adja ön ki Andaházynak  
 1135 Magát, szóljon Széphalminével és  
 Meg fog győződni, hogy szavam való.

LORÁN

Legyen, de asszony! Jaj, ha meghazudtál;

És mégis, mily szívesen megbocsátok.

*(Elmennek.)*

SZÉPHALMINÉ

*(Oldalajtón jön és olvas.)*

1140 Minő jeges hang, mily szabályos írás,  
Lángszó elég, de óh, a nő ki tudja  
Ismérni a tudó és szív beszédét.  
Ismét hűlsz, Andaházy? – Fölhevítlek. *(Ír.)*  
“Fizesse ön meg tartozásomat.” –

1145 Meglátjuk szíve szirt-é, s hogyha szirt,  
Ez érczel összezsapva felmelegszik. –  
*(Lorán és Jolán jönnek.)*

LORÁN

*(Sötétén.)*

Levette álarcát.

JOLÁN

Le.

LORÁN

És, ki tudja,

Az avatatlan most isméri-e

Már jobban, mint előbb, a szív, s kivált

1150 A nőszív nem viaszok álarc alatt  
Szó csábót és cselet; más-más arc alatt,  
Mely sűrűbb, bájosabb s efelett  
Oly élethű. – Óh, óh!

JOLÁN

Mi lelte önt?

LORÁN

Ezt meg kell szoknia; gyakorta jó

1155 Ily percem és mázsányi súlya fojt,  
Hogy szív-eremben az élet megáll:



Démonnak mondják, mely gyötörni jár,  
Érzésnek hívják a közemberek.  
Rossz szellem s elfüstölni nem tudom  
1165 A társasélet síri balzsamával. –

SZÉPHALMINÉ

*(A levelet elkészítve indul.)*

Úgy vélem, itt felesleges vagyok.  
*Laissez nous faire*, ez a kereskedők  
S szerelmesek kedvelt jelmondata. *(El.)*

LORÁN

Ön nékem adja e virágfüzért?  
1165 S ha hervad és lehull?

JOLÁN

Az érzelem

Hervadni nem tud, mely virágin él.

LORÁN

Szabad tehát magyaráznom virágít?

JOLÁN

Mit keble súg, abban megegyezem.

LORÁN

Miért ne kételkedjem az egekben,  
1170 Ha ez hazug!

JOLÁN

Ijeszt.

LORÁN

Ijesztem? Óh,

Nyomorult lény a költő, látja ön,  
Szerelmét más közember föl nem éri.  
Nem oltja el egy érkváltozás;  
Tűzvész az, mely, ha egy világ viharja  
1175 Zúg el fölötte: nő csak és dagad;  
Előítélet, gyáva számolás,

Illendőség nem korlátolja reptét;  
 Alkot magának, mint Isten, világot,  
 S lelkének gyermekivel népesíti;  
 1180 Küzd és imád, kételkedik, leroskad,  
 Győz újra, és átéli a világnak  
 Minden kínjával minden élveit.  
 S ha eggyé olvadt a szent ideállal,  
 Egy lelki eggyé, mely elég magában  
 1185 S tökéletes, mint Isten, mert szerelme  
 És vágya önköréből nem csapong ki;  
 Ha látja, hogy ördöggel olvad össze  
 És lét-egészítője, fél-maga  
 A gyáva földre húzódó anyag:  
 1190 Ezt látva üdve összeroskadoz,  
 Föld, ég között bolyong, mint kárhozott  
 Szellem. Kiégett keble puszta ház,  
 Hamvban jelenti csak, hogy ége egykor  
 S a percnyi fénye gyászrommá tevét.

JOLÁN

1195 Ah, én sajnálom önt.

LORÁN

Sajnál? S miért?

Ön tudja: illy őrijöngő szenvedély  
 Nem lel rokonra e fagyos világon? –

JOLÁN

Nem lel rokonra! – Eztet ön nekem?

LORÁN

Hát hogyha a költőnek vállait  
 1200 Haldokló vén apának átka nyomná,  
 Még akkor is?

JOLÁN

Még akkor is.

LORÁN

S ha ő

Ez írgylendő, e sajnálatos  
Földönfutó egy kóbor volna csak,  
És e világon minden birtoka

1205 Két kar, becsületes szív és esze, –  
Még akkor is?

JOLÁN

Még akkor is.

LORÁN

S ha e

Koldús, és átkozott földönfutó  
Én volnék, akkor is?

JOLÁN

Mi szörnyü ön.

LORÁN

Még akkor is?

JOLÁN

Óh, jaj!

LORÁN

1210 Ha, há! Szerelmed itten már kifogy?  
Jolán, hogy higgyek még az emberekbe?  
Jolán, még akkor is?

VÁRY

(*Berohan.*)

Újság! Kisasszony... –

De hah, mi ez? – Beszélni újlag  
Lesz szép történetem.

LORÁN

Hír? És minő? –

VÁRY

1215 Csak tréfa, semmi hír.

LORÁN

Báró! Az is,  
Mit itten láta, ilyen tréfa volt,  
Azért reménylem, hogy hallgatni fog.

VÁRY

Minden bizonnyal – ártatlan multság. –  
Mi szörnyü ember! Vérem megfagyott.  
1220 Ezzel tréfálni nem nagyon tanácsos.  
(*Jolán Váryval el.*)

LORÁN

Ismét táncolni! – Óh, én megcsalódtam.  
Nem, nem, kiált érette szívem újra  
És küzd és fáj, mert küzd és vérezik;  
A megrepedt nyugodt a sírfenéken. –  
1225 De így kétségben küszködő reménnyel  
Minden tapodtnyiért üdvbirtokunkból  
Meggívnom, véreznem, hogy végre mégis  
Lassú küzdéssel vesszen az egész,  
Ez fáj. – Világot e *Káoszra* hát,  
1230 Világot, hogy szülessen bár pokol,  
Bár üdv, mindegy, csak a szülés keserve  
Végződjék: és megnyugszom. Csak világot:  
A nőkebelnek titkait kitárni!

BIANKA

(*Belépve.*)

Adok világot én, csak megköszönje.  
(*Hátravonulnak, Széphalminé két csúnya nővel jön, álarcaikkal kezükben.*)

SZÉPHALMINÉ

1235 Kedves barátném! Tüstént követlek  
Vacsorán is közöttetek ülök. –  
(*Nők bókák közt el.*)  
Kérkedjetek csak, hogyha boldogít,  
Barátságommal – rútságtok közül

Mint állt vízből a nap, ragyog ki bájam.  
(*Lorán álarcosan előre jön.*)

LORÁN

1240 Nem ösmer ön rám – Andaházyra?  
Mint látom Zordy fogva van.

SZÉPHALMINÉ

Reménylem

A kislányt főköttö alá hozom,  
Jól játszik. Szóm van önnel.

LORÁN

Óh!

SZÉPHALMINÉ

De jőnek.

Találkozunk!  
(*Lorán hátravonul.*)

VÁRY  
(*Belép.*)

Hír! Zordy elveszejté

1245 Pörét.

SZÉPHALMINÉ

Tréfál ön ügyebár?

VÁRY

Nem én.

SZÉPHALMINÉ

Ez szörnyű, biztos-é forrása is?

VÁRY

Sajnálva látom, mint hat önre szó.

SZÉPHALMINÉ

Amennyiben keresztény könyörület  
Mint borzadás ment végig hátamon.

1250 Különben ezt már régen gondolám.

Ím, vége az egésznek.

VÁRY

Mily dicső!

A nagyvilág egyik fénycsillagát

Még borzongatja emberszeretet is! –

Még ráér ily nehéz hideglelésre.

SZÉPHALMINÉ

1255 A többi közt újságát mondta-é

Menyasszonyának?

VÁRY

Mit? Menyasszonyomnak?

SZÉPHALMINÉ

Igen, lányomnak.

VÁRY

Volt, de elrabolták.

SZÉPHALMINÉ

Hűségét tettük próbakőre.

VÁRY

Nem.

Másképp beszélne a leány maga.

SZÉPHALMINÉ

1260 Hogy adnám Zordynak, hisz római.

*(Váryval el.)*

LORÁN

*(Kacagva előre jön.)*

Mily üdv! Lányfőre fejkötőt tehetni

Mi szép! – Áru gyanánt családtagoktól

Megalkudtatni és még ily kevésben!

Vagy nincs-e szebb cél tűzve életünknek,

1265 Mint a leányt asszonnyá tenni. Óh,

A férfi mégis jobb igaz: hazud

Hazát, erényt ez is, de a kenyérért;

És életünk csak jobb egy főkötnél,  
Mely életcélotok.

BIANKA

Máris dühöng,  
1270 S miért? – Valóban, hogyha minden ember,  
Ki nőnek hitt, s nőtől kijátszatott,  
Ettől halt volna meg: nem lenne senkit  
Más kórságoknak sírba döntnie.  
Óh, férfiú-dac! Báb te, melyt imád  
1275 A gyáva, ím egy gyöngé nőkebel  
Hajód leárbocolja.

LORÁN

Azt hívém,  
Hogy a végsőkre is készen vagyok.  
Csalódtam; ember és világ erősen  
Volt szűmhöz nőve, s fáj, hogy elszakasztom!

BIANKA

1280 Kigyókat veszte.

LORÁN

Jó vigasztalás,  
Ha a világnak romján szól az ördög:  
Ne sírj, magad vagy a világon úr,  
Nem lesz, ki osztályrészedet szűkítse,  
Nem lesznek nőd s barátid hűtlenek.  
1285 Szép üdv a sírva múlt üdők könyéből.

BIANKA

Letörlöm könnyeit.

LORÁN

Ne bántsa ön;  
Óh, szent a könny, mert szép múltért fakad.  
Vigasztalás, nem értett szenvedés,  
Ki együttérzve nem könnyíti azt,  
1290 Tisztelje néma szenvedéseit,

Hogy felrettenve gyászos enyhelyéből  
Lelkünk ne lássa, hogy nem érti senki.

BIANKA

Egy érdemtelenről mentém meg önt.

LORÁN

S köszönjek-e a természettanért,  
1295 Mely a kék boltot csillagezredével  
Léggé olvasztá és én még köszönnék;  
De fogadásból! Ez nagyon zsidós. –

BIANKA

Ön tudja ezt is? Én elismerem;  
De halljon engem is s aztán ítéljen:  
1300 Míg más gyermek mosolygott, sírt, örült,  
Mint a perc ihleté: én szűk szobában  
Táncórákat vevék siró szemekkel;  
Gyakorta megfosztának ételemtől  
Ha csüggedeztem, pénzleső szülőim. –  
1305 Az estve jött, fényes ruhában és  
Kedvet hizelgve színpadon valék;  
S kiket mulattattam, tán nem gyaníták,  
Mennyit szenvedtem, hogy meg tudjak élni. –  
Serdültem, s jött hozzám sok fényes úr,  
1310 A lángkeblű, az ártatlan leány  
Hitt, és szerelme legszebb gyöngyeit  
Nehány kéjenc multságára szórta. –  
Fölébredék s míg boldogb nő előtt  
Költői fényben áll ember, világ,  
1315 Előttem legrútabb alakjait  
Nem szégyenlő kitárni; s én csalott,  
Hitem veszejtett, – élvek tengerében  
Kerestem kárpótlást. De élveim  
Erőltetett meleg: nem nap szülé. –  
1320 Ön jött, s utálni kezdtem multamat,  
Láttam, mi rossz vagyok s érdemtelen  
Ily nagy kebelben élni. – Ön kizár,



De én mint bűnös mennynek ajtaján  
Addig könyörgök, addig szenvedek,  
1325 Míg Istenként könyrülve befogad. *(El.)*

LORÁN

S most társaságba – szólni sok- s ürest,  
Hogy nyílnak látsszék szónk, mulasson, és  
Mégis keblünknek szentelt rejtékéhez  
Ne légyen benne kulcs egy hangban is.  
1330 S még nem tudom jól a görcsös mosolyt,  
Melyet házunknak lángján sütközünk,  
Nem olly üres még szűm, hogy kétszerezve  
Akármit visszaád, hogy a gyönyört,  
A gyászt csak úgy mutassa ki, miként  
1335 Az illendőség hozza azt magával.  
Melyet néhány erőaszott divatbáb  
Határza így meg. Ím, ezek tehát  
A társaság gyönyörűségei,  
Melyekben a szeszély kínpadra van  
1340 Feszítve gúnyaul természetünknek. *(El.)*

SZÉPHALMINÉ

*(Jolánnal jön.)*

E perct vége minden tettetésnek;  
Loránnal légy hideg, Váryt tekintsd  
Megint mint vőlegényt.

JOLÁN

Miért, anyám?

SZÉPHALMINÉ

Tudd, Zordy koldus, tégy, mint rendelém.

JOLÁN

1345 Anyám! Ha nem tanultam volna: nincs  
Valódi érzés: hinném Zordyé az;  
Oly más a többieknél! – Óh, anyám!  
Én nem tekintem egyes szám gyanánt  
Imádóim hosszú sorát nevelni.

SZÉPHALMINÉ

- 1350 Mit? A lányszív nem oly törékeny és  
A színvilági szíveket kivéve  
Nem sok repedt meg még szerelmi kintól,  
Vagy hát Széphalminé leánya nem  
Felejtene el az avult szerelmet?  
1355 Hitvány érzélgés! Melyt kiizzadunk,  
Kipárolg az, mint kámfor, hogyha nincs  
Mellette bors s az élet bors pénz.  
Csak a csukott, a jégkebel ragyoghat  
Nem égve porrá. – Hát ha olvasál  
1360 Regényt, keresztülmenve lapjain  
Nem tetted-e el, bármint érdekelt is?  
Ezt gondold most is, végzéd a regényt  
És végy jókedvvel ismét más elő.

JOLÁN

Shakespeare után német komédiát.

SZÉPHALMINÉ

- 1365 S végtére is mit vesztél? Egy kalandort,  
Hóbortos költőt – báróért; kinél  
Jobb férjet még kívánni sem lehet:  
Nem kínoz szenvedéllyel, nem lesekszik,  
Mivel lesetni sem vágy! Hírei  
1370 S rendes sétái mindég elmulatják,  
S ha többet költsz ebédkor, megbocsát.

JOLÁN

De szómat adtam.

SZÉPHALMINÉ

Adtad a követnek;  
Földönfutónak, mondd, mért tartanád?

JOLÁN

- Anyám, én félek tőle, reszketek,  
1375 Mint bűnös a teremő zsámolyánál,  
Nem bírva szent tekintetét kiállni,

Parányi léte s bűne tudatával –  
Hát még, ha megcsalom, kísértni fog.

SZÉPHALMINÉ

Hah, engedetlen gyermek, akarom.  
1380 Megállj, öklöm tanítson meg szeretni.  
(*Jolán el.*)

HERÉDY

(*Hajlongva jó.*)  
Szabad könyörgnöm fáradalmaim  
Igért jutalmát?

SZÉPHALMINÉ

Mit, talán szerelmet?  
Ha, há! Kiszúrnám e két csillagot,  
Ha ősz szakállodon csak meg-megállna.  
1385 Bohó! Vén csontjaid nem fájnak-e  
A hajlongástól ifjú nők előtt? –

HERÉDY

Mi szörnyű álom ez! Vagy ébredés,  
S előbb álmodtam oly soká szerencsét?

SZÉPHALMINÉ

Állattenyésztőnél tehetsz szerencsét,  
1390 Mert ritkaság vagy, szarvas elefánt.  
(*Herédy el, Andaházy jó*)  
Már egyszer elszökött – most nem menekszik.

ANDAHÁZY

Nagysád parancsol?

SZÉPHALMINÉ

Itten csendesebb lesz.  
(*Andaházyval egy mellékszobába megy. A boltozaton jó: Jenő,  
Ilka, Jolán, Lorán, Szendrődy és még néhányan.*)

JENŐ

E ló telivér.

SZENDRŐDY

Én tudom, nem az.

JENŐ

S én kész vagyok szavamat állani.

LORÁN

1395 Roppant becsületérzet. – Egyikét  
Elmondom íratimnak, hogyha tetszik.

JOLÁN

Sőt, kérjük.

TÖBBEN

Halljuk hát.

JENŐ

Ez jó lehet.

LORÁN

Őrjült költői képzelet, de hallják,  
S nevéssenek. Barátság, emberül  
1400 Oszta Prométheusz az istenekkel  
Teremtésünk fáradságait,  
S lelket lehelt a sárból gyúrt kebelbe. –  
Megírigylék bajtársi tetteit,  
S Kaukázra zárták visszatartva díját. –  
1405 Hisz istenek valának, s tetteket  
Nem volt más isten, aki megbírálja.  
Mít vélsz, Jenő, baráti tett-e ez?

JENŐ

Tigris-barátság.

LORÁN

Sőt, isten-barátság,  
Minő lehet hát még az emberek között!  
1410 De volt hősrünknek öccse: Epiméth,  
Vitéz titán! Csátára kérte őket,  
S boszút forralva a magasba tört,

- Megrázta termi fellegoszlopát,  
 S fölkérte a menny gyémántkulcsait;  
 1415 Mit villámolva meg nem győzhetett,  
 Egy nővel vágyta azt Zeusz kivívni,  
 E Pandorának zerge-termetével.  
 Parancsolá: mosolygjon a titánra  
 Szerelmet, és hazudjon szenvedélyt,  
 1420 Mit isten föld fiáért érzni nem bír. –  
 Mit gondol, a lány mit cselekedett?

JOLÁN

Nem hallgatott parancsra, s úgy cselekvék,  
 Mint keble istenétől azt tanulta.

LORÁN

- Dicső, dicső!  
 1425 De ha Pandóra keble pusztá volt?  
 Hány nőkebelben trónol lélek, és  
 Hány nő nem enged minden bényomásnak,  
 Mert elv és érzés áll szívében őrt?  
 De úgy, hisz nála még nem ölte el  
 1430 Pallérozás égadta szikraját, –  
 És mégis, mégis, ő sem így cselekvék!  
 Hizelge és mosolygott, míg csalott  
 Hősünk kivítt győzelméről lemondott,  
 Minden reményt ez egyért bécserélve,  
 1435 Mely esti árnyként létét elfogá;  
 És látva egyetlen csillagzata  
 Mint szikla gyémánt, nem mint nap ragyog,  
 Mely dermeszt és kigyómarás gyanánt  
 Gyógyíthatatlan szívsebet fakaszt,  
 (*Legnagyobb tűzzel.*)  
 1440 Leroskadt üdve. – (*Hidegen.*) Nincs tovább. –

JOLÁN

Lorán,

Hogy érti ezt?

LORÁN

Sehogy, hisz költemény.

*(Mind el.)*

BIANKA

*(Zenőt a mellékajtó elébe vezeti.)*

Megfogtalak, Etelke! Bosszut áll

A színésznő! – Zenő, ön itt marad.

Mig eljövünk gerléimet csodálni. *(El.)*

SZÉPHALMINÉ

*(Bent.)*

1445 Óh, nő! Ha van kebledben irgalom!

Jaj, annyi bűn után tőled reménylek?

ZENŐ

*(A zajtót a más mellékajtó kulcsával kinyitja.)*

Most félre töredelmességeiddel.

A jóllakott hiéna könnyei

Nem ingerelnek. Én a nőérényt,

1450 Mert téged is nőnek hív a világ,

Kivánom benned a gúnytól megóvni.

SZÉPHALMINÉ

Ha ezt tehetné!

ZENŐ

Szökni nem lehet,

Mert úgy kijőne az egész csalás!

*(Bemegy, s álarcában Széphalminé jelen meg.)*

BIANKA

*(Jön a társasággal.)*

Nők és urak!

1455 Másfél órája, hogy gróf Andaházy

Mereng a nők e legrosszabbikával,

S míg kedves és szellemdús nője szenved,

Míg lopva törli bánatkönnyeit:

Ő addig e csábító, e kiélt

1460 Kéjhölgyel társalog, kit könnyületből  
Maholnap a bűn elhagy, mert erőt  
Nem bír, hogy azt el ne tudná hagyni. Ím!  
(Zenőt a szobából kivezeti s álarvát lekapja.)  
E nő!

ZENŐ

Isten s világ előtt övé. –  
(Nevetés.)

BIANKA

Mi ez?

SZÉPHALMINÉ

Ha, há! E tréfa sikerült.

ZENŐ

(Biankához)

1465 Sajnálja ön, hogy nem segíthetett?  
Keresztén-buzgalom, mely bánja, hogy  
Embertársának van mit rágni még,  
Mert éhhaláltól meg nem mentheti.

BIANKA

Szép hála tettemért!

ZENŐ

Szép tetteért:

1470 Hogy bosszuját erénynek adja ki.  
És azt akarja: más köszönje meg,  
Ha önmagának eleget cselekvék. –

SZÉPHALMINÉ

Barátságáért sokkal tartozom.

BIANKA

1475 Hogy van, nem értem, ám hogy nincsen így,  
Esküdni mernék.

ANDAHÁZY

Majd megoldom én.

- Kegyed, Bianka, nem csalatkozott. –  
 Szegény valék, fény, vágy és balkörülmény  
 Hódolni késztetének ennek itt –  
 Ki szívesen megnyitta kincseit,  
 1480 Hogy rajtok egy imádót megvehessen,  
 Ha, há! Hisz az imádó nem hiában  
 Jár vérző bokákkal szent helyekre,  
 Nem csúsz hiában az oltár körül,  
 De vagy bűnőknek súlya nyomja lelkét  
 1485 Vagy e kis fáradságot jó zsidósan  
 Kívánja az egetől megfizetve.  
*(Széphalminé menni akar.)*  
 Megálljon ön, nagyon rövid leszek. –  
 Így a szent képek híve; hát, ki az  
 Ördögnek bálványoz még? Fényre vágytam,  
 1490 Kitől e kegy függött, e nőt imádta,  
 S hódolnom kelle, hogy nőbüszkesége  
 Kieszközzölje nékem a helyet.  
 Meglőn; bár hírlapokban érdemek  
 Említettének, mégis igazabban,  
 1495 Mert e nő itt – hiú, és úgy akarta,  
 Hogy szenvedélysugallta soraim  
 Nagyobb rangútól légyenek megírva;  
 Más érdemesek elpenészedének,  
 Mert nem tanultak bókot csinálni. –  
 1500 Többször le vágytam rázni e nyüögöt,  
 De, mint oroszlán, tartá martalékát,  
 Fenyítte, átkozódott, kért, könyörgött.

SZÉPHALMINÉ

Hah, árulás! Hazugság.

ANDAHÁZY

Tűrelem!

- És nőmet kelle mindég sírni látnom,  
 1505 Most is feláldzá a bűnért magát  
 És nyugton szenved; óh, e lét rövid



Mind helyrehozni szenvedéseit. *(Ölelkezés.)*  
Gyalázat öntől illy alávalón  
Gázolni nőerénybe.

ANDAHÁZY

S volt-e kor,  
1510 Mely önt erényesnek látá?

SZÉPHALMINÉ

Azért  
Őröttem-é meg szennytől híremet?

ANDAHÁZY

A hír- s erénnyel ifjú kéjleányok  
S a bűn utára indult nők dörögnek,  
Ön már kivénült, ön már aljasabb,  
1515 Hogy ez kölcsönzzön némi érdeket.

SZÉPHALMINÉ

Jó, jó, van itt még férfi, aki véd,  
Ki az erény lovagjaul szegődik:  
Herédy!

HERÉDY

Én szolgállok szarvaimmal.

SZÉPHALMINÉ

Még nem ráncoltak arcaim, szívem  
1520 Még női szív, mely bír ármányt koholni,  
Hogy sírjanak mind, kik mostan kacagtak.  
Fiam, boszulj meg!  
*(El.)*

JENŐ

Egy bőrkarcolás  
Csak címeért – udvariasan, kimérve,  
Arámnak apját, főispánomat  
1525 Eléggé bünteti – hírsérvedért.

HERÉDY

Még én olcsón menekvém, hála Isten!  
(*Ezalatt ismét mind a másik terembe vonulnak.*)

LORÁN

(*Ilkát visszatartva*)  
Egy szóm van önhöz!

ILKA

S én kihallgatom.

LORÁN

Ismérem jellemét – ez bátorít.  
Egymásnak nézeténk ki, de nekem  
1530 A házi üdv helyett egy puszta kéz,  
Bilincselte szív lett volna mindenem,  
Mít a reménydús nőnek adhaték,  
Kit még a szenvedélyek hajnalában  
Egy felmosolygó nap pompája várt.  
1535 Így csalni nem bírek.

ILKA

Óh, hála önnek!

LORÁN

Míg a pör tartott, nem bírám kiállni  
Tekintetét, miért hogy nem dobám  
E rossz szívet, szülőink alkujára?  
Pöröm veszett, és én nyugodt levék. –  
1540 De hullt fejemre szívölő csalódás;  
És az, ki egyszer már veszejtne kezd,  
Mint fergetegben a kalmár hajós  
Egymásután kidobja áruit,  
Hogy még megmentse a maradtakat;  
1545 Amíg hajója üresen marad,  
S üres hajóján véle a nyomor. –  
Szivem kihalt, siroszlopim között  
Az embergyűlöletnek réme ül;  
Kétségbeestem üdvön, életem,

- 1550 Istent, erényt és embert megtagadtam.  
 Egyetlen társam a szülői átok,  
 Egyetlen hasznom küzdő életemből,  
 Hogy éltem unni s halni megtanultam. –  
 Nem bánom a világ ítéletét,  
 1555 Mely mindent rossznak mond, mit föl nem ér.  
 Csak egyért kérem az eget, hogy ön  
 Megértse a hitetlen férfiút,  
 Ki csak rémként tűn fel szent álmain,  
 Mert a világ is ily kristály-kebelben  
 1560 Dicsőbb színt ölt fel, hogyha tükröződik.  
 És máskor, hogyha lát megtörni embert  
 Kétségbeesve sorsán, óh, ne higgye,  
 Gonoszság, mert körülmény zúzta le.

ILKA

- Mindezt ön értem szenvedé, hogyan  
 1565 Reménylhetek öntől bocsánatot.

LORÁN

- Nem fogja ön áldását megtagadni  
 Az átkozottnak gondülött fejétől,  
 Ön nem tagad meg egy csókot nekem  
 Talizmánul vihardús életemre,  
 1570 Hadd írják sírkövemre: életében  
 Egy nőt csókolt meg, mely nem volt család,  
 S a Judás-csókok közt egy volt igaz. –  
 Ez is sok áldás, hála Istenemnek. –

ILKA

Isten megáldja önt.  
*(Homlokát megcsókolja.)*

LORÁN

Köszönöm.

BIANKA

*(A kárpitot széttaszítva az odaseregglő társasághoz.)*  
 Ím!

1575 Nézzék e pásztori jelenetet! –  
(*Lorán felugrik.*)

VÁRY

Jolán kisasszony, nemde, jegyesem.  
(*Gyűrűt húz ujjaára.*)

JOLÁN

(*Bámulva.*)

Az. – (*Kínos gúnnyal.*) Lám, költő szerelme, ha, ha, ha!

JENŐ

Álnok barát! Honáruoló, megállj!  
Őrséget a honáruolót befogni. –

LORÁN

1580 Bájos Jolán! Ön jó, hogy megtaníta  
Mint foglalhatni kígyót, ördögöt,  
Mindent, mi rossz, egy szóba, s mondni ember.  
És megtaníta, hogy egész fajunk  
Bűn-*mikrokozmosza* a lány. – Jenő,  
1585 Hát csak tömlöcbe menjek, jó barátom? –  
Becsületes Széphalmi! Még imént  
Kivántál vívni egy rossz ló miatt  
Jó cimboráddal, ez krajcár fukarság,  
Mely ezreket költ, s hogyha megbukott  
1590 Mégis hitellel bír, mert a világ  
Éhezni lát koldust házajtájánál. –  
De hisz még vannak hű s igaz barátim,  
Kik a koldúsért is jót mernek állni!  
Kondor, te!

KONDOR

Viszket a nyakam.

LORÁN

Pikó.

PIKÓ

1595 Ily szűk időben jó tanáccsal inkább.

LORÁN  
Szendrődy.

SZENDRŐDY  
Már divatlan a szabadság.

HARS  
Mit is veszteglünk, hogyha nincs mit enni! –

LORÁN  
Tudom már, mit jelent embert szeretni:  
Éhség fájdalma az csak, mert mihelyt  
1600 Van mit rágódnunk, máris elfelejtenénk. –  
Barátság, honszeretet és szerelem,  
Szép égi nemtők, tik mind megcsalátok,  
Hadd lám a föld legföldiebb leányját!  
Nos, szép Bianka! Egyedül vagyok,  
1605 Szerelmed lángja ég-e még irántam?  
Kövess tanyámra, majd ölelkezünk  
S kacagjuk a magas rényt – nos, siess!  
Tinéktek, jó barátok, ifju nők,  
Búcsúra, íme, legjobb csókomat.  
(*Ökleivel szétcsapva elsiet, Bianka követi, zavar.*)

## NEGYEDIK FELVONÁS

### KÉT KÖLTŐ

*(Szín: Vadon, elől kunyhó. Lorán kulcsolt kezekkel áll.)*

BIANKA

*(Előtte.)*

- 1610 Még most is megvet ön? Jó; távozom;  
Ne higgye, hogy epedni s az eget  
Megyek imádni áldásért fejére,  
Mint rossz színműben. – Ön nem ösmeri  
A nő-kebel szép tükrű tengerét.
- 1615 Vagy tán leckémből, melyet térdein  
Csuszott tanulni? – Én önt gyűlölöm  
Természetem egész tüzével és  
Megbosszulandom, hogy könnyörögni láta  
És oly kicsínyen. – Még találkozunk. *(El.)*

LORÁN

*(Komoran.)*

- 1620 Takarodjék csak, mindent elhiszek. –  
Könnyül lélegzetem, melyt a kigyók  
Nehézzé tettek. – Most szabad vagyok!  
Hisz annyit éltem másnak, hogy magamnak  
Is illenék már élnem egy kevésé,
- 1625 A társaság nyüjétől is megmenekvém,  
Mi csak patkányfogó, s mi, foglyai  
Éhségből egymást esszük. Rendezett  
Pillangó-gyűjtemény, hol mindenik  
Lepének túvel van kiütve keble. –
- 1630 Gyermeknek szép, kinek, ha csillagot kér,  
Adj fényes rothadó fát, és beéri;  
De a műértő néz örömtelen,  
Mert tudja, hogy mi gyémántként ragyog,  
A szőnyegen túl könny volt, s megfagyott,

- 1635 Részvétet esdve ember-kebleken. –  
 Nem fértek vágyaim az ősi házba,  
 S most szűk tanyám is üresen marad.  
 Sebaj! Bálványokat füstöltem el,  
 S kis áldozat, ha rá'dásul az egy  
 1640 Isten kiment is keblemből velek.  
 Hisz hon, szerelem, barátság és erény  
 Mind, mind, pénzünknek csillogása csak,  
 Mely addig él, míg készpénzül kel el. –  
 Ellenben nyertem, mert mi elrabolta  
 1645 Virányimat, a fagy jéggé töri; és  
 A jég nem hervad. Én nyugodt vagyok,  
 Mint régen, bár csak alvó tűz előbb,  
 Most szén. De mindegy! A bölcső s koporsó  
 Szűk; csendes mindenik; s boldog lakója,  
 1650 Mert meztelen; nincs vágya, nem csalódik,  
 Nincs semmije, és így nem is veszíthet,  
 Igaz, nincs kéje is; de óh, amaz  
 Sokkal több életünkben. – Hah! Ki jő?  
*(Gerő és Piroška képeket és fegyvereket hoznak.)*

GERŐ

Mi még maradt, elhoztam, jó uram! –

LORÁN

- 1655 Mít hízelepsz! Urad már nem vagyok. –  
*(A képeket széttaszítva.)*  
 Mít hordod hozzám e torz képeket,  
 Minő gúnnyal néznek le vásznaikról,  
 Mint hogyha mondanák: mindent, mi vagy:  
 Nekünk köszönd; vagy hogyha nem hiszed:  
 1660 Próbáld meg; tégy – s leroskadsz. El velek!  
 Nyugodtak, mint egy kurta éj után;  
 E szíven dülő ezredév dacára.  
 Hányd őket tűzre, felmelegszenek tán.  
*(Érzékenyen.)* Anyám! Itt vagy te is? Hozzád jövék,  
 1665 Legvakmerőbb reményim – mellyeket

Nem érte senki, mondni nem merék –  
 Szelíd kebledbe súgni. És mosolygott  
 E vászon olykor, inte, sírt velem,  
 S kihalt-e most lelkemmel? Vagy miért nem  
 1670 Mosolyg e fegyverekre, melyeken  
 Fájdalmim írja van? (*Hidegen.*) Ne, fogd, Gerő,  
 Vidd ezt is tűzre, mert zsidó-piacra  
 Kerülne, s tán csapszékbe két forintért,  
 S az egykor kedves ottan nézze-é  
 1675 Garázda cimborák tréfáit?

GERŐ

Ön

Megváltozott, hol szín, erő, mosoly?

LORÁN

A színt s mosolyt megette az erő,  
 S erőm e küzdésben megsemmisült.

GERŐ

Mi hang! Ön Isten ellen vétkezik.

LORÁN

1680 Éj! Hol tanultad ezt a cifra szót?  
 Ismerlek jól, hizelgő macska-faj,  
 Ki szádban istent hordasz s körmeid  
 Szívedbe húzvák. – Ah, de jól teszed,  
 Az a bolond, ki ennyi szent ígére  
 1685 Gondolja: még maradt a szívben is  
 A jobb érzésnek némi kis salakja.  
 S te jót kacaghatsz: mert az ég magas,  
 Átok, keserv odáig míg felér:  
 Esővé lesz, s hizelkedő ez is,  
 1690 A dúsát áldja csak.

GERŐ

Tréfál ön, úgye?



LORÁN

Ne kérdezd, mondd előbb, hogy fürteid  
Szőkék-e még?

GERŐ

Vagy harminc év előtt!

LORÁN

Vén vagy tehát. – Nem, nem, vén nem lehetsz,  
Gyermek vagy, mert a gyermek még örül;  
1695 Hogy tudna az mosolygni, aki már  
Félszázadig küzd? Küzd, és nem tudá  
Még nyughelyét kívíni, a koporsót!  
Tudod mit? Menj, siess, ha halni nem tudsz,  
Ki a világba, tüstént megtanúlod,  
1700 Mi könnyű az.

GERŐ

Az Istenért, uram!

LORÁN

(Üti.)

Te vén hizelkedő! Szód mit sem ér  
Az Istennél; ő áldozatra vár.  
S gúnyul ragyog le csillagezredével  
Bűn- és nyomorra. Tégy, mint én, ne várj  
1705 Kegytől semmit s nyersz, mert megmarad,  
Imád s csak azt kapsz, mit kapnál különben. –  
Hát ez ki? – És mi gondom, hisz leány.

PIROSKA

Ég látja szívemet, mint szánom önt.

LORÁN

Ki engedé, hogy szánj? Nő – férfiút!  
1710 Ne bánts! Kezet szorítsz? – Jó, értelek:  
E gyűrű fénylik rajta, nesze vidd.  
Kívánod életemet? Vedd, és én nyerek;  
Te kettes kint. – Azonban hogyha pénz,

1715      Kegy és ajánlat kell, rosszul jövől,  
Mert a koldus kockáját nem tudom  
Megtenni, és koldús ajánlata  
Még rosszabb semminél a nagyvilágban.

PIROSKA

Elismer.

LORÁN

1720      Mért? Hogy még nem hódolok?  
Látom, csinos vagy, mást csalhatsz, de én  
Órákat vettem emberismeretben;  
És megfizettem érték szent hitemmel.

GERŐ

Ő hitvesem.

LORÁN

1725      Ő hitvesed? S miért,  
Ha már nagyobbá nőtt fel állatod  
Lelkednek szikrajánál, s nőt veszesz,  
Nem választottál rútat, ostobát,  
Vétkezni renyhét? Nézd, nézd hölgyedet!  
Minden vonásán élet; bájiban  
Ezer csalódás, csalfaság honol.  
Az élet nem fér nyugöző körébe – –  
1730      A nő addig jó, míg rossz nem lehet,  
Vagy nem tud, aztán gúny – örök gyalázat,  
Ha férfiút, ki Istenné lehetne,  
Lúd dönt meg; mely magában mit sem ér  
S két nap van ára, mint új tánczenének. –  
1735      Ládd, volt keblemben szellem és erély,  
Lehettem volna hajdan Cassius-szá,  
S két nő kezébe fúlt örök nevem;  
Sárrá levék.

GERŐ

Ő hűn szeret.

LORÁN

Hazudja.

- Még azt sem tudja, mit tesz az, szeretni.  
1740 Nem fajtenyésztés az, nem házasság,  
Hogy ingyen házhoz jussunk, gazdaságból.  
Nem fontolása jó tulajdonoknak. –  
Szeretni költészet kell és lemondás,  
Magasztos lélek, így ti nem szerettek.

GERŐ

- 1745 Piroska – –

LORÁN

- Mit – te vagy? S nem ösmerélek!  
De mit csodálom, oly ifjú maradtál,  
És én – – – Leány! Te engemet szerettél,  
Most serpenyődben forralod naponta  
Szerelmedet és tűzhely lángitól  
1750 Pirul fel arcod: akkor könnyezél,  
Most boldog vagy – és én leroskadoztam. –  
Férjed becsületes, jó férfiú,  
Tulajdonodat egyig ismeri,  
S azért becsül – ne félj, hogy hűlni fog.  
1755 Én megfagyék. Mit ér a lángkebel hát?  
Ti hosszú, csendes éltet élték – én  
Néhány üdvpercet, s ez, mit tik nem élték. –  
Ha, há! Még olvadok – el, gondolat. –

KÖLTŐ

(*Belépve.*)

Ön Zordy?

LORÁN

Voltam. – Mit kíván?

KÖLTŐ

Mi kéj

- 1760 Önt látnom, önt, Prométheuszomat.  
Költő levék ön által, ön tanítá

Imádni a szendergő érzeményt:  
Hon és leány kettős oltárinál.

LORÁN

1765 Ön zend hitű; vigyázzon, mert az üdvöt  
Melyt Ormuzd, a költészet alkotott,  
Feldúlja Ahriman, a közvilág.

KÖLTŐ

Ön lelke szállt meg.

LORÁN

Mért fogadta el.  
Megmondtam volna, démon, űzze el;  
Ki egy böcsületes, jó gazda férjt,  
1770 Piros pofájú gyermekek szülőjét –  
Ki minden szombaton krajcárt bocsát  
Zsíráért a szegények perselébe –  
Haszontalan ábrándossá tehet.

KÖLTŐ

Jobb így: költő vagyok, s e névre büszke.

LORÁN

1775 Költött ön, ügye, zajgó érzeményt,  
Tisztát, magasat, és kigúnyolák?  
Hogysíne, több a béka, mint kesely  
És kevesebb posványa az egeknél.

KÖLTŐ

Sőt, hírben állok.

LORÁN

Nem költő tehát,  
1780 Hizelgő rabja minden gyöngeségnek. –  
Vagy tán előidézte Cassiust  
Hű Brútusával, és papíroson  
Küzdött Rómáért. Mért költötte fel,  
Hogy sírjon Brútus? Hisz nem érti senki! –  
1785 Talán munkáját honja zsarnokának

Ajánlta? Mert ez azt jól megfizette!  
Pihál – Nem rontá-e meg rímeit  
A rab hazának haldokló nyögése? –

KÖLTŐ

Nem lelkesít költőt danolni a pénz.

LORÁN

1790 Akassza fel tehát magát, nehogy  
Meghaljon éhen.

KÖLTŐ

Népem jajgatása  
Fájt, mert értém Cassiust, s jövők  
Az ígét testté tenni: megtudám  
Hogy ön itt van, s így társaságunk  
1795 Meghívja.

LORÁN

Látja, gyermek ön.  
E játszi képek addig tartanak csak,  
Míg a lepének szárnya boldogít.  
Míg ellenségül kórót vagdalunk. –

BIANKA

*(Belényi-, Hars- és Pikóval megjelen.)*  
Ott van, fejére nagy díj tétetett.  
*(Társai előbbre jönnek.)*

LORÁN

1800 Lám, lám, barátim itt is felkeresnek.  
Lehulltatok, levelimet leéve,  
S most visszajöttök még a törzsökért. –

HARS

No, rajta!

PIKÓ

Foglyom vagy. – Tán senki sem lát,  
Nevemnek ártani.

LORÁN

(*Üti őket.*)

Ne mondja senki,

- 1805 Egy porcikátok volt becsületes,  
Mert ráfognák: ez az, miért az Isten  
E rossz világnak máig is kegyelmez,  
S szép mindenségéből e dögfekélyt  
E bűn-kelést nem metszi fel. – (*Körülveszik.*)

GERŐ

- 1810 Szólóm vagy nekem is még, ronda faj,  
Házasságrontó, szerelemkészítő,  
Lázár tettekben, ámde dús tanácsban,  
Gyors jó ebédhez, sánta éhezőkhöz,  
Síró halottnál, és vak szenvedőknél.  
(*Ezalatt kihajítja őket. Lorán követ dob utánuk.*)

LORÁN

- 1815 Ezt adhatok még.

BIANKA

(*Kacagva.*)

Délceg férfiak!

LORÁN

(*A költőbőz, hidegen.*)

- Im, ifjú, hogyha költeményeidben  
Barátságot dicsértél, hont, erényt,  
Menj, vesd el őket, mert lép mind csak ez,  
Melyen, ha ott sülsz, megkopasztanak.  
1820 S panaszaidnak éles gúny felel.  
(*Tűzszel.*) Danolj kutyát ezentúl, már nem embert,  
Az hű, ha lakomádnak csontjain  
Rágódhatnak; ez, nőljön kebleden,  
Hizzék véreddel s megnől vérkutyává.  
1825 Farkast danolj, mivel becsületes  
S agyarkodik, ha martalékra tör,  
Nem hízeleg, csókkal nem mérgecsit.

- Medvét dicsőíts, mert könyrűletes,  
 Egyszerre fojtja meg gyász martalékát,  
 1830 Nem szívja ki cseppenként életét,  
 Nem öl tréfából, csak míg éhezik,  
 Nem dűlja önfaját s nem is kívánja,  
 Hogy lágyszivűnek hívja a világ. –  
 (*Nyugodtan.*) Ne higgy gyermeknek, hogyha hízeleg,  
 1835 Mert csínt tett, vagy játéért jött könyörgni;  
 Ne hidd a papnak, hogy híven keserg,  
 Számolja temetési jövedelmét;  
 Haldoklónak sem higgy, ha bűnein  
 Sopánkodik, e percnyi bánatával  
 1840 Istent vágy csalni, s büntelt életéért  
 Bocsánatot reményl. – Csalj, ölj, kacag!  
 Mert hogyha jó vagy: bibliánk hazug:  
 Hogy a díj tetteinkhez méretik. –  
 Higgy mindent gaznak, ez az emberek közt  
 1845 Kopernikusznak csillagrendszer,  
 Mely legtöbb mozgást legjobban kifejti;  
 Rendbontó üstököse csak kevés,  
 S ki tudja még, rendbontó-é ez is...

### KÖLTŐ

Mind elhiszem, ha lelkemet kiteped.  
 (*El.*)

### LORÁN

- 1850 Im, ennyi ember, ennyi színbarát,  
 Ily sok pallérozott, művelt levente,  
 Mindnyájoknak tevék szolgálatot,  
 Te egy nem vettél tőlem semmi jót,  
 Te egy csúfoltatsz durva pórfiúnak,  
 1855 S oly sok barátból sírkereszt gyanánt,  
 Te egy maradtál nékem hű barát.  
 Add hát szorítnom kérges jobbodat,  
 Természetétől kérges mindenik,  
 Sok örökösen köszörül külsején,

1860    Hogy síma légyen, és lesz, ámde kérge  
         Szivére ül, hogy bizton megmaradjon. –  
         De hát, ki áll jót, hogy te üstökös vagy?  
         Nem-é vagy ember? – Menj, ne lássak embert.  
         Mert képmásában az Istent utálom. –

GERŐ

1865    S hogy léssz nélkülök?

LORÁN

                                         Jobban, mint velek.  
         Kit pénz, kit rang, körülmény kap fel, és  
         A lélek s elme oly hitelvesztett,  
         Hogy véle többé senki sem törődik.  
         Most, hogy becsülhessem meg önmagam,  
1870    Próbát teszek: mennyit bír tenni ember?  
         Hisz oly kevés kell élni és gyalázat,  
         Ha a rágó erőmű egy nap is,  
         Többet rág össze, mint amennyit ér.

GERŐ

         Jöjj hát, Piroska, sírj helyettem is,  
1875    Mivel különben a könyű megöl.  
         *(El Piroskával.)*

LORÁN

         A költőt gúnyolám, s ő hű maradt  
         Magához, ihletetten válaszolt.  
         Büszkén, mint istenlakta ház. Hogyan?  
         S én eltagadtam a költészetet?  
1880    Ez egy világot, melyben rény honol.  
         S a megcsalott, mint Isten, iszonyún  
         Döröghet átkot a bűnös világra.  
         Lánccát szakasztott tigrisül ijesztve,  
         Mely még imént ingerlé, a csoportot. –  
1885    Igen, megírom sorsomat. Talán  
         Ezért tépé le mind a fergeteg  
         Életvirágimat, hogy szép füzérré



Kötözzé homlokomra. – Tán azért  
Állt meg szívem verése, hogy nyugodtan,  
1890 Mint Isten, alkothassanak színvilágot,  
A gyöngyöt megteremjem, mint csiga,  
S a gyöngy fényébe menjen életem,  
S én veszhetek, ha gyöngyöm él. – Ki mondja,  
Nincs élvem? Költhetek. – Munkára hát. –  
(*A kalibába megy. Váry, Jolán, Jenő, Szendrődy, Dúlházy, Pikó, Hars.*)

VÁRY

1895 Miért vagy oly komor?

JOLÁN

Kinek nevetnék?

VÁRY

Nekem.

JOLÁN

Neked? – Hát meg nem hódolál?

VÁRY

Hisz itt gazdasszonykodhatol, Jolán.

JOLÁN

Menj, menj! Ne untass – térjünk vissza a  
Városba.

VÁRY

Úgy? Te a világba vagy

1900 Csak jó, nem nőnek, megcsalál.

JOLÁN

Meg ám te.

Minden mulatságból kizársz, de én

Cseléded nem leszek. – Mi ház ez itt?

GERŐ

Egy embergyűlölő tanyája.

JOLÁN

Hadd

Maradjon.

VÁRY

Szét kell hányni, érted-é?

1905 A dalnok jó eszedbe?

JOLÁN

És ha jó?

VÁRY

Csak hív egy nőcske ez még konty alatt is.

JOLÁN

Gyanút ne, én megőrzöm jobbomat.

VÁRY

Meg, mert vigyázunk.

(*El Jolánnal.*)

SZENDRŐDY

Hars! Széphalminé,

Mondják, beteg, miért?

HARS

Egy bál után.

1910 Tán nemtelennel táncolt, s megtudá.

Nőnél elég ok. – Azt tudod: Jenő

Téző barátom; tegnap is kacagva

Anyósáról mondtam: ifjabb, ha volna

Szánnám, hogy a pokolra nincs talán még

1915 Elég sok érdeme. De így mehet. –

Szép munkám volt ma, Zordyt megfogám

Egyetlen én, és ő hatodmagával.

SZENDRŐDY

Hol?

HARS

Itt. De kért, tudod, hogy jó valánk,

Hát elbocsájtám. – Mit mond majd barátom?

*(Jenőhöz, bókók között.)*

1920 Jelentem önnek, Zordy itt barangol;  
Nehány segéddel könnyen elfogom.

JENŐ

Ez önt nem jól jellemzi, hogyha én  
Megváltozám, nálam van ok.

MIND

Van ok. –

JENŐ

1925 Hallom, nyomorban él, küldnék segélyt,  
Ha elfogadná. –

DÚLHÁZY

Mért e naplopónak?

HARS

Mért volt szűk kamrához konyhája tág.  
És mindemellett ön néhány forinttal  
Fényesb urat játszik, mint ő ezerrel.  
Hiában, az ízléshiány!

SZENDRŐDY

Ha már

1930 Nagylelkű ön iránta, táncvigalmat  
Rendeljen el javára, s mindenik  
Szívesen táncoland jó cél miatt.

JENŐ

1935 Nem, nem, tudom, megítélt a világ  
Barátlan tettemért. Én metsztem el  
Létfája ormát, hogy törpén maradt,  
S felette sok nagy lélek átka ül.

PIKÓ

Ez túlszerénykedés, vagy hát nem-é  
Dicső, barátját adni a hazáért?

## SZENDRŐDY

- 1940 Csak ő hibás, mint minden lángkebel  
A közvilágra ha kilép; legelső  
Lépése botlás, mintha sas kívánna  
Pályázni földtúrában vakanddal.  
Nem őrizhette ön meg.

## JENŐ

Úgy hiszi? (*Mind el.*)

## VÁRY

(*Biankával jön.*)

Mily üdv önt itt találni!

## BIANKA

Félre most

- 1945 Ily balgasággal, már sem gyermekek,  
Sem holdüvöltők nem vagyunk, hogy egymást  
Olyakkal vágynók csálni, mit nem érzünk,  
Mi a szótár- s költőknek képzetéből  
Életbe nem ment. Ön jól tudja azt,  
1950 Minő szerelmet érez a színésznő,  
Ki eljátszá minden költészetét.  
Ön tudja, hogy mi csókját lelkesíti,  
A koldus művészet kenyérhiánya.  
Én is távol vagyok keresni érzést  
1955 Az úri szívben, mely kéjmámorában  
Kiaszott, míg különbséget nem ösmért  
A szív és más egyfontnyi hús között.  
Jól ismerem, minő a szenvedély,  
Melyt égi szerelemnek csúfolunk,  
1960 Mely szőnyeges termeknek csarnokából  
A szende lakba vonz. – Azért ne légyen  
Közöttünk tettetés. Ön csalva van:  
Jolán első szerelme édenét  
Egy verselő lopá el ön előtt,  
1965 Ki hogyha éhezik, mérgében ír,  
S tollán rágódva ékes jambusokba

- Szerkeszti éhokozta kínait.  
 Megbántott engem is, tanúm az ég,  
 Minő érzékenyen: kezet reá,  
 1970 Bosszútársak leszünk, s bűnhődni fog.
- VÁRY  
 Legyen meg.
- BIANKA  
 Mind öné leend az üdv.  
 Mit adni képes női szerelem,  
 Mindegy, mi föld termé meg a virágot. (*Váry el.*)  
 S ha győzők, bírok-e győzelmemen  
 1975 Örülni is? – Óh, nem, sötét szemekkel  
 Néz a *gladiátor*, ha győz, hiszen  
 Barátát gyilkolá a tapsokért,  
 S helyette büntudat az, mit cserélt. (*El.*)
- LORÁN  
 (*Írásokkal kijő a kalibából.*)  
 Nem várom, hogy kihajtsatok, megyek. –  
 1980 Így, kész a terv, meglátom, sírnak-é  
 A hős felett, kit tréfából megöltek.  
 Felköltöm-é a szikra jót szívékben,  
 Mi mindenik bűnös keblében él,  
 Mint földedényben a bornak szaga,  
 1985 S e bort teremtőnk önté még belénk. –  
 De ha lehullnak szó-villámaim  
 A bűnkéregre? – Óh, hisz a nagyon  
 Gonosz s ártatlan abban egyező,  
 Hogy nem pirul, s a bűn súlyát nem érzi.  
 1990 Mit akkor?

## ÖTÖDIK FELVONÁS A KÖLTŐ DIADALMA

ELSŐ SZÍN

*(Száínházi csarnok. A táblára ki van téve "Csak tréfa".  
Előadás előtt, nézők ki-be járnak.)*

ANDAHÁZY

*(Herédyvel jön)*  
Mit játszanak? – "Csak tréfa", új darab.

HERÉDY

Mondják, hogy az elillant Zordy írta.

ANDAHÁZY

Nézzük meg, a szerető húnny-e el,  
Vagy házasságban a szerelem?

HERÉDY

Ez

1995 Egyik sem tréfa s címe ezt ígér.

ANDAHÁZY

Van-e hirdetve, színi *demagógus*  
Görögtűz, tánc, állat, szellem, vitéz?  
*(Olvassa a színlapot.)*

"Hivatalnok

|              |   |                             |
|--------------|---|-----------------------------|
| Gróf         | } | (Mindenütt a játszó színész |
| Grófné       | } | nevét is mondja.)           |
| Dalszínésznő | } |                             |

Báró

|                   |   |                               |
|-------------------|---|-------------------------------|
| Etelke, özvegy nő | } |                               |
| Jolán, leánya     | } | (A színész nevét nem mondja.) |
| Jenő, fia         | } |                               |

Barátja, költő. – Az utolsó felvonásban N. műkedvelő

játszandja szerepét.”  
Ez furcsa – hogyha tetszik.  
(*Az ajtónál kínálkoznak.*)

HERÉDY

Kérem önt.  
(*Bemennek. Bianka egy-, Váry a kritikussal másfelől jön.*)

BIANKA

Készen van minden?

VÁRY

Kétszáz síp elosztva.

BIANKA

2000 Jégszívű Zordy! Büszke álmaidhoz  
Zenét készíték, hogy szűd megrepedjen!

VÁRY

Itt hoztam egy nagyérdemű urat,  
Egy tintahőst – nagyobbbat Toldinál,  
Mert Toldi testet ölt, ez jó ügyért  
2005 Lelket tesz semmivé!

KRITIKUS

Szolgálatára. –

BIANKA

És még szabad?

KRITIKUS

Miért ne, a haza  
Rovásra nem húzhatja szellemünket,  
Nem készíthet véle utakat,  
S így gondja sincsen, túl e két szavacskán:  
2010 “*Habeas corpus.*” –

BIANKA

Ön tudja kérésünket, bízhatunk?

KRITIKUS

Mint házasság- s papi szónoklatokban

Az ásitásra. – Zordyn nem marad

Tűhegynyi jó: a sánta jambusok,

2015 Ha versben van, notandum. – Rossz irány,

Költőtlen szellem, vakmerő repülés.

BIANKA

Elég! Elég!

KRITIKUS

Nem – összemorzsolom!

Elolvatom, ha tetszik – kész.

BIANKA

Hogyan?

KRITIKUS

Miért ne, új név, g- és b-telen.

2020 S oly vakmerő, hogy lány bírálatért

Nem is könyörgött.

BIANKA

Hallatlan dolog!

KRITIKUS

Tudom, dühöngni fog.

(*El.*)

BIANKA

Lecsendesítem,

Adok számára nyugtató porocskát. –

Holnap külföldre utazom.

VÁRY

Miért?

BIANKA

2025 A legrosszat tesz. Még ma lesz szerencsém?

(*El Várynal.*)



LORÁN

*(Jön.)*

A végső felvonás, – színpadra hát! –

PIROSKA

*(Előbe jön.)*

Egy szóra kérem önt.

LORÁN

Hah! És te itt,

A fővárosban? – Úgy, kivert belőled

A nőtermészet. Tedd napszámodat;

2030 Hisz rég mondtam: légy rossz, ölj csókjaiddal,

S a renyhe gondviselést pótolod,

Mely e gyalázatos fajt élni hagyja.

PIROSKA

Ezt hallanom! – Figyeljen ön szavamra,

A dalszínésznő múltkor e porocskát

2035 Adá s könyörgött, vetném ételébe.

Oly lelkületnek, úgymond, mint öné,

Szerelem kell, s szerelmessé tesz ez.

LORÁN

Add csak Piroskal –

*(Nézi a port.)*

PIROSKA

Isten áldja meg. *(El.)*

LORÁN

*(Eszmélt.)*

Hol vagy? Mint angyal-álom szétfolyál!

2040 Óh, lány! Embernek jó vagy, és azért

Közikbe rossz. De jó, hogy távozá,

Nem bírtam volna úgyis megköszönni,

Mert lelkem búval annyira tele,

Hogy enmagamnak sincsen benne hely. –

2045 Az féli a halált, ki még veszíthet,

Én fájdalomnál mást nem veszthetek. (El.)  
(A költő jön Kondor- és a kritikussal vitázva.)

KRITIKUS

Mit szólna rá a vén Arisztotel! –

KONDOR

Ifjaknak és a népnek tetszhetik,  
De csak nem *klasszikus*, s így mit sem ér.

KRITIKUS

2050 Ahhoz kevésb tárgy, cifrább jambusok  
Titokdús méltóság kívántatik,  
S mentől kevésb rokonság életünkkel.

KÖLTŐ

2055 Óh, úgy te klasszikus vagy. – Azt hiszed,  
Mint a vakand, hogy legszebb sártanyád,  
S az ég pompás tekintete megöl.

KONDOR

2060 Lorán nem is költő – oly nyegle csak  
Mint ön, pedig sokat tanulhatott  
Tőlem; például a “Falernusi  
Fürt” – “Eros és a Chárisok” – dicsők!  
Ki sem tagadja.

KÖLTŐ

Mert nem olvasá.

KRITIKUS

Rossz ízlés.

KÖLTŐ

Hogy nem tetszik múmiátok?  
Te még emberségét is eltagadnád  
Annak, ki nem penészik – s él. –

KONDOR

Kölök!

Ne, itt az ellenok! – (Üti.)

KÖLTŐ

Füled megé

2065 Íromfel az enyémet.

(Üti.)

GERŐ

(Jön.)

Héj, mi zaj?

KRITIKUS

(Ki elvonult, elébe megy.)

Tudós vitatkozás!

GERŐ

(Közikébe megy.)

Győző okok. –

Ezekhez én is értek egy kicsinyt. –

KONDOR

Megadom magamat – irgalom, Gerő.

(Súgva.)

Adj tíz garast, csendes leszek, különben

2070 Fütyülnöm kell, mert már a pénzt elittam,

S előre fáj a hátam.

GERŐ

Fogd – nesze!

KONDOR

Menjünk kolléga, *sum capacitatus*.

KRITIKUS

Hogyan?

KONDOR

(Gerőre mutat.)

*Odi profanum vulgus.*

(El a kritikussal.)

## MÁSODIK SZÍN

*(Színház belseje, a színpad háttéréből tekintve. A színpad templom előtti tért ábrázol, Lorán s koldusok a templom ajtajánál. – A kárpit felszáll s a háttérben a színházi közönség, többi közt egy párhelyben Széphalminé, Jolán, Jenő, és Váry látszanak.)*

JOLÁN

Menjünk haza!

VÁRY

Minő szeszély megint.

2075 Vagy, úgye, szépem, a darab hatott meg?

Eszedbe jött ismét a szép kalandor,

A sápadt arc, költői szerelem! – –

*(A színpadon nászmenetben Etelke, Jolán a báróval, Jenő és mások jönnek.)*

JOLÁN

Mért kérded azt, gyöngédtlen ez tetőled.

Menjünk.

VÁRY

Maradjunk, míg kétségb'etés

2080 Utolsó szálát metszi életének. –

“ETELKE”

“Adj, lány, Isten nevében alamizsnát,

S díjul megáldja Isten frigyedet.”

*(Jolán a színpadon pénzt oszt, Lorán el nem fogadja.)*

“Hát ronda koldus, még talán kevesled?”

“LORÁN”

“Isten nevében alamizsna nem kell,

2085 S ti nem segíttek emberen magáért,

Mert nem bír megfizetni, én pedig

Nem bírok Istenemtől ennyiért

Áldást könyörgni teljes éltetekre.”

JOLÁN  
Ah, ő az!

VÁRY

Nos, hogy tetszik, asszonyom? –

“LORÁN  
(*Etelkéhez*)”

- 2090 “Nem ismer tán, nagyságos asszonyom?  
Nos, mit csodálom, a művelt világ  
Naptára oly rövid, két hét örökje  
Szerelmének, s ha ember megbukik,  
Felejtve harmadik nap. Annyi szép  
2095 Virág terem a rossz tuskó helyén,  
Hogy könnyű azt feledni. – Óh, mi sok  
Keservet mellőz ön, s vajh mily kevés  
Gyönyörrel él kevesbet, mert felejt. –  
Mi is egy ember bukta? – Dráma csak,  
2100 Melyen bár könnyezünk, mégis mulattat,  
S ha meg nem buknék hőse, átkozódnánk,  
Mert nem csinált nekünk komédiát,  
Ha már előre könnyezénk miatta.”

SZÉPHALMINÉ  
Mért nem felelhetek.

“ETELKE”

- “Mily szemtelenség  
2105 Ekként elállni az utat. Hogyan,  
Véték ön ellen?”

“LORÁN”

“Sőt, az Isten ellen,  
Mivel remekművét, üdvzálogát,  
Egy ifjú nőkebelt megmérgezett.”

“ETELKE”

- “Nem tartozom, de tudja hát, miért  
2110 Nem adtam lányomat: ön római,

S lányom protestáns.” –

“LORÁN”

“Mennydörögi! Ne halld

Isten, mint káromolnak itt alant.

Óh, nő! S míg gazdag voltam, addig, úgye,

Az Istent megtagadtad, mellyet, ím,

2115 Használsz a gúny ellen villámfogónak.

Bizony, derék! Hát én nem aszinte a

Szerelemnek istenét imádom. Ön

Lányával tán aranyborjút imád?”

SZÉPHALMINÉ

(*Felkél.*)

Ah, ez derék – Tépd őket – én nem érzem. –

“LORÁN”

(*A színpadi Jenőhöz.*)

2120 “Te hallgatsz, múltunk réme tűne fel

Előtted? – S hízelgőid messze vannak,

Kik közted és lelked közt állanak,

Azt elmosolygni. Egyszer hallanád

Csak őket, s meggyógyulnál. – Óh, ha van

2125 Lélekrokonság, a baráti az,

S fölláldoznád a női szerelemnek,

Melynek siron túl szárnyalása nincs,

De az anyaggal itt lent porba fúl.

Vagy nézd, ha nem hiszed, testvéredet:

2130 Kiölték kebléből a jellemet,

Ő nem tanult mást, mint tetszélkedést;

De hogyha majd lehullnak ékei,

Körültekint s rideg keblében a

Családi kéj érzése nem honol:

2135 Rendeltetése szent körét veszejtve

Gyümölcstelen fa, szórtan gondolat,

Hazátlan, félszegen barangoland

A semmiségben. – Lám-e, ő mosolyg!

Mivel menyasszony, cifra köntöse,

2140 S a harmatot, mely fénylik szép füzérén,  
Nem tudja: könny – és mindenikben egy  
Életreménynek játszi sírja van.”  
*(Jolán a színpadon s a páholyban alél.)*

JENŐ

Vizet, hej! – Orvost, mert meghal különben.  
*(A közönség fűtyül és tapsol, nagy zaj, a színészek kifutnak.)*

KÖLTŐ

*(A közönség közzül.)*  
Elégtétellel tartozunk.

GERŐ

*(Szinte.)*  
Ez ármány! –  
*(A kárpit legördül.)*

LORÁN

2145 Hervadj! Nem ingerelsz, örök borostyán,  
Szép pályabére ifjú álmaimnak. –  
Ő sírt! – Nem langy vizet, mert csillogott.  
Bohó! Mi vágatjuk le a juhót,  
S lágyszívűségünk vérénél alél. –  
2150 Vagy hátha szebb nő, drágább főköttő  
Volt, mint övé, a szomszéd páholyokban.  
Szebb szem kacsintott másra, s ezt siratja? –

JENŐ

*(Indulattal belép, Szendrődy-, Dúlházy-, Pikó- és Harstól követve.)*

Lorán! A rossz barátban meggyaláztál,  
Ha a színész tetszett, én hívatám.

LORÁN

2155 Hát jól talált arcképed meggyaláz?

JENŐ

Bezárathatnálak, honáruló,  
De nagylelkűn párbajban végezek.

LORÁN

Állíts nagylelkűségnek iskolát,  
S gazembereknek lesz főiskolájok.

JENŐ

2160 Új sérelem.

SZENDRŐDY

Mely vért s halált kíván.

JENŐ

Majd számolunk.

LORÁN

Nem kétlem, hogy te jobban,  
Hisz életedben mindég számolál.

SZENDRŐDY

Két ember ily viszonyban meg nem élhet.

DÚLHÁZY

Vigyázz, ne alkudj olcsóbban.

LORÁN

Ne félj!

2165 Varjú, meglesz dögöd. Lőjünk, Jenő.

HARS

(*Jenőnek.*)

Ha meghal ön, halálát megboszúlom.

JENŐ

Ki lesz segéded?

LORÁN

Jőj, Dúlházy, te,  
Könnyű a munka, s pénzbe sem kerül.

JENŐ

Te lősz, én hívtalak ki.



LORÁN

Nem lövök.

- 2170 Neked, mint mondják, drága életed,  
Nekem nem az, kisebb hát veszteségem;  
Legyünk egyenlők, kérlek, lőj előbb.

JENŐ

- Lorán, ha egyikünk az alkotónak  
Székéhez vándorol, ne nyomja bűn.  
2175 Felejsük sérveinket, mellyeket  
Jobbára sorsunk tőn, mert csolnakunk  
Csak egyet bír, a másnak halni kell.

LORÁN

- Ne erről, mert a múlt üdők könyűje  
Szemünkbe szöknék, elkábítana,  
2180 S nem tudnók megcélozni a barátot.

JENŐ

Nem adsz tehát bucsú-kezet.

LORÁN

Nem én.

Nem olyan a barátság, mint tea,  
Hogy lét sajtolhatsz másszor is belőle.

JENŐ

Legyen.

LORÁN

De jól célozz hát.

JENŐ

(*Lő.*)

Íme! –

LORÁN

Nincs.

- 2185 Most én – akartad.  
(*Lő, Jenő leesik.*)

JENŐ

Óh, jaj! Ez talált.

LORÁN

Varjú barátok, itt van sültetek. –  
Ha volna könnyem, érted ontanám el,  
Mert benned drágább múltamat ölém meg.  
S miért? Hogy mondhassák e gaz fiúk:

2190 Böcsületért szent áldozat esett. –  
(*Merőn áll.*)

HARS

(*Jenő szívére tapint.*)  
Kimondta lelke szállását, sebj,  
Gazemberré lett volna.  
(*Megrúgja.*)

DÚLHÁZY

Sőt bolonddá.  
Gazzá lehetni kell ám több erély.

JENŐ

Barátimtól hallom sírversemet.  
2195 Lorán! Lorán! –

PIKÓ

Vajon ki lesz követté?

DÚLHÁZY

Reménylem, pártolándtok, szívesen  
Látlak ma nálam.

HARS

Megleszesz bizonynyal.

PIKÓ

Pápista lesz most.

DÚLHÁZY

Hát azzá leszek

## SZENDRŐDY

Jól lősz, Lorán, kívánok sok szerencsét.

ILKA

*(Berohan.)*

2200 Lövés, s ő meghalt, óh, kebel, repedj meg!  
Igy alszol-é ifjú nőd oldalán?  
Keskeny nyoszoládban helyet nekem. –  
*(Ráborul.)*

LORÁN

Óh, boldog Ilka!

ILKA

Hah! Ki gúnyol itt?

Szenvedtél értem, híven visszaadtad.

LORÁN

2205 Boldog nő! Óh, hiszen te bírod őt:  
Porában és emléked bánatában,  
Mely gyászvirágot csal ki majd porából.  
Nekem nem áll e nagy világ felett  
Egy sír is oltárul érzetimnek,  
2210 Még üdv- és glóriában sincs reményem  
Ismét találni a kedveseket –  
Hisz az álnoknak üdve nem lehet.

HARMADIK SZÍN

*(Váryéknál terem. Két inas a világítással foglalkozik.)*

ELSŐ [INAS]

Hát asszonyunk minő karakterű?

MÁSODIK [INAS]

Nagyságos asszony.

ELSŐ [INAS]

Jellemét tudaklom.

- MÁSODIK [INAS]  
 2215 Nagyságos asszony, vége van, ki látott  
 Két jellemű nőt, eggyel is kevés van.
- ELSŐ [INAS]  
 Mondják, hogy anyja itt, a házban él.
- MÁSODIK [INAS]  
 Széphalminé, mogorva, büszke nő,  
 Kitesz még a gután is, múltkor a  
 2220 Táncvigalomban s most színház után  
 Ütötte meg, s kiállta a sarat.
- ELSŐ [INAS]  
 Nem! Furcsa, furcsa, ifjú házások,  
 S haljak meg, hogyha csókolódni láttam.  
 Ha látják egymást, mint hideglelős,  
 2225 Ha láza jó, oly képeket csinálnak.
- MÁSODIK [INAS]  
 A csók parasztos, úri a hidegség,  
 Mit bánod, hogyha nem bánt, hű cselédnek  
 Gondolni, látni semmit sem szabad. (*Lorán belép.*)
- ELSŐ [INAS]  
 Minő elszánt fiú ez? Földi, hej!  
 2230 Nincs bémenetek ilyen gaz fiúknak.
- LORÁN  
 S te bent vagy.
- MÁSODIK [INAS]  
 Rongy cégér! Kidobjalak?
- LORÁN  
 Mi készül itt?
- ELSŐ [INAS]  
 Vígság, hogy egynehány  
 Koldús szerencsésen letiltatott  
 Borát szabadság- s népért felköszöntni.

2235 De igazabban, hogy címünk legyen  
Táncolni s inni.

LORÁN

Így van, jó Jolán! –

MÁSODIK [INAS]

Dobjuk ki.

LORÁN

Vétkezém?

MÁSODIK [INAS]

Nem, csak szabód.

LORÁN

Hát rosszabb lettem-é azólta, hogy

Még tárva leltem minden termeket?

2240 Nem, Istenemre, egy szikrával is,  
Sőt jobb, mint edzett érc. De emberek,  
Ti, mint kutyák, hizelegtek a ruhának  
Ha jó, ugatjátok, ha rossz, köszöntök  
Négy cifra lónak, s hogyha jó számaron

2245 Az Isten, fölrujátok, mint az ebet.

MÁSODIK [INAS]

Miért hetvenkedel velünk, el, el,

Csináltass új kötést, s ha Kotzebue

Vagy is, a rongy Shakespeare helyére jössz.

LORÁN

Nem távozom, szólnom kell asszonyoddal.

MÁSODIK [INAS]

2250 Meghalna rongyaidtól.

ELSŐ [INAS]

Itt maga. (*Inasok el.*)

JOLÁN

(*Szobalánnyal jön.*)

Rózsám, mért nem tudok vigadni úgy,

Mint egykor a kedves szülői házban.  
Oly sokkal bírok, mit vágyam kívánt,  
S mind megvetem.

SZOBALÁNY

Beteg tán, asszonyom.

JOLÁN

2255 Hol van férjem?

SZOBALÁNY

Biankánál.

JOLÁN

Ah, úgy.

*(Ilka gyászosan jön, s merengve a háttérben leül.)*

Szörnyű alak! Hő kebleket fagyasztni!

Én jég valék – és boldog-é? Kacagtam,

De görcsösen – ha, há – jól áll-e így?

SZOBALÁNY

Hová megy ön ily késő éjszaka?

JOLÁN

2260 Lelkem zajong, űz, nem tudom hová,

Imádkoznám, Rózsám, de nem lehet,

Mert mint a füst, ha fergeteg közelg,

A földre visszahull a szent könnyörgés. –

Óh, másképp volt ez a szülői házban.

2265 A gyermek félné megnőtt önmagát,

Bűnök súlyával látva megrakottan,

Melyekről álma sincs. – De hagyj magamra. –

SZOBALÁNY

Minő színmű okozta e borút? *(El.)*

JOLÁN

*(Meglátva Loránt.)*

Ön itt? – Óh, jaj!

LORÁN

Ki hitte volna, hogy  
2270 Ekként reszkessen egykor ön, ha lát.

JOLÁN

Büntetni jött ön, jól tudom, bocsánat,  
Könnyelműség, nem romlottság hibám.

LORÁN

Mit megbocsájtani? – Én valék hibás,  
Mért keveredett költő a nagyvilágba?  
2275 Hol átok minden nem-középszerűn.  
Miért kerestem nőt, magasztosat,  
Minőt költőnek őrzült álma szül,  
Minő ily rossz világra nem való!  
Miért kerestem érzést emberek közt,  
2280 Kik érdekből nevelnek még virányt is,  
Hogy amikor legszebben él – megöljék?  
Miért hívék, mint gyermek Istenében?  
Miért mondtam le hír-, hon- és barátról,  
Minden reményt a lányért bécserélve,  
2285 Rábízva mindent, mint merész hajós  
Vezérlő csillagára, s Istenére  
A hív? – Mivel ki hitte volna, hogy  
A nap sugáritól is óvt virágban  
Már mélyen ül a féreg.

JOLÁN

Érezné

2290 Csak azt, mit én, hallgatna.

LORÁN

Úgy! – Mit ér

A szó, keservet csak rokon keserv  
Képes megérteni, annak nyelve nincs,  
S hol van hát szív, oly vérző, mint enyém?  
(Szára virágbokort vesz elő.)  
Isméri-e ön e virágbokort?

- 2295 Ön mondta: minden szál egy érzemény.  
 Im, itt érzéseim halott füzére,  
 Minden remény-, boldogságból csak e  
 Hervadt bokor valóságom maradt meg.  
 Ha hinni kezdenék még emberekben,  
 2300 Ha búnál mást érezne kebelem,  
 Reá tekintnék s elfonnyadna minden.  
*(Jolán leül és sír.)*  
 Ne sírjon ön!  
 Szemét veres borítaná, s miért  
 Áldozná föl szépségét a keservnek? –  
 2305 Óh, szent a könnyű, áldás istenektől,  
 Kebel, mely sírni tud, meg nem reped,  
 Mert hogyha búval bétölt, könnybe olvad,  
 És felvidul, mint vészeső után.  
 Rajtam veszíté értelmét ez is,  
 2310 Hogyan könnyítse a világnyi gyászt  
 Egy csepp könnyű? –  
 Én megkövültem, mint a fájdalom,  
 Mint sziklaszál tenger hullámi közt,  
 Kopár örökké, mert tar bércein,  
 2315 Mint szemből a könny, víz fakadni nem tud,  
 Míg a bú tengerébe süllyed el.  
 Én is könnyeztem egykor, most kacagok,  
 Hogy is mutassam a valódi bút,  
 Ha annyi álkönyű van a világon.  
 2320 Ön sírt egy költeményen, hát magam,  
 Ki éltem azt, min ön csak látva sírt.  
 Mit kezdjek el valódi bánatomban? –  
 Vagy több volt költeménynél? Több-e, több,  
 Egy szót, Jolán!

JOLÁN

- Több volt, óh, jaj nekem.  
 2325 Beszélnem bűn, és bűn hallgatnom is,  
 Kötelesség s természet küzd szivemben,  
 Akármelyik győz, én leroskadok.



Csak akkor érzém verni szívemet,  
Midőn a puszta kéz fényem között  
2330 Pusztán hagyá óráimat lefolyni.  
Midőn hívém: minden vágyam betölt,  
És véghetetlen űr fogott körül. –  
Művében láttam szörnyű vétkeket. –  
Én önt szerettem – –

LORÁN

Mit mondasz, Jolán!

*(Ilka vadul felkacag, s kimegy.)*

2335 Tán újra tréfa? Oh, jaj, hogy nem az.  
Oh, jaj, hogy sírkövében ismerek  
Csak az örökre elveszett szerelemre. –  
Így karjainkba fogni édenünket,  
S feneketlen egy sírba dobni vissza!  
2340 Mért mondja hölgy, szemed, hogy szód igaz,  
Nyugodtan tűrtem és oly csendesen,  
Mint sírfenék. – Miért jövé, kerub,  
Fölrázni a rég hunytak álmait.  
Hogy újra küzdjem sorsom végzetét,  
2345 S hogy újra vesszek a nehéz csatán.

JOLÁN

Léptek közelgnek, jaj nekünk, Lorán!

LORÁN

S nem tudnád-é felejtetni a világot?  
Nem tudsz-é mindenektől elszakadni  
Egy percre? – Óh, egy percnyi életet;  
2350 Megérdemelnék annyi szenvedésre.

JOLÁN

Menj, menj! Közelgnek, férjem jó, megöl.

LORÁN

Együtt halunk meg.

JOLÁN

Óh, de élni édes,  
Én félem a halált.

LORÁN

Te féled? – Én  
Nem hallok semmit túl e szűk szobán,  
2355 E percen túl számomra nincsen élet,  
Síron túl sincs, mert bár sokat tud Isten,  
E perc után már üdvöt adni nem bír.

JOLÁN

Az istenért! Mi szörnyű vagy, Lorán!

LORÁN

Szörnyű az Isten akkor is, ha áld,  
2360 Vagy hogyha ád üdvöt, mint isteneknek:  
Miért nem ád erőt azt elviselni?  
Búm meg nem ölt, hogy kízzon, s a gyönyör  
Kínózva öl meg, hogy kékét ne érzem. –

VÁRY

*(Jön inasokkal.)*  
Dobjátok itt ki e tolakodót,  
2365 Sokat bosszantott, ügye, asszonyom? –  
*(Jolán egy sikoltással Váry karjába alél.)*

LORÁN

*(Fölkél.)*  
Most könnyebb válnom, hogy szemed csukott. –  
Talán a sír számomra jegyeze el. –  
Most könnyebb elszakadnom ajkaidtól,  
Látván, mi édesen szenderged át  
2370 A vést, mely elsüllyeszti léthajómat.  
*(A z inasokhoz.)*  
Mit késtek egy halottat elcipelni?  
Egy máknyi por kapcsolja éltemet  
A költészettel össze.  
*(A port megeszi s a z inasok karjába dől.)*

GERŐ

*(A költő- s más ifjakkal jó, kik babért hoznak)*

Itt van ő.

LORÁN

Nem kell babértok! Óh, ki irigyel  
2375 Költőbabért? Melyért, mint bányarab,  
Sok kincset és kebléből, bút magának.  
Egy boldog pillantásért én od'adlak,  
Nekem nem kellesz többé, csak síromra. –

KÖLTŐ

Az embert felrúgdaljuk, mint ebet,  
2380 És mindent jóvá tettünk, hogyha sírján  
Önmentségünkre emléket rakánk.  
*(Ezalatt társaság gyűlön a teremben, Loránnal az inasok s ifjak elmennek.)*

JOLÁN

*(Eszmélvé.)*

Lorán! –

VÁRY

Mosolygj, kigyó, mert széttaposlak. –  
*(A társasághoz)*  
Tessék önöknek! – Tán e zaj zavarja?  
Csak tréfa, vidám tréfa, úgye, nőm?  
2385 Nos?

BIANKA

Rajta, mondjuk együtt, az. Ha, ha!  
*(Forog.)*

VÁRY

Vígan leszünk, és most anyád helyett  
2387 Fogadd te, drága nőm, vendégeinket.



# MÁRIA KIRÁLYNŐ

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

## SZEMÉLYEK

MÁRIA, *Magyarország királynője*  
 ERZSÉBET, *ennek anyja, I. Lajos király özvegye*  
 GARA MIKLÓS, *nádor*  
 FORGÁCH BALÁZS, *jőpohárnok*  
 LACZFY ISTVÁN, *erdélyi vajda*  
 FRANGEPÁN JÁNOS, *fő ajtónálló*  
 HORVÁTHY PÁL, *zágvábi püspök*  
                     JÁNOS, *hadvezér*                      } *testvérek*  
                     LÁSZLÓ, *zászlós úr*  
 PALIZSNAY JÁNOS, *vránai perjel, Johannita lovag*  
 DEZSŐ JÁNOS, *Veres-Oroszország kormányzója*  
 SIMONTORNYAY ISTVÁN, *horvát úr*  
 DE ORANIS MARINUS, *dalmát úr*  
 DURAZZO v. KIS KÁROLY, *nápolyi, később magyar király*  
 MARGIT, *neje*  
 LÁSZLÓ, *kis fia*  
 ALBERICH, *testőr kapitánya*  
 ZSIGMOND, *Brandenburgi határ-gróf, Mária jegyese*  
 JOBSZT, *morva herceg, Zsigmond rokona*  
 PIERZCHNOI DOMARATH, *cseh úr, Zsigmond kegyence*  
 SUBINI SANDIVOG, *lengyel követ*  
 VAVELSKY PRZECZLAV, *lengyel köznemes*  
 BARBO PANTALEON, *Velence követe s hadvezére*  
 SZOFRA, *horvát leány*  
 PALIZSNAY várnagya  
 ELSŐ  
                     } *budai polgár*  
 MÁSODIK  
 HIRNÖK  
 URAK, KATONÁK, NÉP

Idő 1382 – 1387.

## ELSŐ FELVONÁS

### ELSŐ SZÍN

*(Terem a váránai várban. Palizsnay, Horváthy Pál, János, László, Simontornyay, Oranis terített asztalnál. Szofra szolgál s le-leül.)*

### HORVÁTHY JÁNOS

Amint mondtam, minden úgy esett.  
A nagy Lajos vesztén még könnyben állt  
Minden szem –

### PALIZSNAY

Hogy tisztán nem láthatott. –  
Bort, Szofra, bort, ne mindig Oranisnak.

### SZOFRA

5 Hiszen te küldtél.

### PALIZSNAY

Most meg visszahívlak.

### SZOFRA

Szeszélyes ember. – Hej, e süteményből  
Urak még nekem is.

### SIMONTORNYAY

Igyál is hozzá.

### SZOFRA

Egészségedre. – Danolok egyet  
Borról és szerelemről, félre gond,  
10 Hisz e sok unalmas beszéd alatt  
Mind megvénültök.

### PALIZSNAY

Hagyd a tréfát, Szofra,  
Beszélj, ha kérdünk. Nos, János tovább.

## HORVÁTHY JÁNOS

- Eggyé gyűltek hát az országnagyok  
Aggódva, hol találjanak kezet,  
15 Mely a féket, mit a sors intéző  
Végzése kicsavart a bölcs királytól,  
Erős szelídséggel vezetni tudja.  
S tizenhat éves lánya, Mária,  
Körülragyogva kegyelet- s szépségtől,  
20 Közöttök mély gyászában megjelent.  
Mi egyszerűbb, minthogy meghódoltak  
A kettes bűvnek, s egyhanggal kiálták:  
Sokáig éljen Mária királynő!  
Demeter bíbornok megkoronázta,  
25 És a veszprémi püspök, Benedek  
Felkente őt a megszentelt olajjal.

## PALIZSNAY

- Miattam kente volna napsugárral.  
A többiek, meg a fehér szakállú  
Csecsebecsés fiúk hadd adták volna  
30 Pecsét alatt ki a kacér leánynak,  
Hogy amint apja legnagyobb király volt,  
Úgy ilyen gyermek is csak tőle telt,  
De tőlük ily levélnél már egyéb nem.  
Csak nekünk hagytak volna békességet  
35 A nőkirállyal, néki meg a trónnal,  
Mert legrosszabbul hasznát az veszi  
A férfiúnak, aki felakasztja,  
A szépségnek, ki trónra ülteti.

## ORANIS

Több tisztelettel, perjel, a királyról.

## PALIZSNAY

- 40 Kevesebb tisztelet, több önhietség  
Kellőbb a nőknél. – Szofra, ülj ölembe,  
Ez a te trónod, símétsd homlokom,  
Mosolyogj, mért tartalak, hogyha nem mosolygasz.



HORVÁTHY PÁL

- Épp nyolcvanegy év és nyolc hó előtt  
45 Foszták meg III. András leányát,  
Az Árpádoknak legutósó sarját  
Öröklött trónjától, mert durva keblünk  
Még szégyenlett egy nőnek meghajolni,  
S most idegen fajú király lányával  
50 Tesszük jóvá hibánkat. Óh, csodás,  
Imádatos az Isten rendelése. –

PALIZSNAY

- Mit Isten rendelése, ráfogás!  
Avagy mindjárt így kereszteljük-e,  
Mit néhány agyafúrt reánk tukmál?  
55 Úgy minden örült egy bölcs Salamon,  
Minden rabló egy istenválasztott.

HORVÁTHY PÁL

Hiszen ha nő is a király, vannak  
Sok bölcs urak, kiknek tanácsán járhat.  
Ott van Gara.

PALIZSNAY

- Mit, ez a tótországi  
60 Paraszt parancsoljon nekem? – Soha.

HORVÁTHY JÁNOS

Pedig parancsol, mert mindenható,  
És Erzsébetnek kedves embere.

HORVÁTHY PÁL

Ott van Zsigmond, a brandenburgi gróf,  
Királynőnk jegyese.

PALIZSNAY

- E szeleverdi,  
65 Földönfutó cseh, nem tudom valóban,  
Hogy káromkodjam-e, vagy csak nevessek;  
De hisz száz szónak is csak egy a vége,

Nekem nem kell a szoknya-uraság.

ORANIS

70 Kár volt nem menned az országgyűlésre,  
Ott lettek volna mindezek helyen,  
Mik most már itten lázadó beszédek.

PALIZSNAY

*(Felugrik.)*

Menj, Szofra, menj, mit lábatlankodol,  
Talán megbűvölt az olasz szeme?  
Téged fojtlak meg, hogyha útam állod.  
*(Mind felugornak.)*

HORVÁTHY JÁNOS

75 Gondold meg, hogy vendéged, váradban van.

PALIZSNAY

S a káros féreg nincsen-e lakunkban;  
Ki mondja mégis, hogy ne pusztítsuk ki.

SIMONTORNYAY

Emlékezzél meg, egyházi személy vagy.

PALIZSNAY

80 A templomban, de itt várúr vagyok,  
S kardom mutassa meg, hogy lovag is!

HORVÁTHY PÁL

Ha Oranisnak fáj, én jajgatok.

PALIZSNAY

*(Csendesülten.)*

85 De hát mit ingerel, mit mondja, hogy  
Mért nem vitáztam az országgyűlésen  
Azokkal a hitvány tintanyalókkal,  
Kiknek fejét egy lányka elforgatja.  
Hiszen van nékem itthon is szavam,  
S váram fokáról jó távol kihallik. –  
Vagy tán elmentem volna a gyűlésre,

- 90       Hogy itthon a Zrinyik és Frangepánok  
Mint az egérfaj, ha macskát nem érez,  
Cikáztak volna váram beljeig.  
Így is elég betört fejbe kerül  
A rendtartás. Hej Péter, Jancsi, Gergely!  
(*Három bekötött fejű csatlós bejő.*)  
Ím uraim, nézzétek, mint írjuk mi,  
95       Itt, a látogatási jegyeket. — (*A csatlósok intésre el.*)

HORVÁTHY PÁL

Ládd János, ismét nem bírtál magaddal.

HORVÁTHY JÁNOS

Leccsendesülve, most már bánod, úgy-e?

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Te is mit ingerled, ha ösmered,  
Kivált, midőn mellette is van ok.

HORVÁTHY PÁL

- 100       Igaz, mert közelebbi rokonok  
Is vannak ötödik István lányához,  
Kitől az Anjou-ház jogát nyeré  
A trónra, Máriánál.

SIMONTORNYAY

Fogjatok hát

Kezet.

PALIZSNAY

Isten neki. Önts, Szofra, bort.

- 105 Koccantsunk.

SIMONTORNYAY

Pál püspök pedig nekünk  
Elmagyarázza azt a származást,  
Ő úgysis a könyveknek embere.

HORVÁTHY PÁL

Elmondhatom, mivel való dolog,

Bár nem vonok következtetéseket –  
110 Politikát nem értek. – Ötödik  
István leánya második Károlyhoz  
Ment férjhez, s voltak három fia:  
Martel Károly, kinek unokájában,  
Lajosban most a férfiág kihalt,  
115 Másik fia János volt, s unokája  
Durazzó Károly nápolyi király,  
A harmadik fiúnak, Róbertnek,  
Dédunokája Károlynak neje.

PALIZSNAY

Halld, halld olasz, köszöntsük most fel egymást.

ORANIS

120 Egészségedre szép leány! A kellemnek,  
Ki nem hódol, nem férfi, s aki hódol  
Díj nélkül, gyáva. – Pártütők ezt néktek.  
(*Szöfrát megcsókolja, s a poharat levágja.*)

PALIZSNAY

Hah, bárdomat elő, hadd vágjam ketté,  
De nem, két hidra válnék így belőle,  
125 Bőrszákba véle, fullasszatok vízbe,  
Hej, emberek!  
(*Cselédek jönnek*)

HORVÁTHY PÁL

Tartsátok fel! Mit művelsz!

HORVÁTHY JÁNOS

Oranis el, kerüljük a botrányt!

PALIZSNAY

El, el, de nem kapun, vessétek őt le  
A bástyáról.

HORVÁTHY PÁL

László! Kisérd ki őt.  
(*Oranis, H. László, cselédek el.*)

PALIZSNAY

- 130 Te szemtelen, te, hát azért hizlallak,  
Hogy szemeim előtt is mást ölelj.  
Ki tudja úgylis, mit téssz hát mögött.  
El ott a zugba térdre, szót se többet.  
(*Szofra letérdel.*)

SIMONTORNYAY

No, hisz megadtad nekünk, ami kell.

HORVÁTHY PÁL

- 135 Kezem mosom, mert ártatlan vagyok.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

(*Visszajőve.*)

Mit mondanak minderre majd Budán?

PALIZSNAY

Mit bánom én, tisztább a levegő,  
Könnyebben lélekzem.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Való igaz.

HORVÁTHY JÁNOS

Ha bajba jössz, karomra számolhatsz.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

- 140 Enyémre is, nekem kiállhatatlan  
Azon olasznak arca.

PALIZSNAY

S Pál te nem szólsz?

HORVÁTHY PÁL

Horváthy Pál mindég a jó ügynél áll.

PALIZSNAY

- Püspök! Nem osztasz most szentelt vizet,  
Lehet, hogy sok nemes vér fog kifolyni.  
145 Ismerni kell az ellent, jó barátot,

Testvérgyilkos most a kétszínű szó.

HORVÁTHY PÁL

Van ellenség, mely kártalanná vál,  
Ha megtudjuk, hogy az: van jó barát  
Ki kártalanná lesz, midőn bevallja.

PALIZSNAY

- 150 Ördög vigye azt a politikát,  
Mely híveset mond, hogyha dermedek,  
És bundát varrat még nyár közepében.  
Nekem a nádszál mindig egyenes,  
S mindig görbének látszik a horog. –  
155 Hát még te, Szofra, mindig térden állsz?  
Jójj, jójj, lelkem, kissé hirtelenkedtem.  
Csókolj meg, úgy, most szent a békesség.

SZOFRA

Palizsnay, egy szép dal jött eszembe.  
Nevettél egyszer rajta, mert hamis.  
(*Kürtszó.*)

PALIZSNAY

- 160 Mi az?

VÁRNAGY

(*Belépre.*)  
Hírnök Budáról.

PALIZSNAY

(*Átfutva a levelet.*)

Lássuk, mi.

- Gara, a nádor, székéhez idéz  
Csendháborításért, s követeli,  
Hogy kártérítést adjak Frangepánnak.  
Nem tudja-e a nádor, hogy mi egy úr!  
165 Vagy azt hiszi, mint két hitvány paraszt  
Ha egy tehén felett összepöröl,  
Palizsnay szintén bírót keres.

Ha dolga van velem, ő jőjön el.  
Ne, Szofra a lap, jó lesz hajcsavarni,  
170 A büszke nádor szolgáljon kecsednek. –  
És most, urak, ne hímezzük tovább,  
Komoly szóm van.

HORVÁTHY JÁNOS

Küldd hát e lányt előbb ki.  
Mi férfit illet, nőnek nem való.

PALIZSNAY

Ki küldéd-e te mindig ebedet,  
175 Midőn csatáid terveit alkottad?  
Nekem Szofrák az, amú másnak az eb,  
Barátom, aki véd, olykor mulattat.  
Felsőbbségem mindig elismeri,  
S ha megverem, nyaldossa kezemet.  
180 De, hogy ne tartsatok fejesnek: Szofra,  
Menj! Szofra, jőj még, mosolyogj reám –  
Most menj, melengess által ágyamat.  
(*Szofra el*)

HORVÁTHY JÁNOS

Most szólj, Palizsnay.

PALIZSNAY

Ím itt ez írás!  
Kinek nem kell az asszony-uralom,  
185 Jegyezze fel nevét, itt áll Tvartkó  
Bosnyák király, s fog állni sok jeles.

SIMONTORNYAY

Mit kezdünk, hogyha Máriát lerázzuk?

PALIZSNAY

Mit bánom én, csak béke ne legyen,  
Megfojt e kisszerű, kalmár világ,  
190 Törvényes rendetlenség, melyben egy  
Becsületes tréfát sem vihetünk ki:

E poshadás, hol csak békák teremnek.

SIMONTORNYAY

Legjobbnak tartanám a hét vezér

Kormányát újra felállítani.

195 Elosztjuk az országot.

PALIZSNAY

Végettem.

Nekem rész sem kell más, mint egy szál kard.

HORVÁTHY PÁL

Nem azt mondom ki, hogy mi nézetem

Az ügyre, tisztán elvül állítom csak,

Hogy amely párt győzelmet vár, vegyen fel

200 Zászlóira törvényes jeligét,

Melyben sok érdek egyesül, nem olyat,

Melyben viszályok magva rejtezik.

Ilyen lehetne a jelen esetben

Durazzó Károly, Nápolynak királya.

PALIZSNAY

205 Legyen, csak írd alá te is neved.

HORVÁTHY PÁL

Zágrábi püspök létemre, hogy írjam

Alátok.

PALIZSNAY

Írjad hát fölénk.

HORVÁTHY PÁL

Hogyan

Férhetne ez meg az alázattal,

Melyet fogadtam.

PALIZSNAY

Írd hát a pokolba.

210 Veled, nem értem, hányadán vagyok.



HORVÁTHY JÁNOS

Hagyd őt magára, mink testvérei

Vagyunk helyette is a kezesek.

HORVÁTHY PÁL

Holnap Budára útaozom, urak,

Csak arra kérlek, Isten szent nevére

215 Ne hagyjátok magatok elkapatni.

Hiszen bölcs Salamon megírta már,

Mindenre megvan a kellő idő,

Munkára, ölelésre, nyugalomra, –

Kevés vártatva hallotok felőlem.

220 Áldásom véletek.

PALIZSNAY

Isten velünk.

(*Mind el.*)

MÁSODIK SZÍN

(*Díszterem a budai királyi lakban. Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, Horváthy Pál, Oranis, Frangepán, Laczfý, Dezső, urak, díszmenetben jönnek, a királynők trónra lépnek, a többiek jobbra, balra állnak.*)

URAK

Éljen sokáig Mária királynő!

ERZSÉBET

Fogadd, leányom, el kegyelmesen

Jobbágyaidtól a kellő hódolást.

LACZFÝ

Hogy tetszik e hang, püspök?

HORVÁTHY PÁL

A nádor szólt.

LACZFÝ

225 Mindíg az szól, ha a királynőt hallod.

MÁRIA

Köszöntelek, urak, s hiszem erősen,  
Hogy mint most szíves szóval üdvözöltök,  
Úgy gyámolítani tettel sem késendtek.

GARA

Igen, királynő, gyámolítani fog  
230 Minden, mert aki élni kíván még,  
Meg nem tagadja a napot, vagy meghal.

FRANGEPÁN

Zsigmond áll kinn, a brandenburgi örgróf.

MÁRIA

Már itt? – (*Félre*) Óh, jaj, hogy e fényes játékban  
Mindjárt jön egy-egy árny emlékeztetni:  
235 Csak nő vagyok, nem tündér.

FRANGEPÁN

Mit feleljek?

ERZSÉBET

Hagy várjon kinn, úgy-e lányom.

MÁRIA

Igen.

HORVÁTHY PÁL

Engedje, felséged, hogy zsámolyánál  
Szintén lerakjam mind a hódolást,  
Mely aggott keblem, mint nehéz tereh,  
240 Mindaddig nem engedte megpihenni,  
Míg a távoleső Horvátországból  
Nem hoztam el, hogy itten bemutassam.

MÁRIA

Mostan, hogy megkönnyültél, jó atyám,  
Egyenesedjél fel megint, nem ott  
245 A te helyed lent.

ORANIS

Felséges királynő,  
Én a tengerpart hűségét pecsétlem  
E csókkal meg, kegyelmes jobbodon.

MÁRIA

Vidd el hazádnak kedvezésemet.

HORVÁTHY PÁL

250 A trón után, nagyságos nádorispán,  
Téged tisztellek meg kiválóan.

GARA

S én megtisztelve érzem jobbomat,  
Melyet szorítasz.

LACZFY

*(Magában.)*

Bár kitörte volna.

FRANGEPÁN

Subini Sandivog, lengyel követ,  
Kíván bejöni fényes kísérettel.

GARA

255 Ha majd úgy tetszik, felséges királynő,  
Hogy elfogadd, akkor parancsolj velők.  
Addig várhattok, lengyel főurak,  
Rátok fér úgysis e kis tanítás.

DEZSŐ

260 Remegve lépek, felséges királynő,  
Eléd, mert annyi hódolat között  
Mi Balti tengertől az Adriáig  
Trónodhoz gyűl, az én szavam kísértet,  
Vészt hirdető; óh, mért vénült meg e nyelv,  
Hogy fájdalmat most ily rosszul szolgálja.

MÁRIA

265 Ne is ujítsd meg a fájó sebet,

Tudjuk már, hogy Veres-Oroszország  
Nekünk úgyszólván végképp elveszett.

ERZSÉBET

Igen, gyalázatos honárulók  
Pénzért adták el erősségeit,  
270 Lyubartnak, a litván fejedelemnek,  
Kímélve véröket bakó számára.

DEZSŐ

Nem tarthaták a felkelt lengyelektől.

GARA

Hűtlen kormányzó ez hát védokod?  
Tudom, te sem vagy jobb cinkosaidnál.

DEZSŐ

275 Oly nagy bajoknál, mint ez, nem csodálom,  
Hogy a szó is erősebben szülemlik,  
Nem is mentőzni, sőt azért jövék,  
Hogy a hazának törvényéhez képest  
Ítéljenek meg az országnagyok.

LACZFY

280 Ez méltányos kíváнат.

GARA

Majd bizony,  
Sokat tréfálunk ily honárulókkal.  
Az is sok kegyelem, mit néked szántam,  
Mert én itélek, ország nádora  
S főkapitánya. *(Zúgás.)* Nos, kinek nem tetszik?  
285 Ki cimborál velök? Békót reá,  
El a börtönbe. – Itt meg az ítélet.  
*(Papírost vesz ki.)*  
Az álnok várparancsnokok számára.  
Fej- és jószágvesztés, gyermekeikre  
Gyalázat. – Később írd alá, királynőm.  
*(Dezsőt fegyvereseik vezetik.)*

## DEZSŐ

290 Ártatlanul kell vesznem, asszonyom!  
Ne jöjön bár rád átka más bűnének.  
(*El.*)

## GARA

Most a nemes aranyarsarkantyús rend  
Ujon lovagjait engedd, királynő,  
Borulni lábaidhoz.

## MÁRIA

Jőjenek.

(*A sarkantyús vitézek egyenkint a trón elé térdelnek, Mária  
vállókat karddal érinti.*)

## ORANIS

295 Tiszteletes püspök, számodra e  
Fontos levél a gádrai tanácstól.  
Viszonzásul a nagy szolgálatért, mit  
Vránán tevél higgadt bölcseségeddel –  
Bizalmunk jeléül.

## HORVÁTHY PÁL

Egy semmiért

300 Sohsem vettek még ilyen uzsorát,  
Mint én most tőled e megtiszteléssel.

## ORANIS

Hasonló levelet Ulászlóhoz,  
Az oppelli herceghez, Demeter  
Bibornokhoz, Gara és Laczfyhoz  
305 Is hoztam; tán e két utóbbinak  
Mindjárt átnyújthatom.

## HORVÁTHY PÁL

(*A levelet átfutva.*)

Nem úgy, barátom!

(*Félre.*) Fel van fedezve minden tervezésünk!  
Lélekjelenlét, el ne hagyj. Jó képet

A rossz játékhoz. *(Fent.)* Büszke főurak  
310 Ezek, megsértené a bizalmasság;  
Hozzájuk tisztelegve kell elmenned.  
*(Amint Forgách térdel a trón elé, Mária véletlen megnézi.)*

MÁRIA

Jaj, vér! Ah, Istenem, minő előjel.

FORGÁCH

Kedves előjel, mely tán azt mutatja:  
Utolsó cseppjét is hogy véremnek  
315 Királynémért fogom kiontani.

MÁRIA

Urak, mindnyájan el vagytok bocsátva.

ERZSÉBET

Leányom, mit téssz?

MÁRIA

Nem tudom, anyám,  
Mi láz fog el, mi kábult gyöngeség,  
Megrázkódtattak mind az események:  
320 Dicsőség, bánat.

ERZSÉBET

Gyermekjáték, lányom.

MÁRIA

Nekem nem az még, s érzem, a királynén  
Győz a nő. – Dőreségében ne lássa  
Alattvaló urát. – Anyám, te is,  
Kérlek, most hagyj magamra, hagyj magamra.  
*(Lelép a trónról, a többiek kijelé mennek.)*

HORVÁTHY PÁL

Engedj meg, nádor, hogy feltartalak.  
325 De minden késett perc: honárulás.  
Horvátországból vettem levelet.

GARA

Úgy hát együtt megyünk.

HORVÁTHY PÁL

Tán Laczfyt is

Meghívom, hogyha gondolod.

GARA

Ne bántsod,

330 Azért őszül, gyermek mostan is,  
Még nem felejté a dajkaregéket,  
Csak ökle lett erős; menjünk, barátom.  
(*Mind el, Forgách utolsó marad*)

MÁRIA

Forgách!

FORGÁCH

Parancsolj, felséges királynő.

MÁRIA

Igen, királynő, és te csak pohárnok,  
335 Ládd, mily zavart vagyok, alig tudom  
Fellelni eszmémnek fonalát.  
És mindezt csak néhány csepp vér okozta.

FORGÁCH

Ha érzem, hogy van bennem olyan csepp vér,  
Mely néked egy sötét percet csinál,  
340 Régen kiontom, bár utolsó lenne.

MÁRIA

Ládd, Forgách, mért nő a király, midőn  
Jutalmaz és sebez, vagy mért király  
A nő, trónról a csók is karddöfés.

FORGÁCH

Óh, haljak hát meg kétszer általad.  
345 Királyné, elvesztéd e szalagot.

MÁRIA

Azt Mária veszté, nem a királyné,  
Ne áruld ennek el, hogy porba ejté.

FORGÁCH

Megtarthatom tehát.

MÁRIA

Kötözd be véle  
Azon sebet, mit a királyné vágott.

FORGÁCH

350 Hadd megcsókolnom felséged kezét.

MÁRIA

Ha majd trónon állok, elfogadni  
Jegyesemet, Zsigmondot, akkor Forgách.  
Mehetsz.

FORGÁCH

Óh, mennyi üdvösség és mily pokol. *(El.)*

LACZFY

*(Jő.)*

Bocsáss meg asszonyom, hogy bélopóztam  
355 Utánad, és megfosztlak perceidtől,  
Miket magadnak mentél meg trónodtól.  
De nézd ez ősz fejet, még barna volt  
Midőn atyádhoz szolgálatba adtam.  
Születni láttalak, s megesküvém,  
360 Hogy téged is szolgálni meg nem únok.

MÁRIA

Ismérem jól hűségedet, vén Laczfy,  
De hát mióta kell, hogy bélopózzál  
Királynédhoz, ki tárt ajtóval vár.

LACZFY

Ah, asszonyom, a tárt ajtó mögött  
365 Ott áll Gara, ott az özvegy királyné.



Hatalmasabb zár minden vasrekesznél,  
Mert szíveden van.

MÁRIA

Hát letépjem-é  
Anyámat? Vagy kilökjem-e Garát,  
Kinél buzgóbb hivem te sem lehetsz.

LACZFY

370 Nem is szándékom őt gyanúba hozni,  
De óh, királyné, nincs mindig javunkra,  
Mit a gondosság érdekünkbe tesz.  
Szilaj nép a magyar, tér kell neki,  
Mint a vérlónak, hogy tüzet kijátssza,  
375 S jól húz; Gara csak a zablát feszíti.  
Most is megsértett annyi főurat,  
Pedig hiába, a nagy dülve is nagy,  
S estében is sok aprót húz magával.

MÁRIA

Eléggé szántam őket.

LACZFY

Óh, ha szántad,  
380 Miért nem testesítéd e szent érzést.  
Az igazi erő mindig kegyelmes.  
Elkárhoznánk, ha Istenünk szintén  
Nem volna az. – Ládd, népem kegyeletből  
Királynévá tett, árván, elhagyatva.  
385 Most, hogyha, mint királynő lépsz közé,  
A csillagok honáig felmagasztal.  
De hisz még a sólyommadár is tudja,  
Kinek öklén ül, és minden pimasznak  
Parancsszavára magasan nem száll.  
390 Mi az özvegy királyné? Ő anyád,  
Tiszteld, mint lánya, és nem, mint királynő.  
Őt a nemzet nem hívta meg trónjára,  
Éljen gyászának, mint özvegyhez illik.

395      Mi egy Gara? Mint nádort tisztelem,  
Erélyes, bátor, győztes hadvezér,  
Tanácsoljon, ha tud, de a trónt hagyja  
Annak, kit a nép választott reája.  
Markáról a sólyom nem száll magasra –  
Szóval, királynő, kormányozz magad.

MÁRIA  
400      Kivihetetlen.

LACZFY  
Értelmetlen szó.  
Igaz, könnyebb a harctéren megállni  
A cselszövésnél, ámde megfogadtam  
Atyádnak, hogy szolgálni meg nem unlak,  
S kiváltom eskümet, csak te akard.

MÁRIA  
405      Menjünk, barátom rejtekebb szobámba,  
Jól fontoljuk meg, mielőtt cselekszünk.

LACZFY  
Óh, jaj, hogy a felségnek búvni kell,  
Ha szolgájától igazságot kérdez.  
(*Máriával el.*)

HORVÁTHY PÁL  
(*Ki Garával a beszélgetés vége felé belépett.*)  
Hallottad nádor? Itt téged dicsértek.

GARA  
410      Szétmorzsolom két ujjal a bolondot.

HORVÁTHY PÁL  
Már én, mint egyház embere, szelídebb  
Módot javalnék.

GARA  
Halljuk, hogyha jó.

HORVÁTHY PÁL

El kell őt innen távolítani.

GARA

Hogy?

HORVÁTHY PÁL

Horvátországba küldjük, a zavargást,  
415 Melyet csak most fedeztem fel neked...

GARA

S miért örök hálára számolhatsz.

HORVÁTHY PÁL

Kipuhatolni és lecsendesíteni.

GARA

Nagyon helyes. (*Laczfj jön.*)

Éppen jókor jössz, vajda!

Horvátországból aggasztó hír jött,  
420 Lázongó nyugtalanság mindenütt,  
De az intéző kéz még rejtve van.  
Eredményhez csak nagy tapasztalás  
S erély vihet. Bebek bán másfelé van.  
Királyném benned lelte bizodalmát.

LACZFY

425 Mit, én Horvátországba menjek el  
Néhány jött-ment csavargót rendbe szedni,  
Nekem már nyugalom kell, nádorispán,  
Válasszatok ifjabbat e szerepre.

GARA

Így hálálod meg a trónnak kegyét?  
430 Egy óra múlva itt lesz megbizásod. (*El.*)

LACZFY

Ez már megint a te agyadban főtt.

HORVÁTHY PÁL

Csodálatos, csodálatos dolog,

Hisz Erdély vajdájára ez megsértés.  
Úgy látom én barátom, hogy kopottak  
435 Vagyunk mi már e ragyogó teremben.

LACZFY

Való, igaz s mindég a jó kopik,  
Míg a haszontalan szegen hever.  
Horvátországba menjek én, a vajda,  
S mint agg tanító, vesszővel kutassak,  
440 Ki csevegett, aludt az iskolában.  
Mind tán azért, hogy itt lerázzanak...  
Megállj, nádor! De mit is kezdek ott,  
Nem ismerek egy árva lelket is,  
Nem értem, mily nyelven szól, milyen arcot  
445 Visel a bűn s erény azon vidéken.

HORVÁTHY PÁL

Adok majd véled néhány levelet  
Testvéreimhez, s némely jó baráthoz,  
Ha szívesen veszed.

LACZFY

Nagy köszönettel.

HORVÁTHY PÁL

Én is megyek, előbb, mintsem kiűznek.

LACZFY

450 Derék barátom!

HORVÁTHY PÁL

Isten megáldjon!

HARMADIK SZÍN

*(Mária belső terme, egy ajtóval az erkélyre, eggyel a kápolnába.  
Erzsébet, Horváthy Pál, Gara jőnek.)*

ERZSÉBET

Jó, püspök, melyet tettél, a szolgálat

Feljogosít tanácsunkban részt vened.  
Nádor, beszélj.

GARA

Itt egy levél Nápolyból.  
Durazzo Károly rokonod segélyt kér  
455 Anjou Lajos ellen, ki megtámadta.

ERZSÉBET

Tán még ifjabb, s gyöngébb hatalmunk, hogysem  
Kart kölcsönözzünk.

GARA

Sőt, inkább, királynő,  
Csak az lehet erős, ki mindenkor  
Erősnek látszik, ennek minden hódol,  
460 Míg azt, kinek gyöngéit meglesi,  
Elhagyni is siet. Ne mondja senki,  
Hogy a magyar trónnál hiába koldult.

HORVÁTHY PÁL

Így szól öcsém is.

GARA

Jó, hogy felhozád.  
Vezérünk lesz, hol lelnék érdemesbet.  
465 Most hátra van még a legfontosabb.  
Zsigmond s a lengyelek.

ERZSÉBET

Óh, jaj, hogy e  
Két ügy még álmomban sem hágy pihenni!  
Most, bölcs urak, most adjatok tanácsot,  
Hogy rázhatnók le Zsigmondot nyakunkról,  
470 Kinek hóbortja szülte a lengyel nép  
Azon végzését, hogy bár hű marad,  
Lajos leányihoz, de a magyar  
S lengyel trónt ketten bírják elválasztva.  
Vagy hogyha már nem sikerül leráznunk,

475 És egyesíteni a két koronát,  
Segítsetek, hogy Hedvigem maradjon  
Magyar királynő szeretetre méltó  
Jegyesével, az osztrák Vilmossal,  
Kit a szilaj lengyel még jobban gyűlöl,  
480 Mint e csehet, s vigyék el Máriát.

HORVÁTHY PÁL

Időt ki nyer, mindent megnyerhet benne.

ERZSÉBET

Mit mondjunk ismét a lengyel uraknak,  
Hogy ismét türelemre bírjuk őket,  
Midőn kifogytunk már minden ürügyből,  
485 Várván a kedvező percet.

HORVÁTHY PÁL

Már itt van.

Most vagy soha, egyszer jó a szerencse,  
Akkor kell üstökénél megragadni.  
Igérd meg Hedviget, amint kívánják,  
Mihelyt megszűnt a polgárháború,  
490 Tartóztasd itt le a követséget  
Mézes beszéddel, vagy ha kell, erővel,  
És küldd Zsigmondot rögtön hadsereggel,  
Mint helytartót, a békét helyre hozni.  
Aztán hagyd ott, míg Hedvig teljes kort ér.

ERZSÉBET

495 Zsigmondot hadsereggel. Püspököm,  
Nem ismered te ezt a szoknyahóst,  
Ki már egy választott dandárunk élén  
Gyalázatnál nem bírt aratni mást.

GARA

Csak férfi ő is, tán szívében is majd  
500 Felébred némi becsület s erő,  
Ha jól megrázzuk, aztán ő is ért.  
Folytasd barátom.

## HORVÁTHY PÁL

Most midőn egész  
Lengyelhon vérben, romladékban áll,  
Zsigmond, mint béke anyala jelen meg,  
505 A megfáradt kedélyek hozzá állnak,  
S ha itthon Hedvig Vilmossal nászt ül,  
Zsigmondot, mint kivel valószínűen  
Összetörődnek addig, elfogadják.

## GARA

Nagyon helyes, s hogy minden jobban menjen,  
510 Tarnovi Jasko sandomiri bánt  
Ma küldöm el még Krakkót biztosítani.

## ERZSÉBET

Engem még mindig sejtelem gyötör,  
Hogy mind e szép terv Zsigmondon törik meg,  
Pedig mit nálatok okoskodás  
515 Szül, férfiak, azt nőknél sejtelem  
Suttogja sokszor sokkal biztosabban.

## HORVÁTHY PÁL

Még egy kérésem hallgasd meg, királynő.  
Rég megfogadtam, hogy Sz. Péter sírját  
Zarándokolva tisztelem meg, engedj  
520 Rómába menve megnyugtatni lelkem.

## ERZSÉBET

Hiányzandasz, de menj, hogy kedved teljék.  
Menjünk fogadni a követeket.

## NEGYEDIK SZÍN

*(Terem, mint a második színben. Frangepán Zsigmondot,  
Jobstot, Domarath-ot s néhány cseh urat bevezet.)*

## FRANGEPÁN

Itten fog a királynő megjelenni.

ZSIGMOND

Nincs nékem a királynővel közöm,  
525 Én mátkámat jöttem ölelni.

FRANGEPÁN

Ahhoz

Meg énnekem nincs.  
(*El.*)

DOMARATH

Mondhatom, sohsem  
Láttam még ily hidegvérű menyasszonyt.

ZSIGMOND

Annál forróbbak udvarhölgyei.  
E kettő majd kiegyenlíti egymást.  
530 Haj, Domarath, hiszen te oly ügyes vagy,  
Csak azok a vad lengyel főurak  
El nem hiszik, s nem tűrtek kormányzónak,  
Tudd meg nekem, ki az a barna lány,  
Ki e bokrétát dobta csintalan  
535 Kacsintással utamba.

DOMARATH

Rég tudom,  
Gara nádor –

ZSIGMOND

Leánya?

JOBST

Szobalánya.

ZSIGMOND

Annál jobb, nem kevésbé bájol az  
Aranygyapjú, ha nem sárkány vigyáz rá.

JOBST

Megint szokott szeszélyedben vagy, Zsigmond,  
540 Midőn komolyság volna épp helyén,



Mert nékem mindenek csak azt mutatják,  
Hogy minket itt bolondnak tartanak.

ZSIGMOND

S javít-e rajta, hogyha nem leszek víg?  
Komoly képpel még jól ki is nevetnek.  
545 Úgy töltjük az időt, amint lehet.

JOBST

De mit szól a menyasszony?

ZSIGMOND

Büszke lesz  
Bírhadni azt, kiért oly sok epedt. –  
Emlékszel-é még, Domarath, midőn  
Kiűztek a lengyel főnemesek,  
550 Majd nők nélkül maradtak.

DOMARATH

Óh, igen,  
S e szolgálat sem békíté ki őket.

JOBST

E sok halasztás, e huzavona  
Nekem nem tetszik, s hozzá könnyüséged.

ZSIGMOND

Ha zsebedet bírnám, nem lennék könnyű.  
555 Adhatnál is megint kölcsön nekem,  
Jó rokonom, az útban úgy kifogytam.

JOBST

Szavadra?

ZSIGMOND

Nem, sok volna egy rokontól.  
A koronára, mit menyasszonyom...

JOBST

Oly nyugtalansággal viszen eléd!  
560 Ne, egy arany, azt is kockáztatom.

*(Mária, Erzsébet, Gara, Horváthy Pál, más főurak, Sandivog s a követség jönnek. A királynőke trónra lépnek.)*

MÁRIA

Isten hozott Subini Sandivog,  
S nemes követség, mily jót hoztatok.

ZSIGMOND

Engedd meg, Mária, egy vőlegény  
Tűrelmetlenségét, öleljelek meg.

MÁRIA

565 El a tróntól, itt ketten el nem férünk,  
Csak térdelhetnél zsámolyán, s hajolni  
Meg nem tudok, hogy átölelj.

ERZSÉBET

Mért nem vársz

Sorodra, Zsigmond?

ZSIGMOND

Hát előbbvalók-e

570 E pártos lengyelek, e lázadók,  
Kik zólyomi országgyűlésen tett  
Szent esküjök dacára engemet  
Nem ismernek királyoknak, uroknak.

SANDIVOG

Óvást teszek a lázadó cím ellen.  
Mi hódolattal járulánk eléd,  
575 S csak azt kívántuk, tedd el Domarathot,  
Kértünk, lakjál köztünk, és orvosold  
Kíáltó sebeinket. – Megtagadtad.

ZSIGMOND

Én feltétlen meghódolást kívántam,  
Vagy Domarathnak, sebeiteknek  
580 Jogommal mi köze, hogyan csorbítja?  
S ha nem, pártos, ki el nem ismeri.

SANDIVOG

Nem néked tartozunk hűséggel, Zsigmond,  
De Nagy Lajos leányinak.

ZSIGMOND

Hazudsz.

ERZSÉBET

585 Ne többet, trónunknál nem szenvedünk  
Ilyen patvarkodást. Szólj, Sandivog!

SANDIVOG

Igen, mi megtartók hűségünket.  
A rádomi országgyűlési végzést  
Is csak Zsigmond vétkes goromba volta  
Eszközlé, kértünk is, hogy küldjed el  
590 Bármelyik lányodat, s mi hódolunk.  
De hasztalan járt már oly sok követség  
Kitudni, hogy mit végezett felőlünk,  
Mindannyiszor üres szó lett jutalmunk.

ZSIGMOND

Be átkozott unalmas!

DOMARATH

595 Képes lesz  
S még hatfelé osztandja el beszédét.

ZSIGMOND

Mi már megkaptuk a miénket. Nádor,  
Ím egy arany, fej-é, vagy korona?

GARA

Talán sem egy, sem más.

ZSIGMOND

Ki játszik vélem?

SANDIVOG

600 Zsigmondot küldéd hadseregnek élén  
Lányod helyett, mi bátran visszavertük,

És újra kérni mégis meg nem untunk.  
 De végre mindennek megvan határa,  
 Sokakban elfogyott a türelem,  
 S a büszke Semovicsot pártkirállyá  
 605 Emelték, most testvér áll testvér ellen,  
 Leégett falvak hirdetnek nyomort.  
 S én újra jöttem kérni Hedviget. –  
 Itt országunknak legjobb ifjúsága,  
 Tűszul hagyom, bájos leányodért,  
 610 S megkoronázva sértetlen virágként  
 Teszem le ismét karjaid közé,  
 Csak ígérd, hogy beleegyezésünk nélkül  
 Nem adsz férjet neki.

ERZSÉBET

Hedvig tiétek.

SANDIVOG

Repülök e jó hírrel.

ERZSÉBET

615 Türelem,  
 Nem küldhetem a lázadás torkába.

SANDIVOG

Siessünk hát a vészt megzabolázni.

ERZSÉBET

Maradjatok köztünk, muhassunk kissé.

SANDIVOG

Bocsáss meg, asszonyom, parancrunk van.

ERZSÉBET

Holnap Visegrádot nézzük meg.

SANDIVOG

620 Óh,  
 Lehetlen, indulok.

ERZSÉBET

De tudd meg, nálunk  
Csodálatos a vendégszeretet.

SANDIVOG

Nálunk a kötelesség.  
*(El a követséggel.)*

ERZSÉBET

Frangepán!  
Szemből ne téveszd ezt az urakat,  
Jó szóval és erővel itt maradnak.  
*(Frangepán el.)*

MÁRIA

625 Pohárnokom! Királynéd rég adósod,  
Itt véredért, melyet kiontottam.  
*(Forgáchcsal kezét csókoltat.)*  
Távozzatok.  
*(Mind el, kivén a királynőket, Garát, Zsigmondot és társait.)*

ZSIGMOND

Rajtam van-e már a sor?  
Óh, Mária, mint gyűlölöm e trónt,  
Mely tőled messze tart, változnék bár át  
630 Nászággyá.

MÁRIA

Nem jogosítottalak fel  
Ilyen beszédre.

GARA

Még előbb keményebb  
Ágy vár reád, a lány párnákat ám  
Kemény acél óvhatja csak meg, őrgróf!  
Választott hadsereggel holnap indulsz  
635 Lengyelhont megbékíteni.

ZSIGMOND

S hol veszek pénzt?

GARA

Mind a mi gondunk, később bővebben,  
Ha elkísértem a királynőket.

*(El a királynőekkel.)*

ZSIGMOND

Ismét táborba menjek, szép dolog,

De veszedelmes, és kényelmetlen.

640 Jobst, én már ismerem, a magyarok  
Mint gondoskodnak pénzről, azt hiszik,  
A katona kenyérrel érje be,

Igyék vizet, feküdjék zöld gyepen

S ne ismerjen más kedvest, mint a kard.

645 De ördög lesz így harcos. – Adj nekem  
Kölcsön vagy harmincezer aranyat.

JOBST

Nagyon csiklandós ügy, örökséged

Már nálam, semmi többé. Hisz az is

Igaz, ha sereget bíznak reád,

650 Talán a trónról sem taszítanak le.

Isten neki!

ZSIGMOND

Te Domarath, velem jössz,

Vígán leszünk.

DOMARATH

Most a kis szobalányról.

*(Mind el.)*

SANDIVOG

*(Jő.)*

Hát így vagyunk, megfogva cudarul.

Jó, jó, nem sejtitek, mi vén rókával

655 Kötöttetek ki. – Több kijárásom van.

A sajka vár, mely átvisz a Dunán,

Egész utamban mindenütt lovak,

Itt álruha, isten veled Buda!

Bármit forraltok, én előbb leszek honn.

HORVÁTHY PÁL

*(Ki régebből hallgatózva belépett.)*

660 Szerencsés utat. Már ma nem hevertem.  
A trón kegyében állok én magam.  
Vén Laczfy, a trón hű tanácsosa,  
Eltávolítva, és nagyon csalódnám  
Ha épp, mivel nagyon becsületes,  
665 Nem válnék tervünknek vak eszközévé.  
Testvérem hadsereggel Nápolyban.  
Minden más fegyveres nép Lengyelhonban,  
Magam szabad Durrazzohoz mehetni:  
Első lépcsőjén állok nagyságomnak.

## MÁSODIK FELVONÁS

### ELSŐ SZÍN

*(Budán, az országgyűlés előtt, Durazxo Károly, Horváthy Pál és János, beszélgetve jőnek.)*

### KÁROLY

670 Mindaz helyes, mit elmondtál barátom,  
Jogom kétségtelen a koronára,  
S ily férfiaknak, mint ti, pártolása  
A jó név, melyet köztetek kivívtam,  
Mint bánatok, kétségen túlteszik  
675 Győzelmemet, s én még is kétkedem,  
Hogy mit tegyek.

### HORVÁTHY JÁNOS

Kétkedned nem szabad,  
Ez a közepszerűségnek joga,  
Mely bármit végez, önsorsát intézte.  
De a nagyoknak mindenik lépése  
680 Országot ingat, és mint büszke cserhez  
Száz gallynak élte van hozzácsatolva.  
Így sorsa nem sajátja, de közös,  
Mint isteni gondviselés. Hogyan  
Számolsz hazánk, hogy a mi sorsunkról,  
685 Ha hivatásodat megtagadod.

### KÁROLY

S hogy számolok lelkemről, megfosztván  
Trónjától jótevőmnnek gyermekét,  
Ki szinte jótevőm lett, s tégedet  
Küldött, egyházi átkom ellenére,  
690 Hogy megvédd birtokom a büszke Anjou  
Lajostól.



HORVÁTHY JÁNOS

S jótevő-e hát a rabló,  
Ki csak kincsünket kéri, s élni meghagy?

KÁROLY

S hogyan szeged meg esküdet Horváthy,  
A hűségére bízott hadsereggel?

HORVÁTHY JÁNOS

695 Meg nem szegem, ígértem, jogaidba  
Hogy békéltetlek, s bé foglak helyezni.

KÁROLY

Nem, nem, mégsem lehet, a szent ostyára  
Esküdtem meg Lajos király előtt,  
Hogy nem fogom a magyar koronát  
700 Soha keresni.

HORVÁTHY PÁL

Azt ne is keresd.  
De hát esküdhetél-e arra is,  
Hogy a magyar nép sem fog megkeresni?  
Vagy, hogy dacolni fogsz Isten szavával,  
Mely egy nemzet szavában trónra hív?  
705 Királyom nézd ruhámat, ismered  
Hatalmammat. Im én felmentelek  
Minden kicsinyes lelki kételkedéstől.

HORVÁTHY JÁNOS *(Pálhoz)*

Mit gondolsz, Pál, rábírjuk-e beszélni?

HORVÁTHY PÁL

Már meg van nyerve, mert okoskodik.

MÁRIA

710 Óh, Károly, hisz ha még itten megállnál,  
De a dicsvágy sas, mely ha megmentette  
A kis galambot rókáknak fogából,  
Bír-é magával, éles körmei  
Nem vérzik-e meg a védőlelést?

## MÁSODIK SZÍN

*(Az első felvonás második színi tereme Budán. Mária, Erzsébet, Zsigmond, Gara, Forgách, Frangepán.)*

ERZSÉBET

715 Ugy-é nem csalt sejtelmem, hősünk itt van,  
Lublóig volt babérokat keresni.  
De messzellette.

ZSIGMOND

S nem jól tettem-é,  
Midőn honn rózsza várt?

MÁRIA

Gyalázat pírja.

ZSIGMOND

720 Még e szép ajkak is ily harci nyelvet  
Beszélnék? Elnémítom.  
*(Meg akarja csókolni.)*

MÁRIA

Vissza tőlem.

A nő csak férfiúnak hódolhat meg,  
Bajnoknak a királynő, s egy sem vagy.

ZSIGMOND

Nálunk a nők nem abból ítélik meg  
A férfit, hogy tovább megy-é Lublónál.

MÁRIA

725 Lovagjaim közt nincs csak egyik is,  
Ki nem tett volna csodadolgokat  
Királynőjéért, szóljatok, vitézek.

GARA

Megvertem volna minden ellenét  
Felségednek, mentől több, annál jobb.

730 Igazságát pecsételvén vérökkel.

FRANGEPÁN

Én meg csupán csak aztat bántam volna,  
Hogy ily nyilván igazságért csatázok,  
Királynőm egy szeszélyeért szeretném  
A földet elpusztítani.

FORGÁCH

Én, királynő,  
735 Meghaltam volna egy könny díjáért.

MÁRIA

Igy tettek volna hát lovagjaim,  
S te mit tettél, te, aki azt igényled,  
Hogy trónomról hozzád hajoljak le:  
Elfutsz egy bajnok hadseregnek élén.

ZSIGMOND

740 Könnyű itthon beszélni.

FORGÁCH

Tűrnöm kell,  
S megfojt.

GARA

Mi már mind másutt is beszéltünk.

FRANGEPÁN

S beszélhetünk, ha tetszik.

ERZSÉBET

Békesség.

GARA

Óh, azzal a szép hadsereggel mért nem  
Fosztattam inkább tollat, mint hogy egy  
745 Cseh megtanítsa futni?

ERZSÉBET

Csitt, ha mondom,

Szólj hát, mit tettél Zsigmond?

ZSIGMOND

Békealkut,  
Véget veték egy véres háborúnak,  
Rábírtam a lengyel követeket,  
Hogy pünkösdig megvárják Hedviget,  
750 S mi visszaküldjük mind a túszoikat.

GARA

Jeles, jeles.

ERZSÉBET

S hiszed, hogy elfogadjuk?

ZSIGMOND

Az nékem mindegy, csak mostan bocsáss el  
Pihenni. Mit szenvedtem a táborban,  
Nem hiszitek. Reménylem, asszonyim,  
755 Derültebben foglak megint találni. *(El.)*

MÁRIA

Óh, hogy királynőtöknek csúfoltok,  
Hogy intésemtől népek sorsa függ  
S magamnak nincs egy boldog percem is.  
Égek, mint tűz, önmagamat emésztve,  
760 Míg mások körülöttem melegesznek.  
Vigyétek trónom, adjátok oda  
Szolgálóim leghitványabbikának,  
Ki oly magasnak látja fényemet,  
Hogy elvakulva, amint föltekint,  
765 Még írgyelni sem tud, és helyébe  
Egy percet adjátok szabadságából.  
Anyám, urak, akármi fog történni  
Én nem megyek a brandenburgi grófhhoz.

ERZSÉBET

S én nem tudom rossz néven venni, lányom.

GARA

770 Ha jól felvesszük, nincs is rája ok,  
A lengyel trónt eljátszta, örökét  
Elpazarolta régen, s olyan férfi  
Mint ő, nem is más, mint madárijesztő.

ERZSÉBET

De mondd, hogy rázzuk le őt a nyakunkról?

GARA

775 Elindítunk százötven lovagot  
Hatodik Károly francia királyhoz;  
S öccsének, Orleansi Lajosnak  
Kináljuk Máriát s a koronát,  
Bármelyik is több, hogy ne kelljen néki.

MÁRIA

780 Forgách, te léssz a százötven vezére.

FORGÁCH

Én, asszonyom!

MÁRIA

Nem szolgálsz szívesen?

(*Vavelsky jő.*)

ERZSÉBET

Mi vakmerő suhanc tolakszik itt be?

MÁRIA

Ládd Forgách, más nőnek van szívvilága,  
Abban boldog, nekem helyette a sors  
785 Hideg fényt nyújtott, nekem ez világom,  
S ha nem melenget is, de elkábít,  
Feledni akarom, s fogom amaszt.  
Forgách, szolgálj e ragyogó uton,  
Másutt nincs tér.

ERZSÉBET

*(Vavelskyhez)*

Fogsz-e már szólni egyszer?

VAVELSKY

790 Vavelsky Przeczlav a nevem, királynő,  
Ki, mint hazám utolsó nemese,  
Utolsó is jött, intvén, küldjed el  
Leányodat minél előbb a néki  
Ajánlt trónt elfoglalni, és ne hidd,  
795 Hogy Lengyelország már olyan bitang,  
Miként egy lányra éppen rászorult.

ERZSÉBET

Mi hang ez?

VAVELSKY

Mint amilyet érdemeltek.

MÁRIA

Hát úgy lesüllyedett-e már a trón,  
Hogy ily kuruttyolás felérhet hozzá?  
*(Félre.)*  
800 Ily istenségnek áldozunk-e, szívet  
Kitépve keblünkéből. Ez kárpótoljon?

ERZSÉBET

Ti itt álltok vitézek, s tűritek?

*(Az urak kardhoz nyúlnak.)*

VAVELSKY

Csak lassan, uraim, itt levelem,  
Aztán meg úgyis végzém ügyemet,  
805 S megyek.  
*(El Frangepánnal.)*

ERZSÉBET

Megöl e meggyaláztatás.

FRANGEPÁN

*(Visszatérve.)*

Kint Sandivog van egyszerű ruhában,  
Kihallgatást kér.

ERZSÉBET

Jőjön, meghallgatjuk.

SANDIVOG

*(Jő.)*

Csodálod tán, felséges asszonyom,  
Hogy aki egyszer már alig menekvém  
810 Fogságodból, most újra itt vagyok?  
De visszaűzött a kötelesség.  
Láthattad, hogy hova ért a dolog.  
Nem tréfál a nép, mely ily hangon szól,  
Egy perc késés, s Lengyelhon elveszett.  
815 A vad Jagyel Litván nagyhercege  
Rettentő népének, mint áradatnak,  
Nincs gátja, mint sakálok lósörénybe  
Ragadva úszták át a Visztulát  
S Zavichost vára romladékba dült.  
820 Ürügyül vettem, hogy hozzád jöhessek,  
Az ifjú túsok visszaváltását.  
S most, óh, királynő, térdenállva kérlek,  
Ne lökd el egy nemzet szívét magadtól,  
Add lányodat, s az ifjakat vele,  
825 Szebb kísérettel nem jöhet közénk,  
Mint hogyha gyermekinket hozza vissza,  
S lesz köztünk a békének anygala.

ERZSÉBET

Becsülöm, Sandivog, hűségedet,  
Rád bízom Hedviget, legyen, mint mondd.

SANDIVOG

830 Óh, engedd megcsókolnom jobbodat,  
Aztán hagyj elsőnek lehetnem, aki

Királynőmnek meghódol.  
(*El.*)  
(*Hírnök leveleket hoz Garának.*)

HIRNÖK

Levelek

Horvátországból.

GARA

(*Átfutva a levelet.*)

Ismét zavarok!

835 A vráni váron már nyílt lázadás  
Zászlója leng. Palizsnay megverte  
Laczk Bélát, kit helyette kineveztünk.  
(*Erzsébethez.*) Tvirtkó elfoglalá hitbéredet,  
A khulmi tartományt, kegyes királynő.

MÁRIA

Hát Laczfy mit tesz?

GARA

Hallgat mindezekről

840 S mindig azt írja, minden rendben van.

MÁRIA

Hát ő is áruló lehetne? – Nem.

GARA

Nehéz időkben a tehetlenség  
Is árulás.

MÁRIA

Nagyobb a túlbuzgóság.

845 Ha feltesszük, hogy lássunk ördögöt,  
Eljő. – Ládd, nádor, engem úgy mulattat,  
Hogy ennyi férfiú tör ellenem,  
Érzem, hogy több, hogy más vagyok, mint a nő.

ERZSÉBET

Mit kell itt tennünk, kis dologból nagy lesz.



## GARA

- Attól ne tarts. Miként a természetben,  
850 Ha hosszú csend van, a gőzök gyűlnek össze,  
Villám, mennydörgés tölti az eget,  
Mig a királyi nap győztesen lép ki,  
S egész harcban csak a légkör újult meg:  
A népeknél is így történik ez.  
855 Zavarkodnak most e horvát urak,  
Ti lépjetek közéjük, óh, királynők,  
Dicsőségtöknak minden pompájával,  
S ki nagyságtoknak meghódolni nem fog,  
A női bájnak hajtja meg nyakát.  
860 Már régi tervem ez, s minél előbb  
Induljunk a fellázadt tartományba,  
Hogy hódolását elfogadhassátok.

## MÁRIA

- Úgy, nádor? Szép terved, csak azt a nőt  
Hagynád ki a játékból, hogy ne látnám,  
865 Hogy az hatalmasabb, mint a királyné,  
S midőn már ez tehetlen, az segít.  
Majd sírva lép az országgyűlésébe  
S könyörületből trónra ültetik.  
Majd ismét szívet és kezet ajánl  
870 Egy gyávának, kit képtelen szeretni,  
De trónját és hazáját biztosítja.  
Kacéran lép a pártosok közé,  
Hogy megnyírhasa új Sámson gyanánt.  
És végre, ha körülnéz a királyné  
875 Trónjáról, mért élt hát, meg nem leli.

## ERZSÉBET

Mind érzelgés, csak mégis jó az a trón.

## MÁRIA

Érzelgés? – Óh, ezen már túl vagyok,  
Kigyógyítottatok. És épp azért  
Kivánnék más eljárást, mint királyhoz

880 Illik. Küzdést, nem tettetett mosolyt.

GARA

Megújítjuk András arany bulláját  
Is, ezzel semmi újat nem adunk  
És a magyar nagyon kap ilyenén.

ERZSÉBET

Hogy újítjuk meg, hisz nem kéri senki.

GARA

885 Gondoskodtam már arról is, találtam  
Két jó urat, az egyik Osztopán,  
Padvarsia a másik, majd ezek  
Kérendik, mint küldöttek az uraktól.  
(*Zsigmond, Domarath jőnek beszélgetve.*)

ZSIGMOND

Mit mondott Zombi Miklós, a kincstárnok?

DOMARATH

890 Hogy ő az ország pénzét őrzi csak,  
Miénket ott keressük a zsidóknál  
S ledér lányoknál.

ZSIGMOND

Jó élc, de goromba.  
Nem mondta-é, hogy meggondolja jól  
Kivel beszél, nem sürgeted-e újra?

DOMARATH

895 Mindent mondtam, de ő egyet felelt:  
Nem ad, mert a királynő megtiltotta.

ZSIGMOND

Mért nem vetéd zálogba koronámat?  
Mért nem kértél egy uzsorás nagyúrtól?

DOMARATH

900 Száztól kértem, de mind csak azt felelték:  
Lublótól egy mértföldre van pénztáram,

Ott adtam volna.

ZSIGMOND

A szemtelenek!

Királyném, ami történik nem értem;  
Úgy látszik, kedved tölti, aki engem,  
905 Jegyesedet sért. Ilyen viszonyok közt  
Én udvarodban nem maradhatok.

MÁRIA

Hát menj, Isten hírével!

ZSIGMOND

Szívesen.

Ugyis rendezni kell örökömet,  
De azt tudod, hogyan kikölteztem  
Szolgálatodban, útiköltségem sincs.

MÁRIA

910 E célra nyitva áll pénztáram, őrgrof.  
(*A királynők és kíséretük el.*)

ZSIGMOND

Minden rossznak megvan jó oldala.  
Mit a kegytől nem nyertünk, azt megadta  
A kegyvesztés; de igazán örülök,  
Hogy e farkasveremből szabadulunk.

DOMARATH

915 Unalmas nők, fajankó főurak,  
Kevés gyönyör, sok erkölcsi beszédek,  
Valóban nem lennék köztök király.

ZSIGMOND

Várj, csak míg az leszek, majd másképp lesz az.  
(*El Domarath tal.*)

## HARMADIK SZÍN

*(Utca Zágrábban. Palizsnay, Horváthy Pál, Simontornyai, Szófra fegyveresekkel fellépnek.)*

### PALIZSNAY

- Mostan van alkalom elérni azt,  
920 Amit kívánunk, egy merész lépéssel.  
Nézzétek e lányt, csak csókolni tartom,  
Ha unalmas percem jó, vagy ha felforr  
Epém, hogy legyen, akin azt kiontom  
S fegyvert fogott, kalandom hogy megossza.  
925 S ti visszarettennétek?

### HORVÁTHY PÁL

Nem, barátom.  
De jó ügyet veszélyeztetni bűn.

### PALIZSNAY

- S veszély nélkül a győzelem nem kéj.  
Itt jönnek a királynők, vélek van  
Egy fészek áruló, elfogjuk őket,  
930 S ha Károly jó, nem szégyeneljük többé,  
Hogy Nápoly ment meg, a fél mű miénk volt.

### SIMONTORNYAY

János mond valamit.

### HORVÁTHY PÁL

- De nem sokat,  
Vagy hagyjátok reám a vezetést,  
Vagy én elhagylak. Ily merész lépésnél,  
935 Tudnunk kell a népnek hangulatát.

### PALIZSNAY

Mit néphangulat! Hasztalan beszéd,  
Húr a nép, melyet a nagyok pengetnek.  
Csak győzzünk, a helyeslés megjövend.

HORVÁTHY PÁL

940 S mit tennénk e marok néppel, kevés  
Egy kóborló betyárt elfogni.

PALIZSNAY

Mit?

Ördög, pokol, pap!

HORVÁTHY PÁL

Csendesen, barátom,  
Menj vissza, váradban tartsad magad,  
Hagyj minket itt működni szabadon,  
S ne áruld el, hogy véled tartunk, mert  
945 Mind elvesznénk.

*(Laczfy fegyvereseikkel jön másfelől.)*

SIMONTORNYAY

Csitt, itt jó a vén Laczfy.

LACZFY

Hah, szemtelen perjel, rabló lovag!  
S te Zágrábig merészselsz?

PALIZSNAY

Szemtelen

Bán! Tiltani merészsled.

LACZFY

Lázadó,

950 Idéztelek székemhez, nem jövől  
Tudod törvényen kívül helyezélek.

PALIZSNAY

Én írok törvényt, melyen te belül vagy.

LACZFY

Fogjátok el, királyomnak nevében.

PALIZSNAY

Üssétek le, hisz szoknyát hív segélyre.

HORVÁTHY PÁL

*(Közzöke lép.)*

El bán, el perjel, széjjel emberek!  
955 Jön a királynő, s vérfestett utcákon  
Harc közt vonuljon-e be városunkba?  
El a kardokkal, menj Palizsnay,  
Hagyd őt bán, máskor hívjad feleletre.

PALIZSNAY

Viszontlátásig.

LACZFY

Nem fogod köszönni.

PALIZSNAY

960 Jőj, Szofra.

SZOFRA

Óh be kár, már úgy örültem,  
A látványnak, mely itt következik.  
Unom magam, elkelne egy kis újság.  
*(Palizsnay, Szofra, fegyveresei el.)*

LACZFY

Elkészülénk hát a legfényesebben  
Királynőnket méltóan elfogadni.  
965 Hadd lássa, mint megtisztelik azok,  
Kiket Gara mint lázadókat festett.

HORVÁTHY PÁL

Gonosz idők midőn a jobbágyoknak  
Rablók gyanánt kell éjjel összesúgni,  
Hogy megmenthessék fejedelmöket,  
970 Egy-egy bitangtól, mint Gara.

LACZFY

Igaz.

De mondd el még egyszer, kedves barátom,  
Mit mondott Károly, egykor cimborám volt  
Még bán korában. Jó-e és mikor

975 A férfi kötelességnek szavára  
Megmenteni kedves rokonait?

HIRNÖK

(*Jő.*)

Jön a királynő.

LACZFY

Uraim! Elébe!

NÉP

Sokáig éljen Mária királynő!

(*Mária, Erzsébet, Gara, kíséret, nép jő.*)

LACZFY

980 Üdvöz légy, asszonyom! Ím térden állva  
Teszem lábadhoz Zágráb kulcsait,  
És méltóságomat; mit tenne a hold,  
Ha a nap felkelt?

MÁRIA

Állj fel, jó öreg,  
Fogadd hálámat, s ím annak jeléül,  
Le vesszük válladról tisztednek terhét  
Utódod Templin, a Szent-Györgyi gróf.

HORVÁTHY PÁL

985 Énáltalam a főpapság tisztel meg,

SIMONTORNYAY

És általam a horvát főnemesség.

NÉP

Éljen királynőnk!

LACZFY

(*Félre.*)

Álom üldöz-e?

E meggyalázás! –

MÁRIA

Mind jeles szavak,  
De épp egy főpap és egy főnemes  
990 Tüzé ki a zendülés zászlaját  
A vráni várra. Olyan tartományban,  
Amelyben ilyen botrány tűretik,  
Nem alhatik nyugodtan a királynő.  
Azért ha több beszédetek beszédnél,  
995 Horváthy Pál, Simontornay István,  
Hozzátok el Vránának kulcsait! (*Elfordul.*)  
Fel most tovább, szükséges megpihennünk.

NÉP

Élj Mária!

MÁRIA

Urak! A viszontlátásig!  
(*Mária, Erzsébet, Gara, kíséret el.*)

HORVÁTHY PÁL

Hogyan vagy Laczfy? Majd úgy mondtam: bán.

LACZFY

1000 Jó püspök, majd úgy mondtam: menj pokolba.

HORVÁTHY PÁL

Csak szép világ ez.

LACZFY

Tetszik nekem is  
Mert már tudom, nekem hogy mit kell tennem.  
De hogy tudjátok-e ti, jó barátim,  
Az nagy kérdés.

HORVÁTHY PÁL

Elhozzuk Vrana kulcsát.

LACZFY

1005 Szép, szép, de ám az a Palizsnay,  
Mennykő nyakas, és Laczfy sem gyerek.



*(Különböző oldalra el.)*

## NEGYEDIK SZÍN

*(Az első felvonás első színi terem a vránai várban. Palizsnay Szofra vállán nyugtatva fejét.)*

### SZOFRA

Aztán sokáig élt még a királyfi,  
Szép tündérével, békés nyugalomban,  
Sok gyermekök lett.

### PALIZSNAY

Hagyd el, hagyd el Szofra,  
1010 Megölt már minden sárkányt, és kiállta  
Minden veszélyt, a többi únadalmas.

### SZOFRA

Unalmas hát ez óra is előttem?

### PALIZSNAY

Ha elmondják igen, érezve nem. –  
Mennykő soká nem jó hír Zágrábból. *(Kürtszó.)*  
1015 Hah, kürtszó! Szofra, nézz ki, hogy ki az.  
*(Horváthy Pál és Simontornyay jó.)*

### HORVÁTHY PÁL

Barát vagy ellen, amint akarod.

### PALIZSNAY

Hogyan Pál? Mily kétértelmű beszéd?

### HORVÁTHY PÁL

Hívd össze népedet, aztán beszélék.

### PALIZSNAY

Várnagy! Fegyverbe, hej fiúk elő.  
1020 Mi lesz mindebből! Alakod baráti,  
Ellenséges rajt a kifejezés,  
S e kettő zagyvaléka volt beszéded.

Mondd meg, mit kívánsz, ismersz: nincs türelmem.  
(*A vármagy fegyvereseikkel bejő.*)

HORVÁTHY PÁL

Királynőmnek nevében szólalok fel,  
1025 Palizsnay, add által váradat,  
És zsámolyánál kérj bocsánatot.

PALIZSNAY

Ha faltörőssel jöttél volna, Pál,  
És hadsereggel, hinném, komolyan szólsz.

HORVÁTHY PÁL

Egészen komolyan. Nem faltörőket,  
1030 Nem harci népet, de kegyelmet hoztam.  
Tudjátok, mily sokan törének a  
Nőuraság ellen, vélvén, hogy az  
Alacsonyító. Ilyen voltam én is;  
Óh, jaj nekünk, kik ily vakok valánk.  
1035 Közénk jött a királynő, mint a hajnal,  
Nem félve, hogy a vétkes éj legyőzi,  
És megnyílnak balga szemünk.  
Mit férfiúban csak eszünk ajánl,  
A felség és erő, talán megdöbbsent,  
1040 A nőben szendeséggel párosulva  
Emel s elbájol. Szívünk áll pártjára.  
Csak nő mondhatja: jöttem, láttam, győztem!  
Hozzánk is a királyi szűz amint jött  
Villámot és rózsát tartván kezében,  
1045 A papság, főurak, nép, hadsereg,  
Mámmal hódolt meg, s ki sem tudá  
A rózsaszálnak-e, vagy a mennykőnek,  
De érezé, hogy egyik sem gyaláz meg.

PALIZSNAY

Lám, lám, szerelmi dalnok is tudsz lenni.  
1050 De mit hozasz tehát ki mindezekből?

HORVÁTHY PÁL

Csak azt, hogy adjátok fel magatok,  
Hisz egyedül maradtatok már úgylis.

PALIZSNAY

Könnyen beszélsz, ki ily társak között van,  
Nincs egyedül. – Elhagytok-é fiúk?

FEGYVERESEK

1055 Halálig nem. Éljen Palizsnay!

HORVÁTHY PÁL

Derék vitézek! Óh, mi kár; mi kár,  
Hogy hasztalan véreztek el.

VÁRNAGY

Miért?

HORVÁTHY PÁL

Mert győzni nem lehet. Nem mondtam-é  
Hogy minden megtért, magatok maradtok.  
1060 Mi bűnös, aki ilyen sok nemes vért  
Hiába áldoz fel!

VÁRNAGY

Bizony igaz.

HORVÁTHY PÁL

Hozzám, hozzám hát, testvéreim, barátim!

FEGYVERESEK

Éljen Horváthy!

PALIZSNAY

Mit hallok, fiúk!

Egy pap ver-é meg mostan nyelvével,  
1065 Kik annyi harc közt mindig győztetek?

HORVÁTHY PÁL

Azt mondom én is: szégyen megveretni.  
Ti nem hódolnátok meg egy országnak?

Nem is jövék azért harckészülettel,  
De egy királyi szűznek meghajolni,  
1070 Sohsem gyalázat. Durva erejénél  
A férfiúnak százszor nemesebb  
A nőnek megbocsájtó elnézése.  
Minden feledve van, utánam hát.  
Éljen királynőnk!

FEGYVERESEK

Éljen!

PALIZSNAY

Gyáva férgek!

1075 Rés támadt-é tegnapról a falon,  
Vagy kisebb részlet jár-e számotokra?  
De rátok nem haragszom, sohasem  
Vártam mást tőled nép, te hitvány eszköz,  
Gyilkolni kész kard a mi kezeinkben.  
1080 De tik, de tik!

HORVÁTHY PÁL

Ne hagyjuk őt beszélni.

MIND

Fogjátok el!

PALIZSNAY

El, aki élni kíván!

SZOFRA

Csak jobbra vágj, ez itt az én helyem.

PALIZSNAY

Nézzétek e lányt, álnok cimborák!  
Ti biztatátok, ingereltetek,  
1085 Tűzzem ki a zászlót, s elárulátok  
Egy cifra bábért! – Óh, szégyen, gyalázat.  
De esküszöm most élő Istenemre,  
Hogy e báb istenségtek, e királynő  
Még általkulcsolandja térdemet,

1090 Könyörögni fog egy csók-, egy mosolyért,  
S ha akkor látjátok, mi istenségtek,  
Mi egy nő, akkor én foglak kacagni.

SIMONTORNYAY

Add meg magad, hisz a harc egyenetlen.  
Kérendünk érted.

PALIZSNAY

Kérj tenlelkedért.

LACZFY

(Jő.)

1095 Ne hagyd magad, Palizsnay, ne hagyd.

PALIZSNAY

Gúnyolsz te is! Kevés vagy még ide  
Hívd a pokolt társul.

LACZFY

Melletted hívnám,

Óh, jaj hogy elkéstem, de helyreütjük.

PALIZSNAY

Eszem megáll, ki ellen, ki barát,

1100 De hisz jobban megmagyarázza a kard,  
Mint a nyelv.

LACZFY

S kardom jobb lesz, mint nyelvem volt.

SZOFRA

Csak erre férfiak, ott a rejtett út,

Én védem a bejárást. Szaporán!

PALIZSNAY

Előre, Laczfy! – Holnapig, barátim.

(El Laczfynak.)

SZOFRA

*(Az ajtóban.)*

- 1105 Nos férfiak, csak rajta, rajta hát,  
Hisz ennyien majd csak legyőztök egy nőt.

HORVÁTHY PÁL

Le a kardokkal, nő ellen nem vívunk.

*(Títkon.)* Ne, Szofra, itt ez erszény, tán elég lesz  
Utíkölségül Tvartkó udvaráig,

- 1110 Mond, hogy köszöntöm, kedves jó barátim.  
*(Fent.)* Vitézek, most fel! – Éljen a királynő!

## HARMADIK FELVONÁS

### ELSŐ SZÍN

*(Mező a tengerparton, Zeng városánál. Károly, Horváthy János, Alberich, fegyveresek egyfelől, HorváthyPál, Laczf, Palizsnay, Simontornyay, fegyveresek másfelől.)*

### HORVÁTHY PÁL

Üdvöz légy Károly, ősi öröködben,  
Fogadd e néhány híved hódolását,  
Kiket Zengig hozott eléd buzgalmuk,  
1115 Míg a nagyobb szám Zágrábban ohajt már.

### KÁROLY

Csitt, csitt, ne halljak többé ily beszédet.  
Csak arra kérlek, kedvezzen bár a sors,  
Mérséklett legyen mindenik lépésünk,  
Felednetek tiltom, hogy a királynők  
1120 Jó véreim, hogy védjökül jövék,  
S ha más célom van, mint kis zsarnokiktól  
Őket s hazám megváltni, kárhozat rám.

### LACZFY

Felségesen szólsz, Isten áldjon érte!

### PALIZSNAY

Ezért kár halni egy kopasz verébnek.

### HORVÁTHY PÁL

1125 Hadd csak, barátom, most jó a hajóról,  
Még kábult, így beszélne mindenik.  
Előbbre menjen csak, majd megjő kedve,  
S mire Budára ér, a trónnál lesz már.

### SIMONTORNYAY

Áldás szálljon rád első lépteidtől,

1130 Miket hazám földén téssz.

LACZFY

Amint rá is

Áldást hozasz.

PALIZSNAY

Feltétlenül köszöntlek.

Most már lesz élet.

KÁROLY

Köszönöm, barátom!

De fájdalom, már több kiáltványt láttam;

Mely nem szólt kellő tisztelettel a

1135 Királynőkről, egyik a többi közt  
Erzsébetről költ csúfos egyetértést

Az áruló Garával. Ezt rosszallom.

S ez a te műved volt, Palizsnay.

PALIZSNAY

Vádolni mersz!

HORVÁTHY PÁL

Az Istenért, nyugodtan.

*(Elhøjja.)*

PALIZSNAY

1140 Kis Károly, így kezded, kit az imént

Költöttünk csak ki, hogy még hátadon

Van a tojáshaj. Sok lehet belőled.

HORVÁTHY JÁNOS

Hallgass te esztelen. – Nem indulunk?

ALBERICH

El kellene királyom, hogy pihenj.

KÁROLY

1145 Eresszétek hát szélnek a zászlókat,

Verjétek a dobót. Zágrábba aztán,

De nyúgalomról senki se beszéljen,



Míg hálát nem küldöttünk Istenünknek.  
(*Mind el.*)

## MÁSODIK SZÍN

(*Az első felvonás harmadik színi terem Budán. Mária, Erzsébet, Gara.*)

MÁRIA

(*Pipereasztalnál.*)

Hát csak nem kellek Orleans hercegnek,  
1150 Más hölgyért a hősök csatára kelnek,  
Utolsó szolgálóm is megkívánja,  
Hogy bajjal érdemeljék meg kegyét,  
Én egy országot kínáltam rádásúl  
Szépségemhez, s megvetnek. Csalfa tűkör.

ERZSÉBET

1155 Siess lányom, ne keserítsd magad  
Tudod, hogy Károly már kapunk előtt áll,  
Naponta gyűl kísérete, s maig sem  
Tudjuk még, hogy miért jó. Mindenütt  
Az asszonyuralom ellen sottognak,  
1160 Itt gyors lépés kell, férfi kell a trónra  
Zsigmondot elhivattuk, s vár reád,  
Hogy oltárhoz vezessen.

MÁRIA

Mind tudom.

De nézd el, hogy ha még a végső percben  
Egyszer fölkél a nőiség szivemben,  
1065 Melyről hívém, hogy régen eltemettem  
Fényembe, s érzem az űrt, mit hagyott.  
Nézd el, ha kissé még mulatozok  
E rózsaszállal mit fejemre tűzök,  
Hisz úgyis az utolsó.

GARA

Koronádért

1070 Egy rózsza nem sok.

MÁRIA

Nem sok? Óh, jaj, nádor,

Miért nem vagy nő, hogy megértenél. –

De szólj, mit végez az országgyűlése

Védelméről királynőjének, avagy

Azért fordultunk-e bizalmasan

1175 Hozzá, megadva, amit csak kívánt

Hogy most magunkra hagyjon hűtlenül.

GARA

Én elleneztem az országgyűlést,

Engem ne vádolj. Mondtam, hogy parancsolj,

Ne kérj, te másképpen akarád, királynő.

1180 Ismérem én a pártos büszke fajt,

Csak kényszerítve hajtja le fejét,

S ha percet les ki, melyben gyöngé a trón,

Nem szűnik azt végképp kizsákmányolni.

Fennen beszélnek ők kis zsarnokokról,

1185 Mocskolnak engem s az özvegy királynőt,

S míg Károly két mértföldre áll, élébe

Kit állítnának, nincs egy katonájok.

MÁRIA

Derék urak! Im én gyorsabb vagyok,

Készen vagyok már a nászöltözettel.

ERZSÉBET

1190 És én tervemmel; csak már jóne Forgách,

Kit királyhoz küldénk, mi jót hoz onnan.

De ím! Itt jó!

(*Forgách, Frangepán jó.*)

FORGÁCH

Károly köszönt, királynők,

S mint jó rokontok, úgy jó, mond, Budára.

Távol szívetől dölyf, haszonlesés.  
1195 Hálátokat kívánja ő csupán  
Ha megment álbarátoknak körméből.

ERZSÉBET

A jó rokon. – Amint tőlünk telik,  
Mi is majd viszonozzuk szívességét,  
De addig is, a vőlegény hadd jőjön!

FRANGEPÁN

*(Az ajtón ki.)*

1200 Királynóm kíván, brandenburgi gróf!  
*(Zsigmond, Jobst, Domarath jó.)*

ZSIGMOND

Köszöntelek királynők, szép menyasszony!

ERZSÉBET

Üdvözlégy, Zsigmond!

MÁRIA

Menjünk, hogyha tetszik.

ZSIGMOND

Itten vannak tanúim.

MÁRIA

Itt enyéim.

Forgách vezess, csak nem megyek mátkámmal.

FORGÁCH

*(Vezetve.)*

1205 Nagyt kívánsz. Megvívni egy világgal  
Tán bírnék érted, oltárhoz vezetni,  
Ki tudja.

MÁRIA

Forgách, aki a napot  
Választja csillagául, nézze el,  
Ha minden fűszál osztja sugarát.

FORGÁCH

1210 De csak választottján ragyog. Mosolygva  
Még mátkáddal te.

MÁRIA

Egy van, aminek  
Akármi nagyság szégyen nélkül, büszkén  
Hajolhat meg – ez a sors végezése.

FORGÁCH

Királynőm, meghajoltam.

MÁRIA

Én is, Forgách!  
*(Mind el a kápolnába, kivéve Erzsébet és Gara)*

ERZSÉBET

1215 Nádor, maradj, nem nézhetem e nászt,  
Szívem fáj Máriáért. Ah, de el  
Meddő bú, ahol tenni kell. Sietve  
Készíts mindent, hogy a legfényesebben  
Mehessünk a csalárd rokon elé,  
1220 S csillámló pompával fogadjuk el,  
Ha ő színeskedik, mi is fogunk,  
S e fegyverrel, lássuk, nem-e a nő győz.

GARA

Nem értem tervedet.

ERZSÉBET

Hagyd azt rám, nádor,  
Te ott tégy, ahol férfi kell a gátra.  
*(A nász visszajő.)*

MÁRIA

1225 Anyám!

ERZSÉBET

Leányom, itt, óh, itt pihenj meg.  
*(Megöleli.)*

ZSIGMOND

*(Félre.)*

Érzékeny jelenet.

DOMARATH

Vad népszokás.

ZSIGMOND

*(Félre.)*

Ez ölelésből most már nőm, anyám,

Engem se zárjatok ki.

ERZSÉBET

Jőj, fiam!

Áldásom rajtad.

ZSIGMOND

Kedves nőm, egy csókot.

MÁRIA

1230 Egyet, Zsigmond. – Hisz ez nődtől elég.  
Ki úgylis a trónt vetted csak meg véle.  
S az most nem csókot, tetteket kíván.  
Károly kapunk előtt, s nincs, aki védje.

ERZSÉBET

1235 Siess hazádba, gyűjts ott harci népet,  
S véd meg, csak úgy léssz arra érdemes.  
Minden perc veszteség.

MÁRIA

Isten vezessen!

ERZSÉBET

Most Károlyt elfogadni! –

*(Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, Frangepán elmennek.)*

DOMARATH

Életemben

Nem láttam ily náaszt.

JOBST

Mindegy, csakhogy megvolt,  
Ez földolog. Aztán meg becsülettel  
1240 Távozzhatunk, békés szép hegyeinkbe,  
Most itt az élet úgy sem lesz mulatság.

ZSIGMOND

Csak mégis bosszantó a nász után  
Toborzani. – Kedvetlen hagytam el  
Kis cselszövényemet pajkos grófnőmmel  
1245 E nászéért, s most megvallom szinte bánt,  
Azt folytathatnom.

DOMARATH

Megsértett hiúság,  
A szerelemnek rendes pótszere. –

JOBST

Könnyebben lélekzem már pénzemért. *(Mind el.)*

HARMADIK SZÍN

*(Az első felvonás második színi terem Budán. Elöl folyamodók állnak, hátrább Horváth Pál, János, László, Simontornyay, Palizsnay, Laczfó és más főurak egy csomóban.)*

ELSŐ POLGÁR

Te mit keressz itt?

MÁSODIK POLGÁR

Azt, amit te, pajtás.  
1250 Isméred régi panasza Garára,  
Házam miatt, melyet ledöntetett  
Kilátásáért.

ELSŐ POLGÁR

S mostan Károlyt várod.

MÁSODIK POLGÁR

Nem rossz terv úgy-e, gyűlöli Garát,

S nekem törvényt tesz. Hát te mit keressz?

ELSŐ POLGÁR

- 1255 Van egy pöröm, nagyon nagyon kétséges,  
De aki mostan lép a trónterembe,  
Az a küszöbnél nem fukarkodik,  
Mert minden jó szó egy előrelépés.

MÁSODIK POLGÁR

- Értlek. – Mindenki oly hasznát veszi  
1260 Az eseményeknek, milyen köréhez  
Illik. – Világot ingat a vihar,  
Károly tán koronát halász belőle,  
Én egy ház árát, és te pörödet.

ELSŐ POLGÁR

Csitt, jőnek a királynők, álljunk félre.

*(Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, Frangepán jó.)*

ERZSÉBET

- 1265 Mit szólsz, Gara, Károly alázatához  
Nem száll hozzánk, de kisdéd polgárházba,  
Alig bírtam kocsinkba kényszeríteni.  
S majd kézcsókunkra jó, úgymond, hizelgve.

GARA

Simább nyelv, hogysem jót várhassak tőle.

ERZSÉBET

- 1270 Ti főurak, mit álltok itt oly némán?

LACZFY

Az országgyűléstől üzenetet

Hozunk Károlynak.

ERZSÉBET

Úgy-e, s oly nagyon

El vagytok-e rémülve tisztetekben,

Hogy a királynőket sem látjátok már.

MÁRIA

- 1275 Horváthyak itt, Simontornyay,  
Vén Laczfy, mind, mind régi ismerők;  
Rég láttuk egymást, tán nem ismertek már?  
Lám a mi emlékünkhöz. Térden állva  
Láttunk utószor! – Menjünk, jó anyám.

ERZSÉBET

- 1280 Mi nép ez itt!

MÁRIA

Talán folyamodók.  
Szólj mit kívánsz, vagy add át azt az írást.

ELSŐ POLGÁR

Alázatosan csókolom kezét  
Felségednek, tulajdonképp nem is  
Azért jövök, hogy alkalmatlankodjam.

MÁRIA

- 1285 S te?

MÁSODIK POLGÁR

Én is e jó cimborámmal tartok.

MÁRIA

Csodálatos, de hát mi kívánságtok?

MÁSODIK POLGÁR

Megvallva a valót, mi voltaképpen  
Károlyhoz jöttünk.

ERZSÉBET

- Óh, gyalázatos faj,  
Mért is foglalkozol velük, nem érzed-é  
1290 Lehelletöknek szennyét?

MÁRIA

Hagyd anyám,  
Nem látod-é mentségét tetteiknek  
Rossz rongyaikban. Nesze leveled,



- Adj Isten, hogy jobb törvényt kapj, mint tőlem,  
S ha nem léssz rongyos, tán becsületesb léssz.
- 1295 De mért himeztétek hát oly soká,  
Hogy Károlyhoz jövétek? Ő az úr  
Bár egyszerű ruhában jár, lent házban  
Lakik, s ha egy bukott szatócs köszönti,  
Földig hajol, mint hogyha álmélkodnék
- 1300 E meg nem érdemlett becsületen.  
Mit félhetétek tőlem, gyöngé nőtől.

### ELSŐ POLGÁR

*(Térdre esve.)*

Bocsánat, asszonyom, balul ne ítélj,  
Szegény ember csak úgy él, ahogy tud.

### MÁSODIK POLGÁR

*(Szigintén letérdel.)*

- Mi nem tudjuk, mi van közöttetek,
- 1305 Minket nem illet, s el sem döntjük azt,  
Csak hódolunk annak, ki ránk parancsol.  
*(Károly Alberichhez jó.)*

### A FŐURAK

Éljen Károly király!

### FOLYAMODÓK

Sokáig éljen.

### MÁRIA

- Óh, jaj, csak keljetek fel szaporán,  
Megszégyenelnék még e főurak,
- 1310 Hogy bennetek még oly sok kegyelet van,  
S kimélték a megszégyenüléstől,  
Amit hajdan imádva féltetek.  
*(A polgárok felkelnek.)*

### KÁROLY

Királynőim, köszöntlek.

ERZSÉBET

Köszönöm.

KÁROLY

Kis húgom, hogy vagy?

MÁRIA

Jó, ha nagy vagy, bátyám.

HORVÁTHY PÁL

1315 Üdvöz légy Károly, a rendek nevében,  
Megválasztottunk ország-pártfogónak.

KÁROLY

Nem érdemlett kitüntetés, urak.

HORVÁTHY PÁL

Szerénységed csak jobban díszesít.

MÁRIA

1320 S kit fogsz pártolni, Károly, minket-é  
Az ország ellen, avagy ellenünk azt?  
Ha nem, kettőnk ellen a koronát.

KÁROLY

Csipős vagy Mária, lám, lám, ki hinné,  
Hogy e korálajk oly mérges legyen.

MÁRIA

1325 Csak csókja mérges, öl minden gyönyört,  
De attól nem félhetsz.

KÁROLY

Most komolyan.

Tudom, mi sok rossz, pusztá félreértés;  
Kibékítés lesz életemnek célja.  
Igen, pártolni foglak egyetemben.  
S amint teendem, úgy segéljen Isten.  
1330 Vigyétek hírül az országgyűlésnek,  
Hogy szándokom jóságát becsülék meg  
Nem az erőmet, hogy megválasztának,

S ezt köszönöm. De ők tudom, erősek,  
S ha gyámolítanak, felvirúl a hon.

MIND

1335 Éljen Károly király!

ERZSÉBET

Im! Itt kezem,

Legyünk barátok!

LACZFY

Nem csal hát reményem,

Isten megáldja frigyetek.

ERZSÉBET

Mostan már

Ne vonakodjál e termekbe szállni,

Rangod kívánja.

KÁROLY

Köszönöm, királynő.

1340 Hogy lásd, nem bírok véled ellenkezni,  
Legyen.

ERZSÉBET

Jőj Károly, oszd meg reggelinket.

KÁROLY

Tüstént követlek. – Mit kívánsz, barátom,

Té nem kérhetsz törvénytelen, ne félj...

Idább, idább, csak teljes bizalommal.

*(Nyájasan körüljárja a folyamodókat s elszedi írásaikat,  
aztán kimegy kíséretével, miután a királynőek s híveik már  
előbb elmentek.)*

HEGYEDIK SZÍN

*(Országgyűlési terem Budán. Az országgyűlése együtt ül. – Gara,  
Forgách, Oranis, Horváthy Pál, János, László, Simontornay,  
Palácznay, Laczfy és más főurak.)*

PALIZSNAY

1345 Igen, nekünk király kell.

SOKAN

Éljen Károly!

ORANIS

Itten van Zsigmond, hisz még alig múlt  
Néhány napja, hogy ország gyámnokává  
Tevétek.

HORVÁTHY JÁNOS

Zsigmond báb.

PALIZSNAY

Gyalázat rája!

FORGÁCH

Urak! Nem ilyen hangulatban kell  
1350 Eldobni a kockát egy hon felett,  
Higgadtságot kívánok tőletek,  
Kik népapáknak kívántok tartatni.

PALIZSNAY

Ne hallgassuk meg ezt a vakmerőt  
Ki ellenkezni mer egy hon szavával.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

1355 Le véle, a honárulóval. Éljen  
Károly király!

TÖBBEN

Éljen Károly király!

FORGÁCH

Nem! – Míg utolsó csepp vér lesz szivemben,  
Ne mondja senki, hogy gyáván hallgattam;  
Feláldozván a legszentebb ügyet  
1360 Nehány gyalázatterhes év miatt.

PALIZSNAY

Ne hallgassuk!

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Le véle!

HORVÁTHY JÁNOS

Vágjátok le.

*(Kardokat vonnak.)*

FORGÁCH

Csak rajta, rajta, majd ha a történet

Itél e kor felett, engem vegyen ki.

PALIZSNAY

Halál reá!

HORVÁTHY PÁL

*(Előjük lép.)*

Nem látjátok hogy őrrült?

1365 Szegény fiú! – Fel Károlyért, barátim!

Most itt helye.

GARA

*(Forgáchot az előszínpire vonva.)*

Jőj, Forgách! Csillapulj le.

A vakság ellen Hercules sem vívhat.

LACZFY

Sok, ami sok, már ez nekem sem tetszik.

FORGÁCH

Óh, mért nem hagysz, eressz, hadd öljenek meg.

1370 Mutassak példát, hogy miként kell halni

Királynőjéért a lovagnak, hogyha

Már nem tehet mást.

GARA

Miért? – Mutasd meg inkább

Hogyan kell élni.

PALIZSNAY

Menjen a küldöttség!

*(A főurakból többen kimennek.)*

FORGÁCH

Ha látom, hányan ülnek ott közöttünk,  
1375 Kik vélünk érzenek, s nem mernek szólni,  
Kiken ragyog még a királyi kegy,  
Amelyben részesültek, veszni hagyják  
Mi őket élteté, kislelkűségből;  
Mig a merész, a pártos kisebbség  
1380 Szájaskodással packázik felettünk:  
Megfojt a düh.  
*(A küldöttség Károllyal visszajő.)*

TÖBBEN

Éljen Károly király!

KÁROLY

Barátim! Főurak, nem is tudom,  
Köszönjem-é, avagy rosszaljam azt,  
Amit végeztetek; köszönnöm kell,  
1385 Hogy bennem, méltatlanban ily bizalmat  
Helyeztetek, s mégis rosszallanom kell,  
Mert a magyar trón nincsen üresen.

GARA

El nem fogadná?

FORGÁCH

Kígyósziszegés.

KÁROLY

Bizalmatok becses, nem akarom  
1390 Ellökni és így meg nem vethetem,  
S ha nem vetem meg, áruló leszek  
Rokonimon. Mostan már bölcs urak  
Ti adjatok tanácsot, hogy lehet  
Ezt összekötni.

HORVÁTHY PÁL

Hogyha Mária

- 1395 Önkényt lemond trónjáról, és lemond  
Ha látja: a közjó hogy ezt kívánja.

LACZFY

Igaz, hogy ez változtat az ügyön.

HORVÁTHY JÁNOS

Hadd menjen hát hozzája küldöttség,  
És kérje őt fel a rendek nevében.

PALIZSNAY

- 1400 Haszontalan idővesztegetés.

KÁROLY

*(Horváthy Pálhoz.)*

Menj, szent atyám te, még néhány urakkal  
S vidd néki hódoló kézcsókomat.

*(A küldöttség el.)*

FORGÁCH

Óh, mit fogunk még érni, Gara!

GARA

Mindegy.

Fő hogy megérjük, később majd meglássuk.

P ALIZSNAY

- 1405 S ha mégsem mond le, akkor mit teszünk?  
Azt kell majd mondanunk: nem is szükséges;  
S így szebb lett volna azzal kezdeni.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Dehogy nem mond le, hogyha látja, mint áll  
Az ügy, csak nem dacolhat a nemzettel.

PALIZSNAY

- 1410 Nem ismered a nőt. Gyöngének mondjuk,  
S e gyöngesség épp legfőbb ereje.  
*(Mária, Erzsébet az imént elmentekkel jő.)*

MÁRIA

Eljöttem híveim, hogy megtudjam,  
Mit kértek tőlem, s intelek, ezentúl  
Királynőökhöz hogyha küldötök,  
1415 Jobban megválasszátok, hogy ki az.  
Ezek szolgálók között tanultak  
Beszélni, nem tudják, mi egy királynő,  
S olyan badar beszéddel ostromoltak,  
Melyet nem értek, s így nincs válaszom rá.

KÁROLY

1420 Sajnálom, szép húgom, ha félreértél,  
Ha fájt szavunk, mert buzgó tisztelőid  
Vagyunk mindnyájan. Istenem csak addig  
Segítsen, míg ezt tettel is beváltom.

MÁRIA

Úgy elhagyott már. – Óh, Károly! Ha karddal  
1425 Győzzük le és öljük meg a vágytársat,  
Becsüljük azt, mert félünk élve hagyni.  
Te, mint a macska, engem bizodalmas  
Galambot, hízelgéssel áltatál el,  
És még játszva hagysz repkedni körmeid közt,  
1430 Ez nem becsülés!

KÁROLY

Nyugodtan, királyném!

MÁRIA

Nyugodtan? Űztök, mint kutyák a szarvast,  
S nyugodt legyek?

KÁROLY

Óh, higgy szavamnak. Látod,  
Te nő vagy, szép, kedélyes, gyöngye nő,  
Tulajdonid királynővé emelnek,  
1435 S trónod nem éri semmi hatalom.  
A másik trón neked csak száz tereh,  
Mi még erősebb férfit is lesújt.



S neked csak bájadat, kedélyedet  
Hervasztja meg. Nem-é szeretlek hát,  
1440 Midőn ettől kívánlak szabadítani,  
Erősítvén valódi trónodat.  
Óh, Mária! Ismérem lelkedet,  
Nagy és nemes, azért fordultam hozzád,  
Hogy hallgassad meg népednek szavát.  
1445 S hiszem, meghallgatod; szép kezeidből  
Letévén a kormányt, míg tiszteletben  
Mindig királynő lészesz szíveinkben,  
És a világ előtt egy eszménykép.

MÁRIA

Lemondjak a trónról? S lemondanál-e  
1450 Te, Károly a vitézségről örökre?  
Lemondhat-e a sas magas röptéről  
Vagy az oroszlán nyúllá válhat-e?  
Lemondjak a trónról, melynek születtem,  
S beszélni, járni most újból tanuljak?  
1455 Térdem nem görbül, nem hizelg szavam,  
Nem ismerem a szolgálónak útját. –  
Megölhetsz Károly, tedd, ha jónak látod,  
De én királynőként fogok meghalni.

PALIZSNAY

Nem születik a trónra senki sem.

MÁRIA

1460 Nem születik? Hát nézz magad körül,  
A cser magasra nő királyilag,  
Ruhát tép a korcs csipke vak dühében.  
Ti vagytok a csipkék, gyalázatosak!  
Vagy a farkas nincs-e teremtvé marni?  
1465 Ti farkasok, kiket atyám nevelt,  
Most gyermekét marjátok hálaul?

ERZSÉBET

Az Istenért, leányom mérsékletten,

Ne nyúlj merészen a kígyófészekbe.

MÁRIA

- De nem születtem hát a trónra, jól van,  
1470 És mégis érzem, hogy csak engem illet.  
Mondjátok a kalmárnak: adja kincsét,  
Melyért, hogy gyűjté, éjeket virasztott;  
Mondjátok a hősnek, hogy adja hírét,  
Melyet vérezve kellett kivívni,  
1475 Odaadja-e? Én mindezeknél terhesb  
Árért vásárlám a trónt; érte adtam  
Minden gyönyört, minden lágy érzetet,  
Mit Isten fűzött a nő életébe,  
S lemondjak róla? Nem, Károly, soha!

ERZSÉBET

- 1480 Leányom, az okosság azt kívánja,  
Hogy engedjünk. Hiszen majd jó idő!

PALIZSNAY

Királynő, kérünk még, de néked kell  
Engedned. Mondj le.

MÁRIA

És mi okotok?

PALIZSNAY

- Az ok tiéd lehet, a kard miénk,  
1485 Mit téssz nélkülünk, és nekünk nem kellesz.

HORVÁTHY PÁL

Kiméld meg a hont polgárháborútól.

MÁRIA

- Kell hát lemondanom! S kinek mondjak le?  
Hol itt hasonlóm egyezkedni vélem?  
Tán véletek? Ki alkuszik szolgálval?  
1490 Ha ez megúnja sorsa terheit,  
Megtörheti jármát, még győzhet is;  
De óh, azért mindég fellázadt szolgál.

ERZSÉBET

Urak! Bocsássatok meg e gyermeknek!  
Ő koronáját bábjátéknak nézi,  
1495 S csillámától sajnál csak elszakadni.  
Én anyja, gyámja itt előttetek  
Lemondok gyermekem minden jogáról,  
Átlátom, férfikarra van szüksége  
A honnak, Károly legyen hát király!

SOKAN

1500 Éljen Károly! – Éljetek nemes királynők!

MÁRIA

Óh, Forgách, tarts fel, ládd, anyám is elhagy.  
És ennyi nép közül egy sem siet  
Felfogni engem, eleső királynőt.  
(*Forgách karjára hanyatlik.*)

PALIZSNAY

(*Fülébe kiált.*)  
Lemondasz hát?

MÁRIA

Lemondok, jaj, lemondok,  
1505 Csak békét hagyjatok, s ne lássalak. (*Elvezetik.*)

KÁROLY

Hallátok híveim! – Ez békenap.  
Ha majd a szentelt koronát feltettem,  
Hálámat tett mutassa, melyet most  
Szó nem tehetne. Néked, jó királynő,  
1510 Legtöbbbel tartozom. Óh, légy anyám!

ERZSÉBET

Fiam! Fogadd meg Máriát testvérül.

KÁROLY

Igen, igen, mi egy földél alatt  
Fogunk még lakni is, mint egy család,  
Dacára minden ármány- s cselszövénynek.

1515 Hisz Mária is megbékél talán?

ERZSÉBET

Csak bízd reám, hogy ossza érzetem.  
Gyermekkel elnézően kell, hogy bánjunk.

KÁROLY

Még egy kérésem van hozzád, királynő!  
Koronázásom ünnepére eljössz

1520 Leányoddal.

ERZSÉBET

*(Félre.)*

Még ezt is! Jaj nekem!

KÁROLY

Kivánhatnám tőled, de lásd, csak kérem.

ERZSÉBET

Legyen, amint kívánod.

KÁROLY

Köszönöm,

S most már urak, gyerünk a szentegyházba!

## NEGYEDIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

*(Károly lakásán, Budán. Gara, Forgách, Alberich, Palizsnay.)*

ALBERICH

- Megengedtek, barátim! A királyhoz  
1525 Hogy nem bocsátlak most, úgy meghaták  
A rémes, rendkívüli események,  
Melyek naponta üldözik szegényt,  
Hogy éjeket virasztva, kimerülten  
Most szunnyadt le kissé.

GARA

- Várhatunk.  
1530 Valóban szörnyű is, amit megélünk,  
Mint hogyha a természet is lázongva  
Vetné le Isten örökös törvényét.

ALBERICH

- Igaz. – Midőn Fehérvárról jövénk,  
A borzasztó vihar, mely tornyokat  
1535 Sújtott le, villámot szórt mennydörögve  
Kemény tél közepett.

GARA

- Rengett a föld  
Mint szélütött hajó, lábunk alatt,

ALBERICH

- S jajgatva röppent szét a díszmenet,  
Látván körülé házak dűlnek össze.  
1540 Most meg néhány nap óta százezer  
Varjú lépé el e királyi termet,  
Károgva vagdosá csőréivel  
Ablakait, és nem volt hatalom

Tovariasztni, mintha éhségtől  
1545 Gyötörve zsákmányt éreznének ott.

GARA  
Megfoghatatlan.

PALIZSNAY

Mind természetes.  
De hát, ha baljel is, ki tudja kit  
Illet, sokan laknak Budán.

ALBERICH

De egy  
Csak a király. Ha a csizmadiát  
1550 Fenyíti vész, tán árja törik el,  
Vagy egy kuvik kiáltoz ablakán.  
Népek, királyok sorsát hirdeti,  
Ha a természet megbomol.

PALIZSNAY

Ki mondja?

ALBERICH

A közhit. – Ránk nem magyarázza senki  
1555 Mind e csodát. Most türelem, barátim,  
Megnézem a királyt. – Visszontlátásig.  
(*El Palizsnayval.*)

GARA

Emlékszel-e még a koronázásra?  
Midőn királyi fénnel jött ki Károly,  
S előtte vitték Szent István zászlóját,  
1560 A templom ajtajában felakadt,  
S rongyokra foszlott e szentelt ereklye?  
(*Szünet.*)

Emlékszel-e, midőn a szószegő  
Már meg volt koronázva, s a misében  
Következett az evangéliom,  
1565 Mint megdőbbsen a nép jósló igéin,

Midőn csodásan ekkép hangozának:  
„Imé vettetett ez sokaknak estökre, és sokaknak  
feltámadásukra Izraelben, és jegyűl, kinek sokan  
ellene mondanak.”

*(Szünet.)*

- 1570 Emlékszel-e, midőn a gőgös Károly  
Körülragyogva fénytől, hatalomtól  
Ült trónján, Nagy Lajos király sírjánál  
Mint térdelt a két gyászoló királynő?

FORGÁCH

- Óh, jaj! Hogyan ne emlékezném arra,  
1575 Amit szivembe véres tőrrel írtam?  
Ott térdeltek, kettős nemtő gyanánt  
Erzsébet, mint az elfelejtett nagyság  
Árnyéka, hálátlansággal vádolva  
A nemzetet, haragban, fenyegetve.  
1580 És Mária megbékélt szellemként  
Könyörrel sírva a korcs nép bűnén. –  
Ah, e látvány! – Mért így nem látta minden! –

GARA

- Úgy látta minden; vagy, midőn a néphez  
Fordulva háromszor szólt Demeter:  
1585 „Ím, kívánjátok-e Károlyt királynak!”  
Nem-é mindég kevesebben feleltek,  
Hogy végre csak néhány pártos kiáltott?

FORGÁCH

De ő mégis király.

GARA

Ameddig tűrjük!

FORGÁCH

- Mért tűrjük hát? – Barátom régtől látom,  
1590 Hogy forraltok titokban valamit;  
Meglестelek, meg az özvegy királynőt,  
Suttogva együtt, villogott szemed,

Ajkad szorult, míg a fejedelmi nő  
Magasztos méltósággal néze rád le.  
1595 Ne titkold, ami készülőben van,  
Amit már félig úgylis kitaláltam,  
S ha van szerep, melyhez feláldozás kell,  
Ne mellőzz, én az életet meguntam.

GARA

S képes volnál-e mindent elkövetni?

FORGÁCH

1600 Mindent. – Vitézségem tán nem vonod  
Kétségbe. Óh, de aki csak vitéz,  
S nemes tud lenni ábránd képeért,  
Az annak még semmit sem áldozott;  
Ezt önmagáért megteszi a férfi.  
1605 Én bűnt követnék el, melytől megborzad  
A föld, szenvednék szégyent szívesen  
Királynőmért.

GARA

Csitt, íme itt jó Károly.  
(*Károly, Alberich, Palizsnay, Horváthy Pál, Laczfy jó.*)

KÁROLY

Isten hozott urak, mi jót hoztok  
Szeretett rokonimtól?

GARA

Üdvözlést

1610 S kérelmet, lennél oly kegyes, s jönnél el  
Hozzájuk; Zsigmondtól levél jöve,  
Melyet közölni véled sürgető.

KÁROLY

Mondjátok nekik, hogy kívánatuk  
Nekem parancs. – Hej, Alberich!  
(*Gara, Forgách el.*)



ALBERICH

Uram!

KÁROLY

1615 Megkettőztetted-é az őrköt?

ALBERICH

Igen.

KÁROLY

Helyes. Ember vagy, Alberich! –

De hát miért is ez elővigyázat?

Még azt hiszik, hogy e két nőtől félek.

Mit félnék? Aki úgy zokog, mint ők

1620 Fehérvárott. – – Jaj, épp e zokogás!

E zokogás! – Sír-e kint valaki?

ALBERICH

A szél zúg.

KÁROLY

Úgy! – *(Nevet.)* Mi balga képzelődés.

Horváthy! Úgy-e Mária királynő

Önkényt lemondott, hisz mind ott valátok.

HORVÁTHY PÁL

1625 Igen, lemondott az országgyűlésen.

KÁROLY

S a csókák is már elhagyák a várat?

HORVÁTHY PÁL

El már, királyom.

LACZFY

*(Félre.)*

Még a büntudat nem.

PALIZSNAY

*(Félre.)*

Asszonykirály helyett bolond király!

*(Mind el.)*

## MÁSODIK SZÍN

*(Az első felvonás harmadik jeleneti terem. Mária ül, Erzsébet ingerülten fel- s lejár.)*

ERZSÉBET

Hány óra van, leányom?

MÁRIA

Ötre jár.

ERZSÉBET

- 1630 Csodás az emberszív, epedve vágyik,  
Fennen dobog egy-egy válpont felé,  
S midőn közel van, vissza-visszaborzad,  
Halasztni vágynék! Vagy nőgyöngesség ez?  
El véle, el, ne légyen kebelemben  
1635 A megsértett királynőnél egyéb.

MÁRIA

- Anyám, elrémitesz beszédeiddel.  
Ne kívánj a sorssal dacolni, szent az,  
Erősebb, mint az ember, és a küzdés  
Olyan fárasztó, hogy nem érdemes  
1640 Sebet cserélni.

ERZSÉBET

Mit? Lányom beszél így?  
Igy érez a királynő?

MÁRIA

Éppen az.

- Gyermeknek, pórnak dolga ellenkezni  
Dacból. Én érzem bennem a királynőt,  
Sem sors, sem ember nem képes kiölni.  
1645 Én dac nélkül mosolygok minden bántást.

ERZSÉBET

Nem foghatom meg ezen eltompulást.

MÁRIA

Igaz, függöttem dőre fényemen.

Mulattatott. Volt, nincs, nem féltem többet

Meg nem kívánom, mert már ismerem.

1650 Anyám! Istenre kérlek, minden tervvel,  
Melynek baljóslatát szemedből látom,  
Hagyj fel.

ERZSÉBET

Felhagyjak? Nem, kedves leányom!

Anyád vagyok, midőn még tehetetlen

Gyermek valál, nem vesztél volna-e el

1655 Ha tudtodon kívül is szívvéremmel  
Nem táplállak, míg széppé, naggyá lettél,  
S ki vádol, hogy dacoltam sorsoddal?  
Ismét gyermek vagy, gyöngé, tehetetlen,  
Ismét elvesznél nélkülem.

MÁRIA

Mi fény

1660 Csillog be ablakunkon, mily zsvivaj?

ERZSÉBET

Gara dandárja búcsútisztelgést tesz.

Ne félj, leányom.

(*Félre.*) Hah! Szivem szorull!

(*Károly, Alberich, Gara, Forgách, kísérettel jó.*)

GARA

És így könyörgöm, felséges királyom,

Bocsáss el, hogy leányom lakadalmát

1665 Váramban tartsam, ős szokás szerint.  
Itt áll dandárom is már útra készen.  
S barátom, Forgách szintén elkísér.

KÁROLY

Szerencsés utat, nádor és pohárnok,  
Minél előbb siessetek Budára.

1670 Jó estvét, szép királynők, mit kívántok?

ERZSÉBET

Bocsánatot, hogy alkalmatlankodtunk;  
De Zsigmondtól, ki seregével Győrnél  
Áll, kaptam hírt, s mivel reményem van,  
Hogy békés alkut köthetünk vele,  
1675 Kímélve minden vérontást, mitől  
Szívem borzad, kívántam szólni véled.

KÁROLY

Királynőm, hallgatlak.

ERZSÉBET

Hogyan kívánod,  
Hogy ennyi nép előtt ily gyöngéd tárgyról  
Beszéljek? – Nem kívánom, küldd ki őket,  
1680 Bár fáj, hogy ennyi fegyveres zord férfi  
Kíséretét találod szükségesnek,  
Ha két szegény nőt látogatni jósz.  
Magad tudod legjobban, mért teszed,  
Mi védtelen sem félünk, hogy talán  
1685 Vesztünkre törsz; szívünk nyugodt, mert tiszta.

KÁROLY

Királynőm, csak ne gyávaságomnak,  
De híveim túlbuzgalmának ródd fel  
E nagy kíséretet, s hogy megmutassam,  
Mi érzéssel vagyok irántatok,  
1690 Im elbocsátom. – Hagyjatok magamra!

ERZSÉBET

Ne küldd el, rosszul érzenéd magad.

KÁROLY

Ne sérts, királynő! – Mondtam – menjetek.

ALBERICH

*(Titkon.)*

Királyom, itt leszünk a csarnokon.

KÁROLY

Ne ellenkezzél, Alberich, velem.

ALBERICH

*(Titkon.)*

1695 Ne bízd el magadat.

KÁROLY

Rettegjen, tőlem,

Ki ólálkodva leskelődni mer.

*(Alberich, kíséret el.)*

Most már beszélhetünk.

ERZSÉBET

Itt e levél

Olvasd el, s mondd meg véleményedet.

*(Károly olvas.)*

GARA

*(Máriához)*

Királynőm, messze földre megy dandárom,

1700 Még arcodat kívánná látni egyszer.

Jőj erkélyedre.

MÁRIA

Hát vezess ki, nádor!

*(El Garával az erkélyre.)*

KÍVÜLRŐL

Sokáig éljen Mária királynő!

FORGÁCH

*(Károlyra vág.)*

Hogy Mária éljen, neked halnod kell!

ERZSÉBET

Vágd, vágd, ne nézd, hogy összeroskadok.

1705 Csak lábam könyörűl, szívem erős. *(Lerogyik.)*

KÁROLY

*(Védi magát.)*

Hahó! Barátim, orvul meggyilkolnak.

Hahó!

GARA

*(Kint.)*

A várba rajta, rajta népem,

Aprítsátok le, ami ellentáll.

FORGÁCH

Erősebb életed, mint a kigyóé.

*(Károllyal vívna.)*

MÁRIA

*(Berohan.)*

1710 Ah, Istenem, ne küldd fejemre e vért.

*(Leroskad Erzsébet mellé.)*

GARA

*(Jő.)*

Fel asszonyim! Most nincs idő imára.

*(Fegyveresek jönnek.)*

Legények! Erre.

FEGYVERESEK

Éljen a királynő!

GARA

A kápolnában őrizzétek őket;

Biztosságukról fejetek fele!

*(A királynő a fegyveresek egy részével a kápolnába mennek.*

*Gara fegyveresekkel másfelől el. Egyes harcoló csapatok vonulnak át; végre a három Horváthy, Simontornya, Laczf, fegyveresek egyfelől, Gara, Frangepán, Forgách, fegyveresek másfelől jönnek s összecsapnak.)*

- GARA  
 1715 Itt vagytok-e mindnyájan, kígyó fajzat.  
 HORVÁTHY JÁNOS  
 Csapásainkról ismerhetsz reánk.  
 FRANGEPÁN  
 Te is ősz gyermek, vén honáruló.  
 LACZFY  
 Ne nyelveddel most, látod, hogy kardom van.  
 GARA  
 Ki hátrál itten? Ördög és pokol?  
 HORVÁTHY JÁNOS  
 1720 Csak rajta fiaim! Most vagy soha!  
*(Garát pártjával kinyomják.)*  
 Barátim! E siker ne ámitson,  
 A túlerő felett nem győzhetünk.  
 Felkelt a város, zúg a vészharang,  
 Egyenkint meneküljön mindenik,  
 1725 Hogy észrevétlen jusson a szabadba.  
 HORVÁTHY PÁL  
 Zágráb a gyűlpont. Ott új terv szerint  
 Újból megkezdjük.  
 HORVÁTHY LÁSZLÓ  
 Viszontlátásig hát.  
 SIMONTORNYAY  
 Nekem elég volt már ez a dicsőség.  
*(Palizsnay, Szofra, fégyveresek.)*  
 PALIZSNAY  
 Kik vagytok, ellen-e, vagy jóbarát?  
 SIMONTORNYAY  
 1730 Barát, de éppen jókor jössz.

PALIZSNAY

Miért?

Csatázni kell?

SIMONTORNYAY

Sőt, inkább menekülni.

Örülhet, aki ős fészkébe juthat.

HORVÁTHY PÁL

Az egekre,

Ne légy ismét nyakas. Károly meghalt,  
A többség ellenünk, csak ennek szolgál,

1735 Ki céltalan feláldozná magát,  
Míg óvakodva megverhetné máskor.

HORVÁTHY JÁNOS

Később meghallasz mindent, most csak jój,  
Gara mindjárt itt lesz kettős erővel.

PALIZSNAY

1740 Annál jobb, úgy hát kétszer verhetem meg.  
Csak fussatok.

LACZFY

Jőj, kár lesz ily vitézért.

PALIZSNAY

Mondtam, hogy maradok.

HORVÁTHY PÁL

Hagyjuk magára,

Ő lássa, ha siket. Nekünk élnünk kell.  
Isten veled!

PALIZSNAY

Hol lellek, hogyha győztem?

*(Mind el, kivén Palizsnayt s övéit. Gara övéivel jó.)*

GARA

Ki vagy?



PALIZSNAY

Horvát.

GARA

Add meg magad!

PALIZSNAY

Mennykőt!

GARA

1745 Szét vagytok verve.

PALIZSNAY

Látod, hogy még állok.

(*Összeesapnak.*)

GARA

Ez nem lehet más, mint Palizsnay!

PALIZSNAY

Nádor! Bár rossz ügyed, téged becsüllek,  
Mert jól védelmezed.

GARA

Bár vélem lennél.

PALIZSNAY

Jaj nékem, ez talált. (*Leesik.*) Ne kérkedjél

1750 Gara, a sors volt, nem te, hisz sötét van.

GARA

Csak most utánuk. Ennek már elég.

(*Palizsnay embereit üldözve, el népével.*)

SZOFRA

(*Palizsnayra borulva*)

Élsz-e még János? Hallom-é szived?

Nem. Néma minden. Úgy Isten veled.

Híved voltam míg éltél, mostan már

1755 Javadra nem lehetnék és magamról

Kell gondoskodnom.

(*Indul.*)

PALIZSNAY

Jaj nekem, hogy élek.  
Magamra hagytak kezeikbe jutni...

SZOFRA

Élsz, Jánosom? – Óh, hála Istenemnek.  
De mit tegyek most. – Megvan. – Asszonyom!  
1760 Királynőm! Egy nőnek jaját hallgasd meg,  
Ha nő vagy!

PALIZSNAY

Mit téssz, Szofra!

SZOFRA

Szót se többet!  
(*Palizsnayt befedi, Mária fegyvereseikkel jó a kápolnából.*)

MÁRIA

Ki jajgat itt?

SZOFRA

Királynőm, könyörülj!  
Itt fekszik kedvesem, megsebesülve  
A harc zajában száz veszélytől féltem...  
1765 Viteds le védelmeddel.

MÁRIA

És ki ő?

SZOFRA

Ne kérdd, hogy ellen-e, vagy jóbarát.  
Egy kedves életét kérem kegyedtől.

MÁRIA

Vigyétek őt e nő után!

SZOFRA

Királynőm!  
Hálám végetlen. Bár meggyőzhetnék!

*(Palizsnayt felveszik, s Szofra után viszik kijelé, Gara sebekkel  
elébök jó.)*

GARA

1770 Megálljatok, mi ez?

SZOFRA

Királynőmnek

Nevében útat, nádor!

GARA

Elmehettek.

*(Két oldalt mind el.)*

HARMADIK SZÍN

*(Zsigmond táborá Gyórnél, éj. Zsigmond egy trombitással.)*

ZSIGMOND

Fújd, fújd csak, milyen átkozott álmos faj,

Másfél órája költöm, és ki sem jó. –

*(A trombitás fújja, Doma ratb, Jobst, urak jönnek.)*

DOMARATH

Mi a baj, Zsigmond?

JOBST

Istenem, mi baj?

ZSIGMOND

1775 Jókor kérdeztek, hisz ha baj lenne,

Már rég leroskadt volna Jerichó!

Mint látom, néktek ítéletkor is

Haszontalan fog szólani a kürt.

JOBST

De komolyan mondd, mért e riadó?

ZSIGMOND

1780 Riadó? És te éji köntösben jósz,

Ti kard nélkül, derék sereg, valóban,

Károlytól egy országot visszavenni.

DOMARATH

Ismérünk már, tudtuk, hogy ismét tréfa.

ZSIGMOND

Éppen nem. A legkülönös b valóság:  
1785 Pénzem van. Győr az estve négyezer  
Forintot küldött; nem tudtam aludni,  
S most felköltélek, hogy forgásba hozzam.

JOBST

Miért nem adtad nékem, kamatul?  
S aludtál volna.

ZSIGMOND

Nem vagyok bolond.  
1790 Azt, ami megvan, mit mindenki elvesz,  
Kamatban adni.

JOBST

Adtad volna hát  
Azoknak, akik élelemszerekkel  
S egyéb szükségeseikkel látnak el.

ZSIGMOND

Ne használjam tán a dicső találmányt,  
1795 Melyet tevék, mivel másoknak oly  
Kedvét lelem, s magamnak semmiben sem  
Telik. – Armálist nekik csak tovább is.

DOMARATH

De az becsét vesztendi, már nagyon sok.

ZSIGMOND

Új szükség, új találmány. Ah, de jó  
1800 Hogy épp eszembe jó, ki a minap  
Halat hozott, nincs még jutalmazva.  
Nem illik, hogy király adós maradjon  
Jobbágyinak. – Armálist hát neki!

Legyen cimerpajzsán, piros mezőben  
1805 Két szép ezüst hal, tündöklő jelül.  
Korlátnokom! Tiéd a végrehajtás.

DOMARATH

Hát aki csirkét küldött.

ZSIGMOND

Gúnyolódol,  
Mint látom. Hasztalan, vagy hátha az  
Ki fejedelmének életét megmenti  
1810 S a harcmezőn nemességet kap díjúl,  
Ne kapjon-e, ki jólétére gondol?  
Vagy nem szörnyűbb-e egy éhes király  
Mint egy meggyilkolt? – Lássátok, ki most  
Csirkét hozott, adandó alkalommal  
1815 Bizonnyal halni is meg tudna értünk;  
Hála Istennek, hogy nincsen rá szükség.  
De hát a kor hibájaért szenvedjen,  
Elvesszen-é egy ily nemes kebel?  
Armálist néki is: Vasas kezét  
1820 Pálmával cimérében. S most gyerünk,  
Mondtam már, hogy pénzem van, s mégis késtek?

JOBST

Megállj csak, Zsigmond!

ZSIGMOND

Első vagy, ki mondod.  
A magyarok meg azzal vádolnak,  
Hogy már sokáig állok. – Mit kívánsz?

JOBST

1825 Tudod jól, tartozásod hogy lejárt,  
Mit a lublóí harcjáratra tettél.

ZSIGMOND

Tudod, hogy általadtam érte néked  
Minden zsákmányt, mit nyertem.

JOBST

Még tréfálsz,

Pedig bizony jó rokonod vagyok.

1830 Adj zálogot Zsigmond, s nyugtot hagyok.

ZSIGMOND

Te tréfálsz Jobst, hacsak armális nem kell.

JOBST

E tért a Morva, Vág és Duna közt.

ZSIGMOND

Ha Károly nem mond ellent, tőlem jó.

JOBST

Károly bitorló, annak nincs köze.

ZSIGMOND

1835 S még akkor is ottan van Mária,

Ő a király.

JOBST

Igen, de férje vagy.

Hagyd azt reám, ismérem én a nőket;

Szégyenből is kiváltja.

ZSIGMOND

Hát legyen meg.

JOBST

Kiadhatják-e az okiratot?

1840 Kezet rá – így. Most jó hírt mondok én is:

Károly meghalt. Mehetünk már Budára.

ZSIGMOND

Meghalt? – Verjétek a dobót, előre!

DOMARATH

De az említett pénz?

ZSIGMOND

Útközben játszunk.

*(Mind el.)*

## NEGYEDIK SZÍN

*(Az első felvonás második színi terem. Erzsébet, Gara jó.)*

ERZSÉBET

Mit tudsz Károlyról, nádor?

GARA

Mégis él.

ERZSÉBET

1845 Hah! Mnt kígyó, zúzott fejjel is,  
Meg kell mérgeznünk őtet, börtönében  
Rohadjon ott, a szentegyháznak átka  
Van rajta úgylis. Hát Horvátországból  
Mi hírt hallottál?

GARA

A szétröpentett

1850 Honárulók ott kezdnek gyülekezni,  
De még rokonszenv sem támadt irántok.  
A nagyszerű események borzalma  
Jobban megrázott minden keblet, hogysen  
Már újra síkra merjen szállani.

ERZSÉBET

1855 Üdülni fog, s majd akkor jaj nekünk.

GARA

De nem hagyunk időt rá! Már megint  
Az tervem, ami volt, közjök lépek  
S a pártosok zavartan, elhagyatva  
Menekülendnek Tvardkó udvarába.

ERZSÉBET

1860 Egy eszköz kétszer nem szokott használni.  
Aztán azóta már vért is szagoltak.

GARA

- Mi meg már elnémítánk egy bitorlót  
Azóta, s kardunk jobb, mint valaha.  
Királynőm, kérlek, hallgasd meg tanácsom,  
1865 Hisz legrosszabb esetben ott van váram,  
Mely védelmet nyújt.

ERZSÉBET

Jó, legyen tehát.  
Mikor indulunk? Csak minél előbb.  
(*Mária, Forgách, Frangepán, Oranis urakkal jó.*)

MÁRIA

Nem, nem, ti rosszul vagytok értesülve,  
Ily szemtelenség nem jöhet férjemtől.

FRANGEPÁN

- 1870 Igen, felséges asszonyom, mint mondtam  
Zálogba adta az egész vidéket,  
Országunk lelkét, mely maga egy ország,  
Nagyobb, mint ősei valaha bírtak.

ORANIS

- S ezt ő teszi, ki egy rossz szilvafát  
1875 Nem bír még benne?

FORGÁCH

- Nem veszed balul  
Tehát, ha mink, az ország nagyjai,  
Kik e hazával nőlnék és fogyunk,  
Kik azt nem nézzük, mint múltó haszonbért,  
Mert már apáink vérezének érte  
1880 És unokáink fognak benne élni,  
Szövetkezőnk, hogy e két hivatlan  
Vendéget karddal rendre utasítsuk.  
Minket tesz a történet felelőssé. –

MÁRIA

Forgách! Csak a hazafi szól belőled?



FORGÁCH

1885 Nem érzek keblemben csak egy személyt,  
Ki Istenét veszté; és Zsigmondban  
Csak egyet látok, aki meggyalázta.

GARA

Kiről van itt szó?

FRANGEPÁN

Zsigmondról.

GARA

Vagy úgy.

Királynőm, mind igaz, amit beszélnek.

MÁRIA

1890 Ah Isten! Hát megint egy meggyalázás.  
Bosszútokat balul nem veheti  
Királynőtök. De mégis, uraim,  
Engedjétek meg, hogyha kétkedik  
A nő. Járjunk végére a dolognak.

FRANGEPÁN

1895 Im, itten jó maga.  
(*Zsigmond jó.*)

MÁRIA

Szűm megszakad.

ZSIGMOND

Királynőm üdvözöllek. Fájlalom bár,  
Hogy a szerencsét tőlem megtagadta,  
Veszélyeidből megmenthetni téged;  
Törekvésimnek mégis öntudatja  
1900 S látásod fényvarázsa megvigasztal.

FORGÁCH

A szemtelen.

ERZSÉBET

Hol törekedtél Zsigmond?

ZSIGMOND

Győrnél átlépni a Rubiconon.

MÁRIA

Urak távozzatok, érezhetnétek,  
Hogy ifju pár, midőn találkozik,  
1905 Tanúkat nem kíván. Érzelveik  
Árjában feszt szül minden idegen.

FORGÁCH

Ismét egy méregcsepp a bájvirágból.  
(*Mind el, kivévén Máriát s Zsigmondot.*)

MÁRIA

Magunk vagyunk Zsigmond, a tettetéssel  
Most félre. Engem fáraszt, mondd, óh mondd,  
1910 Mit tettél ismét?

ZSIGMOND

Mit, szép Mária?  
Imádtalak, mint mindig álmaimban.

MÁRIA

Zálogba adtad az országnak részét,  
Mint a zsidónak valami kalandor  
Talált kincsét, melyről nem tudja, hogy  
1915 Jutott hozzá, melyért nem fáradott,  
S így nem becsüli. – Óh, szégyeld magad,  
E büszke nép kétszer hitvány királya.

ZSIGMOND

Hitvány a nép, s ha büszke, annál rosszabb,  
Midőn királyának még pénze sincsen;  
1920 Mit kezdtem volna, vágyva vágytalak  
Már.

MÁRIA

Hagyd ezt Zsigmond, minden ékszerem,  
Ha kell, a koronát is eladom,  
S kiváltom az elzalogolt vidéket.

Nem érted Zsigmond, – önmagam miatt,  
1925 El kell lepleznem e végetlen botrányt.  
Kérdezd meg Jobstot, elfogadja-e?  
Ha nem, nem állom többé utjokat  
A főuraknak. Verjenek ki mind  
Fészkestől.

ZSIGMOND

Szólok véle s tán sikerrel.

MÁRIA

1930 Jutalmul bírd azon föld minden hasznát,  
De menj, hamar kell e dologban tenni.  
Ne búcsúzzál Zsigmond – ismerjük egymást.  
(*Zsigmond el.*)  
Óh, jaj nekem, ily férj egy Máriának!  
Ilyen véres trón Nagy Lajos lányának!

## ÖTÖDIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

*(Erdős hely Diakovárnál, közel Góriánhoz, középen szikla. – Palizsnayt széken hozzák, Horváthy Pál, János, Laczf, fegyvereseke jönnek.)*

PALIZSNAY

- 1935 Megálljatok, ez a diakovári  
Erdő, amott Gorián tornyai,  
Ez úton kell elmenniek. – Óh, jaj,  
Hogy a mennykő inkább nem sújt agyon,  
Mint e hitvány sebek, hogy ízről-ízre  
1940 Sinlesztenek bábbá. Miért erős  
Lelkemnek ilyen roncsolt műszere!  
Jaj, jaj, kit öljek meg.

HORVÁTHY JÁNOS

Mért nem maradsz honn,  
Mig felgyógyulsz.

HORVÁTHY PÁL

Hisz mink tennénk helyetted.

PALIZSNAY

- Olyan sok a teendő mindenik  
1945 Számára, hogy másét le nem róhatja.  
Aztán meg hol van, aki jóllakott már  
Másnak szájával. Tettet éhezem,  
S ha itt a fáradság talán megöl,  
Honn a tétlenség biztosan megölne.  
1950 Jaj nékem! A pokolnak kínját érzem.

HORVÁTHY PÁL

Ily gondatlansággal nem is javulsz fel,  
Enyhítő ír és gyöngéd ápolás  
Kell néked.

PALIZSNAY

Menj enyhítő írjaiddal.

Ismérem már e rendszernek hatását.

- 1955 Midőn először itt volt Mária  
És én már akkor el akartam fogni,  
Ily írt ajánlatok. Midőn kitűztem  
A felkelés zászlóját, újra vissza-  
Ijedtetek a döntő rendszabálytól,  
1960 S ily rendszer mellett árulátok el.  
Midőn Károly jött, Laczfý e nyomon  
Kivánta tőle, hogy harcoljon értünk,  
De a harcdíjat, koronát ne kérjen.  
No mostan bölcs urak, nem-e ott vagytok  
1965 Mindnyájan, ahol én, földönfutók,  
Üldöztek és effelett csak engemet  
Emel fel a következetesség  
Ellenségink szemében és lelkemben?

LACZFY

Hagyd el, barátom, e vádaskodást,

- 1970 Ami közöttünk csak rossz vért csinálhat,  
Beléjöttünk mind, s most közös ügyünkért  
Tegyen mindenki annyit, mennyit bír.

PALIZSNAY

Nem ismerek közös ügyet, csak harcunk

Közös, de célja mindeniknek más.

- 1975 Egyik Garát utálja, más hatalmat  
Vadászik, és tán honáért lelkesül  
Ez, míg amaz csak bőrért biztosítja.  
Nekem mindez nem kell, felláztam,  
Mert a fennálló ellen küzdni kéjem,  
1980 Felláztam, mert harc kell s ingerültség,  
Hogy érezzem, hogy élek. – Máriát  
Azért fogom csak el, hogy meggyőződjem  
Több-e ő, mint nő, mert ha nem, barátim!  
Birandom szívét, amint megfogadtam,

1985 S egy csókomért térdemhez fog borulni.

LACZFY

Mi képtelenség.

PALIZSNAY

Annál jobban vonz.

HORVÁTHY PÁL

Lázban beszélsz. Ily célért nem csatázhatsz.

PALIZSNAY

Miért ne? Rosszabbért is küzdöttek már

Nálamnál jobbak; s nem tudom, ha majd

1990 Csókjával ráhajol fájó sebemre,

Nem nyújtom-e neki a koronát,

Mint szép játékszert egy kedves gyermeknek.

VÁRNAGY *(jő)*

Urak! Jőnek már a királynők.

PALIZSNAY

Rajta!

Óh, jaj, feledtem átkozott sebem.

HORVÁTHY JÁNOS

1995 Helyeitekre el mind szaporán,

Figyeljete a jelre.

PALIZSNAY

Engemet

E bérctetőre vigyetek, fiúk,

Átok reád sors, élet, istenség,

Tétlen kell néznem ilyen eseményt.

2000 Jaj, jaj, gyilkolj meg fájdalom, ha bírsz.

*(Mindnyájan egyes fegyveres csapatokkal különböző oldalon el,  
Palizsnayt a sziklatetőre viszik. Mária, Erzsébet, Gara,  
Forgách, kíséret jő.)*

MÁRIA

Mi enyhe lég e ligetes hegyek közt.

Megújultam.

GARA

Királynőm! Íme ott  
Látszik ki váram, tárva számodra,  
Ott nyughatol. Ez ösvény átvezet  
2005 Az ormon, túlhan várnak lovaink.  
*(Kürtészó, a lázadók mindenfelől megrohanják a királynőket.)*

ERZSÉBET

Végünk van.

PALIZSNAY

Rajta, vágjátok le mind,  
Csak a királynő éljen. Hajaszálát  
Aki megsérti, meghal általam.

HORVÁTHY JÁNOS

Látjátok a túlsúlyt, le a fegyverrel.

GARA

2010 Rablókkal a nádor nem alkuszik.  
Hozzám, ki férfi.  
*(Ezalatt a királynők egészen a szikla alá húzódtak, Gara a kísérettel védőleg előbbre áll. Harcolnak.)*

MÁRIA

Forgách, el ne hagyj,  
Hisz úgy sem győzhetünk, úgy-e?

FORGÁCH

Jaj, hogy nem.

ERZSÉBET

Ily csúful vesszünk hát, ily kisszerűen.  
Óh, milyen rossz meghalni!

GARA

Hozzám, hozzám!  
2015 Mind pártütők, gonosz Horváthyak,  
Te aggott bűnös Laczf, s akik vagytok.

(Harc.)

FORGÁCH

Látod, királynőm, a sír szélén állok;  
A haldoklónak meg szokták bocsátni  
Vég vallomását, óh, bocsásd te is meg.  
2020 Én vég nélkül, én mondhatlan szeretlek.  
Nem voltam vakmerő, nem tolakodtam  
Trónod fényéhez, most e végső percben,  
Midőn leroskadt köztünk a sorompó,  
Csókolj meg Mária, – súgd, hogy szeretsz-e,  
2025 Hisz nem jövök többé szemed elé,  
Hogy elpirulj e gyöngeségi percen.

MÁRIA

Szeretlek, Forgách, lelkemnek mélyéből,  
S most a halálnak jegyzelek csókommal,  
Ott Mária tiéd – mi jó meghalni.

(Megcsókolja.)

PALIZSNAY

2030 Mit látok! Egy csók. Nem, mégsem lehet,  
Szemem káprázott. – Hej, pajtasaim  
Nem bírtok-e már ezzel a medvével?  
Engem vársz úgy-e Gara, hogy meg nem halsz.  
(Garát egy közhorrát megkerülvén, hátulról lerántja, többen  
karddal esnek rája. Kísérőinek legnagyobb része elesett, vagy  
fogoly.)

GARA

Nem várlak, óh, ne lelj sírban se nyugtot,  
2035 Ha sorsod fáradhatlanul korbácsol.  
(Meghal.)

PALIZSNAY

Szállj a pokolra. Most a többivel  
Könnyebben bántok.



HORVÁTHY JÁNOS

Itt is egy orgyilkos,  
Szoknyák mögött.  
(*Forgáchsal vln.*)

PALIZSNAY

Csak Máriának békét.

FORGÁCH

Látom, hogy nyelved élesebb, mint kardod.  
2040 Miért nem vágsz jobban, mért nem jöttök többen?

HORVÁTHY JÁNOS

Te Károlyt úgy-e jobban vágta le.

FORGÁCH

Jobban, mert nemesebben. Tőletek  
Halált is hasztalan lesek.

HORVÁTHY JÁNOS

Ne is less.

(*Kardját kiüti.*)

Reád még más vár. Kössétek meg őt.  
(*Megkötik.*)

FORGÁCH

2045 Elhagytál, Isten!  
(*A királynőket körülveszik.*)

MÁRIA

Óh, jaj, öljetek meg.

ERZSÉBET

Nem, nem, ne vesszen senki hasztalan.  
Elég már a vér, mely értem kifolyt,  
Nincs itt hibás más senki, mint magam.  
(*Palizsnayt ezalatt lebozák a szírtől.*)  
Nézzétek ezt a gyermeket, hogy lenne  
2050 Ő olyan zsarnok, olyan vérszopó,  
Mint kormányát szoktátok festeni?

Én tettem mindent. – Óh, Palizsnay,  
Horváthy János és te szent atya,  
Vén Laczfy! Egykor férjemnek barátja,  
2055 Ím, térden állok itt előttetek,  
Királynőtök térdel, ha vétkezénk,  
Vezeklésül gyilkoljatok meg engem,  
Csak ártatlan lányom hagyjátok élni.

PALIZSNAY

Emeljétek fel az özvegy királynőt,  
2060 Ördög, pokol, körülé lovagok  
S ő térdel? Nem fáj, hogyha száz meg száz  
Vitézt látok vérben vonaglani,  
De nő-jajt, nő-könyút nem állhatok.

HORVÁTHY JÁNOS

Vigyétek minden illő tisztelettel  
2065 A foglyokat Krupára. Nem sokára  
Magunk követjük.

LACZFY

Győztünk hát, barátim.  
Az áruló meghalt, most itt van a perc  
Becsülettel kibékülnünk, hódoljunk  
Királynőnknek.

HORVÁTHY JÁNOS

Talán lázban beszélsz?  
2070 Azért vérzünk-e, hogy midőn a bér  
Kezünkben, ellökjük.

LACZFY

Rablók vagyunk-e,  
Zsákmányt éhezni. A hazáért vívtunk.  
Megmentettük, s hüvelybe kardjainkkal.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Így csak hasonló vén bohó beszélhet.

LACZFY

2075 Így csak gonosztevő.  
(*Kardhoz nyúlnak.*)

HORVÁTHY PÁL

Csendet, barátim!  
A többségnek hódoljon mindenik.  
Üljünk tanácsot, s úgy határozzuk meg,  
Mi a teendő.

PALIZSNAY

Semmi gondom arra,  
Én őrizendem a fogoly királynőt,  
2080 Egész világtól, mint sárkány a kincset,  
Sőt, tőletek is, hogyha kell. Jerünk.  
(*Mind el.*)

HARMADIK SZÍN

(*Az első felvonás második színi terem Budán. Barbo és velencei urak jönnek.*)

BARBO

Kivittük mégis a magas tanács  
Kiváratát: Zsigmond magyar király.  
Bár sok munkába, fáradságba telt  
2085 E büszke, e nyakas főurakat,  
Kiknek mindenike egy-egy király,  
Rávennem; majd megjő ennek gyümölcse,  
A zavarokban, miknek jőni kell,  
Köztársaságunk szabadabb kezet nyer  
2090 Terjeszkedhetni a tengermelléken,  
Vagy hogyha nyugalom következne is,  
Ismerjük örökös pénzzavarát  
Zsigmondnak, ő mint örökét eladta,  
Eladja nekünk úgy Dalmátiát is.  
(*Zsigmond, Frangepán, Oranis, Jobst, Domarath, főurak jönnek.*)

FRANGEPÁN

- 2095 Most már, királyom, rendelkezhetel  
Hatályosabban, mint eddig tehetted.  
Sújtsd már le végre azt a lázadást,  
És mentsd meg a királynőt.

ORANIS

Óh, igen,  
Mi érte vívni mind készen vagyunk!

BARBO

- 2100 Én még ma indulok a tengerpartra,  
Ottan vár már dicső köztársaságom  
Hajóhada parancsaim után.  
A két királynő most Novigradon van  
S a lázadóknak számoló ármánya  
2105 Nápolyba készül őket küldeni,  
Margit királynő bosszuló dühének.  
De őrt állnak hajóim mindenütt,  
És míg ti szárazon vívjátok őket,  
Mi a tengerről fogjuk ostromolni,  
2110 Nemes versenygéssel, hogy melyikünk  
Nyitandja első meg fogságukat.

ZSIGMOND

- Urak! Hálával látom buzgóságtok,  
Nőmet megmentni én legjobban égek,  
S fogok repülni, soraitokban  
2115 Vívhatni érte; mihelyest előbb  
Néhány legsürgetőbb ügyet rendeztem.  
Még egyszer, uraim, köszöntelek,  
Viszontlátásig a tanácsteremben.  
(A főurak elmennek.)  
Jőj vissza, Barbo.

BARBO

Mit kívánsz, királyom?

ZSIGMOND

2120 Mit most Velence nékem általad tett,  
Szóval meg nem köszönhetem, de hogyha  
Tett kell, csak szóljatok, s már meg lesz téve.

BARBO

Uram! Te túlbecsülsz.

ZSIGMOND

Nem, nem, jó Barbo.

De ládd, mert úgyis már félistenem vagy,  
2125 Hiszem, hogy tudsz mindenható is lenni;  
Tudod, mi átkozott rossz rendben leltem  
Az ország pénztárát, e zavarok közt –

BARBO

Az legkisebb, királyom, csak parancsolj.

ZSIGMOND

Óh, kétszeres védangyalom, barátom!

BARBO

2130 Bátor leszek lakásán felkeresni  
Felségedet a részletek miatt,  
Most mindkettőnket vár kíséretünk.

ZSIGMOND

Elvárlak, Barbo. – El, páratlan Barbo.  
Ne hagyj soká várnom.

BARBO

Pontos leszek.

(El.)

DOMARATH

2135 Mikor megyünk hát Máriát megmentni?

ZSIGMOND

Tán a királynőt? – Arra is ráérünk.  
Nem árt az asszony kissé hogyha szenved.

JOBST

Aztán nélküle is király vagy már.

DOMARATH

Sőt jobban, mint vele.

ZSIGMOND

Már az lehet.

2140 Ki tudja úgylis, mit szól mindezekre  
Mik itt történtek.

JOBST

Hisz jól megfontolva,  
Tán jobb is volna, hogyha jó módjával  
Eltennék láb alól a felkelők.

DOMARATH

E feltétellel megkegyelmezném.

ZSIGMOND

2145 Urak! Megtiltom, hogy királynőtökről,  
Nőmről ily könnyelműen szóljatok.  
Ha én tán túl is lépek a határon  
Olykor, tudjátok, hogy király vagyok,  
Ifjú vagyok – de mégis megteszem,  
2150 Mit a becsület méltányost kíván,  
A többi Istennek kezében van.  
Menjünk, urak! – Talán már Barbo vár.  
(*Mind el.*)

NEGYEDIK SZÍN

(*Terem Novigrad várában. Mária nyugágyon alszik, Szofra  
mellette ül. Ostromzaj hallik.*)

MÁRIA

(*Álmában.*)

Ah, e csók! – Életemben egyetlen –  
És mégis érzem, nem hiában éltem.

2155 Haljunk meg együtt – a viszontlátásig.

SZOFRA

Hah, mily beszéd, mi ismeretlen hangok!

Ily édesen tud álmodozni, míg

Kapunkon döng az ellen, s érette

Százan véreznek. – Milyen bűverő ez?

MÁRIA

(Ébred.)

2160 Te itten, Szofra! Jó lány, mondd, miért

Vonzódol úgy hozzám, miért virasztasz,

Ápolsz, mint testvért? Hisz tudod, megszüntem

Királynő lenni.

SZOFRA

Épp azért cselekszem.

Szükséged van tán résztvevő keblemre.

MÁRIA

2165 Nem féltne-e tőlem Palizsnay?

SZOFRA

Most ő magas tervekkel fennhéjáz,

És a szegény Szofrára gondja nincs.

MÁRIA

Oly szép álmom volt Szofra! Mért ébredtem!

SZOFRA

Meglestem álmodat, bocsáss meg érte,

2170 Úgy hallgatám, mint a tündérregét.

Óh, jaj, ha tudnék úgy álmodni én is!

Minden szavad egy új világot tárt fel,

Melyet nem ismerék, s mégis sejtettem,

Édes lehet szeretni úgy, miként te,

2175 Palizsnayt hisz én is szeretem,

De amit a csókról, a túlvilágról

Mondtál, én olyat még sohsem gondoltam.

MÁRIA

Szegény! Mert nem szeretnél igazán.

SZOFRA

S tán már nem is szerethetek. – De félre  
2180 Ez ábrándképekkel, magasbak úgyis,  
Hogysem felérjem. S mégis, óh, királynő,  
Érzem, hogy lelkem szinte megtisztul,  
Ha legalább segélyeül leszek,  
Ily szentnek, mint te. Hallgass meg, királynő,  
2185 Én megnyitom fogságod ajtaját.

MÁRIA

Hogyan, te képes volnál?

SZOFRA

Hát miért ne?

Már rosszabb eszköz is tett nagy hatást  
A sors kezében.

MÁRIA

Szólj, óh szólj, hogyan,  
Ne ámíts vak reménnyel.

SZOFRA

Öltönyöm

2190 Utat nyit mindenütt.

MÁRIA

S te?

SZOFRA

Maradok.

MÁRIA

Mi lenne sorsod e dühönc kezében?

SZOFRA

Kérdeztem-e ezt tőled, amidőn  
Budán azon rettentő éjszakán  
Védelmet kértem kedvesem számára,



2195 Ki mostan fogva tart.

MÁRIA

Nem Szofra, nem,  
Ne essék értem újra áldozat.

SZOFRA

Nem hallod-e ott kint az ostromot?  
Hány hal ma érted, mind derék vitézek!  
Ne essék-e el inkább egy leány,  
2200 Ki jobbat tenni többé úgy sem bír?

MÁRIA

Azok vitézek, mint ilyek csatáznak,  
Mert a harc díszes. – Nincs közöttök egy is  
Talán, ki rejtve e szobában, hogyha  
Megmentne vérével, meghalna értem.  
2205 Aztán meg Szofra, áldott jó leány,  
Hiszen terveddel csak magam mentnéd meg.

SZOFRA

Királynőm nem tudok mást, óh, hallgass meg.

MÁRIA

S elszökjem-e, mint vakmerő játékos,  
Magokra hagyva sorsom társait?  
2210 Nem, Szofra! Hadd lássák magok között  
Királyukat, királynak a halálig.

SZOFRA

Bocsáss meg Mária rossz tervemért.  
Óh, csak meg tudnék halni éretted,  
Magasan állsz felettem, s mégis, mégis,  
2215 Hála Istennek, hogy megértelek.  
*(Palizsnayt széken bozázák, Horváthy Pál, Laczfj, várnagy,  
fegyveres nép jó.)*

PALIZSNAY

Látom, hogy nem tréfálnak ellenink.  
Ki tudja, bírunk-e dacolni vélek?

Ne vádoljon ki sem, ha megbukunk.  
Most hagyjon el, ki kegyelemre vágyik,  
2220 Te Laczfy mindig békülést ohajtál,  
Hagyj el.

LACZFY

Akkor, míg győzelem kísért,  
Mostan nyomor, mi akkoron nemes volt,  
Most gyávaság. Rendelj helyemre, János.

PALIZSNAY

Bocsáss meg, Laczfy. – Fel tehát, barátim.  
2225 Püspök, te menj az éjszaki bástyához,  
Honnan Maróth s Losonczy ostromol,  
Te Laczfy a velencésekre vigyázz.  
Tekints szét várnagy, nem jó-e segély  
Horváthy János s Tvardkó táborából.  
2230 Én mindenütt leszek, hol szükség lesz rám.  
Királynőm, jó reggelt. Mit téssz itt, Szofra?  
(*Int, Szofra kimegy. Párthívei s a fegyveresek különböző oldalra el.*)

MÁRIA

Engedd át napjaim egyhanguságát  
Szelíd gondjával felderíteni.

PALIZSNAY

Magadtól függ végét szakítani.  
2235 Mondj egy szót, és én kísérlek Budára,  
Hatalmasabb leszesz, mint valaha,  
Karom védelmez Isten, ember ellen.

MÁRIA

S mi e bűvös szó?

PALIZSNAY

Hogy szeretsz, királynő.  
Fegyverzörej között tanultam szólni,  
2240 Cikornyás szókra ottan nincs idő,

Nem udvaroltam még egy fél óránál  
Nőnek tovább, mert hosszabb fáradalmat  
Nem érdemel, úgy hittem. – Tíz hava  
Hogy néked hódolok, hallgass meg végre.

MÁRIA

2245 Nőkről beszélsz, – én fejedelmet vagyok.  
Egy élten által kell, hogy nekem hódolj  
S hódolsz-e fellázadt alattvaló?

PALIZSNAY

Nemcsak király, egyszersmind nő is vagy,  
Ki oly sok bűvös bájjal álda meg,  
2250 Elvonta volna-e az érző szívet  
Tőled kárpótlásúl a koronáért?

MÁRIA

A trón magas hegy, kis virág a szív,  
Mely völgyben nyíl csak. –

PALIZSNAY

Nem vagy már a trónon,  
S átkod leszek, mely verni meg nem szűn,  
2255 Míg szíved meg nem lágyul.

MÁRIA

Hasztalan

A zivatart, melytől elhervad a  
Virág, nem érzi a királyi cser.

PALIZSNAY

Nem úgy – a zivatar, mely kár nélkül zúg  
El a virágon, a csert eltöri. – –  
2260 Midőn hallám, hogy az országnagyok  
Kecsedtől mámorosan felemeltek  
A trónra, megkacagtam bárgyuságuk.  
Midőn később Zágrábban megjelentél,  
S szépségeddel győztél a lázadáson,  
2265 Bosszúsan mondtam: szégyen és gyalázat

Ha férfiú, e földnek istene,  
Oly bábnak meghajol, minő a nő.  
Ígértem, hogy kik istenségnek tették,  
Lássák őt lábaimnál könyörögni,  
2270 Égvén a szerelem vad lángitól,  
S akkor felettek én majd kacagok.

MÁRIA

S tervedről még mostan sem mondottál le?

PALIZSNAY

Le a gúnyról, de nem a szerelemről.  
Hisz a sors ujja volt talán az is már,  
2275 Hogy épp te lettél megmentőm Budán. –  
Kitűnő vagy, egyetlen vagy nemedben,  
De férfinak nem az vagyok-e én is?  
Engem neked, nő, kellenék szeretni,  
Ha nem szeretnél mást. – Óh, valld meg, valld meg.

MÁRIA

2280 Hol van hozzám méltó királyi mátká?

PALIZSNAY

Nem ilyen jobbágy, mint én, Mária!  
Ha eltalálnám!

MÁRIA

Méltatlankodol.

PALIZSNAY

Midőn elfogtunk, a harcnak zajában  
Vér s porfelhő közt úgy rémlett előttem,  
2285 Egy csókot láttam.

MÁRIA

Jól mondtad, hogy rémlett.

PALIZSNAY

Óh, valld meg, valld meg, s nem zaklatlak többet,  
Mert látom nő vagy, s hogyha mást szeretsz is,

Tán érdemetlenebbet, ám szeretsz,  
Nem állsz felettem, s én megvethetlek. –  
2290 Hej, várnagy!  
(*Várnagy jó.*)  
Forgácht hozd tüstént elő!  
(*Várnagy el.*)  
Egy pillantásom élet vagy halál;  
Valld meg, hogy szereted, s érted hadd éljen,  
Különben mint királygyilkos meghal.  
(*Forgáchot behozzák.*)

MÁRIA

Fog tudni halni.

PALIZSNAY

Felhívattalak,  
2295 Hogy kérdésemre őszintén felelj.  
Ugy-e szereted Máriát, s viszont?  
Élted függ tőle.

FORGÁCH

Kész vagyok meghalni.

PALIZSNAY

Ne hidd, hogy játszom, ez a perc komoly.  
Nézd mint csillámlik e kard, még karom  
2300 Erős, ha lábaim nem bírnak is.  
Még egyszer, Mária!

FORGÁCH

Mit zaklatsz egy nőt!  
Lovag vagy? S a szív gyöngeségivel  
Így visszaélsz. Hiszen könyörületből  
Is felvállalhatná gyalázatát.

MÁRIA

(*Félre.*)

2305 Óh, szív repedj meg! – Nagylelkű leventém!

PALIZSNAY

Válassz Forgách! Egyeneset, a szívből.

FORGÁCH

Kezedben a kulcs, – nézd meg kardoddal,  
Nem rajtam múlik, hogy még most is élek.

PALIZSNAY

Jó hát, meglátom, aki álszégyenből  
2310 Halált mondasz rá, nincsen-e számára  
Kebledben még egy fájdalomkiáltás?  
(*A kardot Forgáchnak szeggi.*)

FORGÁCH

Miért ne a lovagnak. Itt van keblem.  
(*Közelebb lép Palizsnayhoz.*)

MÁRIA

(*Nagy ingerültségben felkél.*)  
Megállj!  
(*Palizsnay a kardot leereszti.*)

FORGÁCH

(*Még közelebb lép Palizsnayhoz s mellbe taszítja.*)  
Tán nem mersz, gyáva.

PALIZSNAY

Menj pokolba!

(*Agyondöfi.*)

MÁRIA

(*Felsikolt.*)  
Erős, erős csak mégis az a nőszív.  
(*Visszarokad.*)

PALIZSNAY

2315 Ki a halottal! (*Kiviszi.*) S mostan Mária  
Hallgasd az élő. – Hogyha nem szeretted  
Avagy szeretted, mindegy, vége van.  
Ily érckebelnek, milyen a tiéd,

Megrázkódás kell, bánat, könny szemébe,  
2320 Hogy szenvedély fogantassék meg benne.  
Ne haragudjál rám, hogy őt megöltem;  
Nem vérét szomjúzám, de tégedet,  
S éretted egy világot pusztítok ki.  
Ládd, osztod bűnömet, ah, oszd meg, oszd  
2325 Szerelmem is. Nézd, amit még nem látott  
Ember: térden Palizsnayt. – Oh, nézz rám!  
*(A székről Mária lábaihoz borul. Horváthy Pál jó.)*

HORVÁTHY PÁL

Hahó, Palizsnay! Nagy a veszély!  
Nem bírom többé már az ostromot. –  
Mit látok! Térden állva édelegsz  
2330 Szerelmesen, midőn várunk elvész.

PALIZSNAY

Mit mondasz Pál, édelgek szerelemben?  
Törjön ki minden csontod, hogy megérts.  
Emelj e székre, leszédültem róla. –  
*(Felemelked.)*  
Mi a baj?

HORVÁTHY PÁL

Olyan ördögi erővel  
2335 Vívnak, hogy mindjárt bástyáinkon lesznek,  
Egy mód van hátra csak, erős igaz,  
De nem rémít meg, hogyha csakugyan  
Nem vagy szerelmes.

PALIZSNAY

És mi lenne az?

HORVÁTHY PÁL

Erzsébetet megfojtatom, s hulláját  
2340 Ledobjuk a merész ellen közé,  
Hátrálni fog, mert tudja ilyen módon  
Még máskor is köszönhetjük.

PALIZSNAY

Menj érte,

Biztosságunkért elvérezhet ő is.

*(Horváthy Pál el.)*

MÁRIA

Óh, jaj még ezt is! Kegyelem anyámnak.

2345 Ha csak királyi vér kell, ölj meg engem,  
S megáldalak.

PALIZSNAY

Mondd a szót, melyet kértem,

S mindketten éltek. – Ládd, tán azt hiszed,

Mivel barátidat döngetni hallod

Kapunkat, hogy váltságod perce jó.

2350 Csak tégy le a reményről, majd meglátod,  
Szétszállnak mind, mint megriadt madár,  
Ha a kesely csap rájuk, amidőn  
Anyád hullája fogja üdvözölni.

MÁRIA

*(Felkél és simogatja.)*

Palizsnay! Sohsem hívélek rossznak,

2355 Tudtam, hogy lelked bárdolatlan gyémánt;  
Te nem léssz oly kegyetlen, nőt gyilkolni.

Mindent felejték. – Most sem mondhatom,

Hogy nincs rokonszenv szívemben. Te férfi

Vagy, én nő; még ki tudja majd mi fejlik

2360 Köztünk. – Palizsnay! Óh, légy irgalmas.

PALIZSNAY

Ah, Mária! Azt hitted, e hizelgés

Lecsendesít? Nem, nem, bársony kezednek

Minden kis érintése, mint tüzes vas

Merült szívembe, s egy-egy képet festett

2365 A boldogságból, mit bírásod nyújtna.

Hallom már, jönnek, szólj, óh, Mária,

Mondd, hogy szeretni fogsz vagy tigrissé téssz.



*(Horváthy Pál, Erzsébet néhány fegyveressel jó.)*

MÁRIA

*(Térden.)*

Ím, büszke férfi, láss hát lábaidnál!  
Beéred-e ezzel? – Kegyelmezz neki.

PALIZSNAY

2370 Kevés, ha nem szeretsz. – Hej! Fojtsátok meg,

MÁRIA

Ha Istennél könyörületet vársz,  
Hagyd élni.

ERZSÉBET

Lányom meg ne keserítsd  
Végpercemet. – Ne lássalak térdelni,  
Jőj még egyszer keblemre.

MÁRIA

Óh, anyám!

*(Megölelik egymást.)*

ERZSÉBET

2375 Sokat vétettem ellened, én hoztam  
Mindezt reánk. Mostan kilakolom,  
Isten megáldjon. – Óh, lányom, bocsáss meg!

PALIZSNAY

*(Elfordulva.)*

Fojtsátok már meg, vagy másat gondolok.  
Meddig hallgassam e jajt?  
*(Erzsébetet kihurcolják.)*

MÁRIA

*(Utána.)*

Ég, szakadj le!

*(Leroskad.)*

HORVÁTHY PÁL

2380 Fel a bástyára véle.

*(Elmegy Erzsébet után.)*

PALIZSNAY

Szofra, Szofra!

*(Szofra jó.)*

Ápoljad az alélt királynőt, lányom.

Emeljétek fel ágyra. *(Felemelik.)* Csendesen.

*(Az ostromzaj megszűnt, kürtészó hallik. Horváthy Pál, János, Laczfy Jőnek.)*

Mi az? Hírnök jó, mit hozhat még újat.

HORVÁTHY PÁL

A gyógyszer használt, vége az ostromnak.

*(Horváthy János jó.)*

PALIZSNAY

2385 Magad jössz János? Mindegy, hisz magad

Felérsz egy dandárral, de szólj, sötét-e

A hír, melyet hozasz, mint arcod?

HORVÁTHY JÁNOS

Az.

A bánság elveszett Szerémmel együtt,

Zsigmondnak pártja napról-napra nő,

2390 Kit jutalom, kit ígéret csábít el,

Párthíveink szétvervék mindenütt.

Fogollyá estem én is Pozsegánál

Az ifju Gara által, aki aztán

Simontornyaynak adott átal, hogy

2395 Későbbben a királynőkért váltson ki.

De István, bár most Zsigmondnak szinel

Hűséget, nem felejté el barátit,

Utat nyitott, s én Tvardkóhoz menekvém.

Új népet kaptam s Pacsitalnál szálltam

2400 Táborba, ott meg Frangepán vert tönkre,

S mint újra foglyot, mostan hírnökül küld

Felkérni Novigradot, s mindnyájunknak

Kivándorolni szabadságot ad.

PALIZSNAY

Még fél órát elébb ilyen beszédért  
2405 Fejed zúzom be, most elfogadom.

HORVÁTHY JÁNOS

Tudod, hogy árnyamtól nem rémülök meg;  
Ha még lehetne győzni, nem beszélnék.  
Ellenséginkhez új erősség jött,  
A vráni perjel, Nagymihály Béla.

PALIZSNAY

2410 Nem ismerek más vráni perjelt, mint én.

HORVÁTHY JÁNOS

Ezért Zsigmonddal, nem velem vitázz.

PALIZSNAY

Igaz biz az.

HORVÁTHY JÁNOS

De most már mit végeztek?

HORVÁTHY PÁL

El kell fogadni az ajánlatot  
És várni jobb időt.

PALIZSNAY

Egyet, urak!

2415 Ne dicsekedjenek e főurak  
A szebb időkben, bajtársak, barátok,  
Kik ellenünk oly kárörömmel jöttek,  
Hogy győztek rajtunk. – Itten van Velence,  
Csak annak nyissuk meg kapunkat és

2420 Biztosságunkért az legyen kezes.

(*Kürtszó.*)

Nézd, Laczfy, mit jelent ez.

LACZFY

Barbo jó,  
Velence fővezére, s szólni kíván.

PALIZSNAY

Épen jókor jó, küldtünk volna érte.

Vezessétek be minden tisztelettel.

*(Horváthy Pál, János és Laczfi kísérettel el.)*

2425 Óh, mért küzd hát az ember? S hát mért küzdne,

Azért, hogy küzdjön. – Ébredj, Mária,

Királynő vagy megint. Győztél felettem

Mint nő. – De még mi meg fogunk mérkőzni,

Meglátjuk, mint királynő szinte oly

2430 Erős vagy-é? – Éltem feladata

Lesz e harc. A szerencse változó,

Még én is győzhetek.

*(Barbo, Horváthy Pál és János, Laczfi, kíséret jő.)*

Üdvözlégy Barbo.

BARBO

Csapásidből órásnak vártalak.

Itt jobbom, uraim, legyünk barátok,

2435 Kár, hogy másképpen nem találkozánk.

Most már felejtünk mindent. Itt az írás,

Pecsétem rajta, biztosságtokért

Én állok. Hol van Mária királynő?

HORVÁTHY PÁL

Itt látod őt.

*(A pártosok Palizsnay körül csoportulnak.)*

BARBO

Felséges asszonyom!

2440 Fogadd el hódolásomat. – Szabad vagy.

MÁRIA

*(Felemelkedve.)*

Szabad!

BARBO

S királynő rendelkezél velünk.

Hadd jöjenek most a magyar urak!

*(Frangepán s más főurak jönnek.)*

Engedd meg, hogy mind e bátor leventék,  
Kik érted vívtak, csókolják kezéd.  
2445 Maróth, Losonczy, Gara, Frangepán,  
És Nagymihályi sok más jelesekkal.

MÁRIA  
Hát Zsigmond?

BARBO  
Ő Budán van.

MÁRIA  
Hála Isten.  
Nem tartozom hát hálával neki.

FRANGEPÁN  
Királlyá választatta ott magát,  
2450 Kétkedvén, hogy életben vagy-e még.

MÁRIA  
Ne többet erről, hisz halott valék,  
Mi ezalatt történt, miért is tudjam.  
De most már élek, – s én vagyok királynő.  
Urak! Hálám örök, nem koronámért,  
2455 De a szabadságért, mi olyan édes.

MIND  
Sokáig éljen Mária királynő!

MÁRIA  
Nehéz próbán vitt által Istenem,  
De megtanított, hogy mi egy királynő;  
És az leszek. Mi eddig hátrált benne,  
2460 Mi a porhoz csatolt, levetkezém,  
Lábbal tapodtam életem virágít.

PALIZSNAY  
Induljunk mink is, társim, bujdokolni.

MÁRIA  
Jó lány! Te életedet ajánltad értem,

2465 Midőn rab voltam, mostan a királynő  
Barátnőjének kér.

SZOFRA

Nem Mária,  
Neked nincsen már szükséged reám,  
Ott bujdoklásnak indulnak barátim,  
Most hozzájok hív a kötelesség.

MÁRIA

Jőj, Laczfy, hisz te sohasem gyűlöltél.

LACZFY

2470 Tévedni férfiúnak is lehet,  
Talán tévedtem én is mindegy, megvan,  
De tetteit csak gyermek bánja meg.

MÁRIA

Nemes szivek.

PALIZSNAY

Bírsz-e te ilyenekkel?  
*(Kézét fog Laczfy- és Szófrával.)*

MÁRIA

A bérc mentől magasb, annál kopárabb.

PALIZSNAY

2475 Fel hát, hazát keresni. Óh, Gara,  
Mondtad: ne leljek nyugtot sírban is.  
*(Szomorúan indulnak.)*

BARBO

2477 Éljen királynőnk, s mostan fel Budára.  
*(Élénk induló kezdődik.)*

## II. LAJOS

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

## SZEMÉLYEK

II. LAJOS, *Magyarország királya*

MÁRIA, *neje*

BÁTORY ISTVÁN, *nádor*

MAZOVI ZSÓFIA, *neje*

VERBŐCZI ISTVÁN, *személynök*

SZAPOLYAI JÁNOS, *erdélyi vajda*

SZÁLKÁN, *esztergomi érsek és prímás*

SZERENCSÉS, *kincstárnok*

BRANDENBURGI GYÖRGY *őrgrof*

BORNEMISSZA JÁNOS

TOMORY PÁL

TURZÓ ELEK

FRANGEPÁN KRISTÓF

ÁRTÁNDI PÁL

ZOBI MIHÁLY

DE VIO TAMÁS, *pápai nuncius*

– *német tanácsos*

PÓKI PÉTER

BASI GYÖRGY

MARTINÚZI

PEKRI, *adószedő*

KULIFAY, *segéde*



## ELSŐ FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

*(Zápolya kastélya előtt. Zápolya, Póki, Basi jönnek a kapun.  
Martinúzi távolabb. Jobbra, balra kis házak.)*

ZÁPOLYA

*(Levelet olvas.)*

Perényi nádor meghalt.

BASI

Itt utóda.

SZAPOLYAI

Végakarátja volt, hogy a király

Koporsóját kísérje a Dunáig,

A főrendek ki a pesti határon.

5 Száz fáklya égjen, száz zászló lobogjon. –

Kicsinyes lélek, dőre hiúság,

A sírra hánynya. – Boldogult atyám,

A nádor egykor borkupát, lovat

Hagyott barátilag fejedelmének.

BASI

10 S fia mit hagy majd, mint nádor, ha meghal?

SZAPOLYAI

Áldást vagy átkot, még azt nem tudom,

De azt érzem, hogy nagy nevet igen.

POKI

Csodálom, hogy még nem hívtak Budára.

BASI

Ezt el kell várnod méltóságodért.

*(Martinúzi nevet.)*

SZAPOLYAI  
 15 Fickó, miért nevensz?  
 MARTINÚZI  
 Hogy ilyen böles  
 Urak minő badar tanácsot adnak.  
 BASI  
 Mi vakmerő ez?  
 SZAPOLYAI  
 Jő idább fiam,  
 Mondd bátran, hogy mi lenne véleményed.  
 MARTINÚZI  
 20 Hogy bár előbb már nyergeltetél volna,  
 Aztán kérdeztél volna nézetem.  
 Nem várja a sas, hogy prédára hívja  
 A varjuhad. Villámként csap közéjek.  
 Nem várja a párduc, hogy útjait  
 Ravasz rókák egyengessék előbb.  
 25 Még nem nyergeltetsz?  
 SZAPOLYAI  
 Póki, utazunk!  
 Mi díjat kérsz, György, e tanácsodért?  
 MARTINÚZI  
 Vigyél el engem is, nagyságos úr!  
 E szűk falakból a világot vágyom.  
 SZAPOLYAI  
 30 Egész a konyháig leszáll-é már  
 A nagyravágy?  
 MARTINÚZI  
 Nem, nem, odáig száll csak,  
 Ameddig a szellem s erő leszáll.  
 SZAPOLYAI  
 Fíú, honnan veszel te ily eszméket?

Pajtásid istállóimban dózsölnek,  
Játék s tivornya legmagasb vágyásuk.

MARTINÚZI

35 Uram! Láttál már rózsát, csanálát  
Ugy-é, egy földben. Illatot huz az,  
Emez mérget – a földből, mely egyik sem.  
*(Kívül zaj, dobszó, emberek futnak a házakeba s zárják.)*

SZAPOLYAI

Mi ez?

EGY NŐ

Jaj, az adószedők!  
*(Elfut.)*

EGY LÁNY

Segítség!  
*(Szapolyai lábaihoz dől.)*

SZAPOLYAI

Kelj fel, leányom! Szólj, mi baj!

LEÁNY

Uram!  
40 Hatalmas vagy, védelmezz a szégyentől.  
*(Üldözők jönnek s megállnak. Pekri, Kulifay s néhány pór jó.)*

POROSZLÓ

Megálljatok, im a nagyságos úr.

PEKRI

Nevethettem, midőn vadászkutyáink  
Az asszutól megrészegedtenek.

KULIFAY

45 S gazdánk, a fősvény polgár, aki még  
Magától is sajnálta azt a nektárt,  
Mint nézte fejkavarva.

BÍRÓ

Uraim!

Irgalmat kérek e szegény helységnek.

Két évben adtuk a szörnyű adót,

Jövedelmeinknek hason felét.

50 Az úrnak fél jövedelmi is kincs,

Melyből úrként él, a szegény egész

Vagyonkájával is csak nyomorog,

Felével éhen hal.

PEKRI

Csitt, gyáva pór.

BÍRÓ

Hisz nem kívánnók károkat, urak.

55 Beszedtem minden ékszert asszonyinktól,

Hálánk jeléül emlékül ajánljuk,

Csak némítsák el azt a dobolást.

A kincstartó Szerencsés Imre úr

Hajhásza szedik marháinkat

60 Potya árért el a kótyavetyén.

PEKRI

Hadd lám –

*(Kíváncsian nézik az ékszereket.)*

Igaz, szegény falu lehet,

Hol ily hitványságnak ékszer neve.

Majd meglássuk, teszünk, amit lehet.

*(Kulifaj elteszi az ékszert.)*

De azt a lánykát, merre is szaladt?

65 No, mondhatom, szép vendégszeretet.

Aztán tegyek kegyelmetek javára.

SZAPOLYAI

*(Előlép.)*

Mi történik itten, birtokomon,

Ki e két szemtelen fickó?

KULIFAY

70 Nagyságos úr,  
Mi a király adószedőí, a  
Tolnán határozott segélyt szedjük be.

SZAPOLYAI

75 Tolnán határozott? Az pártos gyűlés volt.  
A köznemesség s nagyszavú vezére  
Verbőczi, a személynök, még nem a hon.  
Mutassatok csak egy fényes nevet,  
Csak egy urat, ki benne részt vett volna.

PEKRI

De mégis szentesíté a király.

SZAPOLYAI

Ha szentesíté, úgy csak tartsa meg,  
Mi nem fogadtuk el, s nem fizetünk.

PEKRI

Kérlek nagyságos úr!

SZAPOLYAI

80 Hej, emberek  
Villákra. Űzzétek ki e rablókat  
Határainból. – Amit loptatok  
Gazok, elő vele. Hogy nem húzatlak  
83 Ágasra, a királyért nem cselekszem.

*[A kézirat itt megszakad.]*



## TARTALOM

### *Madách Imre drámaszövegei*

|                                    |        |     |
|------------------------------------|--------|-----|
| 1. Commodus                        | (1839) | 5   |
| 2. Nápolyi Endre                   | (1840) | 91  |
| 3. Férfi és nő                     | (1842) | 165 |
| 4. Jó név s erény <i>(töredék)</i> | (1842) | 239 |
| 5. Csak tréfa                      | (1843) | 269 |
| 6. Mária királynő                  | (1854) | 389 |
| 7. II. Lajos <i>(töredék)</i>      | (1855) | 519 |